

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

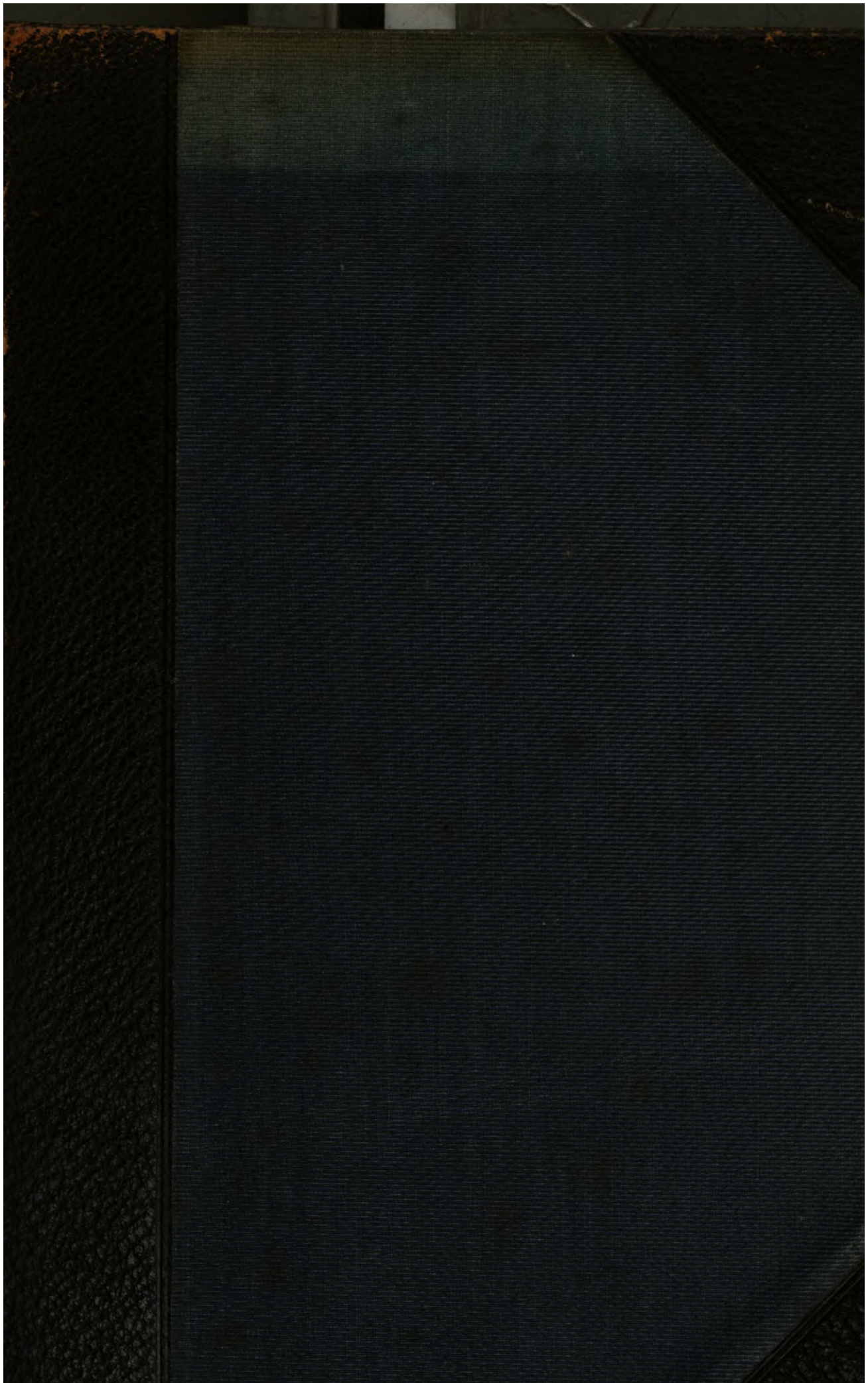
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

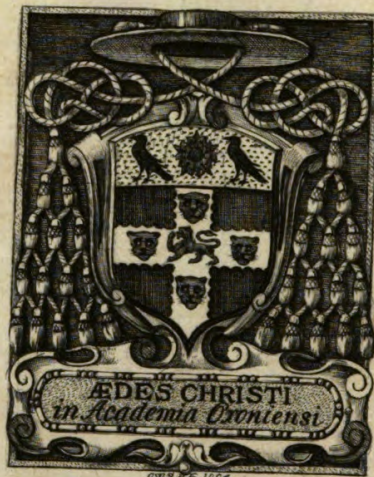

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

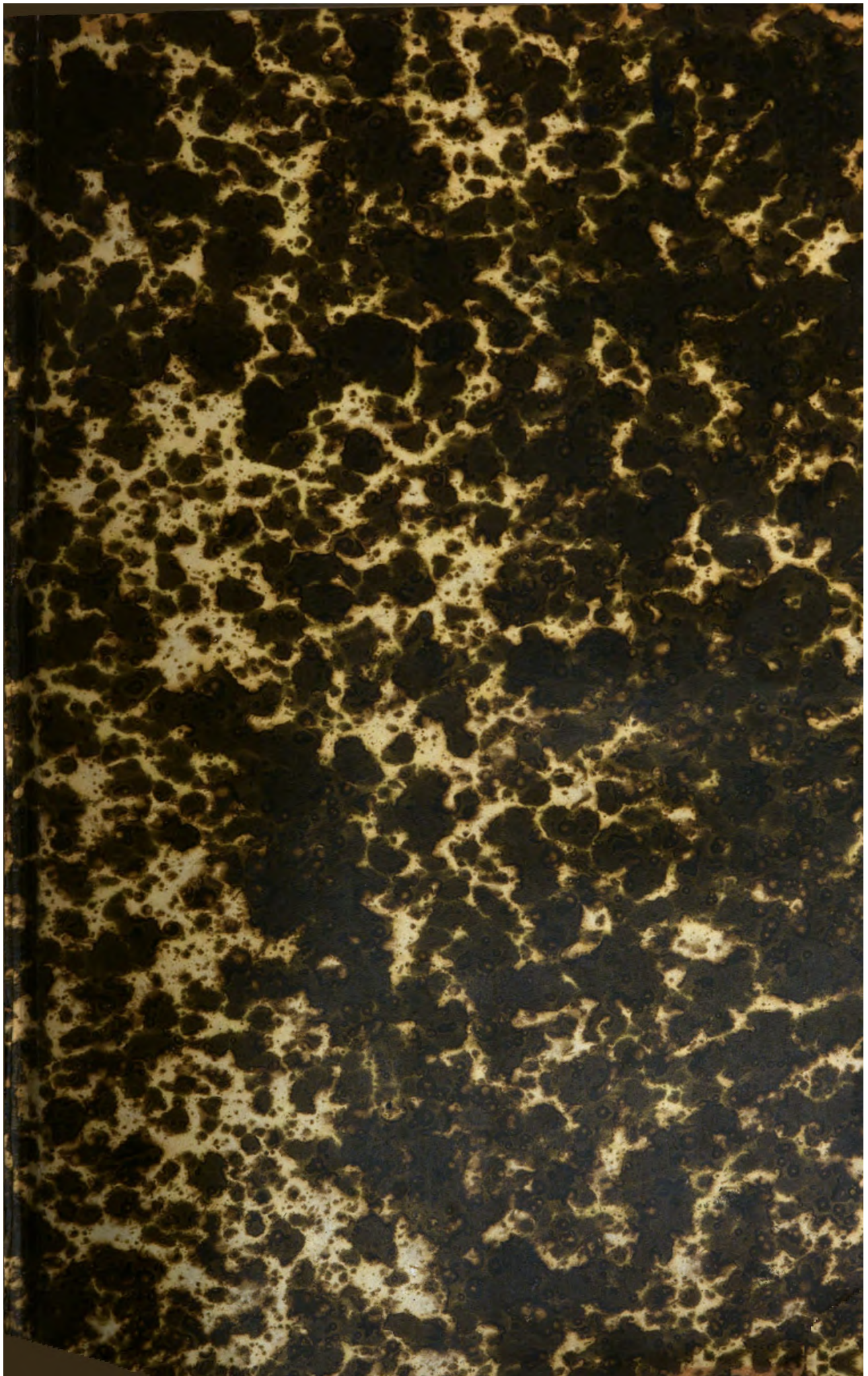

EX BIBLIOTHECIS GUDBRANDRI
VIGFUSSON et FRIDERICI YORK POWELL
olim alumni, partim ab hoc legatis, partim
emptis, a. MCMIV.

B.2.10.32.✓

cut. H.E. 1964

3 in m

2 den 10 part

~~VEYLEDERE~~

Keef 1000

~~MANDEVILLES REJSE~~

PÅ DANSK FRA 15. ÅRHUNDREDE.

EFTER HÅNSKRIFTER UDGIVEN

AF

M. LORENZEN.

TREDJE HÆFTE.

KØBENHAVN.

S. L. MOLLERS BOGTRYKKERI.

1882.

MEMBERSHIP LIST

OF THE

AMERICAN

ASSOCIATION

OF

OF

THE

1911

MANDEVILLES REJSE

I GAMMELDANSK OVERSÆTTELSE,

TILLIGE MED

EN VEJLEDER FOR PILGRIMME,

EFTER HÅNSKRIFTER UDGIVEN

AF

M. LORENZEN.

KØBENHAVN.

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI.

1882.

MANDEVILLES REJSE.

Mandevilles rejse, der her for første gang forelægges trykt i gammeldansk oversættelse, har nu vistnok kun et lille publikum, men en gang har den kendt en bedre skæbne og kunnet glæde sig ved en popularitet, som få eller ingen samtidige skrifter nåde.

Straks ved sin fremkomst midt i det 14de århundrede blev den greben med begærlighed af samtiden, der i den som i få andre skrifter fandt tilfredsstillelse for sit hang til det vidunderlige og en kærkommen bekræftelse på alle de efterretninger om østens mærkelige ting, der ved korstogene og ad literær vej — navnlig ved Alexandersagnet — var blevne spredte omkring over Evropa. De æventyrlige beretninger om Asiens lande og folk, der havde sat sindene i forundring, fortalte her atter af en mand, der selv havde været på hine fjærne steder og derved gav en borgen for disse beretningers sandhed, hvormed datidens kritik lod sig nøje. Selv for dem, der bedst vidste besked med det hemmelighedsfulde østen, måtte bogen indeholde meget nyt, og for alle andre åbnede den et perspektiv ind i en vidunderverden, der måtte opfylde tidens dristigste drømme. Intet under derfor, at Mandevilles bog blev modtagen med åbne arme og i kort tid blev oversat på det ene sprog efter det andet, stundom flere gange, at den spredtes over næsten hele det civiliserede Evropa og hurtig

fandt så stor udbredelse, at der efter Halliwells¹⁾ udsagn omkring i Evropas biblioteker næppe af nogen bog findes så mange håndskrifter fra slutningen af 14de og begyndelsen af 15de århundrede som af denne, biblen alene undtagen. Et andet vidnesbyrd om den popularitet, den havde vundet, har man deri, at der mindst kendes 25 trykte udgaver af den fra tiden før 1500, medens Marco Polos berømte værk kun foreligger i 5²⁾ og således med sin mere ædruelige beretning langt fra i den grad er falden i tidens smag som Mandevilles skrift med alle dets fabler og undere. Hvad disse angår, var det sikkert dem, der væsenligst bidrog til at skaffe bogen dens yndest, og det var så langt fra, at de svækkede den tillid, Mandeville nød, at de endnu længe som fuldt pålidelige optoges af andre forfattere. Som eksempel herpå skal jeg fra Danmark anføre, at Petrus Olai i sine samlinger³⁾ har efterladt et uddrag af den latinske tekst, navnlig af det, der vedrører Olger danske, at han i en af sine krøniker citerer «Itinerarium Johannis de Anglia» som bevis for Olgers bedrifter i Indien⁴⁾, og at ligeledes forfatteren til krøniken om danske udvandrere blandt andre kilder siger at have øst «aff Fasciculo temporum och aff itinerario domini Johannis Anglici . . . och fordi skal ingen sige, at det er squalder eller løgn»⁵⁾.

¹⁾ The Voiage and Travaile of Sir John Maundevile. Reprinted from the Edition of A. D. 1725. With an Introduction, additional Notes, and Glossary, by J. O. Halliwell, London 1839, introduct. s. VIII. — Denne udgave er i det følgende betegnet ved «engl.».

²⁾ The Book of Ser Marco Polo. Newly translated and edited, with notes. By Colonel Henry Yule, London 1871, I, s. CXL, not. †.

³⁾ Cod. Arn. Magn. 107, 8vo.

⁴⁾ Script. rer. Dan. I, 72.;

⁵⁾ Chr. Pedersens Danske Skrifter ved C. J. Brandt, V, 349.

Imidlertid vågnede kritikken, og hvad der fra først af især havde givet Mandevilles rejse dens tiltrækning, det kaldte nu hårde domme ned over bogen og dens forfatter, der antoges selv at have opdigtet de fabler, han fortalte. Forskellige forfattere søgte vel at lægge et godt ord ind for ham ved at vise, at han ikke kan bære ansvaret for alt, hvad der går under hans navn — for de tilføjelser, hans oversættere har indskudt, og for de fejl, de har begået, der i en gammel tysk oversættelse når så vidt, at «Grantkan», Mongolernes storkhan, ved forveksling med lat. canis er opfattet som «der grosse hund» — alle hans fabler kunde dog ikke fjernes ved den undskyldning, at han «var falden blandt røvere», som hans landsmand Purchas¹⁾ udtrykte sig, og medens bogens anseelse således svandt hos de lærde, sank den nogle steder ned til at blive «trykt i dette år» og blev almuelæsning til ind i dette århundrede.

Vore dages kritik har ikke skaffet Mandeville den oprejsning, som f. ex. er bleven Marco Polo til del, idet der tvært imod til den gamle anklage for upålidelighed er føjet en ny, som Yule²⁾ betegner ved ordene «røve» og «stjæle». Så hårde ord vilde Mandevilles egen samtid måske ikke have brugt, skönt det ikke kan nægtes, at i al fald største delen af hans bog er lånt fra andre skrifter, men om den end således ikke længer kan betragtes som original, den vil dog altid beholde en betydelig literær interesse og kunde sikkert gøre fordring på en nærmere undersøgelse, end jeg i de følgende blade kan skænke den og dens forfatter.

¹⁾ His Pilgrimes, London 1625, III, 127–8.

²⁾ Cathay and the way thither; being a collection of medieval notices of China, translated and edited by Colonel Henry Yule, London 1866 (Hakluyt Society), I, 27 ff

I.

Hvad der meddeles om Mandevilles liv og levned er ikkun lidet, og selv dette lidet er til dels så upålideligt, at en nærmere prøvelse deraf i høj grad er fornøden. De fleste efterretninger meddeler han selv i sin bog, men disse efterretninger er ikke ganske ens i de forskellige tekster og håndskrifter, og hvor meget deraf er til at stole på, er endnu ikke fuldt opklaret. Andre oplysninger har man hentet fra et epitaflum¹⁾, der i al fald tidligere fandtes i Vilhelmitternes klosterkirke i Liège, og hvis indskrift lyder således:

«Hic jacet vir nobilis dominus Johannes de Mandeville alias dictus ad barbam miles dominus de Campdi natus de Anglia medicine professor devotissimus orator et bonorum suorum largissimus pauperibus erogator et toto quasi orbe lustrato Leodii diem vite sue clausit extremum anno domini M.CCC.LXXII mensis novembris die XVII.»

Hvad der ellers af forskellige ældre og yngre forfattere meddeles om Mandeville er meget ubetydeligt og synes for største delen kun at være videre udsmykning af de alt anførte kilder.

Alle beretninger meddeler, at Johannes de Mandeville²⁾

¹⁾ Omtales af Ortelius, *Itinerarium per nonnullas Galliae Belgicae partes*, Anvers 1584 s. 16, og er senere blevet set af andre: Jo. Pitseus, *Relationum historic. de rebus Anglicis*, Paris 1619, 4to I, 512; Lambinet, *L'Origine de l'imprimerie*, Bruxelles, an VII, s. 302, o. s. v.

²⁾ Efternavnet skrives i de forskellige håndskrifter og udgaver på mange forskellige måder: Mandeville, Maundeville, Maundvyle o. s. v., mere afvigende Mendavil, Mandevelt og — som det synes navnlig i Tyskland — Montevilla, samt endelig latiniseret Magnovillanus eller Magdovillanus (se engl. s. I ff; *Recueil de voyages et de mémoires publié par la Société de Géographie*, IV, Paris 1839, 4to s. 427. J Lelandi *Comment. de scriptor. Britan.*, Oxonii 1709 fol. II, 366 o. s. v.

er født i England i byen St. Albans nogle få mil nordvest for London, men derimod savnes i kilderne en angivelse af fødeåret. Man har beregnet det til c. 1300, idet han selv sætter sin rejses begyndelse til 1322 og efter epitafiet skal være død 1372, men som vi senere skal se, må det vistnok falde lidt tidligere. Hvad hans familie angår, tier han selv fuldstændig, og med hensyn til hans sociale stilling siger hans bog ikke andet, end at han var «chevalier» (knyght, miles, ridder). Derimod meddeler epitafiet, at han var «dominus de Campdi», og allerede fra ældre tid har det været en almindelig antagelse, at han hørte til samme slægt som den William Mandeville, jarl af Essex, der i følge Hakluyt¹⁾ i året 1177 besøgte det hellige land. Herefter har han altså været af gammel fornem familie, men nærmere oplysninger angående dette slægtskab foreligger, så vidt jeg ved, ikke.

Som anført kalder han sig selv «chevalier», og senere hen i bogen berører han sin aktive deltagelse i kampen mod ørkenens Beduinere og «kongen af Mancie». — Andre skrifter²⁾ gör ham ved siden heraf til en lærd mand, der allerede i sin tidlige ungdom med iver kastede sig over teologi, medicin og andre videnskaber. Navnlig skal han efter disse kilder have lagt sig efter lægekunsten, som han en tid praktisk skal have udøvet, ja der fortælles endogså, at han skal have forfattet flere medicinske skrifter, som imidlertid ikke nåde at blive trykte³⁾. Hvad der således meddeles om ham er imidlertid

— I steden for John (Jehan, Johannes) har et par franske håndskrifter Guillaume (Recueil de voyages IV, 427 not. 1), vistnok ved forveksling med den nedenfor nævnte ældre engelske rejsende William Mandeville.

¹⁾ The principal navigations, London 1589 fol. II, 17.

²⁾ J. Baleus, Scriptorum illustr. maioris Brytanniæ... catalogus, Basileæ 1557, fol. s. 478; Pitseus, a. st.; Leland, a. st., o. s. v.

³⁾ Pitseus, a. st.; Nicéron, Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres, Paris 1734, XXV, 251.

sikkert upålideligt, og navnlig synes hele hans lægevirkosomhed med alt, hvad dermed står i forbindelse, at bero på en forveksling. Efterretningen om, at han har været læge, synes de nævnte forfattere — Bale muligvis undtagen — at have hentet direkte fra epitafiet i Liège, hvor han betegnes som «*medicine professor*», og hvor der gives ham tilnavnet «*ad barbam*». I den latinske tekst af hans bog (kap. 50) fortælles derimod, at da han efter sin hjemkomst til Evropa blev syg og søgte lægehjælp under et ophold i Liège, blev han der behandlet af en gammel læge ved navn magister Johannes ad barbam, som han tidligere havde truffet hos den ægyptiske sultan i Kairo. Herefter var det altså en fra Johannes de Mandeville forskellig magister Johannes, der var læge og havde tilnavnet ad barbam, og denne efterretnings pålidelighed synes ikke at kunne afkræftes ved, at den alene findes i den latinske oversættelse, eftersom denne blev besørget «*paulo post*», kort efter den franske original, netop i selve Liège, hvor den nævnte magister Johannes levede og måtte være kendt. Når denne sidste angivelse således synes at måtte anses for troværdig, kan indskriften i Liège næppe betragtes som samtidig kilde men må sikkert skrive sig fra en senere tid og hvile på en falsk tradition¹⁾, der sammenblandede de to mænd af navnet Johannes, hvortil der kunde være så meget mere anledning, som Johannes ad barbam også var vidt berejst og desuden — efter hvad den latinske tekst fortæller — havde været Mandeville behjælpelig ved affattelsen af hans bog. Hvis denne opfattelse er rigtig, må ikke alene tilnavnet ad barbam²⁾ men sikkert også betegnelsen

¹⁾ Bale omtaler ikke epitafiet og har måske efterretningen andet steds fra; det samme gælder måske også en gammel *Fasciculus temporum* (s. l. & a.), der kalder Mandeville «*doctor in medicinis et miles in armis*».

²⁾ Grässe (*Lehrbuch d. Literärgeschichte* II, 2, 2, s. 773) mener, at ad barbam skyldes falsk læsemåde for de Alban-

«*medicine professor*» anses for Mandeville uvedkommende, og antagelsen af, at han overhovedet har været læge eller særlig har givet sig af med lægekunsten, synes under denne forudsætning at savne al den hjemmel, den havde nødig overfor hans egen tavshed om dette punkt og overfor det faktum, at der i hele hans bog ikke findes noget, der tyder på særlige medicinske kundskaber¹).

Medens hværken Mandeville selv eller hans biografer fortæller noget om den første del af hans liv, kunde maske en lille meddelelse om ham fra tiden før hans rejse hentes fra den manske krønike²). Det fortælles næmlig her ved år 1316, at «*Ricardus le Mandevile et fratres ejus cum aliis magnatibus et malefactoribus de Hybernia*» landede på øen, og da indbyggerne ikke godvillig vilde give dem, hvad de forlangte, gik de frem med våben i hånd «*quousque venerunt sub latere montis de Warchfel in campo ubi quidam manebat nomine Johannes Mandevil.*» Her stod kampen, der endte med Manboernes nederlag, hvorefter øen blev plyndret. Hvis navnet Mandevil på sidste sted er rigtigt, og hvis den her nævnte mand er samme person som vor forfatter, skulde denne altså 1316 have opholdt sig på Man, uden at vi ved, hvorledes han er kommen til at bo på denne ø, og da han -- således som han nævnes -- vel den gang må have været mer end 16 år gammel, skulde han altså være født før 1300.

Når efterretningerne om Mandevilles liv hidtil har været mer end sparsomme, flyder de derimod rigelig nok, når vi

¹) Foruden rejsebeskrivelsen og de ovenfor nævnte medicinske skrifter tillægges der også Mandeville et fransk Lapidarium, hvoraf flere udgaver kendes, men hvorledes forholdet er med dette skrift, har jeg ikke haft lejlighed til at undersøge.

²) *Chronica regum Manniæ et insularum*, by P. A. Munch, Christiania 1860, s. 28. Krønniken er skreven af forskellige forfattere, samtidige med de begivenheder, de omtaler.

først er nåde frem til Mikkelsdag 1322, da han efter eget sigende i Marseille indskibede sig for at begynde den store rejse, han så udførlig har beskrevet i sin bog. Der er imidlertid den fejl ved det, han her fortæller om sig selv, at en stor del deraf med temmelig sikkerhed kan siges at være opdigtet, og om resten kan det være tilladt at nære nogen tvivl. Han fortæller imidlertid og forsikrer, at alt er sandt. Han fortæller, at han kom til Ægypten og gav sig i tjeneste hos sultanen i Kairo, at han deltog i dennes kampe mod Beduinerne og i den grad vandt hans yndest, at sultanen ikke blot i enrum underholdt sig med ham om forholdene i Evropa men endogså tilbød ham giftermål med en fornem mands datter, hvis han vilde antage den mohamedanske tro. Da han forlod Ægypten, siger han, medgav sultanen ham et lejdebrev med sit store segl, en særlig udmærkelse, der ikke blev almindelige rejsende til del, som gav ham adgang overalt, også til steder, som kristne ellers ikke kunde betræde. Han fortæller dernæst, at han gæstede Sinai med dets berømte kloster, og at han derfra gennem ørkenen drog til Palæstina, hvis hellige steder han besøgte. Det er disse fortællinger, hvorom der kan næres tvivl, idet vi senere skal se, hvorledes meget af selve hans beretning er udskrevet af andre forfattere, men om dette er tilfældet med alt, hvad han meddeler, eller om noget skyldes egen erfaring og eget besøg i hine egne, er et spørgsmål, som endnu venter på en fyldestgørende besvarelse. Hans egne forsikringer om, at han selv har set, hvad han omtaler, kan man nemlig i og for sig ikke tillægge synderlig vægt, ti lignende forsikringer findes i sidste halvdel af bogen, hvor hans uvederhæftighed temmelig klart ligger for dagen. Her fortæller han, at han fra Trapezond ved det sorte hav gav sig til at gennemflakke Asiens lande, at han over Forindien og de indiske øer nåde lige til det nordlige Kina, hvor han med sine staldbrødre i 15 måneder tjænte Mongolernes storkhan i kampen mod «kongen af Mancî»; at han derfra vendte hjem over land og på vejen besøgte præst Johans

rige, Tibet o. s. v. Alt hvad han beretter om de mærkelige ting, han har set og oplevet på denne sin rejse — ikke blot det overnaturlige men også det faktisk virkelige — har han imidlertid hentet fra andre forfattere, og, som vi skal se, har han ved at udskrive dem gjort sig skyldig i sådanne fejl, at man sikkert tør påstå, han slet ikke kan have været i de egne, han omtaler. Hvor vidt hans forsikringer om at have været i Ægypten og det hellige land er mere pålidelige end hans forsikringer om at have været i Indien og Kina, må foreløbig stå hen og er ikke afgjort dermed, at der for øjeblikket kun er påvist skriftlige kilder til en del af hans beretning om disse lande. En lille mistanke om, at han slet ikke har været i Orienten, kunde det vistnok endogså være undskyldeligt at nære.

Meddelelserne om hans rejse må altså anses for meget upålidelige, og noget lignende gælder sikkert til dels de fa efterretninger, der haves om hans senere liv. I den engelske tekst af hans bog (s. 314—15) fortælles der, at da han efter 33 års fraværelse atter var vendt tilbage til Evropa, begav han sig til Rom og fremstillede sig for paven, der gav ham absolution for alle de synder, han havde fået på sin samvittighed under sit lange ophold blandt vantro folk. Ved samme lejlighed, fortælles der, viste han paven «this tretys», som denne på hans anmodning lod undersøge og rette af sit råd, der sammenlignede den med en anden 100 gange så stor og derpå erklærede den for pålidelig. Alt dette, som den latinske tekst ikke kender, og som heller ikke forekommer i den tyske bearbejdelse, som Michel Velser foretog efter den franske original, er imidlertid sikkert uægte, et senere indskud, som alierede antaget af Schönborn¹⁾ og Zarncke²⁾, og at det

¹⁾ Bibliographische Untersuchungen über die Reise-Beschreibung des Sir John Maundeville, von Dr. Carl Schönborn, Breslau 1840, 4to s. 22—3.

²⁾ Der Priester Johannes, von Fr. Zarncke; zweite Abhandl., Leipzig 1876, s. 130 not. 3.

i al fald ikke kan være historisk pålideligt fremgår deraf, at paven på den tid, til hvilken Mandeville sætter sin hjemkomst, 1355, slet ikke opholdt sig i Rom men i landflygtighed levede i Sydfrankrig. Umiddelbart efter det nævnte besøg hos paven meddeler Mandeville i den engelske tekst, at «nu» holder sygdom ham fængslet hjemme, meget imod hans vilje, og for at trøste sig og få tiden til at gå har han søgt at genkalde de svundne tider og tildragelser i erindringen og, således som de kom ham i minde, optegnet dem i «this boke» år 1356 i det 34te år efter sin bortrejse fra England. Den latinske oversættelse, som kort efter den franske original blev besörget Liège, meddeler (kap. 50), at det var i denne by, Mandeville 1355 blev syg på vejen til England, og, som allerede nævnt i det foregående fortælles der her videre om den gamle læge magister Johannes ad barbam, som efter at have vist sin kunst på Mandeville på det indstændigste opfordrede ham til for efterverdenens skyld at optegne, hvad han havde set og oplevet på sin lange rejse. På hans opfordring og med hans hjælp, heder det, blev da dette skrift — iste tractatus — sammen-sat allerede i Liège, skönt Mandeville først havde haft i sinde at vente dermed, til han havde nåt sit hjem. Således berettes bogens tilblivelse, og det rene faktum, at den blev skreven i Liège 1355 eller 1356 er der vel ikke grund til at betvivle; hvorledes det forholder sig med den hjælp, Johannes ad barbam skal have ydet, kan ikke afgöres, måske har den bl. a. bestået deri, at han som boende i Liège har forsynet Mandeville med de literære hjælpemidler, han skulde bruge; måske er det ham, der har oversat bogen på latin.

Den latinske (danske) tekst ender med den bemærkning, at det fra Liège var Mandevilles hensigt at begive sig til England, hvor han håbede i ro og fred at skulle kunne henleve resten af sit liv. Om dette er blevet tilfældet, vides ikke. Vi ved kun, at forskellige forfattere i Liège har set den foran meddelte indskrift, hvorefter døden skal have truffet ham i denne

by den 17de november 1372¹⁾ og hans støv være stædt til hvile i Vilhelmiternes klosterkirke sammesteds. På den sten, hvor indskriften læstes, fandt man udhugget en ridder i fuld rustning med kløftet skæg (jvfr. «ad barbam»), trædende på en løve, og ved hans hoved sås en velsignende hånd og ordene: Vos ki passeis sor mi por l'amor di Diex pries por mi²⁾. En tavle, der var ophængt i nærheden, forherligede den nye «Ulysses» i et latinsk digt³⁾, og da Ortelius besøgte stedet, så han et skjold, der tidligere havde båret Mandevilles våben, ja man viste ham endogså knive, ridetøj og sporer, som han skulde have brugt på sin store rejse. — Det sted, hvor han skrev sin bog, skulde altså også gemme hans grav, men om traditionen i Liège heri er mere pålidelig, end vi hidtil har fundet den, er jeg ikke i stand til at afgøre. Også hans fødeby St. Albans har gjort fordring på at huse hans ben indenfor sit gamle, ærværdige abbedis mure⁴⁾.

II.

Hvad der vides — eller fortælles — om tilblivelsen af Mandevilles bog, er allerede anført ovenfor, men derimod har vi endnu ikke haft lejlighed til nærmere at undersøge, hvad der skal forstås ved Mandevilles bog, eller — som spørgsmålet oftest er stillet — på hvilket sprog Mandeville selv har skrevet.

Svaret herpå har været meget forskelligt. Som Englænder

¹⁾ Et latinsk håndskrift af hans bog fra 15de århundrede (engl., Halliwells fortale s. VI) siger, at han døde i Liège år 1382.

²⁾ Lambinet, a. sk., s. 303.

³⁾ John Weever, Ancient funeral monuments, London 1631 fol. s. 568.

⁴⁾ John Weever, a. st.

kunde man vente, at han havde skrevet på engelsk, på grund af latinens stilling som almindeligt meddelelsesmiddel kunde man tænke på dette sprog, men heller ikke fransk er på forhånd usandsynligt, når man erindrer, at Marco Polo's og flere andre ikke-franske forfatteres skrifter først fremkom på fransk¹⁾. I virkeligheden finder man da også snart det ene, snart det andet af disse tre sprog anført som det, Mandeville har benyttet, ja man finder endogså angivet, at han har «skrevet» sin bog på alle tre sprog, det ene efter det andet. Hos Bale²⁾, hvem en hel række forfattere har benyttet, heder det således: *in tribus linguis Anglica, Gallica et Latina graphice scripsit*; længere tilbage i tiden siger den foranførte gamle *Fasciculus temporum*, at han beskrev sin rejse «*tribus linguis*», og endelig meddeler det håndskrift fra c. 1400, hvorefter den engelske udgave fra 1725 er udgivet — men som det synes også kun dette håndskrift³⁾ —, at Mandeville først skrev sin bog på latin, derpå oversatte den på fransk og atter fra fransk oversatte den på engelsk⁴⁾. Disse kilder er altså enige om, at Mandeville selv har skrevet på alle tre sprog, men medens Bale nævner engelsk først og latin tilsidst, skulde efter det engelske håndskrift netop den omvendte orden være den rette og bogen først være affattet på latin. I modsætning til disse forskellige angivelser meddeler den franske tekst derimod, at Mandeville først havde haft i sinde at skrive på latin, men da flere kunde læse fransk, foretrak han

¹⁾ Jfr. *The Book of Ser Marco Polo* by Henry Yule, London 1871, I, s. CXII ff.

²⁾ *Scriptor. illust. maior. Brytann. . . . catalog.*, Basileæ 1557 fol. s. 478.

³⁾ Se engl., Halliwells fortale s. VII.

⁴⁾ *And 3ee schulle undirstonde, that I have put this boke out of Latyn into Frensche, and translated it agen out of Frensche into Englyssche, that every man of my nacioun may undirstonde it.* — engl. s. 5.

alligevel dette sprog¹⁾, og i overensstemmelse hermed siger den latinske tekst, at bogen først blev skreven på fransk i byen Liège og kort derpå sammesteds oversat på latin²⁾. — Det ses altså, at kildernes direkte angivelser er meget forskellige og til dels modsiger hinanden, men heldigvis gives der andre veje, ad hvilke et sikkert resultat synes at kunne nås.

At den engelske tekst — således som det ovenfor nævnte håndskrift angiver — er oversættelse fra fransk, antydes allerede af udtryk som *porte de Sure or of Tyrre* (s. 125), *wee clepen hem poriz de spyne* (s. 290) o. s. v., og med fuldkommen sikkerhed fremgår det, som Edw. B. Nicholson har bemærket³⁾, af en række fejl, der findes, f. ex. når navnene *Adrianopel* og *Akre* gives i formen *Dandrenoble* (s. 8) og *Dacoun* (s. 31), der sikkert beror på, at oversætteren har opfattet præpos. *d'* (*la cité d'Andrenoble* o. s. v.) som navnets første bogstav, eller når der tales om *the cercle of swannes of hevne* (s. 86), hvor oversætteren har forvekslet *signes* med *cygnes* eller oversat efter et håndskrift, der havde denne læsemåde. Sådanne fejl er tilstrækkelig talende, men på den anden side er de af den natur, at Mandeville selv ikke kunde gøre sig skyldig i dem, og de viser derfor, at håndskriftet har uret i at angive Mandeville som oversætter, og at det således er uden grund, når han af engelske forfattere lige til vore dage omtales som *our oldest prose author*.

¹⁾ *Et sachetz que jeo usse mis ceste liverette en Latyn pur plus briefment deviser, mès pur ceo que plusours entendent mieultz Romanz que Latin, jeo l'ai mys en Romanz pur ceo que l'entende, Halliwells fortale s. VII, jvfr. d'Avezac i Recueil de voyages IV, 428—9, hvor foran l'entende findes chascun.*

²⁾ *Incipit Itinerarius editus primo in lingua gallicana a milite suo autore Anno incarnationis domini M.ccc.lv. in ciuitate Leodiensi et paulo post in eadem ciuitate translatus in hanc formam latinam.*

³⁾ *The Academy, 1876, 11. novbr. s. 477.*

Hvad den latinske tekst angår, er det let at se, at den ikke kan være originalen, således som man efter det engelske håndskrifts angivelse skulde formode. Sammenlignes den nemlig med den engelske tekst, der i det hele synes at være en temmelig tro gengivelse af sin franske original, viser den sig i mange henseender forskellig fra denne, men hvilken af de to tekster der er den oprindeligste, derom kan man næsten intetsteds være i tvivl. Navnlig er det umiddelbart indlysende for de partiets vedkommende, hvor de literære kilder, Mandeville har øst af, med sikkerhed kan påvises, idet vi her gennemgående finder, at den engelske tekst fyldigst og nøjagtigst gengiver kildens beretning, medens den latinske tekst ofte forbigår hele stykker, den engelske (franske) har medtaget, eller meddeler stoffet i en anden orden end den, der er fælles for den engelske tekst og den oprindelige kilde, — ikke at tale om de fejl, der forekommer, som i og for sig vilde være tilstrækkelige til at afgøre det foreliggende spørgsmål. Når således en betragtning af selve den latinske tekst med sikkerhed viser, at den ikke kan være originalen, er der ikke nogen grund til at tvivle om, at den er oversat fra fransk, således som den selv meddeler, og dette bestyrkes desuden ved fejl, den indeholder, f. ex. når navnet *Derbent*¹⁾ (engl. *the Derbent*, s. 257) gives i formen *Loderkent* (k. 40), idet oversætteren har forenet den franske artikkel og navnet til ét ord, ligesom vel også navnet *Grantcau*, flertalsformer på -s som *droghemans* (k. 11), *Acopars*, *Bedoyens* (k. 12) o. s. v. sikkert peger i samme retning. Da den latinske oversættelse fremdeles på flere steder ikke blot indeholder en hel anden beretning end den engelske (franske) tekst, men endogså undertiden siger det modsatte af, hvad der findes i denne, eller bestrider de meninger, som der

¹⁾ *Derbend*-passet, tyrkisk *Demir-kâpi*, 'Jærnporten' i *Kavkasus*.

udtales, tør man sikkert slutte, at Mandeville selv heller ikke har haft noget med denne oversættelse at gøre.

Det viser sig følgende, at såvel den engelske som den latinske tekst må være andenmands oversættelser fra fransk, og da såvel Bale som det engelske håndskrift sikkert har haft disse meget udbredte tekster for øje, må deres meddelelser om, at Mandeville selv har skrevet på tre sprog, og at han først har skrevet på engelsk eller latin, sikkert anses for fuldkommen uhjemlede. Imidlertid må det dog nævnes, at der i England er funden en engelsk tekst, som er forskellig fra den almindelige, og at der ligeledes i England synes at eksistere en anden latinsk tekst end den, der ellers kendes, men noget nærmere herom foreligger, så vidt jeg ved, endnu ikke. Hvad den første — den engelske tekst angår — omtales den af Nicholson¹⁾, der først har bemærket den, som yngre end den almindelige tekst, og for så vidt kan den altså ikke her komme i betragtning. Med hensyn til den latinske vides der næppe andet om dens existens, end hvad der kan sluttes af den engelske udgave fra 1725, hvor udgiveren (engl. s. VI) siger at have benyttet en latinsk tekst, der stemmer med den engelske og franske, og lejlighedsvis anfører citater deraf, som ikke forekommer i den almindelig bekendte²⁾. Den synes altså at slutte sig nærmere til den fransk-engelske, men at den skulde være originalen, er der sikkert ingen som helst grund til at antage overfor de franske håndskrifers meget sandsynlige angivelse, der bekræftes af den almindelige latinske tekst og måske blot er misforstået i det titnævnte engelske håndskrift.

Som Mandevilles eget arbejde og det eneste, hvorfor han bærer det fulde ansvar, må altså sikkert den franske tekst anses, men denne, der kun foreligger i håndskrifter og sjældne

¹⁾ The Academy, a. st.

²⁾ Jfr. Schönborn, s. 8 not. 7, s. 21; Fr. Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. 1876, s. 130.

gamle udgaver, har jeg desværre ikke kunnet benytte og har således været henvist til den engelske oversættelse, der dog, som alt anført, i det hele synes at stemme med originalen¹⁾ og således uden væsentlig fejl at kunne benyttes i stedet for Mandevilles egen tekst.

Hvad nu denne angår, indeholder den efter hans eget udsagn forskellige meddelelser, som han har hørt af andre. Fortællingen om korsets træ og Seth's sendelse til Paradis skyldes «Cristine men, that dwellen beyond the see, in Grece», der har det optegnet i «here scripture» (engl. s. 11); vejen gennem Sydrusland o. s. v. beskrives «as men seyn. I have not ben in that contree» (engl. s. 130); beretningen om landet hinsides floden Beumare med solens og månens træer «was told us of hem of the contree» (engl. s. 298); meddelelsen om Paradis på jorden gives «as I have herd seye of wyse men bezonde» (engl. s. 303); omtalen af Saracenernes sæder og tro skyldes «here book, that is clept Alkaron» som «I have often tyme seen and radd» (engl. s. 131) o. s. v. Det er dog kun rent undtagelsesvis, at han således angiver en mundtlig eller skriftlig kilde for sine meddelelser; næsten over alt udtrykker han sig således, at man måtte tro, det var sine egne iagttagelser, han anfører, og på adskillige steder siger han udtrykkelig, at han selv har set, hvad han omtaler. Man skulde altså antage, at næsten hele hans bog med selve rejsebeskrivelsen og alle dens underer var Mandevilles eget, originale arbejde, men det viser sig snart, at i det mindste den allerstørste del deraf er udskreven af ældre eller samtidige

¹⁾ Jfr. engl., første udgivers fortale s. VI; Fr. Zarncke, *Der Priester Johannes*, 2te Abh. 1876, s. 130, 180. — Afvigelser er der dog. Besøget hos paven er tilføjelse i den engl. tekst (se foran s. IX); det træk, at guden nævner et lægemiddel, når den syge skal komme sig (dsk. 107²), som den lat. oversættelse har, findes også i Mandevilles kilde (Odorik) og må have stået i originalen, men det mangler i den engl. tekst o. s. v.

forfatteres skrifter. Da det navnlig er i sidste halvdel af bogen, hvor det er let at påvise lånene, vil det vist være hensigtsmæssigt først at anføre de kilder, han her har benyttet.

Blandt disse må først og fremmest nævnes *Itinerarium fratris Odorici ordinis minorum. De mirabilibus Indiæ*, også kaldet *Descriptio orientalium partium* o. lign., der foruden i flere ældre mer eller mindre fuldstændige udgaver sidst er trykt i *Cathay and the way thither* by Colonel Henry Yule, London 1866 (Hakluyt Society). — Franciskanermunken Odoricus, født 1286 i Friaul, rejste hjemmefra i årene 1316—18 og opholdt sig i længere tid ved sin ordens missioner på forskellige steder i Asien, bl. a. i Cambalech¹), hvorfra han over land atter nåde Italien i begyndelsen af 1330. Kort efter sin hjemkomst opholdt han sig syg og svag i Padova, og her fortalte han sine rejserindringer, der straks — maj 1330 — blev optegnede på latin af frater Guillelmus de Solagna, men allerede i begyndelsen af næste år (14. jan. 1331) bukkede han under for sine lidelser i byen Udine. Som følge af de undere, der straks skede ved hans lig, blev han et par århundreder senere 1755 af pave Clemens XIII erklæret for «beatus».

Odoriks rejseberetning er hovedkilden til sidste halvdel af Mandevilles bog, der ligefrem er bygget derover og på en måde næsten kan betragtes som en anden recension deraf, omskreven og udvidet ved en række større og mindre indskud fra andre kilder. Den rejserute, der følges hos Mandeville, er aldeles den samme, som findes hos Odorik, kun at der hos Mandeville af og til undervejs göres udflugter til lande, der alene hører fabelen til, men derefter fortsættes atter ad den vej, Odorik rejste. Kapitel på kapitel, lige fra det første, gentages selve rejsebeskrivelsen hos Odorik i Mandevilles bog,

¹) Mongolsk Khan-bálig (o: Khanens by), det nuværende Peking.

snart med omtrent de samme ord, snart med samme indhold, kun videre udpyntet og udmalet, snart med tilføjelse af enkelte træk, som Odorik ikke omtaler, sjældnere også polemiserende mod meddelelser, denne giver. Det nære forhold mellem de to skrifter er så i øjne faldende, at det tidlig måtte blive bemærket, men Mandevilles ry var den gang så grundfæstet, at man som Purchas¹⁾ ikke kunde tænke sig andet, end at det var Odorik, der havde udskrevet Mandeville, eller også søgte man at løse vanskeligheden ved at antage, at Odorik havde ledsaget Mandeville på hans rejse, således som dette udtales i begyndelsen af et håndskrift af Odorik, som findes i Mainz²⁾: *Incipit itinerarius fidelis fratris Odorici socii militis Mendavil per Indiam, licet hic³⁾ prius et alter posterius peregrinationem suam descripsit.* Den sidste antagelse ser det næsten ud til, at Mandeville selv har søgt at fremkalde, i det han f. ex. ved beskrivelsen af Vallis infausta (the Valeye perilous)⁴⁾ fortæller, at han der var i selskab med to franciskanere fra Lombardiet, blandt hvilke han synes at måtte have tænkt på Odorik, hvis kortere og simplere beretning om sit besøg på dette dunkle sted ligger til grund for Mandevilles udpyntede — i den latinske oversættelse yderligere meget udvidede — fortælling⁵⁾. Det virkelige forhold mellem de to skrifter er det imidlertid let at opdage⁶⁾, ja en sammenligning mellem dem synes endogså at hæve det over al tvivl, at Mandeville — langt fra at have

¹⁾ His Pilgrims III, 127.

²⁾ d'Avezac i Recueil de voyages IV, 426.

³⁾ Det rigtige vilde være: ille. Odoriks skrift er ældst.

⁴⁾ Engl. s. 282, dsk. s. 178.

⁵⁾ Jfr. Cathay s. 28.

⁶⁾ Jfr. M. C. Sprengel, Geschichte der wichtigsten geogr. Entdeckungen, 2. Aufl. Halle 1792, s. 350; Hugh Murray, Historical account of discoveries and travels in Asia, Edinburgh 1820, I, 197; Yule, Cathay I, 27—8, o. s. v.

rejst sammen med Odorik — slet ikke kan have været på de steder, hvis beskrivelse hos ham i det væsentlige stemmer med Odoriks, idet han ofte gör sig skyldig i fejltagelser og misforståelser, der vilde have været umulige, hvis han selv virkelig havde besøgt de egne, han omtaler. Jeg skal anføre et par eksempler.

Ved byen Tana¹⁾ på Forindiens vestkyst har Odorik en lang beretning om 4 franciskanere, som der havde fundet martyrdøden, og hvis ben Odorik nu tog til sig; da han er ved at tale om disse, fortæller han med det samme, hvad der senere skede med benene, bl. a. også, at han tog dem med sig til India superior (o: Kina) til byen Zayton²⁾, hvor han anbragte dem hos de derværende munke af sin orden, og efter denne digression vender han så atter tilbage til Forindiens vestkyst og taler om peberskoven i landet Minibar (o: Malabar), hvortil han kom fra Tana. Mandeville har ikke beretningen om martyrerne i Tana og hvad dertil hører men kun ganske kort: »Fro thens (ulg. fra Chana o: Thana) men gon be see toward Ynde the more, to a cytee that men clepen Sarche³⁾ (o: Zayton), that is a fair cytee and a gode Aftre gon men be see, to the lond of Lomb. In that lond growethe the peper, in the forest that men clepen Combar».⁴⁾ Han lægger altså vejen fra Tana til den nærliggende peberskov om ad Kina — øjensynlig fordi han ikke har lagt mærke

¹⁾ Tidligere en vigtig handelsstad, nu en art forstad til Bombay, jfr. Cathay s. 57 not. 3; Ser Marco Polo II, 331.

²⁾ Det nuværende Chinchau, forhen hovedhavnen for forbindelsen med Indien. Marco Polo kalder den »den ene af de to største søhandelsstæder i verden». Ser Marco Polo II, 187 ff.

³⁾ Andre hdskr. har navnet skrevet med Z.

⁴⁾ Engl. s. 167, dsk. s. 86-7. — Det bemærkes her én gang for alle, at når der i dette afsnit foruden til den engelske tekst også henvises til den danske, er meningen hermed kun at angive, hvor det tilsvarende sted i denne findes uden hensyn til, om udtrykkene er de samme.

til, at Odorik kun ved en digression i fortællingen kommer til at nævne India superior, men når han i den grad er i vilderede med de forskellige steders beliggenhed, tør man sikkert dristig påstå, at han ikke har været hverken i Tana eller i peberskoven, og de oplysninger angående denne sidste, han giver ud over det, Odorik meddeler, må han da have lånt fra en anden kilde og ikke selv indhentet på stedet. — Den rige mand, Mandeville¹⁾ omtaler som boende i et land, hvortil han på vejen hjemad kommer efter en rejse på 10 dage fra «Rybothe», findes også hos Odorik (kap. 46), men denne siger udtrykkelig, at han besøgte hans gård, mens han endnu opholdt sig i Manzi (o: det sydlige Kina); når Mandeville kommer til hans opholdssted ved at rejse fra «Rybothe», beror dette åbenbart på, at Odorik meddeler fortællingen om ham umiddelbart efter men uden nogen som helst forbindelse med sin omtale af lamaismen i Tybot (o: Tibet). På lignende måde angiver Mandeville²⁾, at den mystiske Vallis infausta ligger «besyde that yle of Mistorak, upon the left syde», alene fordi Odorik foran (kap. 47) — men uden forbindelse med det følgende — har navnet Millestorte, o. s. v. — I sin omtale af byen Cansay³⁾, der lige fra 1276 havde været i Mongolernes magt⁴⁾, bemærker Odorik (kap. 32), at den bevogtes for storkhanen (pro magno Cane); Mandeville⁵⁾ derimod, hvis beskrivelse af byen ellers stemmer med Odoriks, siger, at den bevogtes mod ham (contra Gran can), men han forsikrer jo også⁶⁾, at han i 15 måneder har tjænt storkhanen i krig mod

¹⁾ Engl. s. 310, dsk. s. 199.

²⁾ Engl. s. 280, dsk. s. 175.

³⁾ Marco Polos Quinsai = kinesisk King-sze (o: «hoffets sæde», «hovedstad»), det nuværende Hangchau. Byen havde fra 1127 været hovedstad i Manzi. Cathay s. 113 not. 3; Ser Marco Polo II, 152—3.

⁴⁾ Ser Marco Polo II, 108, 113.

⁵⁾ Engl. s. 209, dsk. s. 111.

⁶⁾ Engl. s. 220, dsk. s. 123.

«kongen af Mancy», en person, historien ellers næppe kender på den tid, da Manzi's erobring var fuldendt allerede 1279 og Sung-dynastiet samtidig gået til grunde¹⁾. — Ligesom Marco Polo²⁾, Rubruquis³⁾ og Carpini⁴⁾ fortæller Odorik (kap. 38), at der ved indgangen til storkhanens palads stod vagter for at passe på, at ingen rørte ved dørtærskelen, men dette har Mandeville⁵⁾ ikke forstået, eftersom det i hans beretning er blevet til, at vogterne blot skulde passe på, at ingen uberettiget slap ind. Han vilde imidlertid nok have lært at forstå det, hvis han, som han påstår, havde været ved storkhanens hof, da berøring af tærskelen blev anset for en forbrydelse, der kunde medføre de strængeste straffe.

En række lignende eksempler kunde endnu med lethed fremdrages, men de anførte er sikkert fuldkommen tilstrækkelige til at vise, hvor megen tillid man kan skænke Mandevilles gentagne forsikringer om sin rejse i hine egne. Uden personligt kendskab til disse, uden at have sat sin fod — tør man sikkert sige — på noget af de steder, han omtaler, lige fra Trapezond ved det sorte hav til hans rejserute på hjemvejen taber sig i det indre Asien, har han udskrevet hele rejseberetningen i Odoriks bog, idet han deri har indskudt større og mindre stykker fra andre kilder, eller — hvor dette ikke er tilfældet — ofte på egen hånd vidtløftig udpyntet Odoriks simple beretning. At angive alle de enkelte meddelelser, han således har taget hos Odorik, vilde her blive for vidtløftigt. Det er så godt som alt, hvad der ikke er hentet fra de andre nedenfor nævnte kilder, og findes — med enkelte indskud andensteds fra — engl. s. 144—53, 162—222, 282—

¹⁾ Ser Marco Polo II, 113.

²⁾ Ib. I, 339, 341—2.

³⁾ Recueil de voyages IV, 255, 268, 319, 338.

⁴⁾ Ib. 625, 741.

⁵⁾ Engl. s. 220, dsk. s. 120.

46, 264, 277—82, 306—12; dsk. s. 79—82, 86—137, 142—3, 157—60, 172—9, 196—202.

Adskilligt har Mandeville i sidste halvdel af sin bog lånt fra den beretning om orientalske forhold, som Armenieren Hayton — eller rettere Hetum¹⁾ — den yngre har efterladt sig²⁾. Denne, en ætling af det armeniske kongehus, som havde allieret sig med Mongolerne, var selv til stede ved en del af disses kampe mod den ægyptiske sultan, og for den foregående tids vedkommende fik han sine efterretninger dels af tatariske kilder, dels af Hayton den ældre, konge i Armenia minor, der selv længe havde opholdt sig blandt Mongolerne³⁾ og holdt meget af at fortælle derom til sine yngre slægtninge. År 1305 drog Hayton den yngre til Cypern, hvor han blev præmonstratensermunk, og flyttede kort efter til Poitiers, hvor han på fransk dikterede sin beretning til Nicolas de Faulcon eller Salcon, som derpå også besørgede en latinsk oversættelse, der 1307 blev forevist pave Clemens V. Jeg har her benyttet den latinske tekst, som Grynæus under titlen «de Tartaris liber» har optaget i sin samling *Novus Orbis*, Basel 1555 fol., s. 402 ff.

Fra Haytons skrift (kap. 16—7, 23) har Mandeville hentet sin vidtløftige fortælling om Chingis-khan og de følgende stor-khaners historie (engl. 224—31, dsk. 138—41) foruden enkelte mindre meddelelser om Tatarerne, således deres påstand, at de alene (i åndelig henseende) har to øjne (engl. 219, dsk. 133 — Hayt. kap. 1), notitsen om papirspengene (engl. 239, dsk. 124 — Hayt. kap. 1) og om Tatarernes kampmåde (engl. 252, dsk. 147 — Hayt. kap. 48). Fremdeles er Haytons oversigt

¹⁾ Se d'Avezac i *Recueil de voyages* IV, 412 not. 1.

²⁾ Jfr. Sprengel, *anf. skr.* s. 350—1; J. Görres, *Die teutschen Volksbücher*, Heidelberg 1807, s. 66—7, o. s. v.

³⁾ En beretning om hans besøg hos Mangu-khan i året 1254 haves endnu på armenisk, oversat på fransk af Klaproth i *Nouv. journal asiatique* XII, 273—305.

over det mellemste og vestligere Asiens vigtigste riger (kap. 1—15, 47) udskreven af Mandeville i hans omtale af landene Tharse, Turquesten, Chorasme, Comanye, Persie, Armenye, Georgie (med Hamson) samt Turkye (engl. 255—62, dsk. 150—56), og endelig er endnu enkelte mindre meddelelser hist og her hentede fra samme kilde; f. ex. stammer omtalen af den store rubin (engl. 197, dsk. 104) dels fra Hayton (kap. 6), dels fra Odorik (kap. 24), meddelelserne om Ararat (engl. 148, dsk. 80) dels fra Hayton (kap. 9), dels fra anden kilde, o. s. v. Hvad alle disse lån angår, har Mandeville i reglen enten ligefrem afskrevet Haytons tekst eller indskrænket sig til at give et uddrag deraf; sjældnere har han videre udpyntet Haytons beretning, således som han gjorde ved Odoriks, men hvor han prøver at gå på egen hånd, viser misforståelserne sig straks.

Som kilde har Mandeville også benyttet Johannes de Plano Carpini's skrift *Historia Mongalorum, quos nos Tartaros appellamus*, for første gang fuldstændigt udgivet af d'Avezac i *Recueil de voyages et de mémoires publié par la Société de Géographie IV*, Paris 1839, 4to, s. 603—773¹⁾. Forfatteren, en anset franciskaner fra omegnen af Perugia, blev 1245 af pave Innocens IV sendt til storkhanen Kujuk i hans lejr ved Karakorum i Centralasien for at bevæge ham til at standse Mongolernes ødelæggende indfald i Evropa, men han havde kun et unådigt svar at overbringe, da han i slutningen af året 1247 atter indfandt sig hos paven i Lyon. Her lagde han den sidste hånd på sin rejseberetning, hvortil han allerede undervejs havde gjort et foreløbigt udkast, der var blevet afskrevet flere steder, bl. a. også i Liège²⁾, og det kunde da mulig være denne mindre fuldstændige tekst, Mandeville har benyttet, da han et århundrede senere i den nævnte by sammensatte sin bog.

¹⁾ Jfr. Yule, *Cathay I.* s. 28 not. 1.

²⁾ *Recueil IV*, 773.

Fra Carpini's skrift har Mandeville lånt meddelelsen om storkhanens segl samt — på et par enkelte træk nær — alt hvad han anfører om Tatarernes religion, indretninger, sæder og begravelsesskikke (engl. 231, 246—54; dsk. 142, 143—49). Det er således kun et forholdsvis lille udtog, Mandeville giver af sin omfangsrige kilde — enkelte meddelelser tagne hist og her s. 611—43, 663—97, ofte ordret afskrevet efter Carpini's tekst og derfor ikke til at tage fejl af.

Fra de tre forfattere, vi nu har omtalt — Odorik, Hayton og Carpini — har Mandeville hentet næsten alt, hvad der i sidste halvdel af hans bog fortælles om virkelig eksisterende lande og folk, og det er kun undtagelsesvis, han anfører noget, der ikke findes i deres ovenfor nævnte skrifter. Nogle enkeltheder er der dog, man der vilde søge forgæves, f. ex. jongleurkunsterne ved storkhanens fester (engl. 237—8, dsk. 131—3), benævnelserne *gaul* (engl. 170, mgl. i dsk.), *warkes* (engl. 192, dsk. 101) o. s. v., og det er således klart, at han endnu har haft mindst én kilde af lignende art til sin rådighed, men om denne endnu kan påvises, turde måske være tvivlsomt nok, da han ikke synes at have benyttet de andre ældre rejseberetninger, der nu kendes.

Går vi dernæst over til de fabelagtige partier i sidste halvdel af Mandevilles bog, viser det sig, at adskilligt heraf stammer fra det bekendte opdigtede brev fra præst Johan til den byzantinske kejser Emanuel, der under forskellige navne (*Epistola Johannis regis Indiæ* eller *presbyteri Johannis*, *Tractatus de Johanne presbytero*, *De ritu et moribus Indorum* o. s. v.) spillede en meget betydelig rolle i middelalderen og nåde en sådan udbredelse, at prof. Zarncke, der sidst med stor omhu har udgivet brevet¹⁾, kan anføre ikke mindre end 96 håndskrifter deraf²⁾. Disse

¹⁾ *Der Priester Johannes*, erste Abh., Leipzig 1879, s. 46 ff.

²⁾ En dansk oversættelse af dette lille skrift blev 1510 trykt i København af Gotfred af Ghemen, optrykt i *Danske Maga-*

er tildels noget forskellige, men det håndskrift, hvorfra Mandevilles meddelelser stammer, synes at have givet brevet i dets ældste form¹). Hvad der hos Mandeville er hentet fra denne kilde er allerede angivet af Zarncke²), men til hans oversigt bør måske endnu føjes fortællingen om ungdomskilden (the welle of youthe, fons juventutis, engl. 169, dsk. 89), der vistnok stammer fra brevets § 27—8, ligesom vel også benævnelsen archiprotopapaten (engl. 170, dsk. 90) er taget fra brevets § 74. De øvrige lån, der mest angår præst Johan og hans herlighed, er følgende: Landets inddeling i 72 provinser, hver med sin underkonge (engl. 272, dsk. 164—5); sandhavet og floden, der kun løber tre dage om ugen (engl. 272—3, dsk. 170—1); beskrivelsen af, hvorledes præst Johan drager frem, når han rykker ud mod sine fjender eller er på rejse (engl. 274—5, dsk. 168—9); det meste af beretningen om hans palads (engl. 275—7, dsk. 165—8), hans riges udstrækning (engl. 277, dsk. 164) samt navnet Susis (engl. 275, dsk. 165). — Hvad der ellers meddeles om præst Johan må være hentet andensteds fra, som det synes fra en almindelig udbredt beretning, eftersom Mandeville selv siger: «I trowe that 3ee knowe wel y now and have herd seye, wherefore this emperour is clept Prestre John. But nathales for hem that knowen not, I schalle seye 3ou the cause» (engl. 299).

På forskellige steder i sin bog nævner Mandeville «kong Alexander» i forbindelse med flere af de fabelagtige ting, han omtaler, og henleder derved opmærksomheden på de æventyrlige beretninger om Alexander den stores bedrifter i østen, der i løbet af middelalderen i forskellige bearbejdelser spredtes over hele den civiliserede verden. Den ældste skikkelse, hvori dette sagn foreligger, findes i et skrift af den alexandrinske

zin III, 172—6. — Det omtales i Kongespejlet som nylig kommet til Norge (Brenners udg. s. 24).

¹) Zarncke, a. skr., erste Abh. s. 55, zweite Abh. s. 133.

²) A. skr., zweite Abh. s. 133.

forfatter, der går under navnet Pseudo-Callisthenes, men det nærmere grundlag for sagnet i den form, hvori det optoges og udvidedes i Vestevropa, er den oversættelse eller rettere bearbejdelse af Pseudo-Callisthenes, som i det 10de århundrede blev besørget af den italienske archipresbyter Leo efter en fra Konstantinopel medbragt græsk tekst¹). I denne bearbejdelse — *Historia Alexandri magni regis Macedoniae de preliis* eller kortere: *Historia de preliis* — hvoraf flere gamle udgaver gives, finder vi nu virkelig også en stor del af de mærkelige ting omtalte, som Mandeville nævner, kun med den forskel, at det ikke er Mandeville men Alexander den store, der ser og oplever alle disse undere.

Hvad Mandeville (engl. 291—4, dsk. 188--9) fortæller om Brahmanerne, er et kort uddrag af de breve, som deres konge Dindimus vekslede med Alexander, og det, han (engl. 294—6, mgl. i dsk.) meddeler om øen Oxidrate og øen Gynosophie, er det samme, som Leo beretter om et folk «Oxidrates qui . . . dicuntur gignosophiste» (læs: gymnosophiste), kun at denne ikke har Mandevilles almindelige betragtninger eller hans bemærkninger om folkenes kristelige meninger. Mandevilles folk, der er låde over hele kroppen og kan leve i vand (engl. 297—8, dsk. 190), omtales også af Leo omtrent på samme måde, men derimod er dennes meddelelser om Amazonerne kortere og noget forskellig fra Mandevilles (engl. 153—5, dsk. 82—3), og det samme gælder sagnet om de folk — Goch og Magoch — som Alexander indelukkede i Kaukasus (engl. 265—8, dsk. 158), hvilke hos Mandeville er «Jewes of 10 lynages», det vil sige efterkommere af de Jøder, der forlod Mose lov og dyrkede guldkalven²). Alexanders besøg ved solens og månens træer (engl. 298, dsk. 190) beskrives

¹) Pseudocallisthenes. *Forschungen zur Kritik und Geschichte der Alexandersage* von Julius Zacher, Halle 1867, s. 108 ff.

²) Jfr. Yule, *Ser Marco Polo* I, 51—4.

udførlig af Leo, der også omtaler de træer, som i løbet af én dag skyder op, sætter frugt og visner bort (engl. 273, dsk. 171), og fremdeles nævner han en del af de mærkelige dyr, Mandeville omtaler: de store svin, hvide løver, store mus og flagermus, røde gæs, dyret odenthos o. s. v. (engl. 290—1, dsk. 188), ligeledes de guldgravende myrer, men om disse er Mandevilles fortælling mere afvigende og udførligere, o. s. v.

Det ses altså, at en del af Mandevilles mærkelige ting findes i Leos skrift, og at Alexandersagnet er benyttet som kilde, således som alt det oftere forekommende «kong Alexander» antydede. Imidlertid kan der dog næppe være tale om, at det er selve Leos bog, Mandeville har haft for sig; uden tvivl har det været en af de forskellige senere bearbejdelser deraf, som i løbet af middelalderen fremkom i Frankrig, hvori flere partier af sagnet blev udvidede ved meddelelser andensteds fra og derved mulig blev bragte i den form, hvori Mandeville har optaget dem. Om denne nærmeste kilde endnu kan påvises, har jeg ikke haft lejlighed til nøjere at undersøge, og jeg er derfor ikke i stand til at angive, hvor meget han har taget fra den fremstilling af sagnet, han har benyttet, — om han f. ex. deri har fundet alle sine fabelagtige, vanskabte folk, eller om disse til dels er lånte fra andre middelalderlige skrifter: fra oldtidens forfattere, hvor de fleste af dem omtales, har han sikkert ikke direkte hentet dem.

De to kilder, vi nu har omtalt, presbyterbrevet og Alexandersagnet, har vistnok forsynet Mandeville med det meste af det fabelagtige og overnaturlige, han meddeler, og hvad resten heraf angår, kan der næppe være tvivl om, at det stammer fra lignende skrifter, som det sikkert til dels vilde være muligt uden stor møje at påvise¹⁾. — Vi ser altså, at

¹⁾ Angående fortællingen om jomfruen med högen (falken) på slottet i Armenien (engl. s. 145—7, dsk. s. 79—80) henviser således fortalen til den engl. udgave fra 1725 (s. VI—VII) til

det er middelalderens sagnlitteratur, der ved siden af de tidligere omtalte, mere pålidelige skrifter er benyttet af Mandeville: hvad han ikke har fundet i den ene art kilder, har han taget fra den anden, — af bægge i forening har han sammenskrevet hele den sidste halvdel af sin bog, der således ikke kan gøre fordring på at betragtes som et originalt arbejde.

Med hensyn til bogens første halvdel — beskrivelsen af Palæstina (med Ægypten) og vejene dertil — er forholdet mulig et andet, men den endelige dom kan endnu næppe afsiges. Hans egne forsikringer kan der, som alt bemærket, ikke lægges stor vægt på, og at han i al fald delvis også her har brugt samme fremgangsmåde som i sidste halvdel, — udskrevet andre forfattere uden at nævne det — er sikkert.

Fra Haytons ovenfor nævnte skrift (kap. 50—4) har han således lånt en stor del af, hvad han meddeler om Ægypten, navnlig fortegnelsen over de ægyptiske sultaner med undtagelse af den sidste og dennes broder (engl. 36—8, dsk. 21—2), fremdeles sine meddelelser om sultanens stridsmagt (engl. 38, dsk. 22—3), om Nilen (engl. 44—5, dsk. 26—7), om landets udstrækning og dets fem provinser samt Nubien (engl. 46, dsk. 27—8), om Damiette og Alexandria (engl. 46—7, dsk. 18) samt endelig noget om slavehandelen (engl. 49, dsk. 24).

At dette er taget fra Hayton, er allerede for længere tid siden bemærket, men med undtagelse heraf synes man at have anset denne del af hans bog for original, og så vidt jeg ved har kun Yule (Cathay s. 28 not. 1) udtalt en tvivl i så henseende. At denne tvivl ikke er ugrundet, viser sig, når Mandevilles bog sammenlignes med den rejseberetning med årstallet 1336, som den tyske adelsmand Guillielmus de

Melusine af Jean d'Arras. Historien findes endnu i den danske folkebog om Melusina (udg. af Carl Elberling, Kbhvn. 1867, s. 20).

Baldensel, Boldensel eller Boldensleve, *•eques auratus Hierosolymitanus*», har efterladt sig, første gang udgivet af Henr. Canisius 1604 og senere med titlen *Hodoeporicon ad terram sanctam* optrykt i hans *Thesaurus monumentorum ecclesiast. et histor. ed. Basnage*, Antwerpen 1725, fol., IV, 331 ff. Overensstemmelsen mellem dette skrift og de tilsvarende partier af Mandevilles bog er på sine steder så slående, at der ikke kan være nogen tvivl om, at Mandeville har benyttet Baldensels beretning, ja man tør vistnok endogså sige, at dette skrift til dels er noget lignende for første halvdel af Mandevilles bog, hvad Odoriks beretning er for dennes sidste halvdel — det grundlag, hvorpå han har bygget.

Allerede i indledningen til de to skrifter er tanken den samme, og den vej, Baldensel følger, finder vi også angivet hos Mandeville. Baldensels fortælling om Konstantinopel med Troia og hans omtale af Chio, Pathmus, Ephesus, Patera, Myrrea, Kreta, Rodos, Cypern er med forskellige udvidelser og forkortelser optaget af Mandeville (engl. 8—9, 15, 21—9; dsk. 6—8, 11—3), tildels ordret, med de samme udtryk og med de anførte steder i samme orden, uagtet denne ikke er den geografisk naturlige. Mandevilles omtale af Tyrus (engl. 29, dsk. 13) stemmer temmelig nøje med Baldensels, medens hans meddelelser om byerne langs kysten er noget mere udvidet, men ligesom Baldensel har også Mandeville (engl. 33, dsk. 14) den ugeografiske orden: Cæsarea, Askalon, Joppe. Hvad Baldensel fortæller om rejsen gennem ørkenen på vejen fra Gaza til Ægypten, er helt optaget og lidt udvidet af Mandeville (engl. 34, dsk. 19), og ligeledes stammer mange af Mandevilles efterretninger om sidstnævnte land tydelig fra samme kilde (Bald. s. 340—2). Herhen hører meddelelsen om Babylonia med dets kirker (engl. 34, dsk. 19—20), om Kairo med sultanens slot og livvagt (engl. 35, dsk. 20), om forskellen mellem Babylonia Ægypti og det gamle Babylonia i Caldea samt afstanden mellem dem og noget om turris Babel (engl.

40—1, 42, dsk. 18—9, 81); omtalen af Mekka med dets «musket» og Mohameds lig (engl. 42, dsk. 28); Ægyptens lille udstrækning i bredden samt bemærkningen om, at det ikke regner der (engl. 45, dsk. 27); slavehandelen (også hos Hayton) og den kunstige ægudrugning (engl. 49, dsk. 24); paradisæblerne (engl. 49, mgl. i dsk.), pyramiderne (engl. 52, mgl. i dsk.) o. s. v. — Beskrivelsen af vejen fra Ægypten til Sinai og besøget der (engl. 57—63, dsk. 30—4) er noget udvidet, men hovedkilden er umiskendelig (Bald. s. 343—4), og skildringen af rejsen gennem ørkenen og dennes beboere (engl. 63—4, dsk. 35) stemmer næsten fuldstændig med Baldensels (s. 343). Idet denne forlader Ægypten og begiver sig til Sinai, fortæller han: «Soldanus namque Babylonie fecit mihi singularem gratiam dei mediante favore, dans mihi literas, quibus me omnibus subditis recommendabat, ut me ad loca sancta per totum ejus dominium libere ire permitterent, sine omni tributo, exactione, telonio et me, meos ac mea salvarent, honorarent, ab omni offensa et injuria quorumcunque custodirent . . . Quocunque perveni et illis quorum intererat, literas Soldani monstravi, statim se levabant, literas osculabantur, super caput ponebant, me honorabant, aliquoties victualia gratias presentabant et se mihi ad beneplacita benevolos exhibebant». Dette har det sin interesse at sammenligne med det tilsvarende sted hos Mandeville¹⁾, hvor han siger, at han opnåede denne gunst af sultanen: når både det foregående og det efterfølgende er lånt fra Baldensel, kunde man mulig nære nogen tvivl om, at overensstemmelsen i denne mellemliggende meddelelse skulde være helt tilfældig, og da næsten alle de faktiske efterretninger om ægyptiske forhold, som Mandeville anfører,

¹⁾ Den latinske oversættelse (dsk. 29) har det ligesom Baldensel ved bortrejsen fra Ægypten; i den engelske tekst står det senere (s. 82) ved omtalen af Jerusalem, men denne plads er ve neppe den oprindelige.

har vist sig at være lån fra Hayton og Baldensel, kunde den tanke næppe kaldes helt ugrundet, at han måske slet ikke selv har været i Ægypten. — Hvad beskrivelsen af det hellige land angår, kan der næppe være tvivl om, at også her Baldensel er benyttet som kilde. Det viser sig på mange steder ved en overensstemmelse i udtryk, som ellers vilde være påfaldende, og navnlig træder det atter tydeligere frem i slutningen af rejsen, hvor f. ex. en del af det, Mandeville siger om Damascus (engl. 122—3), temmelig nøje stemmer med Baldensels beretning.

Mandevilles beskrivelse af det hellige land er imidlertid udførligere; en del af, hvad han meddeler, må således stamme andensteds fra, men om dette er taget fra andre, lignende skrifter, eller det mulig er egne iagttagelser, gjorte på stedet af forfatteren selv, er et spørgsmål, jeg ikke for øjeblikket er i stand til at afgøre. Heraf afhænger det imidlertid nærmest, hvad dom der endelig skal fældes over den første halvdel af hans bog: at andre forfattere også her er udkrevne, har vi set, men om den lige som sidste halvdel helt er en kompilation, må fremtiden vise.

Det må vistnok forekomme os underligt, at Mandevilles samtid ikke straks synes at have bemærket, hvorledes den rette sammenhæng med hans bog er; i al fald ved jeg ikke, at meddelelser herom findes. Man skulde synes, det let måtte blive opdaget, når han 1355—6 gav sig til at udskrive Haytons bog fra 1307, Odoriks fra 1330, Baldensels fra 1336 — tre forholdsvis nye skrifter, der tilmed alle tre lige efter midten af det 14de århundrede, blot et par år før Mandeville på fransk skrev sin bog, fra latin var blevne oversatte på fransk af Jean le Long d'Ypres¹⁾ og sikkert straks som senere²⁾ i dennes oversættelse har udgjort en samling måske

¹⁾ Se d'Avezac i Recueil de voyages IV, 413, 419, 430.

²⁾ ib. 400—1.

tilligemed et par andre skrifter. Det kunde vistnok endog være en nærmere undersøgelse værd, om det ikke netop har været en sådan samling, et bind med disse oversættelser, Mandeville har benyttet; i al fald kunde det synes, som han har brugt Odoriks skrift i den oversættelse, som 1351 blev besørget af Jean le Long d'Ypres, idet navnet *Pentexoire* (engl. 277, dsk. 161), som Yule har bemærket¹⁾, alene forekommer her men ikke i andre tekster af Odorik og ellers næppe kendes. — Hvor nær opdagelsen end således må forekomme os at have ligget, den synes dog ikke at være sket, og i lange tider blev Mandevilles bog ved at gå som et originalt skrift og bevarede den yndest, den straks havde vundet, medens de kilder, hvorfra den stammer, efter hånden glemtes.

III.

Foruden den franske original, der endnu kun foreligger i håndskrifter og i 7–8 tryk fra 15de og 16de århundrede²⁾, men som forhåbenlig snart vil blive tilgængelig i en tidsvarende udgave³⁾, findes der en hel række oversættelser af Mandevilles skrift, hvoraf vi allerede ovenfor har omtalt de to latinske og de to engelske⁴⁾. Ligeledes har vi nævnt den tyske oversættelse, som Michel Velsér foretog efter den ranske tekst, og som tidligst findes i et håndskrift fra 1414⁵⁾.

¹⁾ Cathay s. 146 not. 2.

²⁾ De to ældste trykte i Lyon 1480.

³⁾ En sådan har allerede i flere år været påtænkt af det franske Société de l'Orient Latin, se The Academy 1881, 12 febr. s. 120.

⁴⁾ Den ene findes kun i håndskrift. Af den anden kendes over en halv snes udgaver, den ældste trykt i Westminster 1499.

⁵⁾ Trykt i Augsburg 1481 og 1482.

Ved siden af denne er der endnu en anden tysk oversættelse af Otto von Diemeringen, domherre i Metz, der foruden den franske original også har brugt den almindelige latinske tekst. Det er denne oversættelse eller bearbejdelse, der især har været udbredt og som folkebog trykt lige til dette århundrede¹⁾. En nedertysk oversættelse «aus dem Lateinischen und Französischen», meget afvigende fra den sidstnævnte højtyske, har Görres²⁾ fundet i et pergamentshåndskrift fra 1420, og ligeledes findes der en hollandsk oversættelse³⁾, der selv angiver sig som oversat fra latin men også indeholder ting, der ikke findes i den almindelige latinske tekst men derimod i den (franske) engelske. Endvidere haves en italiensk oversættelse — «ridotto in lingua Toscana» —, der udgår fra den franske tekst, hvis bemærkning om, at Mandeville først havde tænkt at skrive på latin men senere dog foretrak fransk, den gengiver⁴⁾. Fremdeles findes en czechisk oversættelse, som Wawriniec z Brezowé sikkert noget før 1445 besørgede efter Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse, og som endnu 1811 som folkebog tryktes i Prag⁵⁾, — og endelig den her først udgivne gammeldanske oversættelse, hvis kilde er den almindelige latinske tekst, som vi derfor atter lidt nærmere skal betragte.

¹⁾ Først trykt i Strassburg 1484 og 1488. — v. d. Hagen i Museum für Literat. u. Kunst, I, 249; Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. s. 132, hvor muligheden af en tredje tysk oversættelse berøres.

²⁾ Die teutschen Volksbücher, Heidelberg 1807, s. 68.

³⁾ Den ældste udgave er fra 1483. — van den Bergh, De nederlandsche Volksromans, Amsterdam 1837, s. 133–47.

⁴⁾ Der kendes en halv snes forskellige tryk fra det 15de århundrede, det ældste Mediolani 1480. En ny udgave (I Viaggi di Gio. da Mandavilla) er besørgt af Francesco Zambrini (Bologna 1870).

⁵⁾ Grässe, Trésor IV, 361. — En spansk oversættelse, der skal være trykt i Valencia 1483, synes nu ikke mere at kendes. ib.

Af denne kendes tre forskellige udgaver¹⁾, alle i 4to og alle uden årstal, hvoraf de to første er trykte 1480—90 og den tredje lidt senere. Den ældste (Hain nr. 10643), hvormed jeg navnlig har sammenlignet den gammeldanske oversættelse, og som i noterne er betegnet ved «*lat. A.*», er let kendelig ved at have tospaltede sider. På første side findes titlen: *Itinerarius domini Johannis de mandeville militis*; bl. 2—3 indeholder *Tabula capitulorum . . .* og bl. 4a begynder teksten: *Incipit Itinerarius a terra Anglie in partes Iherosolimitanas. et in vltiores transmarinas. editus primo in lingua gallica a milite suo auctore Anno incarnationis dñi M.ccc.lv. in ciuitate Leodiensi. et paulo post in eadem ciuitate translatus in hanc formam latinam.* Nederst på sidste spalte: *Explicit itinerarius domini Johannis de Mandeville militis.* — Den næste udgave, i noterne betegnet ved «*lat. B.*», har ingen titel i det kgl. biblioteks exemplar, der (ligesom Hain nr. 10644) begynder med *Tabula prefentis libri fingula(!)*. Efter registeret følger: *Liber prefens cuius auctor fertur iohannes de mandeville militari ordinis agit de diuersis patrijs . . . In fine: Explicit itinerarius a terra anglie . . . translatus in dictam formam latinam | Quod opus vbi inceptum simul et completum fit ipse elementa | seu singularum eorum caracteres literarum. quibus impressum | vides venetica / monstrant manifeste.* — Den tredje udgave endelig, som jeg har betegnet ved «*lat. C.*», har på første side: *JOhannis de monte villa Itinerarius in partes Iherosolimitanas. Et in vltiores transmarinas.* De to næste sider

¹⁾ De findes alle på det kgl. bibliotek i København, der tillige ejer et latinsk håndskrift dateret 1434 (gl. kgl. saml. nr. 445 fol.), som jeg i noterne har betegnet ved «*lat. msc.*».

indeholder registeret; bogen ender: *Explicit itinerarius domini Johannis de Montevilla militis.*

Af disse tre udgaver stemmer *A* og *C* temmelig nøje overens, men derimod afviger *B* både fra disse og fra det af mig benyttede håndskrift ved på forskellige steder at have større eller mindre tilføjelser, der ofte betegnes som sådanne ved anførelsen af navnene Ieronimus og Odoricus²). Det første navn findes gentagne gange ved indskud i beskrivelsen af det hellige land (f. ex. kap. 19 og 20), det sidste i de senere partier af bogen, hvor Odorik er kilden, hvilket den, der har gjort tilføjelserne, ikke har bemærket. Til disse interpolationer findes imidlertid intet tilsvarende i den danske oversættelse; de synes alene at tilhøre *B*, som forøvrigt i andre henseender ofte frembyder en bedre tekst end *AC*.

Hvad nu den i de omtalte udgaver foreliggende latinske oversættelse angår, har vi allerede foran anført dens egen meddelelse om, at den er fremkommen i Liège kort efter den franske original, og ligeledes har vi omtalt, at Mandeville selv ikke kan have haft noget med oversættelsen at gøre, idet dennes afvigelser fra hans egen oprindelige tekst for en del er af den natur, at de bestemt synes at tale mod en sådan antagelse. Disse afvigelser er af meget forskellig art.

Hvad der straks falder i øjnene, er den rent ydre forskel, at den engelske tekst kun er inddelt i 31 kapitler (foruden prologen), medens den latinske derimod har 50 kapitler og desuden en inddeling i bøger. Af disse har *A* kun to, af hvilke den første ender med nogle almindelige bemærkninger i slutningen af kap. 23 og et *Explicit prima pars huius opusculi*, medens den anden omfatter hele den sidste hovedafdeling af skriftet, indledet med et *Incipit fecunda pars et vltima tractatus huius*. Af disse sidste ord findes imidlertid kun de tre første i *B*, der således ikke udtrykkelig

¹) Jfr. Schönborn, Bibliogr. Unters. s. 19—21.

angiver 2den bog som vltima og at dette ikke er tilfældigt, fremgår deraf, at *B* i kap. 5 ledsager sin omtale af Grantkan og presbyter Johannes med ordene: de quibus in fecunda et tercia huius tractatus partibus aliquando est diffufius narrandum, medens *A* derimod blot har in fecunda huius tractatus parte. Den 3dje bog, som *B* altså på dette sted hentyder til, er imidlertid ikke i udgaven ved et explicit eller incipit bleven adskilt fra den 2den, men da Grantkan og presbyter Johannes skal omtales i to forskellige bøger, og beretningen om den første og hans Tatarer ender med kap. 40, og fortællingen om den sidste begynder med kap. 41, kan der ikke være tvivl om, hvor adskillelsen mellem 2den og 3dje bog i *B* skulde være. Da fremdeles kap. 40 på samme måde som slutningen af første bog ender med nogle almindelige bemærkninger, der antyder, at et hovedafsnit er forbi, kan der endvidere næppe være tvivl om, at det er oversætteren selv, hvem inddelingen i 3 bøger skyldes, og at altså den danske oversættelse med sin bestemte angivelse foran kap. 41: Nu begynnes ten tredie delli aff boghen, alene har bevaret det oprindelige, der kun antydes i lat. *B*. og helt er forsvundet i lat. *A* og *C*.

En forskel, der ligeledes straks må bemærkes, er den, at den latinske tekst er betydelig kortere end den engelske, noget der til dels beror på, at fremstillingen i den første er temmelig sammentrængt, medens den sidste er affattet i en mere omstændelig og noget vidtsvævende stil. Ved siden heraf har oversætteren yderligere meget formindsket Mandevilles skrift ved hist og her deraf at udelade større eller mindre stykker. Dette gælder f. ex. legenden om korsets træ (engl. s. 10—12), meddelelserne om den græske kirke og det græske alfabet (engl. s. 18—20), fortællingen om Hippokrates's datter (engl. s. 23—6) og den unge mand i «Cathaillye» (engl. s. 26—7), om Andromeda (engl. s. 31), om Babylonien (engl. s. 41) og Caldea (engl. s. 43—4), om eremitten i ørkenen (engl. s. 47), Heliopolis (engl. s. 47), paradisaebler, Adamsæbler o. s. v.

(engl. s. 49—50), Josephs forråds-kamre (o: pyramiderne) og det ægyptiske alfabet (engl. s. 52—3) o. s. v.; ligeledes i den sidste halvdel af bogen meddelelsen om St. Athanasius (engl. s. 144—5), om saltbjærgen (engl. s. 149), om Job (engl. s. 151—2), om Abraham og hans slægt (engl. s. 153), om folkene med ét ben (engl. s. 157), om planeten Saturn (engl. s. 162), om forskellen mellem «ydoles» og «simulacres» (engl. s. 164—7) o. s. v. — På denne måde har oversætteren formindsket Mandevilles bog med over en tredjedel¹⁾, og hvad der er blevet tilbage er på mange steder omflyttet og bragt i en anden — men oftest bedre — orden. Navnlig gælder dette den første halvdel af bogen, hvor f. ex. den engelske tekst først nævner nogle af vejene til Jerusalem som et tillæg til beskrivelsen af det hellige land (engl. s. 125—31), medens den latinske tekst derimod samler dem alle i de første kapitler.

Af det anførte vil det allerede fremgå, at oversætteren har taget sig temmelig store friheder, og det viser sig fremdeles deri, at det, han har beholdt af den oprindelige tekst, har han i virkeligheden mere omskrevet, genfortalt end oversat. Herved er det undertiden gået ud over tydeligheden, og ikke sjældent har han ved sin egen gengivelse bragt fejl ind i teksten, som fra først af ikke fandtes, men hvad der særlig må mærkes er imidlertid, at han ofte med vilje har foretaget en ændring, hvor han fandt anledning dertil. Allerede Schönborn (s. 16 ff.) har påvist, at medens den engelske tekst kun sjældent udtaler en svag tvivl om pålideligheden af traditionen i det hellige land, har oversætteren hist og her ikke kunnet undertrykke sin vantro overfor hvad der fortaltes. Når således den engelske tekst meddeler, at da Maria «had to meche mylk in hire pappes, that greved hire, sche mylked hem on the rede stones of marble, so that the traces may zit be sene in the stones alle whyte» (engl. s. 71), fremstiller den

¹⁾ Jfr. Schönborn, s. 12.

latinske oversættelse denne tradition som noget, «quod simpliciores narrant» (kap. 13). Når den engelske tekst fortæller, at der er fire søjler i nærheden af Calvarie-bjærgene, som stadig drypper med vand, og at «sum men seyn, that thei wepen for our lordes dethe» (engl. s. 78), er det efter den latinske oversættelse alene «fecundum opinionem simplicium», at det nævnte fænomen sættes i forbindelse med Kristi død (kap. 14). På adskillige steder bruger den latinske tekst udtryk som «man tror», «man siger», «jeg lod mig fortælle» (paciebar mihi narrari, kap. 18), hvor den engelske siger «der er», og medens denne uden at ytre nogen tvivl fortæller, at lampen foran den hellige grav slukkes af sig selv langfredag og atter af sig selv tændes påskemorgen (engl. s. 76), anfører den latinske oversættelse dette som noget, der «siges», og tilføjer, at hvis det er sandt, er det et stort under — «plerisque tamen ineft suspicio, ne forte talia Sarraceni custodes sepulchri confingentes diulgauerint» (kap. 14).

Medens oversætteren således undertiden viser sig lidt vantro overfor Mandevilles beretning om det hellige land, er hans kritik af en noget særegen art, når han ikke tager i betænkning at lade Mandeville tale af egen erfaring om vejen gennem «det første Tartari» — «hoc enim scio quia per aliquod tempus fteti in ea» (kap. 5) — uagtet denne i den engelske tekst udtrykkelig tilstår: «I have not ben in that contree, no be tho weyes» (engl. s. 130). Den latinske oversættelse fortæller ligeledes at Mandeville selv to gange har set fønix-fuglen i Ægypten (kap. 9), at han selv har taget af de fisk, der kommer ind til øen Calanoch (kap. 29), at han selv har set de store skildpadder (kap. 29), at han selv har set ruinerne af den borg, hvor «villanus ditiffimus» (Odoriks «senex a monte») bode (kap. 43), at han selv har set kæmper på 25 fod (kap. 46) o. s. v., medens den engelske tekst intet udtrykkeligt nævner herom. — I disse tilfælde synes oversætteren altså at have søgt at styrke tilliden til fortællingens pålidel-

lighed, i andre derimod har han helt forkastet, hvad Mandeville meddeler, og foretrukket, hvad han andetsteds selv har fundet.

Angående oprindelsen til navnet presbyter Johannes fortæller den engelske tekst (s. 299), at der en gang var en kejser i Indien, der havde fået lyst til at overvære en kristen gudstjeneste, og da han i den anledning var rejst til Ægypten, så han der i kirken nogle præster, hvis stilling tiltalte ham så meget, at han erklærede også at ville kaldes præst i steden for konge eller kejser, og at han vilde hede ligesom den første præst, der gik ud af kirken. Da denne hed «John», fik han således navnet «prestre John». Fuldstændig afvigende herfra er beretningen i den latinske oversættelse, der lader Mandeville sige, at han tidligere har hørt en urigtig forklaring af navnet presbyter Johannes — at der herved sigtes til den forklaring, som den engelske tekst giver, siges i Otto von Diemerings tyske bearbejdelse —, men at han senere i Indien selv — in illis partibus — fik den rette sammenhæng at vide. Herefter skal presbyter Johannes have været en frisisk kongesøn, der tilligemed 14 andre «baroner» ledsagede dux Ogerus de Danamarchia på hans store tog i Asien, og da denne drog hjem og delte sine erobringer blandt sine ledsagere, gav han Johannes, der på grund af sin fromhed og sin tilbøjlighed til at opholde sig i kirken havde fået tilnavnet «presbyter», India superior med 4000 øer og gjorde ham til lige til overherre over alle de 14 andre baroner. Denne beretning er altså en hel anden end den, Mandeville selv meddeler, og noget lignende er f. ex. tilfældet med fortællingen om de ovenfor nævnte fisk, der hver art for sig én gang om året kommer ind til land, så man kan gribe dem med hænderne, idet dette under efter den engelske tekst (s. 192—3) sker til ære for en tidligere konge der i landet, der ved sine mange børn havde opfyldt budet: «crescite et multiplicamini et replete terram», medens det efter den latinske oversættelse første gang blev gjort af gud «pro duce suo Ogero» og siden gentages til hans amindelse. I bægge de anførte tilfælde har oversætteren

altså forkastet Mandevilles egen beretning til fordel for en anden, hvori Olger danske spiller en rolle, og om denne helt, som den engelske tekst slet ikke nævner, har han endnu meget at meddele. Han fortæller nemlig, at i kongens palads på Java er «Dani ducis Ogeri» historie fremstillet på den store sals vægge, lige fra hans fødsel til han vendte tilbage til Frankrig igen efter i Asien at have underkastet sig alle lande fra Jerusalem til solens og månens træer, ja næsten til Paradis på jorden (kap. 29). Han nåde at spise af de nævnte træers frugt og af den balsom, der voksede sammesteds, hvorfor nogle «pre fenfus ftoliditate vel fidei lenitate» antager, at han endnu lever etsteds i verden, men jeg — følger oversætteren til — tror dog snarere, at han hersker med Kristus i himlen til løn for, at han har arbejdet så meget for at udbrede kristendommen i østen (kap. 47). Som vidnesbyrd om denne hans virksomhed anføres, at det er ham, der har grundlagt den prægtige kirke i byen Calamia og skænket det kostbare skrin, hvori apostelen Thomas's ben gemmes (kap. 28). Fremdeles fortælles, at der i byen Sarke er mange kristne med mange abbedier, som fordom blev stiftede af «dux Danorum Ogerus», og at de derfor endnu kaldes «ecclesie Dani» (kap. 26). Også andensteds nævnes abbedier og kirker, som han har grundlagt, således i Manty (Manzi), hvor Mandeville efter oversætteren fandt en by, der helt var kristen, medens den efter den engelske tekst (s. 207) og Odorik helt var hedensk (kap. 32). Endvidere meddeles, at da kong Ganges ikke vilde lade sig døbe, efter at han var overvunden af Ogerus, lod denne ham kaste ud i den flod, der siden har båret hans navn (kap. 48), og fremdeles at det er Ogerus, der har anlagt de to byer i peberlandet og opkaldt dem efter sine to bedste mødre (kap. 27), samt endelig at en engel, engang da Ogerus og hans hær led sult, viste ham de træer, hvoraf [mel,] honning og vin udvindes, og lærte ham måden, hvorpå dette kunde ske (kap. 29). — Alle disse meddelelser, der noget udvidede gengives i Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse, og som

har tiltrukket sig opmærksomhed hos ældre danske forfattere¹⁾, findes som ovenfor antydnet ikke i den engelske tekst, og de må derfor antages at være indsatte af oversætteren, men hvorfra denne har hentet dem, er jeg ikke i stand til at oplyse; i den almindelige folkebog om Olger danske forekommer de ikke.

Ved siden af de tilføjelser af oversætteren, vi her har omtalt, kunde endnu flere andre nævnes, f. ex. hans omtale af de floder, der mulig strømmer til den anden side af Paradis (kap. 48), flere almindelige bemærkninger på forskellige steder i bogen, de foran (s. VI, X) omtalte meddelelser om magister Johannes ad barbam, som den engelske tekst slet ikke nævner, o. s. v. Hertil kommer fremdeles, at den allerstørste del af, hvad den latinske oversættelse meddeler om Mandevilles vandring gennem Vallis infausta (kap. 45), slet ikke findes i dennes egen fortælling, der f. ex. ikke nævner noget om det syn, Mandeville havde, der var så forfærdeligt, at han ikke tør omtale det, eller det slag, han fik på halsen, hvoraf han bærer mærke til sin død, men tværtimod siger, at han og hans staldbrødre slap igennem dalen «with outen perile and with outen encombrance» (engl. 284). Når det endvidere nævnes, at oversætteren f. ex. har pyntet på beretningen om okse dyrkelsen i Indien, der herved er bleven endnu mere fejlfuld end den alt var i originalen, at han har udvidet fortællingen om Pygmæernes kampe med fuglene o. s. v., vil man indse, at også disse «forbedringer» har bidraget sit til at påtrykke hans værk et særegt præg.

Ved at udelade større og mindre partier af originalen, ved at sammentrænge og forkorte, undertiden også ved at udvide, hvad han har beholdt, ved at omordne stoffet og foretage ændringer deri, ved at indsætte nye tilføjelser hist og her har oversætteren i høj grad omformet Mandevilles

¹⁾ Se ovenfor s. II.

skrift. Den latinske tekst kan således ikke sikkert benyttes, når man vil vide, hvad Mandeville selv har skrevet, men den har betydning ved at være brugt af senere forfattere, og for os har den desuden en særegen vigtighed ved at være den kilde, hvorfra den gammeldanske oversættelse af Mandevilles skrift stammer.

IV.

Den gammeldanske oversættelse af Mandevilles rejse, hvoraf der hidtil kun har været trykt tre mindre brudstykker i C. Molbechs meddelelser om Danske Haandskrifter, fornemmelig af historisk Indhold, i det kongelige Bibliothek i Stockholm¹⁾ samt nogle uddrag i C. J. Brandts Gammeldansk Læsebog, Kbhvn. 1857, I, 116—23²⁾, er bevaret i følgende håndskrifter:

1) Et kvarthåndskrift K. 31 i rigsbiblioteket i Stockholm, allerede omtalt af Molbech (s. 149—50) og Brandt (s. 115—16). Det indeholder ikke andet end Mandevilles skrift og består af 186 beskrevne sider i mindre kvart, hver side med to spalter, hvis linjetal varierer temmelig meget (fra 21 til 32), idet første halvdel er noget tættere skreven end sidste halvdel. S. 27—52 er ved indbindingen (i pergament) satte mellem s. 6 og 7, og ligeledes står s. 109—10 ved en fejltagelse mellem s. 106 og 107, men intet mangler, heller ikke mellem 2det og 3dje blad, hvor Molbech tænkte sig, at der mulig var en lakune. Håndskriftet består

¹⁾ Historisk Tidsskrift, redigeret af C. Molbech, Kbhvn. 1843, IV, 150—2. De meddelte prøver svarer til s. 1, 188¹⁰—189⁷ og 204¹⁻¹⁸ i denne udgave.

²⁾ Svarende til s. 4³⁻²¹, 22⁶—23²⁶, 72²⁰—74²⁵, 29²¹—30⁵, 116¹⁸—122²⁴, 175⁶—181¹⁰ i denne udgave, dog med en del forbigåelser og enkelte ændringer.

af to dele, hvoraf den ene, som jeg har betegnet ved *B*, kun omfatter de to første blade, medens den anden, *A*, udgør hele resten. Disse to dele adskiller sig i ydre henseende mest i øjne faldende derved, at medens *A* overalt har røde kapiteloverskrifter og røde initialer ved hvert kapitels begyndelse, mangler bægge dele i *B*, hvis afskriver har ladet plads åben dertil men ikke nåt at få denne udfyldt med rødt blæk, som han sikkert har tilsigtet. Ligeledes mangler *B* de fine streger, hvormed spalterne i *A* er adskilte og omgivne, og endelig er skrifttrækkene tydelig forskellige i *A* og *B*, skönt forskellen måske ikke er så stor, som man kunde have ventet efter den aldersforskel, der er mellem håndskriftets to dele, idet *A* må antages at stamme fra 1459, medens *B* først er skrevet 1534.

Hvad disse to årstal angår, findes de tilligemed et par andre oplysninger i håndskriftet selv. I slutningen af dette, altså i *A*, heder det nemlig: *Explicit libellus, scriptus per fratrem Olauum Iacobi ordinis sancti Francisci, quem fecit scribi frater Johannes Michaelis, gardianus Nefstuedensis. Anno domini Mcdl nono in profesto affu[m]pcionis virginis gloriose.* På håndskriftets første side, altså i *B*, meddeles der derimod, at *nw ar effther gutz byrdh thufenne ok fæm hundredæ ok trætywe ok paa thet fiærdæ wor hun feth aff lathyne ok paa danfkæ aff een hedherlik clærk, fom hedher hær Pædhær Haræ j Rokylle bescopeff dømæ.* Efter denne sidste angivelse i *B* skulde Mandevilles bog altså i året 1534 være oversat af Peder Hare, medens den efter meddelelsen i håndskriftets slutning allerede 75 år tidligere i *A* foreligger som *scriptus per fratrem Olauum Jacobi 1459.* Disse to angivelser kunde synes alene at tillade den opfattelse, at der i *A* og *B* haves to brudstykker af to forskellige oversættelser, og således var også Molbechs mening¹⁾,

¹⁾ Brandt udtaler sig ikke herom.

idet han tillige antog, at den ældste var oversat og ikke blot afskreven af munken Ole Jakobsen 1459. At dette imidlertid ikke er rigtigt, fremgår ved en betragtning af de øvrige håndskrifter, hvori oversættelsen af Mandevilles bog er bevaret.

Af disse omtaler Molbech (s. 152) *C* som indeholdende «en nyere dansk Oversættelse» af Mandeville, — efter hans mening vel altså en oversættelse, der er forskellig fra de to, han alt havde fundet i *A* og *B*, men i så fald må han ikke have set nærmere på teksten, da han ellers straks vilde have opdaget, at dette ikke er tilfældet. Såvel *C* som *E* indeholder nemlig aldeles den samme tekst, som vi finder i det ældre håndskrift, og det ikke blot hvad *A* men også hvad *B* angår. Da hverken *C* eller *E*, som vi senere skal se, kan stamme fra $A + B$, men er uafhængige deraf, måtte altså, hvis Molbechs mening om de to forskellige oversættelser var rigtig, ligeledes *C* og *E* udgå fra en kilde, der var «en Sammensætning af to forskellige danske Oversættelser af samme Skrift». Da «Sammensætningen» endvidere måtte findes på samme sted i *C* og *E* som i det bevarede håndskrift $A + B$, måtte man antage, at den ældste oversættelse allerede havde været defekt i den fælles kilde til alle²⁾ de bevarede håndskrifter, og at først senere flere afskrifter deraf — ti det defekte *A* er en afskrift — uafhængig af hinanden var blevne supplerede efter Peder Hares nye oversættelse, der med undtagelse af det benyttede par blade ellers skulde være tabt. Alt dette var jo muligt, men det vil næppe anses for sandsynligt, og en rimeligere løsning af hele spørgsmålet, der jo ene er fremkaldt af år.tallet 1534 i *B*, synes da også at findes.

I steden for den ovenfor nævnte angivelse i *B* meddeler *C* på titelbladet: Nu er hun (nlg. Mandevilles bog) aff Latine omfet paa Danfke. Anno. d; 1584. Da teksten i de første blade af *C* er den samme som den, der i *B* —

²⁾ Cod. *D* tages der her intet hensyn til.

der ikke kan være yngre end 1534 — siges at være oversat 1534, kan årstallet 1584 i *C* kun betegne det år, da *C* blev afskrevet, og må være indsat af afskriveren, som derimod fra sin kilde har medtaget det foregående: Nu er hun aff Latine omfæt paa Danfke. Når *C* således med nødvendighed må antages alene at være afskrevet 1584, uagtet titelbladet, således som Molbech også forstod det, synes at angive, at teksten er oversat 1584, kan der næppe rejses nogen principiel indvending mod at antage, at forholdet med *B* er aldeles et lignende, — at afskriveren fra sin kilde har medtaget *nw ar effther gutz byrdh . . . wor hun feth aff lathyne ok paa danfkæ*, medens han selv har indsat årstallet 1534 i steden for et ældre i kilden. Hvis denne opfattelse af forholdet er rigtig, hvis 1534 betegner det år, *B* er afskrevet, må man vistnok med størst sandsynlighed antage, at navnet Peder Hare, som alene findes i *B*, og hvortil intet af de andre håndskrifter har noget tilsvarende, ligeledes skyldes afskriveren og vistnok må opfattes som dennes og ikke som oversætterens navn, og da der i al fald næppe er nogen grund til med Molbech at forstå scriptus per fratrem Olauum Jacobi som oversat af Ole Jakobsen, vil hermed enhver støtte være borttagen for den mening, at der i *A* og *B* foreligger to brudstykker af to forskellige oversættelser af Mandevilles skrift. Forudsætningen herfor er imidlertid, at angivelsen i *B* ikke blot kan forklares som ovenfor nævnt, men at den virkelig må forklares således, og at dette er tilfældet, tror jeg ikke kan være tvivlsomt.

I så henseende er *E* af vigtighed, idet vi nemlig på titelbladet af dette håndskrift, der som anført gengiver samme tekst som *A + B* og *C*, finder den meget omtalte meddelelse i følgende form: Nu er hun aff latine omfæt paa danfke Aar eff[te r] gudz byr. MCDXLIIII. Den samme oversættelse, der i *C* bærer årstallet 1584 og i *B* 1534, sættes her altså tilbage til 1444, og da der ikke er nogen grund til at antage, at afskriveren af *E* sidst i det 16de

århundrede vilkårlig skulde have indsat dette årstal, er man næppe berettiget til at tvivle om, at han har fundet dette i sin kilde, på dennes titelblad i forbindelse med det øvrige, han derfra anfører. Når den tekst, vi foruden i *E* og *C* også finder i $A + B$, således har existeret 1444, er det altså bevist, at angivelsen i *B* må forklares, som jeg ovenfor har gjort, og Molbechs hypotese om de to oversættere er herved gendreven. — Forholdet med *B* er således ganske simpelt det, at da *A* i tidens løb var blevet defekt, tilføjedes 1534 de manglende to blade i ny afskrift — vistnok af Peder Hare — efter et fuldstændigt exemplar af den samme oversættelse, som findes i resten af håndskriftet.

At oversættelsen af Mandevilles bog allerede var til 1444, er der så meget mindre grund til at tvivle om, som der er al rimelighed for, at den må have existeret før 1459, idet *A*, der bærer dette årstal, som allerede ovenfor antydet, snart viser sig at være en afskrift.

Dette fremgår allerede med fuldkommen bestemthed deraf, at der i *A* findes en hel række fejl, som tydelig beror på, at afskriveren ¹⁾ har læst urigtig i eller misforstået sin original. Således forekommer f. ex. om vellik for vmvælik 80¹², vnderlict for widerlict 75³, floth for flecth 118¹⁹, fineff for finneff 170⁵, øftræ for øfræ 152^{7,11}, 154⁹, o. s. v. — Flere gange har *A* ta, hvor man skulde vente tok, således 13²⁴, 169¹⁷ ²⁾ og sikkert også 159⁹, hvor jeg i teksten har beholdt ta. Fejlen beror vistnok på, at afskriveren i sin kilde har læst tha i steden for tho (= oldn. þó), hvilken form, der i *A* overalt er afløst af tok, ligeledes røber sig 152¹⁵: tok er ther thoo ødken, som sikkert står for oprind.: er ther thoo (= lat. tamen) ødken. — Et par

¹⁾ Eller rettere: en afskriver, da *A* næppe umiddelbart udgår fra grundhåndskriftet (se nedenfor).

²⁾ Dette sted viser, at note 16 s. 35 bør udgå.

gange (25²¹, 26^{9,9}) har *A* tel ved fejllæsning for tee (= *ty*), som allerede kilden altså har brugt ved siden af thy. ty (jfr. oldn. þvi); den samme fejl har afskriveren først gjort sig skyldig i 73²³, hvor der i *A* findes et overstreget tel foran tee. — Ved fejllæsning og misforståelse har *A* flere gange fået en pronominalform, hvor en sådan ikke har tilhørt originalen. Således findes thøm for (subst.) dom 64¹⁶ og foræ thøm for fordøm 81²⁰ — et par fejl, der mulig kunde antyde, at thøm, tøm, som *A* altid bruger, er indsat for den mere almindelige form med o (thom) — og fremdeles forty for fordøm 176¹⁷ og for tee for førdæ 84⁵. I alle disse tilfælde ligger altså en form med d-lyd til grund, men denne har vistnok i kilden været betegnet ved th eller t, ligesom *A* selv oftere har t for d (dh), f. ex. butith 62¹⁰, broter 140¹⁴, bretæ 167¹, regnerætæ 140¹⁰ o. s. v., ja endogså i forlyd (jfr. fejlen thøm for dom) har t for d i tafuen 179¹⁶ (= daghen 180¹) samt i toll 27⁸, hvis dette, som jeg i noten dertil har formodet, står for tal = dal¹). — Medens at, så vidt jeg har bemærket, kun et enkelt sted findes for oc (187¹⁸), har *A* derimod oftere oc, hvor man skulde vente at. Sikkert skyldes det fejllæsning 9² og 198⁶, men om dette også er tilfældet 51¹, 68⁶, 89²¹ — samt 66⁹, hvor afskriveren selv har rettet oc kommæ ved bag- efter at tilføje at kommæ med oc foran (jfr. s. LI) — er måske ikke helt afgjort, idet der her muligvis kunde være anledning til at tænke på det «å», vi i talesproget bruger for at foran infinitiv; helt usandsynligt var det næppe, at oc her kunde være afskriverens egen betegnelse for partiklen, således som han opfattede den, og det havde måske derfor været forsigtigere at beholde oc i teksten, således som jeg har gjort 192²³. — For onder 73⁵ har *A* ander og på lignende måde er oprind. onder 176¹² af afskriveren læst som ander og gengivet

¹) Jfr. kalnæ for galnæ 94²; omvendt guld for kuld 80²⁴.

ved *annen*, hvilken form, der med en enkelt undtagelse er eneherkende i *A*, afskriveren sikkert også andensteds har indsat for ældre *anner*. — En række fejl i *A* skyldes nærmest urigtig opløsning af forkortelser i kilden. Således er på flere steder (13²³, 82¹², 140¹⁰, 152¹) former af *forderfuæ* og *fordrifuæ* forvekslede med hinanden, og når *A* har *hollæ* for *hollis* 123¹⁷, *fødhæ* for *fødhis* 149⁵, *fædæ* for *fædis* 165²⁰, beror dette sikkert på, at forkortelsen for *-is* er læst som *e* og gengivet ved *æ*, medens omvendt verdiges 92¹³ sikkert er fremkommet ved fejllæsning af kildens *verdige*. — Fremdeles skal jeg her nævne en klasse fejl, der kaster et ejendommeligt lys over afskriverens dannelsesstrin. Hans kilde har öjensynlig (ligesom *C* og *E*) brugt romertal, men afskriveren af *A* har sat sig det mål at gengive disse ved fuldt udskrevne danske talord, uagtet hans viden her ikke strakte til. Navnlig er det tal, hvori *l* (*L*) indgår, der har voldt ham besvær, idet f. ex. *l* gives ved *trætyuæ* 60⁹ og ved *halfemtæfinztyuæ* 186¹⁸; *xl* har han 19² opfattet som *x + l* og gjort til *ty oc halftredæfinz[tyuæ]*, medens det oftere (34^{4,8}, 37¹⁰ o. s. v.) regnes for *trætyuæ*; *lx* er 197⁶ blevet til *förrætyuæ*, *lxx* gengives ved *halfemtæfinztyuæ oc pa tet tyuennæ* 11³³ o. s. v. Det er altså klart, at afskriverens kundskaber ikke har strakt sig så vidt, at han med sikkerhed kunde læse de almindelige romertal, og de har da i det hele taget næppe været store. — Endelig kan det måske her endnu bemærkes, at der mange steder i *A* fra først af har været skrevet noget urigtigt, som afskriveren selv enten straks eller senere har rettet. Således er f. ex. *fmaa* 114¹⁴ senere tilføjelse i randen og skal indsættes i steden for et (overstreget) *fnødæ* inde i linjen, og på samme måde skal *oppæ* i randen 44⁵ træde i steden for det først skrevne *ponnæ*¹). Denne sidste fejl beror sikkert på, at afskriveren

¹) Denne form må sikkert opfattes som sammentrækning af præpos. (*op*)*paa* med følgende dativform af artiklen. Da det to

havde tilbøjelighed til at ombytte kildens oppa med ponnæ og ligeledes gjorde det her, hvor han mente at have samme ord for sig, idet han fejlagtig læste kildens oppæ som oppa¹⁾.

At *A* er en afskrift, fremgår endvidere deraf, at der i dette håndskrift på mange steder er forbigået ord eller linjer, som rigtig findes i *CE*. Eksempelvis kan således anføres, at 2^{1/2} linje trykt er forbigåede 164¹²⁻¹⁴ (fra udi til udæ), én linje trykt er forbigået 61⁷⁻⁸ og 201¹⁷⁻¹⁸ (fra oc til oc) og ligeledes 150¹⁷⁻¹⁸ (fra fom til fom) o. s. v. En enkelt gang er det manglende senere tilføjet i randen (105¹³) eller over linjen (105¹²) med den yngre hånd, der på forskellige steder har foretaget rettelser i sidste halvdel af *A* (101²⁰, 105¹⁴, 176¹ o. s. v.), og ofte har også afskriveren selv ved et senere gennemsyn tilsat det forbigåede over linjen. Hvor han derimod straks blev opmærksom på sin forglemmelse, har han brugt flere andre måder for at råde bod derpå men er derved undertiden kommen til at give en tekst, som det slet ikke var hans hensigt at give. Da det imidlertid næsten altid er muligt at se, hvad der har stået i kilden, har jeg ikke taget i betænkning på de nævnte steder at foretage en ændring, men da dennes nødvendighed måske ikke altid er lige indlysende, når det enkelte sted betragtes for sig, medens dens berettigelse — som jeg tror — i reglen vil fremgå ved et blik på alle disse steder tilsammen, skal jeg her tillade mig at dvæle lidt ved de forskellige fremgangsmåder, afskriveren har brugt. — Undertiden har han, når han

gange forekommende onnæ (35³, 118¹⁵) kan forklares på lignende måde (af præpos. a), er min rettelse til [p]onnæ måske ikke nødvendig.

¹⁾ Det synes som afskriveren i det hele har haft vanskelighed ved at skælne mellem oppa og oppæ, idet *A* meget ofte har oppæ, hvor man skulde vente oppa. En halv snes gange (49¹⁵, 62¹² o. s. v.) er -æ senere ved en lille streg rettet til -a, men ofte er dette ikke tilfældet.

opdagede, at noget var forbigået, taget sin tilflugt til den naturlige udvej at overstrege det for tidlig skrevne og så atter begynde på det rette sted, men oftere har han herved forsømt at overstrege, hvad han skulde, idet *A* f. ex. har foræ kom foræ 70¹², tøm allæ tøm 71⁵, woræ førft voræ 92⁹, hvor det første foræ, tøm, woræ bör udgå. Herhen hører også, at begyndelsen af kapitlet s. 62⁷ Nu uel iec fiæ *nogit* ved en fejltagelse i *A* er kommen med allerede i overskriften med noget ændret ortografi: Nu wel iech fyæ *nogit*. — Undertiden har afskriveren, hvor han straks opdagede, at noget var glemt, ladet det for tidlig skrevne stå mellem omsætningstegn og tilføjte det glemte bagefter f. ex. *effther herræs* || vor 54⁴, *tiæneftæ* for *meth nefndæ* 123⁵ o. s. v., men oftere har han forsømt at tilføje omsætningstegnet, f. ex. 34², hvor *A* har te ty bud *fcrefnæ* ordh *meth gudz hand eygen* i steden for te ty bud ordh *fcrefnæ meth gudz eygen hand*; ligeledes 105¹⁰: *lighæ effther fom for effther lighæ fom*; 195¹⁹: *oppa then veftræ fidæ er eet brennendæ boel fom er oppa vor fidæ*, hvor de sidste 5 ord allerede skulde stå efter det første *fidæ*, o. s. v.¹⁾ — Undertiden er det forbigåede senere tilføjte, ledsaget af et eller flere af de ord, det skulde stå ved siden af, f. ex. til ind at *gongææ ther ind* 184⁹ (for: til *ther ind at gongææ*); *hauæ mak oppa minæ aller dawæ roo och mak* 204⁷⁻⁸ (for: *hauæ roo och mak oppa minæ aller dawæ*); ligeledes te fa førft en *ftæd fom heder Berfaber førft j Iødæland* 35²¹, hvor kilden sikkert i modsætning til

¹⁾ Herhen hører derimod ikke steder som: *ter vor ten vifæ lægæ fødder Vpotras* 12¹⁴⁻¹⁵; *ten krubbæ fom Maria ladæ fin fön j Ihesum Christum* 37¹⁷⁻¹⁸; *foræ ten krubbæ ér gudz tiænæres graff sancti Ieronimi* 37²¹; *For vden ftatzens mwr Iherusalem* 49¹⁵; *fom Cayn flogh fin broder j hell Abell* 61⁵⁻⁶; *Aff hans, fom tennæ bog giordæ, vedertalæ meth foldanen* 72³⁻⁴; o. s. v.

C, som vist med urette er fulgt i teksten, har haft ordene i følgende orden: te fa førft j Iødæland en ftæd fom heder Berfabæ. — På andre steder har afskriveren søgt at bøde på en forbigåelse ved senere at tilføje det glemte med et lille tillæg eller en forandring i udtrykket, f. ex. tel en ftæd fom heder Nik oc ligger j Turchin 10¹⁸⁻¹⁹ i steden for j Turchin tel en ftæd fom heder Nik (se s. 10 not. 4); eth ftikcæ fom vor herræ vor bundhen ponnæ fom er eet ftikcæ af en ftydh 47¹⁸⁻¹⁹ i steden for eth ftikcæ af ten ftydh fom vor herræ vor bundhen ponnæ (læs: vedh). Foruden flere andre steder kan herhen også regnes 70¹⁵⁻¹⁸, hvor afskriveren har gjort et fortvivlet forsøg i lignende retning men kun opnået at gøre hele stedet meningsløst. — Disse forskellige fremgangsmåder anvendes også, hvor der ikke ved forbigåelse men ved anden unøjagtighed først er blevet skrevet noget urigtigt (f. ex. oppa fin venftræ fidhæ fom øfter eer 151⁵ for oppa fin øftræ fidhæ), men i dette tilfælde bruger afskriveren endnu en udvej, nemlig at lade det urigtige stå og tilføje det rette bag- eller med oc eller eller foran, f. ex. ther hether effther oc til hether for til hether 168¹¹; fudæ te ok kommæ for kommæ te 9¹⁴ o. s. v.; thøm eller aff tee sammæ for aff tee sammæ 101¹²; aff Yfmaels folk eller aff hans flekth for aff Yfmaels flekth 67¹⁰ o. s. v.

Af det anførte vil det fremgå, at A langt fra kan siges at være en omhyggelig afskrift, hvorfor det også er at vente, at bogstavfejl af og til forekommer, og noterne og de indklamrede bogstaver i teksten vil da også allerede frembyde adskillige eksempler herpå. Flere andre fejl vil der mulig kunne findes blandt de undertiden noget påfaldende former i A, som jeg af forsigtighed har ladet urørte, men denne forsigtighed angrer jeg så meget desto mindre, som det senere er gået op for mig, at der i flere tilfælde, hvor jeg med sikkerhed troede at finde skrivfejl, i virkeligheden vistnok til dels foreligger

vidnesbyrd om, at teksten i *A* er gået gennem hænderne på en mand fra de sydlige småøer. Det mest i øjne faldende tegn herpå har vi vistnok i *fkelden* 25²³, *fkielden* 23²², *fkiællen* 27¹¹ i stedet for det almindelige *fiælden*, som *A* ellers altid bruger. Skrivemåden med *fk*, *fki* for *fi* kan næppe forklares uden ved at antage, at den mand, fra hvem den stammer, har udtalt *sk*, *skj* som *sj* og derved været udsat for urigtig anvendelse af de forskellige betegnelser, der for ham havde samme lydværdi, men så vidt jeg ved, er det kun på de sydlige småøer, at såvel *stj* som *skj* eller *sk* foran blød selvlyd udtales som *sj*¹⁾. De omtalte former for det almindelige *fiælden* har jeg beholdt i teksten, men derimod har jeg efter *C* indsat *fkæl* 63² i stedet for *fiæl* i *A*; dette sidste er imidlertid ikke ligefrem skrivfejl, som jeg antog, men gengiver «øboens» udtale af ordet. — Når man i *A* i stedet for *fundæ* og *kundæ* finder *fudæ* og *kudæ*, tilbyder den forklaring sig af sig selv, at forkortelsesstregen over *n* blot er glemt, men dette er dog næppe tilfældet. Ordet *hundrædæ* (hundret) findes mindst 12 gange uden *n* (11¹², 21⁷, 44¹⁷ o. s. v.); *ftundom* forekommer s. 193—6 fire gange uden *n* (desuden 185⁹), og fremdeles har *A* *fudæ* (= *fundæ*) s. 9 not. 30; *kudæ* (= *kundæ*) 31⁵, 75¹³ og *kudhæ* 182⁹; *hudæ* (= *hundæ*) 58^{18*}; også *gratgifuæligæ* 119¹⁷ kan vel her anføres. Ligeledes mangler *n* ofte foran *g*. Således findes *magæ* (= *mangæ*) mindst 7 gange (45², 55²⁰, 119⁴ o. s. v.); endvidere *gognæ* (= *gongnæ*) 10⁵; *logt* (= *longt*) 50²⁶; *ofuerfprengder* (= *-fprengder*) 38⁷; *hegdæ* (=

¹⁾ Se F. Dyrland, Udsigt over de danske Sprogarter, Kbhvn. 1857, s. 45. Som eksempler anføres: •Stjerne (Sjerne: Møn; Sjarne: Ærø), stjæle (sjæle: Tåsinge, Låland; men på Falster: stæle)... skön (sjön, ved Svendborg), skære. Dampskibet Skirner kaldes Sjærner eller Stjærner.

*) Omvendt har *A* *brundæ* for *brudæ* 18⁵.

hengdæ) 13⁹, og endelig mangler n (som også undertiden i andre håndskrifter) en halv snes gange i afledningsendelsen -ing: hetnigæ 38¹⁰, penhigæ 49⁹, gerniger 51³, konigæ 98⁵, 203¹⁹ o. s. v. At forkortelsesstregen skulde være glemt i alle disse tilfælde, hvor man skulde vente n mellem vokal og d (n) eller g, vilde sikkert være noget påfaldende, når man først er bleven opmærksom på, at den ellers meget sjælden mangler i *A*. Jeg er derfor også nu tilbøjelig til at søge en anden forklaring og finder denne i Dyrlands ovenfor nævnte skrift¹⁾, hvor han som fælles for fynsk og «øbo» omtaler «den stærke, i Forbindelse med det stjalne j stående, Næselyd foran nd, ng og oprindeligt nn (en Tid skrevet nd); hvorefter Kvinde næsten lyder som Kvæje (D—L 220), Brændevin som Brændvin eller Brændven (sml. «Bræjwin» hos Skalle Sd. 11), Tand som Tånd. Tang som Taånd, . . . mange Gange dels noget nær som maje Gaje (jf. Rajes, Ajes ofte i Nørre Jysk) dels nærmere som ma'e Ga'e»; og han meddeler fremdeles, at «denne Næselyd . . . ofte i den Grad overtoner selve n, nd, ng, at der af det Hele ikke bliver synderlig Mere tilbage end den rene Næselyd, i al Fald med sit jeagtige Efterslag.» Dette lydforhold, som Dyrland her omtaler, men vistnok på et tidligere udviklingstrin, tør man sikkert med nogen rimelighed finde antydnet ved skrivemåden kudæ og magæ, idet det næppe kan betragtes som usandsynligt, at den samme «øbo», der forvekslede sk, skj og sj, har udtalt vokal + n (i forbindelserne nd (nn) og ng) som nasaleret vokal og i de ovenfor anførte tilfælde, hvor jeg allevegne har indsat et n, har betegnet denne ved vokalen alene. — Som en dialekt egenhed ved sproget i *A* må det vel også betragtes, at dette håndskrift over en halv snes gange har stedordet huilken skrevet med kk eller k i steden for lk

¹⁾ S. 19; jfr. Rask, Dansk Retskrivningslære, Kbhvn. 1826, s. 45.

(huykken 62¹¹, huikkit 193¹¹, huikkæ 176¹²; huyken 8²³, huyket 33³, huykæ 32¹³ o. s. v.), og det er måske derfor ikke ved forglemmelse alene, at *A* to gange (22¹⁷ og 190²⁵) har fok, som jeg har rettet til fo[l]k, ja det kunde endogså tænkes, at fkilchæ for fkikchæ 75¹⁶ og fkilcædæ for fkikcædæ 125¹¹ ikke beror på, at krøllen af k (som oftere) er glemt, hvorved tegnet bliver = l, men at den urigtige form bör forklares ved, at afskriveren som følge af sin udtale af lk ikke var helt sikker i brugen af lk og kk. — S. 115⁷ har jeg rettet haf- til half-, men at l her skulde mangle ved en blot og bar forglemmelse, er vel næppe rimeligt, når man ser, at afskriveren også først har skrevet haf- 115⁹ og haff- 11¹², idet l på bægge disse steder senere er tilføjet over linjen¹). — Da tegnene for e og o ofte i høj grad ligner hinanden, har jeg flere steder, hvor e forekom mig at være det rette, men hvor *A* nærmest har o, indsat e i teksten, idet jeg antog, at o ikke var tilsigtet af afskriveren, men herved er jeg kommen til at indsætte e i et tilfælde, hvor o næppe er skrivfejl, nemlig i et par former, hvor v går foran. I steden for vefuæ 35¹³ (jfr. weuæ 58¹¹, weep [= weept] 58¹⁰, ind weptæ 130⁸) bör der sikkert læses vofuæ; i steden for vexift 202⁷ bör der læses voxift og, som jeg nu tror, ligeledes voxft 113¹⁸ i steden for vexft; fremdeles har *A* vistnok vorgennæ 134²⁰, og endelig bör tekstens webn 114¹⁸ (= webnt, jfr. væptn [for væpnt] 23¹³) rettes til wobn, således som *A* selv har. At o ikke er skrivfejl i de første af de anførte former, finder jeg bestyrket ved, at *E* både 113¹⁸ og 202⁷ har voxft, og at wobn er rigtigt 114¹⁸ bestyrkes ved, at *E* på dette sted har vaabnet, ligesom det jo

¹) Det kunde måske her også bemærkes, at afskriveren af *A* synes at have haft tilbøjelighed til at skrive bygdæ, bygd uden g. Således står foran bigd 200⁶ et overstreget byd, og i bigdæ 87¹⁸ og bygdh 135¹² er g først senere tilsat over linjen.

også kan sammenstilles med væpntæ 132¹⁰, 202⁴, som jeg det første sted (på grund af væptn 23¹³) urigtig har antaget for skrivfejl for væpntæ. — Foruden de alt omtalte forhold skal jeg her endnu blot berøre et enkelt punkt, jeg med vilje er gået uden om i teksten, idet jeg i noterne har henvist til denne indledning. S. 26¹⁸ findes bierich, og jeg har da heller ikke næret tvivl om, at der bør læses bierigh 56³ og ligeledes forigæ 177⁷. S. 80²¹ har *A* derimod arachen (= archen 80²⁰) — altså med en hjælpelyd *a*, svarende til *a* i rodstavelsen —, men denne form har forekommet mig så fremmed, at jeg ikke har turdet indsætte et lignende *a* i de med ark analoge ord, hvor *A* ved en lille krølle foroven mellem *r* og *k* angiver, at en vokal, måske med foregående *r*, skal indsættes. Denne krølle findes ved mark 24⁹, 54²¹, 171⁵, Danmarch 58⁶, 101¹⁷, Danmark 162⁸, 191³, Danmark (så cod.) 87⁶; desuden kan krøllen, som jeg har givet ved *r* i Danmark 92⁷, på dette sted også stå for *r* + vokal. Fremdeles park 121^{19,21}, 148⁶, og endelig kan her også anføres karffk 82¹⁸ og karx 47⁸. Da jeg har været i tvivl, om der f. ex. bør læses mar(r)ak eller mar(r)ek eller mar(r)ik, har jeg foretrukket i teksten at optage mark o. s. v. og anføre alle de herhen hørende former på dette sted, og på samme måde har jeg da også anset det for rettest at behandle de tilfælde, hvor den samme forkortelseskrølle mellem *r* og *k* findes i ord med *ø* eller *e* i rodstavelsen: mørk 155²³, 156^{2,3}, 176¹²; mørkt 193⁷; — fterk 18^{3,9}, 82¹⁸; fterch 35¹¹; fterkt 20¹¹; hofuerk 83²¹; merk 72⁶ samt Merk (lat. Merch, *o*: byen Mekka) 71²², hvortil endnu kan føjes clærk 1¹³ i *B*. — Om det lydforhold, her er berørt, og ligeledes de ovenfor omtalte former med *kk*, *k* for *lk*, *f* for *lf*, *vo* for *ve* eller andre blandt de her ikke nævnte ejendommeligheder i *A* også har tilhørt «øboens» udtale, skal jeg her ikke udtale mig om. Jeg skal endnu blot bemærke, at næppe alle de særegenheder, *A* indeholder, stammer fra ham, men at en del vistnok skyldes

en mand fra det sydøstlige Sælland -- måske gråbroderen i Næstved Ole Jakobsen selv --, således som f. ex. formen thøm. tøm¹⁾ synes at antyde, og at flere af de former, vi finder i *A*, ved midten af 15de århundrede brugtes på den kant af øen, fremgår — for at tage et dokument, jeg lige har ved hånden — f. ex. af Niels Pedersen Gyldenstjernes testament, skrevet på Bregentved 1456²⁾. Her træffer vi således thørre 547², 11, 30, hvormed tørræ 43¹⁾, 107²³ o. s. v. (ved siden af tørræs) kan sammenstilles; fremdeles langge (= længe) 548³²⁾, aldeles som *A* har langæ 10⁵, 80¹⁰, 203²²⁾; fanctæ Joriæn 546¹⁵⁾, hvormed fanctæ Jwriæn 11⁸ i *A* kan sammenlignes; meth infeyle 549¹⁾, hvor meth (= mit) kan jävnføres med hwet 58¹¹⁾, hwet 38⁷⁾ og met 42⁹⁾, intetkön til hwidh og midh (oldn. midr); o. s. v. — Det forekommer mig altså sandsynligt, at mindst to mænd fra forskellige steder på de danske øer har haft med teksten i *A* at gøre, men hvor meget der i sproglig henseende hidrører fra den ene og hvor meget fra den anden, kan først afgøres ved en nærmere undersøgelse, som jeg her ikke har lejlighed til at anstille.

2) Et kvarthåndskrift nr. 55 i rigsbiblioteket i Stockholm, omtalt af Molbech i Hist. Tidskr. IV, 152. Det er indbundet i et samtidigt bind, på hvilket der foran findes navnet Christophorus Rogerius w pafstor Leierd:³⁾ og bagtil bl. a. navnet Nicolaus Christophori, vel sagtens fornævntes sön. Nederst på titelbladet står der:

Thenne Boug Hør Miig Palle Friis Thiill Met Rete och Er Miig Forerret aff mien guode Venn Her Peder fkytt Gudtz Ordt Thiienner vdj Leier-

¹⁾ Østsæl. døm men vestsæl. däm. Dyrhund, a. skr. s. 24.

²⁾ Chr. H. Brasch, Gamle Eiere af Bregentved, Kbhvn. 1873, s. 546—9 (jfr. s. 10 ff.) = D. Mag., 3 R. III, 297—301.

³⁾ Fra Lærdal i Sogn, Bergen stift.

dalls Preftegiell Thiill Enn Vennlliig Forerenng
Anno 1601.

Palle Friis
Egenn Hanndt¹⁾.

På bagsiden af samme blad findes med lidt yngre hånd:

Skipper Niels Søffrenfsøn er mit naffn,

Gud vnde mig aff Bogenn gaffn.

At ieg maa leffue och elfke gud,

Frycte hannom och holde hanns bud,

Gud hielpe mig paa denne Øe,

Erlig at leffue, och vell ath dœe.

In nomine Iesu omne genu flectatur.

Hele bogen er skreven med samme pyntelige hånd og er i dens første afsnit forsynet med omhyggelig udførte røde initialer ved begyndelsen af hvert kapitel. Også en del af titelbladet er skrevet med rødt men derimod ikke kapiteloverskrifterne. — Dette håndskrift indeholder: 1) Hele oversættelsen af Mandeville. På første blad findes titlen, og de næste 151 blade indeholder selve teksten, hvori bog 2 og 3 begynder på ny side. Hertil kommer endnu 2 blade med et register. — Derefter følger 2) Enn vdfchrifft

¹⁾ Den her nævnte mand må være Palle Friis til Lundergård i Vendsyssel, der en tid var bosat i Norge, hvor han efter Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. VI, 248 skal have været kgl. befalingsmand i Sogn men måske snarere har været ansat som en slags underlensmand, da hans navn ikke forekommer i Norske Rigsregistranter, og da Sogn på samme tid var bortforlenet til lensmanden på Bergenhus Lavrits Kruse (1596–1606; se Norske Rigsregistr. III, 428; IV, 150). — Om Palle Friis's senere skæbne vides næppe andet, end hvad N. Hancke har meddelt i Saml. til jydsk Hist. og Topogr. I, 151 ff., hvorefter han 1615 i stor fattigdom levede i Skagen og der myrdede en bonde og dennes hustru for at få midler til atter at komme til Norge. Året efter (1616) blev han halshugget i København. (Efter velvillig meddelelse fra hr. biblioteksassistent Bricka).

aff adfchillige gamble ikribenters. bøger om nogle flaus folck, fom met beueffnit haand haffue i fordom tiid vdfarit aff difse nordifke lannde oc fidenn fanngit regemente offuer mange lande oc riger vdi verdenn¹). På bagsiden af titelbladet findes en fremstilling af Verdfenns kreiifs, afdelt i de bekendte tre dele ved et T, og derpå følger teksten på 27 blade. — Endelig kommer 3) Regifter paa de herrer, føfter oc førftinnder oc andre naffnkundige perfonner, fom ligger begraffu- enne vdi Rinngfted, Sore oc Andtuoríchoú, der ialt fylder 13 blade. — De sidste 27 blade er ubeskrevne.

Hvad den i dette håndskrift indeholdte afskrift af oversættelsen af Mandeville angår, som jeg i noterne har betegnet ved C, har vi allerede ovenfor set, hvorledes titelbladets angivelse skal forstås, og at årstallet 1584 ikke kan betegne andet end det år, da C blev afskrevet. Med hensyn til det register, som alene findes i dette håndskrift, kan der næppe være tvivl om, at -e i authore 205³ beror på fejllæsning af forkortelsestegnet for -is, hvoraf følger, at dette register ikke er tilføjet af afskriveren selv men har tilhørt hans kilde. Da det endvidere ikke giver kapiteloverskrifterne fuldt således, som disse findes på deres plads inde i bogen, hvilket vel vilde have været at vente, hvis en afskriver havde forfattet registeret efter teksten, og da alle de latinske udgaver har et register, som der vel ikke var nogen grund for oversætteren til at udelade, har jeg anset det for sandsynligt, at det sammen med det øvrige er blevet oversat fra latin, hvorfor jeg har ment at burde medtage det i udgaven (s. 205--6).

At C ikke er afskrift af A + B eller stammer derfra, fremgår, som foran berørt, deraf, at A + B oftere har forbi-

¹) Efter et andet hdskr. trykt i Chr. Pedersens Danske Skrifter, udg. af C. J. Brandt, V, 334 ff. (jfr. 538—9 og Om Lunde-Kanniken Christiern Pedersen og hans Skrifter af C. J. Brandt, Kbhvn. 1882, s. 144 ff.).

gået noget, som rigtig findes i *C* (jfr. s. II). Da dette håndskrift således er uafhængigt af *A + B* og derved på mange steder har kunnet yde en ikke ringe hjælp til at udfinde den oprindelige tekst, har jeg ment i noterne at burde anføre alle håndskriftets afvigelser fra *A + B*, for så vidt de har nogen indflydelse på meningen. Ved siden af disse findes der imidlertid en stor mængde andre afvigelser, der alene vedrører sprogformen, idet ord og former, vi træffer i *A + B*, her er ombyttede med andre, der vel nok som oftest må anses for yngre, men dog ikke altid beror på aldersforskellen mellem de to håndskrifter. Når således *C* har miel 99¹⁴ og fiø 200², viser disse former ud over meel og føø i *A* og kan ikke forklares deraf; når *C* har aafiun 60¹³ og effterfiun 73⁴, medens *A* har afyn og effter fyn, må -fiun og -fyn stå i lignende indbyrdes forhold som oldn. sjón og sýn; når gømdæ 33²⁷ i *A* bliver ombyttet med fkiulde i *C*, viser allerede «Vejlederen» nedenfor s. 214²⁴, at det sidste ord undertiden blev foretrukket længe før 1584 o. s. v. Uagtet de sproglige forskelligheder mellem *A* og *C* således ikke altid afspejler sprogudviklingen i tiden fra 1459 til 1584, idet bl. a. også dialektforskelle gør sig gældende, vil det dog vistnok være af nogen nytte at sammenstille nogle af dem, og jeg skal derfor anføre en del eksempler.

Hvad substantivbøjningen angår, står *C* i det hele taget på omtrent samme standpunkt som moderne dansk, idet vi ikke alene finder plur. herrer og lande for herræ og land i *A* men også former som plur. mufz 16¹³, hoffuider 104² o. s. v. for møes, hofuith o. s. v. Medens *A* altid bruger thøm, tøm, har *C* altid dennom, og for huer therræ i *A* bruger *C* enten huer dennom 146²⁴ eller huer aff dennom 104¹³. Formerne eder, edert, plur. edræ i *A* er alle afløste af eders, og ligeledes har *C* paa voris fide 195¹⁹, voris hender 74¹¹, hvor *A* bruger wor og woræ. For noget med plur. nogræ, noget har *C* nogen med plur. nogle eller undertiden nogen (nogenn chriftne 61¹⁹).

nogen quifte 171⁷), og for ængæ, æn(k)tæ findes i *C* altid ingen, intet o. s. v. Enstavelsesformerne ber, læff, far er i *C* ombyttede med berer 100²⁰, lefzer 104¹⁷, farer 100²³ og torff med tør, plur. mwæ oftest med maa. I fortid har *C* fkabtte 2⁷ for det gamle fkob i *B* og lidde 109¹⁵ o. s. v. for led i *A*. fan, forfuand, van, fall i *A* er blevne til fandt 42¹⁷, forfuandt 60¹², vandt 21¹¹, falt 197¹ (jfr. også iblannt 193⁶ for j bland i *A*); præt. plur. brudæ, lubæ er afløste af brøde 40¹⁸, løbe 182¹⁸, men *C* har derimod ridet 82¹⁹, og ofte fkriffuit 55⁴ o. s. v., medens *A* har former med e; tottæ og dualdi/jf er ombyttede med tyckte 86¹⁶ og dueldis 203¹; brugædæ, frelfædæ, beginnædæ (oftest), fkyldædæ med brugte 173¹⁸, frelfte 133¹², begynthe 183⁴, fkylthe 70⁹; feyldæ, ftirkætæ, tektes med feylede 191¹¹, ftyrcket 179²³, teckedis 138¹³ o. s. v. — botn og vatn i *A*¹) skrives i *C* allevegne med nd; ligeledes har *C* ørken og huftru for øtken og huffruæ i *A* og endvidere oftest konge for koning. forrethzlæ, bluelffæ og fødelfæ dagh er i *C* blevne forredelse 105¹, blufzell 75¹¹ eller blyfell 71² og fødells dag 125². *C* har altid hiem og ihiel, medens *A* oftest har heem og i hel, og ligeledes plur. hiørnner 121⁹ for hyrnæ i *A*. aldræ, aldry er overalt afløst af aldrig, gømmen af igennem, fran af fra, ponnæ af paa, vnder-tagen af vndtagenn, neder af ned, vedertalæ af vidtale 72⁴ o. s. v. For mwln i *A* bruger *C* molm 142¹⁰, for honik altid honing. Subst. vermæ og part. eruith er erstattet af varme 7⁵ og arffuit 199²³, clepper af klipper 103¹⁶, til øfuerlups af till offuerløffs 38⁹, tiwk, som *A* altid bruger, af tyck f. ex. 99¹⁹, men omvendt har *C* fiunge 43¹¹, fiuncker 148¹⁶, hvor *A* har fynghæ, fyngkerr, og frem-

¹) Med hensyn til afskriverens udtale af disse ord er vantzens 194¹ og (han) vatn 58³, vadn 99¹, 138¹⁸ o. s. v. (= van) oplysende.

deles altid hiurde 76⁶ o. s. v. (jfr. afftiurde 70¹⁷, mgl. i *A*) og liuder 12¹⁸, hvor *A* har hyrdæ og lider (o: lyder). For flikcæs og likcæ i *A* (i = y) har *C* fluckis 41⁵ og lucke 192¹⁶, for nømmæ har *C* nemme 114² og ligeledes altid giemme f. ex. 41¹² og glemt 47⁹, medens *A* i disse ord oftest har former med *o*. I *C* findes altid miskund (f. ex. 104¹²), medens *A* har mefcundæ, ligeledes kuld 151¹³ overfor kullæ men omvendt en bønne 85² overfor een bœn o. s. v. Fremdeles kan anføres, idet jeg nævner formen i *A* først (med spærret tryk): kefæ — keyfze 33³ o. s. v.; til foren — til forne 162¹² o. s. v.; fornimft — fornufft 165²²; vfornymftighæ — wfornufftige 191⁵; ftiktædæ — ftiftede 87⁵ o. s. v.; betekcæ — bedecke 107²¹; veruæ og forueruæ — forhuerffue 17²⁰ o. s. v.; merkatthæ (plur.) — markatte 132¹⁵; ruktæ — rycte 109¹²; beruktik — beryctet 115¹⁶; gantzæ — gandfke 11¹⁴ o. s. v.; diamant — demant 85²⁷ o. s. v.; kokodrylly plur. (lat. cocodrilli) — crocodile 105⁶; Wennedie — Fenedien 111⁹; prelatæ, naturæ, hospitale, altæræ — prelat 32¹⁵, natwr 28⁵, hospitall 43²², alter 41²³ o. s. v.; miraculum, tabernaculum — mirackell 41⁹, tabernackell 40⁶ o. s. v. Endvidere fordæ — fordre 30⁴; fafnædi/f — famblede figh 174¹⁷; ærwædæ — arbejde 192⁶ o. s. v.; hiemferd — hiemfart 199⁸. Det kan også bemærkes, at forstavelserne be- og for- er sjældnere i *A* end i *C*, der således har beholde 96², betyde 128^{8,11}, bemercke 128¹², befuige 188¹⁸, bedrøffuelfze 183¹⁷ o. s. v.; forløfze 130²⁰, foruare 135²¹, forkorthe 202²⁰, forhuerffue 17²⁰, formerelfze 191⁸ o. s. v., medens *A* har de tilsvarende ord uden de nævnte forstavelser. — I en række tilfælde består afvigelsen i forskellig afledningsendelse eller sammensætning. Således afløfn — affløfzning 52¹ o. s. v.; høreennæ — horelfze 201²; atfkil-lielffæ, lydelfæ — adfkillighed 78¹⁸, lydighed 154¹⁸ o. s. v.; fenden — fanndhed 33⁴ (oftest: fandingen f. ex. 74¹³); fubtil — fubtilig 40⁷ o. s. v.; løftict — lyfteligt

71¹² o. s. v.; dyræ ftenæ — dyrebare ftene 100¹⁶ o. s. v. redæ at — rebonne til at 23¹⁴; alders — alderdoms 139¹⁵; fyugæ — fiugdom 203¹⁰; føllæ — følelfze 146²¹; fpog — fpøgefze 176¹⁷; famuid — famuittighed 142¹¹; omvendt feliched — fellig 11¹⁶; forgiftelffæ — forgifft 146²²; wittichedh (w = uv) — vonuittighed 148²²; mak — gmak 200⁴; famningh — forzamling 176¹; villelfæ — vildfarelfze 72¹² o. s. v.; hofferd, hofferdigæ — hoffmodighed 73²², hoffmodige 188¹⁶; orloff — forloff 105¹⁹; ledæræ og ledæs mænd — iedfagere 31⁶, 34²³; leder (plur.) — lede modene 104⁷; o. s. v. — I talrige andre tilfælde er der i C indsat et andet ord af helt forskellig rod, meget ofte et fremmed ord i steden for et hjemligt, sjældnere det omvendte. Således kan — i alfabetisk orden — anføres, idet ordet i A nævnes først: alt — ganndfke 69⁸; altings — aldellis 50⁹ o. s. v.; bedeff — begierede 80¹²; behøfuælict — vel behageligt 201¹; befkedæligæ — fuldkomelige 64¹¹; høyth beføgegnæ — ftorlige bedrøffuede 182⁶; byrdh — fødtzell 21¹⁰; delin — parten 202¹⁴; dyurffuæ — driftighed 154²⁶; duællieff — bliffue 101⁹; døn — luct 182³; dønær — lucter 135¹⁵; faa — antuorde 196¹⁴; fleckæ — sprecke 41²¹; geller — koster 147⁷; geneften — ftrax 26⁶ o. s. v.; (girfalkæ — gribfalcke 123²⁰, gribfule 136⁵;) gømdæ — fkiulde 33²⁷, vocet 67¹⁸; henner — imod 153²; en eller et honnæ — it flaus 12⁴; hull — gaff 40¹¹; høfuæligæ — faare 68¹⁷; iettæ — loffuede 67⁴; kennæ — lære 48²¹, fornam 139¹⁴; kompæny — lyftighed 129¹⁰; crøph — kløff 52⁶; kwer — ftille 170²³ o. s. v.; nømmæ, nymmæ — lerre 133¹³ o. s. v.; nydææ — bruge 187¹⁰; nær — moxen 13¹³ o. s. v.; nōwæ — neppelige 117⁵; orlofuæ — feyde 189¹⁰; peregrimmæ, pelægrimæ — vdlendinge 11¹⁴ o. s. v.; vor . . til radæ — bleff . . till finds 196¹²; rafkæligæ — fnarlige 130²⁴, fnarligenn 76⁴, fnart 148²⁰ o. s. v.; till riggæ — till bage 182⁶; reddis — befryctede 189¹⁴;

rætælich — forferdelig 175⁸; fawn — tale 78²; fettæ — fammen fkreff 23²⁴; finnæ — tiid 101⁹; finnum — tider 57²⁰, ganngæ 146⁴, tid 69⁸ o. s. v.; ftakcædæ — korte 62⁸ o. s. v.; ftækæ — forkorthe 169¹⁸; ftør hugnit — frimodig 85⁴; ftrider — flactningeer 35¹⁵; ftundom, vnnerftundom — vndertiidenn 95¹⁰, 187¹⁴ o. s. v.; ftirer — regierer 82²; ftyrere — regienntere 68¹⁰; teff — fmag 89^{6,8}; tefuæ — fmage 89⁷ o. s. v.; trøfuer — tre gange 171²; vnderuyndæ tøm — beblande dennom met 73⁹; vndfongit — annamit 160¹⁵; veder korith off — forplictitt ofz ved 72¹¹; weygen — kaafen 10⁸; vefuæ — vinde 35¹³; yrtædæ — balfomerede 43⁴; ænlidæ — anfict 104¹³ o. s. v.; øffrit — noch 98⁷, vell 168⁷; til øfrens — till offuerflødighed 194⁵; o. s. v.

Hvad sprogformen i *C* i og for sig angår, frembyder den lidet mærkeligt. Et par former skal nedenfor anføres sammen med tilsvarende i *E*; her kan det måske blot bemærkes, at *C* ligesom *A* undertiden har sing. *flecte* 129⁶, *forge* 132¹⁸, *bierge* 139³ o. s. v. og ligesom *E* sing. *haffne* (med plur. *haffner* 5¹⁶) 7¹⁰, 71²¹ for det almindelige *haffn*. Når *C* har *øxe* 89²³, 90²², *øxenn* 90¹⁵ for *oxe*, *oxenn*, kunde det mulig bero på en misforståelse, hvortil dog sammenhængen ingen anledning synes at give.

3) Et kvarthåndskrift i Karen Brahes bibliotek i Odense; der i Linds katalog (1725) s. 159 unøjagtig anføres som indeholdende „Joh. Mandivels Rejse-Bog af Latin fordansket 1544“, og ligeledes nævnes i Vogel-sangs fortegnelse s. 87. Da det her ikke findes på sin rette plads i afdelingen „Rejsebeskrivelser“, er jeg desværre først efter tekstens trykning tilfældig bleven opmærksom på dets existens.

Dette håndskrift, som jeg foran har betegnet ved *E*, er skrevet med en hånd fra slutningen af det 16de århundrede og indeholder nu 158 blade i mindre kvart med sign. *A—Y*, hvert bogstav bestående af 8 blade med undtagelse af *K*, *L*

og *M*, der kun har 6, og samme størrelse har også *A* oprindelig haft, men de 2 blade mangler (s. 6¹³ fare — 9¹ eth). Ligeledes mangler også hele bogstavet *C*, der må have bestået af 8 blade (s. 18¹⁸ tel — 27¹³ vorder). Kapiteloverskrifterne og en eller flere linjer i begyndelsen af hvert kapitel er skrevne med rødt blæk, hvormed også de første sider og enkelte senere er indstregede. Formatet har tidligere været noget større end nu, idet der, som et par ombøjede hjørner viser, er bortskåret noget både af bredden og højden for at få håndskriftet til at passe til et gammelt læderbind af en anden bog, hvori det i senere tid er indsat. På titelbladet findes med yngre hånd et par — vistnok ligegyldige — navne, som jeg ikke med sikkerhed har kunnet læse. — Angående titelbladets årstal 1444 (ikke 1544 som Lind angiver) er der foran talt (s. XLV f.)

Den skade, der er sket ved, at *E* ikke er blevet benyttet til udgaven, er heldigvis ikke så stor, som den kunde have været, idet det nemlig straks ses, at *E* og *C* står i et så nært forhold til hinanden, at de sikkert må antages at være afskrevne efter en og samme kilde. Dette fremgår ikke alene af fælles påfaldende former som *gmak*, *C* = *gmagk*, *E* (*mak*, *A*) 200⁴; *vempthe*, *C* = *vempte*, *E* (*vapntæ*, *A*) 202⁴; *offuefidt*, *C* = *offuerfidtt*, *E* (*ouer feet*, *A*) 202¹⁶ o. s. v. men viser sig også derved, at forbigåelser (f. ex. s. 58³⁻⁶, 13-16 152¹²⁻¹⁵ o. s. v.), fejl (f. ex. *palmm* tre for *fkind*, *A*, 35⁵; *enn føn heder Geodus* for *j find gardh*, *A*, 124⁷; de forvanskede steder 103¹¹, 151¹⁶, 152²⁰ o. s. v.) og andre afvigelser fra *A* meget ofte er fælles for *C* og *E*. For så vidt er skaden altså ikke så stor, men jeg beklager dog, at jeg ikke tidligere er bleven opmærksom på *E*, idet dette håndskrift — ved siden af sine særlige fejl — på adskillige steder bedre end *C* har bevaret det oprindelige og derved undertiden kan hjælpe til at finde den rette tekst. Jeg skal her anføre de steder, hvor *E* på denne måde er af betydning og navnlig sådanne, hvor en rettelse i teksten bør foretages.

- S. 33⁴ oc ad, $E = oc$ at, A . — oc er sikkert oprindeligt og burde beholdes.
- 34²⁴ kundæ, som er indsat efter C , mangler i E som i A og bør udgå.
- 36^{9.10} kallede, E — vist fejl for kalle de — taler for, at ordstillingen kallæ te i A er oprindeligt.
- 41¹⁷ Efter penni[n]gæ har E : Anden thid om aaritt daa maa der ingen indgonge vden peninge, hvilket ikke findes hverken i A eller C men dog kunde synes at være oprindeligt = *Alias vero per annum non fine redditione tribut*, lat.
- 46¹⁸ Annæ, $E = D$.
- 50¹ ind, som er indsat efter C , findes ikke i $E = A$ og er vistnok uoprindeligt.
- 51²¹ ad, E , og således vel oprindeligt.
- 54²⁵ ij, ($\varrho: 1^{1/2}$) E , og således oprind. = lat.; urigtig læst som ij i A og C .
- 55⁵ alt, $E = A$.
- 65⁵ høyft, $E =$ rettelsen høxt.
- 66¹⁰ haffde de, E (uden oc).
- 80¹⁴ ftørre, E , og således sikkert oprind. = *maiori*, lat.; ftøræ, AC .
- 83⁵ velboren, E .
- 100³ fin her, E , og således sikkert oprind. = *fu*o exercitu, lat.
- 100³ vorder, E .
- 101¹² huilkett it ftort vnder er thet, $E = A$; tet i A er således sikkert oprindeligt.
- 111⁹ det, $E = thet$, A .
- 114¹⁰ oc thiene, E , og således bør der sikkert læses med komma foran (æræ, oc [= fom] tiænæ).
- 114¹⁸ vaabnet, E ; jfr. s. LIV.
- 137¹⁷ bagher, $E =$ rettelsen bag hær.
- 142¹⁴ Chettai, $E = kætay$, A , hvor æ vel altså er gammel fejl.

- S. 144² fraa, *E*.
- 151⁶ longtt, *E* = lankt, *A*, der vel næppe burde have været rettet til lang.
 - 159¹⁶ ftore, *E* = rettelsen ftoræ.
 - 163²⁰ aff, *E* = rettelsen aff.
 - 185⁶ at, som jeg har indsat, findes heller ikke i *E* og bør vist udgå.
 - 190¹¹ alle, *E* = allæ, *A*, der sikkert er det oprindelige.
 - 198²⁰ alt står i *E* på samme plads som i *A*; slutningen af noten bør udgå.
 - 202⁷ (og 113¹⁸) voxt, *E*, jfr. s. LIV.

I visse henseender har *E* et lidt ældre præg end *C* og har således på flere steder beholdt et gammelt ord, der i *C* er afløst af et yngre (f. ex. trøfser 28⁸, 82²²; forde 30⁴; quer 47⁵, 92²⁶; ftor hoffnit 85⁴; fnøde 92² o. s. v., hvor *C* har tre gange, fordre, ftille, frimodig, lede o. s. v.), men det, jeg her særlig skal henlede opmærksomheden på, er nogle rækker af former, hvor en særegen lydudvikling lægger sig for dagen. — I steden for langt ø har *E* ofte y, navnlig i former af verbet føge: fyge 3⁶, fygge 69²⁴, 194¹², fygte 164⁷; forfyge 85²², 196¹⁰, forfygthe 196⁶, forfygtt 100¹⁶, 203⁵, vforfygtt 188⁹, vforfygthe 79⁹ samt subst. forfygelfse 79⁷. Fremdeles ryg 193⁷ (røg, *C*); offuerflydighed 194⁵ (samt 73¹⁵, hvor y er rettet til ø eller omvendt); vel også bryde 40¹⁸ (brøde, *C*, brudæ, *A*). fye (fouæ, *A*) findes kun 16⁸, ellers heder ordet i *E* føe 128⁹, 131¹⁰, 158¹⁹, ligesom det heder nøe¹) 78², 109⁹ (ved siden af det almindeligere nøye og nøy) og pløe 114⁸. — I en del tilfælde har *E* i for e, således longfridag 41⁵, langfridag 41¹⁴; lige²) (ø: lege) 126⁸ = ligge 86¹⁵, 173², 192¹⁸; camille (ø: kamele) 31⁹, camillene 31^{12,12};

¹) I *C* findes nyge 78⁶.

²) I *C* findes liege 192¹⁸ og subst. liegh 192²¹.

offuerfidtt¹⁾ (= ofuer feet, *A*) 202¹⁶; thigen 9¹⁰. Fremdeles vederquige 184¹², vigre (ø: vegre) 29⁶ samt barnlige thijd²⁾ (= barn læyæ tid, *A*) 38⁵. Endogså i for æ findes i subst. ligier (= lægæ, *A*) 124¹⁰, hvorefter ferlige³⁾ (= farlægæ, *A*) 124^{8,9} sikkert er fejl for farlige. — i, ie for ey haves i vier 13¹⁷, 195²³ (= subst. veyr); kiefse 82¹⁶ (= keyfse); subst. kiefser 9¹³, kieferis 9⁹, kieferen 9² o. s. v. (= keyfer); plie 185⁷, 192⁸, 202⁵, (= pleye) og plier 29⁶, 71¹⁴, pliede 44²⁴ (samt plye 17⁹, 34²¹, 35¹⁵).⁴⁾ Endelig kan det også anføres, at ved siden af verb. fegle findes fielle 61^{2,21}, fiegle 87⁷ med præ. fieller 12²⁰, fiegler 103¹³, 105². — u for alm. o haves i bud (= oldn. bót) 107²; fturtt (= oldn. stórt) 31¹⁸; hus⁵⁾ (= hoos, *A*) 14¹², 41¹⁷, 47²⁵, 49⁶; ligeledes burde (= oldn. borð, pl.) 165¹⁷ og måske pullere 199⁶, pulleris 85¹⁰, i hvilket ord både *A* og *C* har o. — Fremdeles bør det måske endnu anføres, at *E* ved siden af felle (oldn. selja) bruger fielle 38¹¹, fiellie 71⁶ o. s. v., hvilken form også findes i *A* (f. ex. 85²⁰) og *C* (f. ex. 71⁶), og endvidere har v o x t (= vext) 113¹⁸, 202⁷ (jfr. foran s. LIV); vngre 173¹⁰ og vngfte 186¹³ (= yngre og yngfte); thenifte 46⁴, 60⁶, 67¹², 72²¹ o. s. v. samt formen ieg druck (= drak, *A*) 89¹³.

1) *C* har offuefidt.

2) *C* har barnlige tiid.

3) *C* har bægge steder feerlige.

4) Hvor ey findes, viser *E* ofte usikkerhed med hensyn til et følgende e i udlyd, idet dette savnes i vey (= veye, plur.) 17^{7,21}, 130²², 142¹²; ney (= neye) 126¹², 127¹⁵, 129^{14,20,26}; pley (= pleye) 83¹⁶, 105¹⁸ o. s. v. (jfr. også nøy [= nøye] 15¹⁵, 56¹¹, 78⁶, 110⁴, 186²), medens det derimod urigtig er tilføjet i den anden veye 30¹⁹, en veie 30⁸ o. s. v. En lignende usikkerhed i brugen af -e findes ellers ikke i *E*.

5) I *A* (og ligeledes i *CE*) er hoos 81¹⁹ fejl for (Jobs land) Hus = terra Hus, lat.

4) Et håndskrift i lille 8vo. på det kongelige bibliotek i København, gl. kgl. saml. nr. 3559, tidligere opbevaret i gehejmearkivet. Dette håndskrift, som jeg i noterne har kaldt *D*, og som er skrevet med en hånd fra slutningen af 16de århundrede, indeholder foruden titelbladet 18 beskrevne og derefter et par blanke blade. Titlen afviger fuldstændig fra den, vi har fundet i de ovenfor omtalte håndskrifter, og er meget vidtløftig: Iohannes Mandavillus. Beskriffuellfze aff hanss vanndrinng och reyfe igiennem the thry ypperliige och mechtiige keyferdømme, som er: Turchia, huor vdj thenn turkiifke keyfer erenn herre och keyfer, som alltiidt kalldiis Soldann; item thet mechtiige keyferriige Tartaria, huillekinn keyfer alltiidt kalldiis Gran-chum; item difligeste thett ypperfte riige India, huillekenn keyfer alltiid kalldis prest Johann, och huor vdj hannð faae och hørde mögen vnderliighet och attkilliig mennifker theris skickellfzer, feder, lou och leffnit och mögenn anden vnderlig ting, som her effter beskriffuiis. Denne titel viser allerede, at vi her ikke har med en nøjagtig afskrift at gøre, og det samme ses af det følgende. Indledningen (s. 2—3 i udgaven) er forbigået i *D*, hvor teksten først begynder med udgavens s. 4³—5⁴. Herefter anføres de oplysninger om bogens tilblivelse, som meddeles i dennes sidste kapitel (s. 202—4), og dernæst følger så kap. 2—4 (s. 5¹⁵—14²³); kap. 5—9 (s. 15¹—29²) er forbigåede, men derimod findes atter kap. 10—15 samt begyndelsen af kap. 16 indtil kyrkæ 47⁵, hvormed *D* ender.

Teksten i disse brudstykker er ofte så afvigende fra den, vi finder i de ovenfor omtalte håndskrifter, at man straks kunde fristes til at antage dem for dele af en helt anden oversættelse. At dette dog ikke er tilfældet, fremgår deraf, at *D* på andre steder ordret stemmer med de øvrige håndskrifter, og når den latinske original endvidere inddrages i sammenligningen, bliver der ikke nogen tvivl om, at vi i *D* har en temmelig fri

omskrivning af den samme oversættelse, vi ellers kender. Under disse omstændigheder har jeg ikke fundet anledning til i noterne at anføre de afvigende læsemåder i dette håndskrift undtagen i nogle enkelte tilfælde, af hvilke imidlertid et par synes at have lidt større interesse. S. 4²¹ har *B* efter floth tilføjelsen oc vnn^{er}lighe tyng^h, og tilsvarende findes i *CE*; det mangler derimod i *D* ligesom i lat. og kan næppe være oprindeligt på dette sted. S. 9⁹ har *D* alene det rette op, medens *A* har a og *CE* paa. S. 10³⁻⁴ har *A*: oc fynes at varæ criftnæ, og tilsvarende findes i *CE* men derimod ikke i *D* og heller ikke i lat. S. 12⁵ har *D* kommer mand frem for, der sikkert er oprindeligt, medens *ACE* savner de tre første af de anførte ord og har det fjerde urigtigt. Disse steder, hvor *D* alene har det oprindelige, gör det sandsynligt, at *D* repræsenterer en håndskriftklasse for sig i modsætning til *A + B* og *CE*, hvis fælles kilde allerede har haft tilføjelserne 4²¹ og 10³⁻⁴ samt forbigåelsen 12⁵ og således ikke har været oversætterens eget håndskrift. Hvis *D*'s stilling imidlertid er således, som her er antaget, burde der vel have været lagt lidt mere vægt på dette håndskrift, end jeg har gjort, og f. ex. igennem, *CE* = igiennem, *D* vistnok have været anset for oprindeligere end tel 6⁴ i *B*, ligeledes haffner *CE* = *D* for oprindeligere end ftade 6¹⁶ i *B*; fremdeles er koningin 10² i *A* = *D* måske alligevel oprindeligere end keyfzerenn i *CE*, uagtet dette stemmer med lat. o. s. v.

Hvad den i de ovennævnte håndskrifter foreliggende gammeldanske oversættelse af Mandevilles rejse angår, stammer den, som foran anført, fra den almindelige latinske tekst, men da dens forhold til denne sidste vistnok på ethvert punkt vil fremgå af de oplysninger, jeg har tilføjet i noterne, kan jeg her fatte mig kort.

På flere steder synes de afvigelser, der findes mellem den

danske tekst og de latinske udgaver, at bero på afvigende læsemåder i det latinske håndskrift, oversætteren har benyttet. Når vi således s. 200⁶ finder *tree pellæræ*, hvor latin har *turribus*, *pilarijs*, beror det sikkert på, at det latinske håndskrift har haft *tribus* — eller at oversætteren har læst således — i steden for *turribus*. På lignende måde finder navnet *Mecheyn* 115¹¹ sin forklaring i de latinske udgavers *Meke*, in qua . . . Navnet *Corficam* 6¹⁸, hvor udgaverne har *Chorificum*, skyldes næppe oversætteren eller dennes afskriver, og det samme gælder vistnok flere andre navneformer, f. ex. *Sydonis* 14⁶ overfor *Sidoniorum*. S. 20¹⁻² findes foræ *Herodis wredæ* uden tilsvarende i de latinske udgaver, men at det er oprindeligt, synes at fremgå deraf, at ikke alene engl. s. 34 har for drede of kyng *Heroude*, men at vi også hos *Baldensel*, *Mandevilles* kilde på dette sted, finder metu *Herodis* (s. 341). S. 135²³ har dansk arm-børfætæ *fkud*, medens alle de latinske udgaver har *iactum ut dixi fagitte*, uagtet der i det foregående ikke står *fagitte* men *balifte*. S. 53^{10.11} har dansk *fom och beuifælict* er *met ten kyrkæ*, *fom ter oppa bigd er*¹⁾, medens vi i lat. helt afvigende finder: *quamuis multa aliena et incerta scripta de crucis arbore feruntur per orbem*; i engl. s. 94 findes intet tilsvarende. Flere andre steder, hvor den danske tekst afviger fra de latinske udgaver, f. ex. 198¹⁹⁻²¹, 200¹⁴—201⁴ o. s. v. kunde måske ligeledes til dels bero på afvigende læsemåder i det latinske håndskrift, der, som vi ovenfor (s. XXXVI) har set, bedre end udgaverne har bevaret den oprindelige inddeling i 3 bøger.

En del andre afvigelser mellem den danske oversættelse og dens latinske original er sikkert først fremkomne i den afskrift af den danske tekst, hvorfra *A + B* og *CE* stammer, men den allerstørste del skyldes dog utvivlsomt selve over-

¹⁾ Jfr. Vejled. nedenfor s. 221²⁷.

sætteren, der dels med og dels mod sin vilje har indført mange forandringer. På et stort antal steder har han således udeladt større eller mindre stykker, der tilsammen udgør over 30 af de 272 spalter, som findes i lat. *A*, altså $\frac{1}{9}$ af hele bogen; på andre steder har han stærkt forkortet sin originals tekst, hvorved det ofte er gået ud over meningen (f. ex. s. 65³⁻⁴), men til gengæld synes han ikke sjælden selv at have tilføjet en eller anden bemærkning (f. ex. s. 142⁹⁻¹³), og oftere har han givet en — mer eller mindre heldig — meget fri omskrivning, navnlig af almindelige, religiøse betragtninger, eller ombyttet dem med helt andre (f. ex. s. 68⁴⁻⁵, 70⁴⁻⁵, 76⁵⁻⁷, 96⁴⁻¹⁷, 177⁷⁻⁸). — Ved siden heraf indeholder den danske oversættelse en stor del mere ufrivillige afvigelser fra den latinske, en lang række fejl, der er fremkaldte ved oversætterens uagtsomhed eller skyldes hans mangelfulde kundskab. At han f. ex. ikke har forstået ordet *caliphus* og derved har forvirret det pågældende sted (20¹⁵), eller at han har forvekslet en kamæleon med en kamel (187¹⁹), er vel ikke så påfaldende, som at han sikkert ikke har været på det rene med betydningen af de latinske benævnelser på verdenshjørnerne, idet han f. ex. ofte oversætter *in meridiem* ved øfter udh 91¹⁷ o. s. v., *septentrionalis* ved øftræ 43⁶ o. s. v. *Mare oceanum* (det indiske ocean) gengives stadig ved teth veftræ haff (102¹¹, 103²⁴ o. s. v.); s. 4¹⁵⁻¹⁶ forbindes *maiorem* et *minorem* urigtig med *Egyptum* i steden for med *Armeniam*; s. 188¹⁰ oversættes *de infulis Bragmannorum* . . . ved aff ten øø, *fom Bracmanorum* heter; på flere steder gengives *ftadia* ved milæ, hvorved f. ex. *Alexandria* bliver 30 mil lang og 10 mil bred (18¹³) o. s. v. Når sådanne og mange lignende fejl findes, kan man ikke undre sig over, at oversætteren ikke altid tager det lige strængt med den latinske grammatiks fordringer og f. ex. 32⁵ hentører *feruans* til munkene på Sinai i steden for til gud, eller at han ofte af forskellige grunde er udsat for misforståelser (f. ex. 28¹³, 30¹⁴, 38¹⁶, 82¹⁰⁻¹³, 92⁸⁻⁹, 105⁶, 115¹¹⁻¹⁴ o. s. v.), der dog i al-

mindelighed kun angår mindre enkeltheder og sjældnere forandrer hele fortællingen, således som det f. ex. er tilfældet med beretningen om «den gamle på bjærgen» (s. 173—4), som i den danske tekst i høj grad er forvansket.

Medens oversætteren vistnok med rette kan gøre fordring på den ros, at han i det hele taget har udtrykt sig på et godt dansk sprog og i den henseende ikke står så lidt over flere andre middelalderlige oversættere, lader derimod hans gengivelse af originalen, hvad troskab og nøjagtighed angår, en del tilbage at ønske. Ved de fejl, han har begået, og de ændringer, han har foretaget, fjærner hans arbejde sig endnu et stykke længere fra Mandevilles eget værk end den latinske tekst med alle dens afvigelser, og når allerede denne på mangfoldige steder giver et temmelig udvisket billede af, hvad Mandeville selv har skrevet, gælder dette i endnu højere grad den gammeldanske oversættelse, der for os sikkert har sit største værd som et dansk sprogmonument af forholdsvis ikke ringe betydning.

Hvad udgivelsen angår, er der her kun lidt at tilføje til det, der allerede foran er anført. Til grund for udgaven er lagt $A + B$, der kun er forladt, når C (D) syntes at have en mere oprindelig læsemåde, eller når åbenbar fejl forelå. De talrige forkortelser er overalt opløste i overensstemmelse med fuldt udskrevne former og trykte med kursiv. Interpunktionen skyldes udgiveren ligesom også stort begyndelsesbogstav i navne og efter punktum.

Til slutning er det mig en kær pligt at aflægge min ærbødige tak til hr. rigsbibliotekar Klemming i Stockholm samt til patronen og priorinden for Odense adelige jomfrukloster, kammerherre, hofjægermester, greve Bille-Brahe-Selby til grevskabet Brahesminde og baronesse Schaffalitzky

de Muckadell, for den liberalitet, hvorved de har gjort det muligt for mig her i København at benytte de under deres varetægt stående håndskrifter.

Den Vejleder for pilgrimme i det hellige land, der nedenfor meddeles som et tillæg til udgaven af Mandevilles rejse, har hidtil ikke været trykt med undtagelse af 3 brudstykker¹⁾, som C. J. Brandt har optaget i sin Gammeldansk Læsebog I, 306–10.

Hvem forfatteren til dette lille skrift er, eller hvorfra det stammer, er jeg ikke i stand til at oplyse. Det synes ikke at være benyttet af Palæstina-forskerne, og da det, så vidt jeg ser, på flere steder (f. ex. navnlig i beskrivelsen af natoria Siloe s. 214) indeholder meddelelser, som mulig kunde have nogen interesse, uden at disse anføres af de nævnte forskere, tør man vel heraf slutte, at det lille skrift hidtil ikke har været kendt af dem. At det kunde være originalt dansk, er vel i og for sig ikke umuligt, men større sandsynlighed er der dog måske for, at det er en oversættelse eller bearbejdelse²⁾, og at det i al fald i den foreliggende danske form er bygget på en ældre kilde, fremgår vistnok af en bemærkning s. 219¹⁸⁻²⁰: Siæn fiær han, at ther war wel mange handæ ting mer at tale om, ther han wilde ey at theønnæ fyynnæ befcriue, hvor «han» vel rimeligst må forstås som sigtende til en ældre, benyttet forfatter. —

¹⁾ Svarende til s. 209⁷—211¹¹; 215¹—217¹⁴; 220⁹—221¹⁸ i denne udgave.

²⁾ Måske kunde former og udtryk som Thetæ ær thet ærftæ peregrimes trech 217¹²; fom han wor fkikket af æræftæ 211⁶; een yrte meifter 218²¹; brøen to Samaritanæ 223⁷ tyde på, at vejlederen er kommen til Danmark fra vore nærmeste sydlige naboer.

Hvad skriftets alder angår, bestemmes denne på den ene side derved, at det foreligger i en afskrift fra slutningen af 15de århundrede; på den anden side må dets originale tekst ikke blot være yngre end 1333, i hvilket år de s. 216 omtalte gråbrødre først nedsatte sig på Zion¹⁾, men da deres antal endnu 1384 kun var nået til 8²⁾, medens Vejl. angiver dem til sjældnen færre end 24, tør man af dette tal vistnok slutte, at skriftet er yngre end 1384. At det stammer fra tiden efter 1400, synes også at fremgå deraf, at det oftere anfører steder, der først nævnes af forfattere langt hen i 15de århundrede, f. ex. på Zion det sted³⁾, hvor Kristus prædikede og hvor Maria den gang stod (s. 215), og man vilde derfor næppe gøre sig skyldig i nogen stor fejl ved at antage, at Vejlederen eller dens original fra først af er forfattet omkring ved midten af 15de århundrede. — Hvad den foreliggende tekst forøvrigt angår, er den næppe helt fuldstændig, men meget kan der dog ikke mangle, da den synes at indeholde næsten alt, hvad der kan antages at have ligget i dens forfatters plan at meddele. Måske står slutningen fra s. 224¹⁶ ikke længer på sin oprindelige plads.

Så vidt vides findes Vejlederen kun i en enkelt afskrift, der sammen med nogle andre navnlig latinske og svenske stykker fra forskellig tid er opbevaret i cod. Arn. Magn. nr. 792, 4to. Den optager her, skreven med en hånd fra slutningen af 15de århundrede, ialt lidt over 19 tospaltede sider — hver spalte på 30—33 linjer —, idet den begynder øverst på første side af bl. 188 (med en blå initial) og afbrydes bl. 197 vers. midt på første spalte. — At det er en afskrift, vi har for os, ses dels deraf, at der i cod. efter føder

¹⁾ Jfr. T. Tobler, Topographie von Jerusalem, Berlin 1854, II, 117.

²⁾ Ib. s. 139.

³⁾ Ib. s. 132.

214¹³ findes et overstreget æller tolf nydher, der beror på, at skriveren først havde forbigået stykket mellem føder i l. 13 og føder i l. 15, dels fremgår det tydelig af flere fejl i cod. f. ex. fardriues 211³, hvor det rette må være farderues; foren 216¹⁸ for forne, andæn 219³⁰ for en dau, ligeledes wen 213²⁹, der ikke som i noten angivet står for wden men er fejl for ouen, o. s. v.

Hvad udgivelsen angår, er håndskriftet fulgt så vidt som mulig og kun helt åbenbare fejl rettede, medens derimod en række mer eller mindre tvivlsomme former er blevne stående til nærmere prøvelse. Som i Mandevilles rejse er også her interpunktionen og brugen af store begyndelsesbogstaver lempet af udgiveren og forkortelserne opløste og trykte med kursiv.

København i december 1882.

Udgiveren.

1 a Her¹ begynneff een bogh, som man kaller veyledhere² aff Englandh ok tel thet hellie landh, som Jherusalem j liggher, och fydh en thel andre landh paa [hyn fidhe³ mæreth, hwylken som først worth giorth j een stadh, som hedher⁴ Leodicia⁵, ponne galische mool aff 5 en riddher⁶, som hedh lohannes affh⁷ Mandewylle, aar effther gutz byrdh twfenne [try hu[n]dredæ³ ok halff-trediefintztywæ⁸ och paa thet fæmpthe, ok fydh en lankth ther effther wor hun i then samme stadh⁹ om feth ponne latyne, ok¹⁰ nw ar effther gutz byrdh thuf- 10 enne ok fæm hundredæ ok trætywe ok paa thet fierdæ wor hun feth aff lathyne ok paa danfkæ aff een hedherlik clærk¹¹, som hedher hær Pædhær Haræ j Roskylle bescopeff dømæ¹².

¹ Her begynder B. Aben plads til initialen. Angående teksten i D, se indl. ² Her begynder C: VEILEDER. (Dett er en Bog som viifer vey). ³ Som ét ord i B. ⁴ Efter C: heder; heedh, B. ⁵ B; LEODICEA, C; in ciuitate Leodienfi, lat. ⁶ Så B men vistnok fejl for riddhere. ⁷ B; de, C = lat. ⁸ Rettet halff trediefitz twyæ. B. ⁹ Efter C: Stad; stædh, B; ciuitate, lat. ¹⁰ Svarende til det følgende i B har C: Nu er hun aff Latine omset paa Danfke. Anno. d: 1584. ¹¹ Se indl. ¹² Herefter har B et forkortet et cetera. Det følgende stykke indtil kap. 1 mgl. i D.

[Aff thet hellie landz loff oc priis,
fom Jherufalem vdi liggher.¹

Mæn² thet faa ær, ath thet hellie land, fom Jherufa-
lem jnnen liggher, hwyketh fom || er gutz [børn 1 b
5 iæth³, fkall haffues j ftørre verdicheth æn andre landh,
fom j verdhen æræ, foræ manghe faghe fkil: fførft
forthy ath gudh, fom fkob hemmel ok iordh, holt
hennæ faa verdik, ath hand obenbarædæ ther men-
nifkens kiøn fyn eghen⁴ føn Jhesum *Christum*, verdens
10 frælfæræ, j tj ath hand ther tok mandom aff iomfrv
Maria, reen mø, oc hadhe ther alzydmigfth⁵ omgeng-
elfæ j tryy oc trefywe aar oc [ledh ther⁶ forfmædelfe
oc hordh dødth oc fooræ hans vnerlige opfarelfæ tel
hemmerygæ aff forfcreffnæ landh, oc forty, fom then
15 hellie kyrke tror, ath han fkal tiidh j geen komme paa
domme dagh oc dømme allæ hwer effther fyne ger-
ningher, tha bør allæ criftnæ mennifke thet ath elfke
oc godh veliæ tell ath haffue, j hwot ftath the helfth⁷
j æræ, thy ath forfcreffne landh ær⁸ therres retthæ
20 ærwæ.⁹ [Herræ oc fofthe æræ thet¹⁰ fkyllighe j faa

¹ *Tilsat af udg. efter C:* For det første beskriftuis det hellige Lannds Berømning loff oc priis fom Jerufalem vdi ligger; *overskrift mgl. i B;* De laude terre Iherosolimitane. Capitulum primum, *lat.* ² *Åben plads til initialen i B.* ³ *Rettet af udg.;* børns Iet, *C;* bøn ath eth, *B;* *lat. har:* terra promissionis filiorum dei (*jfr. kap. 14:* alt tet land fom guts børn lofuet er = tota terra promissionis). ⁴ *Euige, C;* proprium, *lat.* ⁵ *B har* alzydmigfth med prik over sidste streg af m. ⁶ at hand der lidde, *C.* ⁷ fielff, *-C.* ⁸ er, *C;* æræ, *B.* ⁹ *Arffue, C. Måske har det opr. været:* æræ the rettæ arwæ (*arvinger*) med fornoden ændring i det foregående. *Lat. har:* fit tanquam a proprijs suis heredibus diligenda. . . . ¹⁰ Oc fofte

madhe ath elfkæ, ath them bør thet j geen ath vynnæ ||
 2 a aff the fwlæ hetninges makt, fom thet aff oos wnneth
 haffue [foræ woræ fynner fkyll oc theff ver j manghe
 aar j therres varæ haffdh haffue¹¹, oc medelmadæ
 cristne mæn fkulæ thet hedre j faa madæ, ath the thet 5
 føge fkulle j¹² gudelich pelegryms gongh oc goo och
 føghe the ftæder [oc fieth¹³, fom gudh meth fyne di-
 fcipulæ gongheth och fareth haffue, paa thet ath¹⁴ the
 mwæ fonghe therres fynners [forladhelfe oc¹⁵ affløfningh.
 Jtem [aff thee cristnæ folk, fom¹⁶ hyndrædæ æræ, faa 10
 ath the jkcæ fælwæ kundhe tidh¹⁷ komme, tha¹⁸ fkal
 thet elfkæff i faa madæ, ath the gudh bedæ fkulle
 och¹⁹ herræ oc førte, fom makth haffue, [vnnerwyfæ
 och radhe, ath the trolighe tell hielpe²⁰ meth therres
 lifff och gotz, ath thet matthe j geen wynnæff aff the 15
 vmillæ hetninges makt och hendher²¹.

erre de, C; principibus quidem et potentibus, lat. ¹¹ Indsat af
 udg. efter C: for vorre fynnders Skyld, oc difz verre i mange
 Aar y deris vere haffue haffdt; mgl. i B; lat. har: qui eam
 iam pridem a nobis nostris exigentibus demeritis abstulerunt.
 et per annos heu plurimos pacifice possederunt. ¹² met, C.
¹³ Således må der sikkert læses. och ferdtd, C; mgl. i B; et
 vestigia, lat. (jfr. kap. 20: ftædher oc fiædh fpor fom vor herræ
 felfuer hadæ gonghet = chrifti vestigijs et . . . locis). ¹⁴ at, C;
 mgl. i B, sikkert ved forglemmelse, da det i denne forbindelse
 ellers altid findes i B og A. ¹⁵ Mgl. i C og lat. og er vistnok
 uopr. ¹⁶ aff de Gemeene chriftne folch, oc aff dennom fom, C;
 lat. har: Ab impotentibus vero et impeditis. Der er vistnok forbi-
 gået noget i B. ¹⁷ diid, C; mgl. i B. ¹⁸ Svarende til det følg-
 ende (tha . . . hendher) har lat.: quatenus supradictos vel
 hortentur vt aliquo modo iuuent. feu certe pro eis fideles
 fundant orationes (v. l. preces). ¹⁹ at, C. ²⁰ Således må
 der vel læses. ath the vnnerwyfæ och trolighe tell hielpe oc
 radhe, B; vnderuifze oc raade, at de troligen til hielpe, C.
²¹ Herefter 10 spalte-linjer i lat. forbig. Efter hendher har
 B (som sædvanlig ved slutningen af et afsnit) et forkortet et
 cetera.

[Thette ær thet første capytel,
fom her effther følger.¹

Jek² Iohannes aff Mandhewyllæ, riddhere oc³ opp-
fooftreth j Engeland j *sancti Albani* byy, fek⁴ fadhan
5 ingydelse j myn vngdom, || ath iek vyllæ faræ myn 2 b
pelegryms [gongh eller⁵ reyfe tel foræscreffnæ landh oc
ther nagher ftundh dwelleff foræ mynæ fynners [aff løns⁶
fkyll. oc⁵ tha fordh iek aff ftædh [tel fhips⁷ aff⁸ Mar-
filieff haffh ardh effther gutz byrdh tufenne [try
10 hundreth⁹ tywe oc paa thet *anneth*, oc faa bleff iek j
the land paa [hyn fidæ⁹ mæreth thel then tidh, man
fcreff wor herræs aar tufennæ [try hundreth¹⁰ halffredie-
fintztywe oc paa thet fæmpte, huilken tidh fom giør
try oc trætywe aar. J forneffnde tidh ford jek j mangæ
15 lande¹¹ oc rygæ ok øø, fom er Turken, [Armenia,
Egyptæ landh thet ftørre ok myndre, Libia thet nætræ
och offræ, Suria¹², Arabia, Perfia, Caldea ok een ftoor
deel aff Ethiopia, Tartaria, Amazonia, thet myndre
India oc thet medelæ och een ftoor deel aff thet ftørræ
20 India, och j theffæ ryghe ok landh ok om kryngth them
faa jek manghe uth øø, ftædher, byy och floth¹³, || j 3 a

Kap. 1. ¹ Tilsat af udg. efter C: Dette er diett Første Capittel fom her effter følger; *mgl. i B; lat. har:* Subscriptio autoris.
² Åben plads til initialen i B. Her begynder D. ³ Mgl. i C; *natus et, lat. Det opr. er måske:* fødder oc. ⁴ oc fek, B; fick ieg, D. ⁵ Mgl. i CD og er vistnok uopr. ⁶ Så B; samme form findes også andensteds. ⁷ Indsat efter CD; *mgl. i B.* ⁸ til, C; y, D. *Hvilken præpos. er den rigtige? Lat. har:* *impofui me nauigationi maris marciliensis.* ⁹ Som ét ord i B.
¹⁰ Mgl. i B; C har årstallet skrevet mccciv. ¹¹ Så synes B at have, dog er e måske ikke helt sikkert. Ellers har B og A allevegne flertalsformen land, landh. ¹² Så B; Armonie, Egipti land, det ftørre oc mindre lybya, det nedre og øftre Siria, C; *armeniam maiorem et minorem. Egiptum. Lybiam altam et baffam. Suriam, lat.* ¹³ Herefter har B og C: oc vnnerlighe

hwylke fom boor manghe hondhe folk, oc¹⁴ atfkyllelige
 [æræ j therres andlidhe oc andfekt oc andre fedher ok
 low oc j leffneth¹⁵, fom meget aff fynneff hær effther
 j bogen. Tok wor myn [høyxftæ athra¹⁶, ath iek væl
 fræm mattæ komme tel thet hellie landh oc befæe ok 5
 føghe the hellie ftædher, fom gutz fæn hadhe
 gongheth, och tha iek tidh kom, tha bleff iek lengfth
 j thet landh, och forthy scriffuer jek nw [færfth j tennæ
 bogh¹⁷ veyæn tidh faa vell thel landh fom tel [ftrandh
 och¹⁸ vatn fran Engelandh ok the ftædher, fom ther 10
 mellæm æræ och merkeligh hellie dom j ær, paa theth
 ath pelægrymæ mwæ theff bæther fynne ponnæ væghen
 ok væll fræm kommæ, foom [foræ gutz fkyll och therres
 fiælæ fkyll¹⁹ vellæ tidh faræ²⁰.

[Aff veyen faa vel tel landh fom tel vatn 15
 fran Engelandh oc in tel Constantinopolim.

Capitulum fecundum.¹

3 b **H**wo² fom vell fare thell Jherufalem aff Engelandh,||
 aff Ybernia, aff Skotlandh, aff Norghe eller aff

tynghe, *der mgl. i D og vist må være uopr. på dette sted; lat. har: villas et loca.* ¹⁴ Så B; fom. C. ¹⁵ Så B. *Stedet, der gengiver lat.: vbi habitant varij homines et gentes aspectuum morum legum et rituum diuerforum, er vistnok noget forvansket.* ¹⁶ Således må der læses. høyste atraa, C; høftrø megit athralik, B; fummo defiderio, lat. ¹⁷ in hac prima parte huius operis, lat. ¹⁸ Mgl. i C; lat. har: tam peragrandi quam nauigandi. ¹⁹ for guds oc deris fiels vidtarff, C. *Det oprindelige er måske: foræ gutz fkyll och therres fiælæ vidtarf. Sætningen foom . . . faræ uden tilsvær. i lat.* ²⁰ Herefter har B et forkortet et cetera.

Kap. 2. *Tilsat af udg. Overskrift mgl. i B; Huorlunde mand skall finde veyenn aff Engeland oc ind til Constantinopolim faa vel til land fom till vand. cap. 2, C; Her effter føllger Veyenn thill Lannd och offuer Vanndt thill Constantinopell aff thiffe Lannde, D; De itinere ab Anglia vsque ad Constantinopolim. Capitulum .ij., lat.* ² Initialen i B ikke udført; på dens

Galix, hand maa uth kefe en vey tel landh eller tel
 vatn intel keyferens stadh j Greken, fom kalleff *Con-*
stantinopolim. Ower land maa handh fare thel Kolnæ
 oc tel³ Vngheren och fræm ath Bellegrawe⁴ ok tel eth
 5 landh, fom hedher Bulgarie, ower een fteenbroo, fom
 liggher øwer eth vatn, fom hedher Marroi⁵, och faa
 gemmen eth landh, fom hedher Pynzinares⁶, och ther
 nefth taa kommer hand jndh j Grechen tel een stadh,
 fom hedher Sternes⁷, oc faa tel en stad, fom hedher
 10 [Tifne pape⁸, oc faa tell een stadh, fom kalleff An-
 dronopolim⁹, oc ther nefth kommer hand tel *Constan-*
tinopolim, fom keyferens aff Grechen høyxftæ¹⁰ fædhe
 er. Jtem hoo fom och vell fare tidh thel fhips, fom
 foræ er rørth, hand maa uth feylæ aff Marfilia, aff
 15 Pifi¹¹ eller Janua¹² eller Venedi eller aff Room eller aff
 Neapolis eller andre belæyelige ftade¹³, tha kommer
 han fram ath tefse efther screffne || landh, fom er 4 a
*Tuffiam*¹⁴, *Campaniam*, *Corficam*¹⁵, *Sardiniam* oc faa
 intel *Ciciliam*, oc ther er eth bierghe, fom kalleff
 20 *Ethna*, och thet brenner altidh ok aldræ flikcæff, och
 foor vdhen thet tha er ther æn fleræ ftædher, fom al-
 tidh giffwæ eldh oc brennendes lwæ aff them, ok the

plads har cod. hw til vejledning ved den påtænkte udførelse af initialen. ³ Igenom, C; igiennom, D; per almaniam in vngariam, lat. Opr. måske: gemmen Tydskæland oc tel. Efter Vngheren er 9 spalte-linjer i lat. forbig. ⁴ B; Bellegraffue, D; hollegraffue, C; Bellegraue, lat. Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig. ⁵ B; Maroy, D; Martij, C; Maroy, lat. A; marroy, lat. B. ⁶ B; Vintinarus, C; Piinfinares, D; Pyncenars, lat. ⁷ B; Sterckueff. C; mgl. i D; ftermes, lat. A; fternes, lat. B. ⁸ B; Tefne pape, D; mgl. i C; afme. pape, lat. A; afmepape, lat. B. (a er blevet læst som ti). ⁹ BC = lat. ¹⁰ Rettet. høyxftæ, B. ¹¹ B; Pifzij, C; Perfej, D; Pifi, lat. (gen.). ¹² C; jama, B; mgl. i D; Janue, lat. (gen.). ¹³ haffner, CD; lat. har blot alibi. ¹⁴ Thufciam, lat. ¹⁵ B; Tarfziam,

kalleff Golchen¹⁶ oc æræ hoos vij mylæ langhe, oc aff
 then famme eldh oc lwe hawer thet folk, fom ther hoos
 boor, therres merke [huert aar¹⁷, om the fkullæ fonghe
 tyrkæ eller vædhe eller [dyr tidh eller¹⁸ godh aaryngh
 eller kullæ eller vermæ, och the ftædher kalle the ponnæ 5
 latynæ caminos infernales. Oc æræ ther nagræ abelle-
 gardæ j Cicilie, [fom fyndeff j æblæ oc grøn fructh¹⁹
 alth areth om kryngh bodhe vynthet oc fommer²⁰.
 Jtem nar han faar thædhen aff Cicilia, taa søgher
 handh jkcæ landh, før hand kommer j naghær haffen j 10
 Grechen, fom kalleff Merwth²¹, Vallonie²² eller Duras
 eller nagher annen haffn vnner landheth, tidh fom gud ||
 4 b hannum giffuer vædereth, och ther nefth tha kommer
 hand tel Constantinopolim²³.

[Aff Constantinopoli oc then kostelik 15
 hellidom, fom ther vdi er.

Capitulum tercium.¹

Constantinopolis² thet er een skion stadh, mektik och
 fathet³, oc ther er megel kostelik hellidom. Ower

C; Torfitam, D; lat. har derimod Choriscum. 16 B; Golchon, C; Golltenn. D; golchan, lat. 17 Så CD; mgl. i B. 18 Indsat af udg.; mgl. i B; dyre eller, C; gode aar eller, D; lat. har: annum sterilem . . vel fertilem. 19 B; fom finndis eble oc grønn vdi, C; fom erre grøne och giffuer frucht aff thennom Eble och perrir, D; in quibus inueniuntur frondes flores et fructus, lat. 20 Herefter 19 spalte-linjer i lat. forbig. 21 B; Merut, C; Merudt, D; Miroit, lat. A; myroyt, lat. B. 22 Rettet af udg.. vellonie, B; Vallenie, C; Vallerie, D; Ualonie, lat. A; vafonie, lat. B. 23 Herefter har B et forkortet et cetera. De sidste 6 spalte-linjer i lat. er forbig.

Kap. 3. 1 Tilsat af udg. efter C: Aff Constantinopel oc den kofthellige helligedom fom der vdi er; overskrift mgl. i BD; De vrbe constantinopoli et reliquijs ipsius, lat. 2 Åben plads til initialen i B. 3 Herefter er 11 spalte-linjer i lat. forbig.

alt tha er ther then ftørftē⁴ deel aff thet hellie kors,
 [fom Ihefus wor pynther ponnæ⁵, ok ther er ok hans
 kiortel inconfutlis⁶ oc thet rør ok fwomp, [fom han-
 num gaffs drikkæ aff paa korffeth⁵, oc eth aff the føm,
 5 [fom han wor fæfth paa korffeth meth⁵, och halffdelæn
 aff the torn krwnæ, [fom Iødernæ fetthe ponne Jhefu
 Chrifti hoffweth⁵, och then annen halffdeel handh er j
 Paryff j koninghens capellæ aff Franke ryghe. Jek, fom
 w verdik er, haffuer offthe feth bodhæ delæ⁷. J Con-
 10 ftantinopoli er ok een koftelik kyrke meth bignyng
 och allæ ftikkæ⁸ øwer allæ the kyrker, j criftendommen
 æræ, fom wydher er j fancte Sophie hedher [oc verdic-
 heth⁹. Ther æræ allæ teffæ foræ fcreffne hellidomme
 j. ||¹⁰ Ter er ok¹¹ fancte Anne legemmæ, fom fancta 5 a
 15 Helena drotning hun føræ¹² tiid fran Iherufalem. Ter
 er ok fancti Luce ewangelifte legemmæ, fom førdis tid
 af [Britanea Judee¹³. Ter ligger ok¹⁴ Johannes Cri-
 foftomi¹⁵, fom ter vor befkopp, meth andræ fleræ vtal-
 ligæ helly mentz been¹⁶. Jtem hart vden for kyrken
 20 ter ftor end høffuer pelæræ af malmerften, oc ter ponnæ
 ftor en keyfæræ oc fider ponnæ fin hefth oc hed Justini-
 anus¹⁷ oc er gwden af eer¹⁸ och forgywlt. Han hadæ
 fordom oppa fin hand en fkyfuæ, huyken¹⁹ fom foræ

⁴ Efter CD; øwerfte, B; maior, lat. ⁵ B og tilsvarende i CD; findes ikke i lat. ⁶ Efter C; j constantinopolim, B; mgl. i D; inconfutlis, lat. ⁷ Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig. ⁸ de ftycker der till høerer, C; lat. har: in fernatis ibi sacro-fanctis reliquijs. ⁹ Mgl. i CD og lat. ¹⁰ Her begynder A. ¹¹ Her ender B. ¹² Så A, = ferdæ. ¹³ B; Britania i India, C; Britania, D; bethania indee, lat. B; Bethania, lat. A; bithinia, lat. msc. (Brettagnia, ital. s. 20). ¹⁴ Mgl. i A; oc faa, C; och, D. ¹⁵ Så A; Chrysoftomus, CD; crisoftomi, lat. (gen.). -us i CD er vistnok rettelse af afskriverne. ¹⁶ Herefter 6 spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁷ Efter C; iustianus, A; Justianus, D. ¹⁸ C; err, A. ¹⁹ Så A; k og kk for lk i dette ord findes

mangæ ardh er vdh fallen aff hans hond tel eth teghn,
 at²⁰ keyfæren af Greken hafuer meft mangæ ryghæ oc
 land. Han vor tel foren heriæ ofuer teflæ efterfcrefnæ
 landh: Rom, Grechen. Afie, Surie, Judee, Egypti, Arabie
 oc Perfie, men nw hafuer han alz eneftæ Greken met 5
 teflæ land fom her²¹ efter nefneff, fom er Califtrum,
 5 b Colcos²², || Orthygo²³, Tefbria, Minos²⁴ oc Flexon²⁵,
 Melo, Trakia²⁶ oc Macedonia²⁷; oc tettæ foræ fcrefnæ
 belædæ holler op²⁸ fin høgræ hand vty øfter tel eth
 tegn, at han truer te hetningæ, fom øfter vdh be- 10
 fidennæ æræ [ok criftnædæ menz fiendæ æræ²⁹. Jtem
 j ten foræfcrefnæ fancte Sophie kyrkæ lodh end tiid
 en keyfæræ begrafuæ fin dødæ frennæ, fom foræ mek
 ther vor faut. Ther te grofuæ hans graff, ta [kommæ
 te³⁰ tel en annen graff, ter fom eth legemmæ wdy laa, 15
 ok ponnæ teth legemmæ la end defk af clarth gull, oc
 ter vor pannæ fcrefuet, gretzkæ, ebrayce ok latine:
 Jhesus Chriftus fkal fødes af³¹ ren iomfruæ, ok iek
 tror ponnæ hannum, ok ter met ftodh oppo, [huot
 tidh ten dødæ vor ter nødher lagt. Ta regnædæ te 20
 fran then tidh oc fundæ³², at tet vor [tu thufennæ³³
 ard, før en vor herræ lodh fek fødhæ af sancta Maria,

oftere i A. ²⁰ CD; oc, A; quod, lat. ²¹ Rettet af udg.;
 ter, A; mgl. i CD. ²² AC; Collthotz, D; cholchos, lat.
 B; Calchos, lat. A. ²³ A; Orthigo, C; Artthigo, D; Ortigo,
 lat. ²⁴ C; nimos, A; Minius, D; Mynos, lat. ²⁵ D; flexom,
 A; Flexomia, C; flexon, lat. B; flexon, lat. C, msc.; Flexon,
 lat. A. ²⁶ A; Thracia, C; Trachia, lat. ²⁷ Herefter et par
 spalte-linjer i lat. forbig. ²⁸ Således må der læses med D; a,
 A; paa, C; lat. har: eleuatam. ²⁹ Findes ikke i lat. Herefter
 er en hel spalte i lat. forbig. ³⁰ Så må der sikkert læses.
 komme de, C; kommer the, D; fu[n]dæ te ok kommæ, A;
 ventum est, lat. ³¹ Herefter har CD: enn; måske bør een
 indsættes i teksten. ³² data defuncti secundum modum illius
 temporis que continebat, lat. ³³ ij^m. C; thufennæ, A; M, D;

ren iomfrw, oc then defkh giømmes en j fornefnde kyrkæ. || Jtem allæ te rigæ oc landh, fom vnder keyfær- 6 a
 en³⁴ af Grechen æræ, te æræ døptæ [oc synes at varæ
 criftnæ³⁵, tee hwerman at te j mangæ modæ faræ villæ
 5 oc langæ³⁶ fien bort go[n]gnæ æræ fran Romæræ kyrkæ,
 [fom tøm burdhæ at varæ vnnergifnæ fom allæ andræ
 criftnæ menniskæ³⁷.

Weygen ofuer landh oc ofuer vadn
 fran Constantinopolis och in tel Acharon¹.

10

Quartum capitulum.

H^o fom vel faræ af Constantinopoli ofuer land, han
 fkal førft til fhips ofuer eth haff, fom kalles bra-
 chium sancti Georgii, oc fa kommer han tel eth fast
 flot, fom heder Ruffineall, ok fa tel eth andet floth,
 15 fom kalles Puluereall, oc fa tel eth flot, fom heder
 Sinoplum², oc ter neft ta kommer han j Capadociam,
 fom er eth ftort landh oc breth oc fult af hœuæ
 byerghæ, oc ter neft kommer || han tel en ftad, fom 6 b
 heder Nik³ oc ligger j Turchin, fom⁴ er meget fafter

duo millia, lat. ³⁴ Efter C: keyfzerenn; koningin, AD; impera-
 tori, lat. ³⁵ A og tilsvær. i C; mgl. i D og lat. ³⁶ Så A.
³⁷ Findes ikke i lat. Herefter har A et forkortet et cetera og
 derpå: fom j verden æræ, alt overstreget med rødt blæk. Slut-
 ningen af kapitlet — 17 spalte-linjer i lat. — er forbig..

Kap. 4. ¹ C = lat; acharan, A. ² A; Synoplum, C;
 Sinopilum, D; finopolum, lat. B; Synoplym, lat. A; Synopolim.
 lat. msc. ³ A; Nich, C; Niick, D; Nica, lat. msc.; Nyt, lat.
 A; nunc, lat. B (Nyke, engl. s. 21). ⁴ C og D har vistnok
 ordene i en oprindeligere orden: i Tørckienn til enn ftad hed-
 der Nich, fom, C; y Tyrckeriet, thill enn ftad kalldis Niick,
 fom, D; lat. har: Deinde turchiam ad portum Cheneron. et ad

meth ftoræ torn oc mwræ⁵ om kringh⁶. Ter neft kommer han tel Antiochiam tet myndræ, fom er ten mektiftæ ftad af Suria⁷. Tet sammæ Antiochia er ftor oc mektik oc meget faft ok⁸ hafuer fordom var- et megit faftæræ oc fkønæræ. Ter neft kommer 5 han tell telfæ efter fcrefnæ ftadher: Laonfam, Gibel- lam, Turchufam⁹ oc Berugh¹⁰, ther fom fies, at *sanctæ* Jwriæn¹¹ flo dragen j hiel. Ter neft kommer han tel en ftad, fom heder Anchon¹², fom fordom hedh Ptolo- maida¹³, huyken fom vor en¹⁴ meget mektik ftad oc 10 faft, ten tid *Cristnæ* hannum j væræ hadæ, fofom vor hoos vor herræs aard tufennæ ok tu hu[n]drædæ halff- tredæfinztyuæ¹⁵ oc pa tet tyuennæ, oc nw er han gantzæ forfallend. Jtem nota, at peregrimme¹⁶ mwææ¹⁷ meget faktæræ kommæ tel¹⁸ Iherufalem tel vatn en til 15
7 a land, om gud vel gifuæ thøm bør oc feliched. Jtem hoo fom vel faræ tidh tel fkips fran Conftantinopoli, han fkal førft tel end ftad, fom heder Barrea¹⁹, ter

ciuitatem dictam Ny. ⁵ Rettet af udg.; mwr, A; mure, CD; muris, lat. ⁶ Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig. ⁷ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁸ licet, lat. ⁹ AD; Turcufzam, C; Tortuofam, lat. A; tortufiam, lat. B. ¹⁰ Beruch, lat. ¹¹ Så A; Jörgenn, CD. ¹² C; anthon, A; Ancon, lat. A; acon, lat. B. ¹³ C; tolomaidæ, A; Petholomaide, D; ptolomaydam, lat. Herefter har lat.: antiquitus Acharon, hvilket er forbigået i alle hdskr. af oversættelsen; skönt navnet Acharon findes i kapitlets overskrift. ¹⁴ CD; mgl. i A. ¹⁵ Rettet af udg. halffemtæfinztyuæ, A; CD har årstallet skrevet MCCLXX; lat. har: millefimum ducentefimum octuagesimum. ¹⁶ Så A her og nogle gange til. Hvor ordet skrives helt ud, har A allevegne pelegrim; formen peregrim har sikkert tilhørt det oprindelige hdskr. ¹⁷ Så A i slutning af linje, hvor fordobling af endevokal oftere findes, som det synes, blot for at fylde en tom plads. Undtagelsesvis forekommer dette dog også inde i linjen. ¹⁸ tel || tel, A. ¹⁹ C; Borra, D; banea, A; bar-

fom *sancti Nicolai* been liggæ, oc²⁰ faa tæden fram
 foræ [manghæ land, fom liggæ vdhy hafueth²¹, oc
 fram foræ en øø, fom heder Silo²²; ther voxer mastix
 oc²³ en honnæ gumi, fom meget klarth er; oc ter neft
 5 foræ²⁴ *sancti Iohannis* ewangelifte øø ok fa tel Ephe-
 sum²⁵, fom han vor iordeth. Alth tettæ forfcrefnæ
 landh, fom |kalles Afia thet myndræ, thet hafuæ nw
 tee fnødæ hedninggæ, fom hedæ Turchi, oc the kallæ
 nw tet land Turchiam tet myndræ. Ter neft feyler
 10 man fran Ephesum oc jntel Pannoniam²⁶ ok tel end
 ftad, fom heder Patera, ter fom *sanctus Nicholaus* vor
 fødder, ok fræm at Mirream²⁷, ther fom han vor
 befcopp; ther voxer meget sterkt win; || oc ter neft tel 7 b
 en øø, fom heter Creta; ter²⁸ vor ten vifæ lægæ
 15 fødder Vpotras²⁹; oc fa tæden oc tel en ftor øø, fom
 kallis Rodin³⁰, oc hennæ hafuæ criftnæ mend j verdhæ,
 fom hedæ hospitalarij³¹, oc ten øø hun hedh fordom
 Colfos³², fom ten epyftola lider, fom *sanctus Paulus*
 fcreff tel tøm³³ och kallædæ tøm Colocenses. Tæden
 20 feyler mand och intel Cypren, oc ter j melløm [fynes
 Sodoma³⁴, fom for gik for en find skild, fom vor omod

ream, *lat. A.* ²⁰ *CD*; *mgl. i A*; *et, lat.* ²¹ *maritima loca, lat.*
²² *C*; *Siloe, D*; *filø. A*; *Silo, lat.* ²³ *Så ACD*; *lat. har: vbi*
crefcit gummi mastix lucidum. ²⁴ *Rettet af udg.*; kommer
 mand frem for, *D*; *thil, C*; *fom, A* (*foræ læft fom fom?*).
²⁵ *C = lat.*; *ephefim A.* ²⁶ *AC*; *Pavoniam, D*; *Pannonie, lat.*
²⁷ *mirream, lat. B*; *myrteam, lat. A.* ²⁸ *Efter cretam har*
lat.: hinc Chio. poſtea lanco. vnde . . .; ter refererer ſig
ſåledes til det udeladte Lanco, ikke til Creta. — heter . . . fom
mgl. i C. ²⁹ *Så A, fejllæsning for Ypocras; mgl. i CD*;
hypocras, lat. A; *ypocras, lat. B.* ³⁰ *A*; *Rhodin, C*; *mgl.*
i D; *alle de benyttede lat. tekster har den ældre form på*
-um. (Rodi, ital.). ³¹ *A = lat. B*; *hospitarij, lat. A.* ³² *A*;
Colffos, C; *Kolffos, D*; *Colofos, lat. msc.*; *Colfei, lat. A*;
colchos, lat. B. ³³ *habitatoreſ huius infule, lat.* ³⁴ *Så A og*

*naturam*³⁵. Cipren er eth ftort land oc fkønt oc hafuer vdy fek eth [ærkæbefcops dæmmæ³⁶ met fem [lydæ befoppæ³⁷, oc ter er en hafn, fom kalles Famo-gefta, oc tet er then nafnkunneftæ hafn j bland køpmennænæ aff all verden. Ter fyndes och køpmen 5 af al verden, fom æræ hedningger³⁸ oc criftnæ.

8 a Ther ær oc een abbacia || aff *sancti Benedicti* orden, fom kalles [mons *crucis*³⁹, oc ter fyes at varæ teth kors, fom røfuæren ponnæ he[n]gdæ, ten fom frelfter vor. Ter er oc eth floth, fom koningin lader 10 meget vel foruaræ, oc ter liger ponnæ Hylarionis legemæ⁴⁰. Ter neft fyndes faa by eller ftæder, fom criftnæ folk j boo, men hetningæ hafuet nær alt fammen, bo[dæ] land oc ftæder, oc hafuæ ty ver haft, all fyden mand fcreff effter gutz byrd tufennæ och [tu 15 hu[n]dreth⁴¹, oc⁴² fredæligæ befydeth. Jtem ho fom feyler af Cypren oc hafuer goth væder, han maa kommæ j too dawæ tel en hafn, fom heder Joppe, fom nw kalles Jaffe⁴³ och lygger half annen dags ferdh fran Iherufalem. Jtem myth melløm Cypren oc Jaffe⁴⁴ er 20

8 b en hafn, fom hedher Tyrus, fom fordom || vor en mektich oc koftæligh ftad; hannum hafuæ tee hetningæ forderfuet⁴⁵, fiden te hannum wnnæ fran te criftnæ. Tok⁴⁶ kalles ten hafn ikkæ nw Tyrus, men hun kalles Swr, forty at ponnæ ten fydæ ta fard⁴⁷ mand

tilsvar. i CD; lat. har: aspicitur absorptio ciuitatis Sachalie (A; fathalie, B). que ficut olim Sodoma dicitur perisse. ³⁵ *Herefter har A et forkortet et cetera. 3 spalte-linjer i lat. er forbig.* ³⁶ *Så må der læses med C: erkebefcops dømme; ærlicth befscops dømme, A; mgl. i D; archiepiscopatum, lat.* ³⁷ *A; liden bifcoper, C; mgl. i D; episcopatus suffraganeis, lat.* ³⁸ *Så A; ellers har A overalt flert. på -æ.* ³⁹ *A; Mens Ecclesiis, C; in monte sancte crucis, lat.* ⁴⁰ *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* ⁴¹ *Som ét ord i A.* ⁴² *C; mgl. i A.* ⁴³ *C = lat.; joffe, A.* ⁴⁴ *Så rettet. ioffe, A; Joppe, C; Jaffe, lat.* ⁴⁵ *Efter C: forderffuit; fordrefuet, A.* ⁴⁶ *Efter C: dog; ta, A.* ⁴⁷ *Så rettet. ford,*

intel eth land, fom heder Surya. Jtem vden foræ ten
 sammæ ftad [ter ligger⁴⁸ end fteen, fom Ihesus *Christus*
 fadh ponnæ oc predikkædæ foræ finæ discypulæ⁴⁹ oc
 foræ folketh, oc ty hadæ *Criftnæ* fordom bigdh ofuer
 5 ten ften en kyrkæ, fom ter kalledes jn nomine salua-
 toris. Jtem er Sarepta Sydonis⁵⁰ ottæ milæ ter fran
 øfter vdh, te[r] fom Helyas fordom opvoktæ en enkkæ
 hennes føn af dødæ. Jtem fran ten fornefnde hafn
 Tyrus⁵¹ oc tel Anchon⁵² oc⁵³ fran Anchon⁵² oc hend-
 10 er hafuet ter || er⁵⁴ teth bergæ Carmelus, fom forfcrefne 9 a
 sanctus Elyas vdy bodæ. Jtem ponnæ eth annet byerg
 ter hoos er end by, heder Saffra, ter fom sancti Io-
 hannes oc Jacobus⁵⁵, bodæ brødræ, føddæ æræ, ok ter
 ftor en skøn kyrkæ ponnæ then sammæ ftædh, fom te
 15 bodæ føddæ æræ⁵⁶. Jtem fran Anchon⁵² oc intel Ihe-
 rujalem er twændæ⁵⁷ veyyæ, end fram at Iordanen oc
 tel Damascum, ten anden vey han hafuer too daus ferdh
 tel end ftad, fom heder Gaza, ter fom Samfon⁵⁸
 then fterkæ bort bar meth fek portin fran ftaden om
 20 naten, oc fien fkal mand fram at Cefaream Phylippy
 oc at Afcalonem ok fa tel Joppen⁵⁹, fom føræ er nefnt,
 oc fien tel Rama oc tel Emaws oc fa intel ten helly
 ftad Iherujalem⁶⁰.

A; farer, C; eft ibi introitus, lat. ⁴⁸ Gentaget to gange i A.
⁴⁹ Så rettet. discypulæ, A. ⁵⁰ A; Sidonis, C; mgl. i D;
 fidoniorum, lat. A; fydorum, lat. B. ⁵¹ C; tirus, A. ⁵² C;
 anthon, A; Ancon, lat. A; acon. lat. B. ⁵³ Her foran er noget
 forbigået i ACD. Lat. har: a tyro in vnica dieta pergere
 potest in Ancon sine Accharon supra-scriptam. Derefter begynd-
 er nyt afsnit med: Circa Ancon versus mare o. s. v. ⁵⁴ C; mgl.
 i A. ⁵⁵ CD; iacobi, A. ⁵⁶ Herefter en spalte i lat. forbig.
⁵⁷ Så rettet. twændæ, A. ⁵⁸ D; Samfonn, C; samføn, A.
⁵⁹ Så rettet; iopen, A; Joppenn, CD; Joppen, lat. ⁶⁰ Det følg-
 ende indtil kap. 10 mgl. i D.

Veyyen af Frankæ rygæ oc Flandren
ofuer land oc tel Jherufalem.

Quintum capitulum ¹.

9 b Udy teffæ forfcrefne capytel hafuer iech fauth ten
vey, fom tel land oc vadn ma fares tel Jherufalem 5
vdh af voræ landfcap². Nw vel iek fyæ af en annen
vey ofuer land, ter fom mand engælund ma kommæ
ponæ hafuet, faa fom er j gømmen Tidfkæland³, j
gømmen Bemen, j gømmen Prytzen oc ind j the het-
enfæ land oc fram at teffæ effter fcrefnæ land ok 10
rygæ, fom er Kaykon⁴ oc Lituanie⁵ ok fa j gømmen
eth vnth land, fo fom er tet førftæ Tartaren⁶. [The
hedæ forty te førftæ⁷, ath [vdh fran tøm⁸ kom ten
førftæ keyfæræ ofuer all Tartare land, huylkyn keyfæræ
fom al tid fkal hedhæ Grantkan⁹, oc nōwæ findes 15
noger værdens herræ, fom mektigæræ er en han, vnder-
tagen keyfæren¹⁰ af teth øffræ¹¹ Indieland. Aff teffæ
10 a to keyfæræ vel iek ydermeræ fiæ eder fram¹² || bæder

Kap. 5. ¹ Herefter har A et forkortet et cetera. ² Således må der vel læses. A har i den ene linje land og i den næste lc eller lt efterfulgt af et tegn, der mest ligner x men vel også kan være gengivelse af et utydeligt p; over linjen findes forkortelsestegnet for ar, ra. a. C har lannde. Jtem; lat.: partibus. ³ Så rettet. A har tielkæland, hvor el vel er fejllæsning for d, skönt det vilde have ligget nærmere at tænke på w, hvis Tiwfkæland havde været sandsynlig. ⁴ Så AC; laycon, lat. A; laiton, lat. B. ⁵ litwanie, lat. B; mgl. i lat. AC msc. ⁶ Efter C: Tartarenn; tataren, A; tartarie, lat. ⁷ Så A og tilsv. i C; lat. har: Dico autem tartarie prime. quoniam. Den fra det foregående gentagne gen. sg. tartarie prime er af oversætteren bleven opfattet som plur. ⁸ de hac, lat. ⁹ C; grantken, A. ¹⁰ Indsat efter C: keyfzerenn; mgl. i A; imperatoris, lat. ¹¹ A; øftre, C; superioris, lat. ¹² m er bortrevet i A.

j tennæ bogh. Jtem nota, at allæ herræ och førftæ, fom befydennæ æræ j tennæ førftæ Tartaria¹³, te gifuæ keyfæræ Grantkan ftor fkath, oc tettæ fammæ Tartaria er eth vfelth landh oc w fruktfommælicth. Jek vor ter
 5 noger ftund j landeth oc vandrædæ ter om kring, ty ved iek, at fa er. Oc ter liger nogræ øer¹⁴ om kringh, fom kalles Rowfya¹⁵, Niflan¹⁶, Tetrakolaykon¹⁷ oc Reftan, oc j tøm oc forfcrefne Tartaria voxer lidet korn oc feuae af vin ok fammæled aff annen fruct. Tok er ter nok
 10 af greff oc yrter, fom terres fæ met fødes, ty at te hafuæ ter meget af fææ, ok te ædæ køth for allæ honnæ math oc subæ fod foræ drykæ. Te drykæ oc melk af allæ honnæ dyur, [fom melk hafuææ¹⁸. Te fattigæ te ædæ hundæ, vlfuæ, kattæ, rytter ok møes oc
 15 andræ fadannæ wrenæ dyur, oc engin || herræ eller 10 b noger anner æder meer en en tid om dauen, oc en ta fult lidet, oc tet er ganzæ wrent folk. Te bæræ ey len clæder ok ey lagen ok entæ lineth, vden te rygeftæ te hafuæ en noget flikt. Te hafuæ oc ey vedh eller
 20 noger trææ at brennæ; te tørræ møch af fæ oc heftæ ok andræ dyur, ok tet bændæ te, oc tet¹⁹ redæ te terreff mad meth, [oc ty luktæ te al tydh illæ²⁰. Jtem er ter om fommæren megen torden oc lyuneth²¹ oc hawel, fa at ther blyfuer oftæ fæ oc folk dødæ²², oc

¹³ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁴ AC; lat. har: infulas. regiones et terras. ¹⁵ A; Rofsia, C; Ronffie, lat. ¹⁶ C; nifland, A; Nyflan. lat. msc.; Niflan, lat. A; inflau, lat. B. ¹⁷ Så rettet. tetakro baykon, A; Tetraboleykan, C; Crakolaycon, lat. A; Cracolaycon, lat. msc.; craco latton, lat. B. ¹⁸ fom de der hafuæ, C; mgl i lat.. hafuææ i slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17). ¹⁹ tz (= tet, teth) står flere gange i A, hvor man skulde vente ter; der met, C. ²⁰ Mgl. i lat. ²¹ Så rettet. A har efter lyun det tegn, der ellers bruges for us (); liunit, C. ²² Herefter er 18 spalte-linjer i lat. forbig.

ma man vidæ, at fult fa folk faræ then vey fram tel Iherufalem, forty at thet er en ftorder²³ ondh vey, ok [ter tel er han meget ftorligæ farlik²⁴.

Vey aff Cipren eller af Iherufalem oc intel

Babiloniam, fom er j Egipti land.

5

Capitulum sextum¹.

11 a Iek hafuer nw beescrefuet trennæ veyyæ in tel tet
 hellyæ land. Nw uel iek end fcrifuæ af to andræ
 veyæ, fom pellæ grimæ och vinnerftundom plæyæ at
 faræ. Mangæ pelæ grimæ begæræ at fægæ fancte 10
 Katerine bierghæ foræ aflad fkildh, ter fom ten helly
 iomfrues ben oc leyraæ ftæd han er. Te fom tid vellæ,
 thee fkullæ forft hafuæ leydæ af foldannen af Babylonæ,
 ty at han er en keyfæræ oc herræ ofuer allæ te land.
 Sommæ pelægrimæ faræ geneften af Cypren oc fa intel 15
 Babiloniam oc forueruæ thøm leydæ, oc [fiden faræ
 tee tæden oc fa tel Iherufalem oc fa fremdeles tel
 Synay². Sommæ peregrimæ faræ fa, at nor te hafuæ
 giort terres reyfaæ tell Iherufalem, ta faræ te ofuer land
 11 b tel foldanen efter leydæ [at veruæ³ inte[1] Synay, || oc 20
 herforæ⁴ ta. vel iek nw befcrifuæ bodæ teffæ veyyæ.

Af Cypren oc tel Egypten fkal man faræ tel fkyps

²³ Så A; mgl. i C. ²⁴ erre megitt farlige ting i veyenn, C. I lat. lyder kapitlets slutning: nam iter est graue. distortum. longum et periculofum sicut auditis. immo periculofius quam ego scribo.

Kap. 6. ¹ Herefter har A et forkortet et cetera. ² Så A og tilsvær. i C; lat. har: atque inde pergentes in finay vadunt in iherufalem. ³ A; oc forhuerffue, C. ⁴ A; dog kunde der måske i steden for her læses tz med krølle over, der så måtte opfattes som ter; herforæ findes ellers ikke i A, terforæ

oc ladæ tet helly land oc Iherufalem væræ ponnæ then
 venftræ handh, oc ten førftæ hafn, han for j Egypten,
 hun heder Dammiete. Ter vor fordom end fterk⁵ ftad,
 en⁶ forty ath Criftnæ wndæ hannum fran hetningæ, ta
 5 brudæ⁷ hetningennæ hannum gantzæ neder j grunden
 oc bygdæ en annen lenger fran hafuet, fom nw hafuer
 tet fammæ nafn. Ter neft kommer man j en hafn,
 fom kalles Allexandrie⁸ Egypti, oc ter er en ftad, fom er
 meget fterk⁵ oc fkøn, oc te hafuæ ey vatn jndæ met
 10 tøm j ftaden, fom duer at drikkæ; tok ledhe te vatneth
 meth koftæligæ gonghæ ok renner vnder iorden jn j
 ftaden uth af en flod, fom kalles Nili⁹. Alexandria
 hafuer || trætyuæ mylæ¹⁰ j lengen ok thy j bredden. Ter 12 a
 ftor en mangæ kyrker, fom Criftnæ te bygdæ, ter te
 15 tet j veidæ hadæ, oc te hetningæ hafuæ¹¹ aff fcrefuet¹²
 te helly mentz beletæ, fom pannæ veggennæ voræ mal-
 ædæ, oc giort allææ¹³ veggennæ huydæ. Jtem nota, at
 af Alexandria ofuer land far man jn tel Babyloniam
 Egypti, fom oc ligger ponnæ tet¹⁴ vatn, fom kalles Nili¹⁵.
 20 Han kalles forty Babylonia Egypiti eller Babilonia then
 myndræ, at man fkal vidæ, at teth er ikkæ ten ftoræ
 Babylonia, ter fom vor herræ gioræ fith vnder met

derimod oftere; C har der fore, der vistnok er det opr. ⁵ *Se indl.*
⁶ *Så A her; ellers altid men; men, C.* ⁷ *Så rettet; brudæ, A;*
brøde, C; deftruxerunt, lat. ⁸ *Rettet. illexandrie, A.* ⁹ *A; Nilus, C;*
nili fluminis, lat. ¹⁰ *ftadia, lat.* ¹¹ *Så rettet. hadæ, A. Svarende*
til oc te . . . huydæ i A har C: oc de hellige mends billede
erre aff malit aff hedningene paa Vegenne, oc giordt alle-
uegne huide; lat. har: fed faraceni non fustinentes picturas
fanctorum omnes parietes dealbauerunt. ¹² *? A har se eller*
måske snarere ft, derefter forkortelsestegnet for er, re, og ende-
lig fuz = fuet. Hvad skal der læses? fcræfuet? ¹³ *I slutn. af*
linje (jfr. kap. 4, not. 17). ¹⁴ *Indsat efter C: det; mgl. i A.* ¹⁵ *A;*

allæ honnæ tungæ mool, oc hun¹⁶ er ikild fran [tennæ
fornefnde¹⁷ hoos förrætyuæ¹⁸ dagæ ferd [fynder vdh¹⁹.
Ey er oc tet ftoræ Babilonia vnder foldanens herfkap;
[tok hafuer han²⁰ hennæ j verdæ foræ tiæneftæ af
keyfæren af Kathay, fom kalles Grantkan. Tennæ for- 5

12 b nefnde Babi|loniæ Egypti er en ftord, faft ftad, men
ter ey langt fran er end ftörræ ftadh, fom heder Kayr,
oc ter er foldanen meft, [ty at thet er hans høxtæ bolik²¹.

Jtem en anden vey, fom peregrimæ te mwæ
faræ tel foldanen efter leydæ. Ta mwæ te förft faræ 10
fran Iherufalem oc tel Gazan Palestinorum ok fa tel
en by, fom heder Dayre²², oc ter neft kommæ te vdh
af tet land, fom heder Surya, oc fa j ten longæ wylt-
komffæ²³, oc ter er ey vden fand oc er vfruk[t]fommælik.

Hun kalles ter Abilech²⁴ oc varer uel fyw dags ferd. 15

Tok fynder man ter herbæræ oc for ter falt²⁵ flikt,
fom han kan foo ter, tel fin fødæ²⁶, oc nor han kommer
ter vdh af, ta kommer hand jn j Egypten, fom te ter
kallæ Kanopat, oc fom[mæ] kallet Merfin²⁷, och ther

13 a neft kommer han tel || Babiloniam fornefnde oc tell 20
Chayr. Ter er en fkøn kyrkæ [af iomfru Maria²⁸ vdh j
ten ftad²⁹, fom hun bodæ³⁰ met [fin fön³¹ Ihefu Chriſto

Nilus, C; nilum, lat. ¹⁶ A; hannd, C. ¹⁷ A; den store Babylonia, C; ifta lat. ¹⁸ Så rettet efter C: xl = lat.; A har: ty oc halftrediaefinz. ¹⁹ Lat. har: tendendo inter orientem et feptentrionem. ²⁰ Så AC; der skulde stå: men vnder keyfæren af Perfen, fom hafuer. Lat.har: Nec eft fub potestate foldani. fed imperatoris perfarum qui ... ²¹ Mgl. i lat. ²² AC; daire, lat. B; Darie, lat. AC msc. ²³ A; Viltkiendelfze, C; defertum, lat. ²⁴ C = lat.; abyleth, A. ²⁵ Efter C; fult, A; lat. har: vbi haberi et emi poffunt ad victum neceffaria. ²⁶ Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig. ²⁷ Så rettet. merfen, A; Merfin, C; merfin, lat. A; merfur, lat. B. ²⁸ A; aff vor frue kaldit, C; noftre domine, lat. ²⁹ AC; loco, lat. ³⁰ Rettet. boda, A. ³¹ Indsat efter C: fin Sønn; mgl. i A; filio fuo, lat.

oc Iofep, ten tid hun³² flidæ ind j Egipten [foræ Herodis wredæ³³; och figs, at *sancta* Barbaræ ligger j ten *fammæ* kyrkæ.

Aff foldanens palatz och hans nafn oc eth
5 taal af foldane, fom foræ hannum¹ varet hafuæ².

Capitulum feptimum.

Cayr er en keyfæræ stad, ikøn oc fast oc mektik, oc
allæ Saraceners høxtæ fædæ; ter pleyer oc foldanen
meft at varæ³. [Jtem er foldanen ponnæ tørres moll
10 foo meget fom keyfæren ponnæ vort⁴. Han hafuer ter
eth floth, fom er meget rwmt, fterkt⁵ oc koftælieth,
oc ther er all tid sex hundreth⁶ perfoner, fom tet for-
uaræ fkal, oc allæ tagæ løøn aff foldanen. Ten⁷ foldan
er en keyfæræ ofuer fem koningæ rygæ, fom er Kanopat. ||
15 oc tet er Egipten, oc ofuer alt Iødæland, fom fordom 13
vor Daud oc hans føn Salomon, oc ofuer Hallappe j
[Marfutye land⁸, fom Damafcus er], oc ofuer Arabiam,
fom er eth ftort rygæ, [oc ter tel ofuer alt Chalipphen⁹,

³² Indsat efter C, der har: hun diid flyde. ³³ A og tilsv. i C; mgl. i lat., men derimod har engl. s. 34: for drede of Kyng Heroude.

Kap. 7. ¹ Indsat efter C; mgl. i A. ² Herefter har A hafth. der ikke findes i C og ikke synes at passe. Lat. B har: De pallacio foldani et numero ac nominibus (så rettet) preteritorum foldanorum; i lat. AC er et numero forbig. ³ Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁴ A; oc liuder det naffn faa megit paa deris maal fom keyfzere, C; lat. har: Siquidem foldanus eorum lingua fonat nomen fimilis maieftatis quo nos in latino dicimus cefarem vel imperatorem. liuder i C synes herefter at være oprindeligt. ⁵ Se indledn. ⁶ A og tilsv. i C; milia, lat. ⁷ A; Jtem, C; Ifte, lat. ⁸ A; Marfilie land, C; terra Machfurie, lat. AB msc.; terra mach. furie, lat. C. ⁹ Så A og tilsv. i C; lat. har: Et cum hijs

ok ma mand vidæ, at [Chalipphen vor fordom try herfkap¹⁰. Fførftæ Chalipp[h]en [woræ Caldej oc Arabie¹¹; tørræs høxtæ ftad hed Baldugh¹². Tet annet herfkap vor Barbarorum oc Affrichorum¹³ [oppæ thet hyfpanfkæ haff, oc tørreff høxtæ ftad hed Marukæ¹⁴. Tet tredia 5 herfkap teth vor Egipten. Jtem fførftæ foldan, fom regnerætæ or¹⁵ efter gudz byrd tufennæ oc hu[n]drædæ oc half trediafinztyuæ, han hedh Sarachon¹⁶. Hans føn hed Saladin, fom regnerædhæ efter hannum or efter vors herræs byrdh tufennæ och hundrædæ [halftredia- 10 finztiuæ oc færræ tyuæ¹⁷; han [van ner¹⁸ thet hellyæ land
 14 a fran the || criftnæ meth Turkes hielpp¹⁹. Ten tredia foldan hed Melechfalæ²⁰; han grepp fanctum Lodwicum, koning j Frankæ rygæ, vdy en ftrid. Ten fiæræ Turquennam²¹; han lod thennæ fornefnæ koning tel 15 løfn foræ penni[n]gæ. Ten femptæ hed Melech, ten fiætæ Melechtemes²², ten fyuennæ Melechdayr²³. J hans tid ta ruktæ²⁴ Eduardus, koning vdh af England, ind j Suriam oc forderuædæ mongæ Saracener. Ten ottennæ hed [Melech Salay²⁵, ten nyendæ Alphy²⁶, 20 huyken hoos vor herræs fædelfæ ar [tufennæ tu hundreth

poffidet dominatus omnium caliphorum. ¹⁰ tres quandoque fuerunt Caliphorum dominatus, lat. ¹¹ A; vor Caldei oc Arabienn, C; lat. har: primus Caliphus qui dicebatur Chaldeorum et Arabum. ¹² A; Balduch, C; Baldach, lat. ¹³ A; mgl. i C; affricorum, lat. B msc.; affricanorum, lat. AC. ¹⁴ Så A og tilsv. i C (Maruch); lat. har: cuius erat fedes in maroch (B; marroch, msc.; Maroth, AC) fuper mare hyfpanie. ¹⁵ Rettet. er, A; aar, C. ¹⁶ C; farachom, A; faracon, lat. B; zaracon, lat. A. ¹⁷ A; lxxx, C; xc, lat. ¹⁸ vanner, A; vandt moxen, C. ¹⁹ Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig. ²⁰ Så rettet. melethfalæ, A; Melechfolæ, C; Melechfala, lat. ²¹ A; Torquinus, C; turquenau, lat. B; torquean, lat. A. ²² Så rettet. melethtemes, A; Melech-tenes, C; melechtemes, lat. A; Melechcoroes, lat. msc. ²³ C; melethdayr, A; melechdayr, lat. ²⁴ Så rettet. rukta, A. ²⁵ A; Melechfalaj, C; Melechfalli, lat. A; Melechfali, lat. msc. ²⁶ A; Alphy, C; elphi, lat. AB; erphi, lat. msc.

halftrediaefinztuæ oc trætyuæ oc pa tet nyendhæ²⁷ for-
 deruædæ²⁸ mangæ Criftnæ j te land oc fordref neer allæ
 sammen oc fek fran tøm en stad, fom hed Tripolis²⁹.
 Ten tiendæ Melechafferaph³⁰; han van Ackaron oc
 5 grepp ok floo j heel allæ Criftnæ. Nu lader iech the
 andræ blyfuæ wnefn||dæ intel ten fextendæ; han hed 14 b
 [Melech Mandabron³¹. Hannum tiæntæ iek noger ftund
 j kryy oc orloff foræ fold³² ommod Bedoieres³³, fom
 han ten tid orloff met hadæ³⁴. Nu uel iek fighæ nogeth
 10 af fornefnde foldanes³⁵ folk, land oc fedher. Han bød
 mek [giftræ moll³⁶ met en mektik herræs doter, fom
 hannum tiæntæ, oc villæ hafuæ³⁷ gifuet mek land oc
 ftor rygdom, om iek villæ hafuæ ofuer gifuet myn crift-
 indom [oc gifuet mek intel tørræs afgudh oc lefneth³⁸,
 15 oc hand vor end ta foldan, ta iech vdh foor af te land
 j gen. Jtem formaa fornefnde foldan vdh at kommæ
 af fo[l]k, fom huer dag lefuæ af hans fold oc penningæ,
 for vden te, fom hans flot foruare, tyuæ tufennæ væpn-
 æræ aff Egypten enæ oc af Suria oc af Traya³⁹ oc af
 20 te andræ land halftredyæ⁴⁰ tufennæ væpnæræ [for vden
 køpftæder oc bønder met tørræs folk, ok te æræ vtalligæ⁴¹.

²⁷ A; mclxxxix, C, lat. ²⁸ A; fordreff, C; destruxit, lat. ²⁹ AC; tripolim, lat. B; Tyropolim, lat. A. ³⁰ A; Melechafzaraph, C; mellechafferaph, lat. A; melethafferaph, lat. B. ³¹ A; Melechnj Andiabron, C; Melechmandabron. lat. A; melechmandibron, lat. B. ³² C, der vist må følges; fult, A; lat. har: stipendiarius fui. ³³ A; Bedaieris, C; Bedoyens, lat. (er i AC er fejl for n, jfr. kap. 12: bedoynes, A; bedones, C). ³⁴ Indsat efter C: haffde; mgl. i A. ³⁵ Så A; foldans, C; mgl. i lat. ³⁶ Så A, der én gang til har ordet (s. 146^a i cod.) og det i formen giftæræ mail; gifter||termaall, C. ³⁷ Indsat efter C: haffue; mgl. i A, der ellers altid har hafuæ i sådan forbindelse. ³⁸ A og tilsv. i C; mgl. i lat. ³⁹ Så AC; turchia, lat. B; thurtia, lat. A. ⁴⁰ Så AC for halftrediaefinztuæ; quinquaginta, lat. ⁴¹ Så A (bonder er af udg. rettet til bønder) og tilsv. i C; exceptif ruralibus et ciuitatum comitatibus que sunt innumera-

- 15 a Jtem || en ridderæ, som ponnæ fold tiæner, han for om arit hundrædæ oc tyuæ gillennæ, [fa dant guld som ter gar⁴², ok foræ tøm tiæner han meth tre heftæ oc en camell. Jtem nota, at fyræ hundreth ridæræ æræ skikchædæ vnder en høfuitz mand, [som er en herræ⁴³, oc⁴⁴ hand 5 fonger fa me[get] af fold al enæ, [som te fongæ allæ⁴⁵. Jtem nota, at [engæ fremmædæ bud mwæ⁴⁶ ind ga foræ foldanen, vden han [er clæder⁴⁷ j forgyltæ clæder eller efter⁴⁸ Tartares clæder feder⁴⁹. Jtem nor noget fremmædæ bud feer foldanen, ta bør hannum at fallæ 10 ponnæ finæ knæ oc kyffæ iorden tel eth tegn, at han gernæ vel talæ met hannum, oc nor fa dannæ bud talæ meth hannum, taa ftor ter hoos væpnt⁵⁰ folk meth spyut, fuerd ok knifæ redæ at floo j hiel, om noger ærennæ eller bref røres, som foldanen mishafuer, nor han tøm 15
- 15 b noget tegn || gifuer, at te fkulæ flaa. Jtem nota, at han neter engyn manz bøn, som meth hannum tel ortz kommer, [om hun er ikelligh oc ey mod tørres eed oc low⁵¹. Jtem ten tid iek vor j hans gardh, ta vor ter en merkælik oc forløkter lægæ vdh af voræ land met 20 andræ fleræ lægæ, som han hafuer [af allæ land⁵². Jek vor tok skielden⁵³ tel ortz met myn landman, forty at hans tiæneftæ oc myn te drogæ ikcæ ens. Long tid ter efter ta fettæ jek tennæ bogh meth ten sammæ meftæres hielp oc rod j en ftad, som heder Leodius⁵⁴, 25 som iek ydermeræ vel fiæ af her efter. Jtem j ten

biles. lat. ⁴² Mgl. i lat. Foran fa dant har C y. ⁴³ qui vocatur admirabilis, lat. ⁴⁴ och||oc, A. ⁴⁵ ficut omnes fibi subiecti, lat. ⁴⁶ engæ . . . mwæ, A; Ingen . . . maa, C; lat. har sing. Det rigtige vilde være: entæ . . . maa. ⁴⁷ kleder fig, C. ⁴⁸ Mgl. i C. ⁴⁹ fed, C, og således har også A ellers. ⁵⁰ Så rettet. væpnt, A; veffnit, C. ⁵¹ om hand bedis det der Skielligt oc icke imod deris Eed oc lou er, C. ⁵² vdaß andre lannde, oc aff alle land, C; diuerfarum . . nationum, lat. ⁵³ Så A her og nogle gange på de nærmest følgende sider. ⁵⁴ A; leodicia, C; lat. har: in Leodij

fornefnde ftad Cayr kommer⁵⁵ meget folk falt⁵⁶, mend
 oc quinnæ, fom ikcæ æræ af tørres low, fom fiælieff⁵⁷
 oc købes fom annet fææ tel at tiænæ huer efter fith
 æmbitæ. Ter æræ oc [fynderligæ hws oc fmoo onæ⁵⁸ j
 5 fornefnde ftad, fom || holdes j gofæ æg, hønfa æg, duæ æg 16 a
 oc andræ æg alt aret j gømmen vinter oc fommer, [fom fa
 vnger af ten vermæ, af onennæ gaar, oc folchæ vermæ,
 fom tøm røkter⁵⁹.

Aff ten ager eller mark¹, fom balsamus
 10 ponnæ voxer, vdh inden Egipten.

Octauum capitulum².

Nota. Vden foræ Chair er en mark eller ager, ter fom
 balsamus voxer. Nw muæ j vidæ, at [j tet ftærræ
 Jndie land j øtken³ ter voxer teth ædleftæ och beftæ
 15 balsamus, fom j verdhen er. Tet er ter fom figs, at
 Alexander talædæ fordom meth folens oc monens træ;
 ter af vel iek oc meræ af fiæ, nor iek ter tel kommer.
 Tennæ for screfnæ balsamus af Jndie er fa geff, at engæ
 honnæ verdens ting kan hennæ liges. Jtem nota, at
 20 fordom ta voræ te træ, fom balsamus ponnæ voxer
 hoos Cair, hent tel Egipten fran en ftad, fom || heder 16 b
 Enggadi, ligger mellem tet døthæ⁴ haff oc Iericho, oc

civitate. ⁵⁵ Herefter har A mz ∴: met, der ikke synes at passe,
 og som afskriveren vel blot har glemt at strege over. ⁵⁶ Så
 rettet. fult, A; fall, C; venales, lat. ⁵⁷ Så A her og et par
 gange til. ⁵⁸ A og tilsv. i C; domus plena paruis furnis, lat.
⁵⁹ Så A og tilsv. i C; lat. har derimod: fouentur oua . . .
 vsque ad procreationem fuorum pullorum. et hijs intendunt pro
 certo precio accipiendo a mulierculis oua illic ferentibus. Her-
 efter har A et forkortet et cetera.

Kap. 8. ¹ Se indledn. ² Herefter har A et forkortet et cetera.
³ A og tilsv. i C; in magno . . . indie deferto, lat. ⁴ rede, C;

vor *tet* ter taa plantet, ok er *tet* eth vnder: huor te træ
 plantes ander *ftadh*, ta voxæ te opp och vordæ grønæ,
 men engin frukt gifuæ te af tøm, oc *tet* *balfamus*, som
 voxer hoos *fornefnde* Kair, hun fkal ræktes oc foruares⁵
 af *criftnæ* mend oc ey hetninghæ. Kommæ te hetningæ 5
 ther noget vedh⁶, ta gafuæ hun engin fructh, som te
 hetningæ felfuæ kennes och oftæ forføkt er; oc the træ,
 som *tet* ponnæ voxer, tee æræ tre eller fyræ føder høfuæ
 [oc vedh ten modæ⁷, oc *tet*⁸ er fkapt som vin træ, som
 voxæ j *fkouen*, oc te løf, som ter ponnæ æræ, te vifnæ 10
 ey, men the rotnæ ponnæ træet, oc fructen er fkapt
 som Kobebe, oc træet tæt kalles enocbalfæ ponnæ tørres
 moll⁹. *Balfamum* faa te fa aff træet: The tagæ en
 17 a fteen eller || been, som huast er, och ryfuæ ter *meth*
 barchen fenner, som ponnæ træet er, oc ter flyder ta 15
balfamum vdh, oc ter hollæ te tørres kar vnner oc tagæ
 varæ, fa at ter entæ af fkal spilles pa iorden. Mand
 mo oc ey bridhæ barken *met* iern eller annen malm;
 fkedæ *tet*, ta behullæ han ey fin døyg¹⁰. Jtem nota,
 at *balfamus* hafuer mongæ døygder oc ftoræ, fa at nøfuæ 20
 nogit¹¹ dødælict mennifkæ kan tøm allæ vidæ, tel¹²
 huerman at leggæ oc mestæræ *scrifuæ* af *halftredia-*
finztyuæ digder. *Tet* fker oc *fkelden*, at hetningæ
 felliæ *criftnæ* purt ok *wblandet*¹³ *balfamum*; the pleyæ
 io tel foren ath *blandeth* oc *forfkalketh*, som iek felfuer 25
 oftæ feet hafuer, [ter iek hoos tøm vor¹⁴. *Sommæ* pleyæ ath

mortuum, lat. ⁵ Så må der vistnok læses med C: *foruaris*;
foruerues, A; lat. *har alene coli*. ⁶ Så må der vistnok læses
 med C: ved; vdh, A. ⁷ *velut vsque ad renes hominis*, lat.
⁸ *lignum eorum*, lat. ⁹ Herefter er et par spalte-linjer i lat.
 forbig. ¹⁰ Så A her og ligeledes i næste linje døygder; ellers
 allevegne former med y eller i. ¹¹ C; *noger*, A, sikkert fejl-
 skrift. ¹² Så A, sikkert fejllæsning for tee (jfr. not. 20). C
 har: dog huer mand som erre læger ... ¹³ Efter C: *wblandit*;
blandet, A. ¹⁴ Mgl. i lat. Herefter er et par spalte-linjer i lat.

fyudæ grenænnæ oc frukten j oleo oc felliaë foræ balsamo¹⁵.
 Tok ma mand || j mangæ modæ fe, om hun fulferdik er¹⁶. 17 b
 Mand ma tagæ end tord balsamj oc laden j gedææ¹⁷
 melk; er hun retferdik, ta blandes hun met melken, at
 5 hun ey fynes. Lladher mand oc en tord j rent vatn,
 han¹⁸ blandes ikcæ ta met vatneth, han flyder¹⁹ geneften
 tel botnen, thy at balsamus er gantzæ tung af fek felf,
 oc io lettæræ mand hennæ fynne[r], teff falffkæræ er
 hun, oc io tel²⁰ fuaeræ²¹ hun fyndes, [j tel²² bædræ
 10 ta er hun²³.

Aff ten flod, fom kalles Nilus,
 oc aff Egypten.

Capitulum nonum.

15 **N**ilus, fom er j Egipten, fom kalles eth annet nafn
 Gyon, hun løber vd aff Paradis ok j gømmen ten
 øtken j ten ftørræ¹ Indie, ok fien løber hun j gømmen
 mangæ land vnder iorden oc brøfter vdh vnner eth
 bierich, fom heder Aloch², melløm Indien³ || oc Ethiopen, 18 a
 oc [om kring⁴ Etiopen ok eth land, fom kalles Mauri-
 20 tania⁵, oc ter neft kommer hun j Egipten oc gifuer all
 Egipten vatn oc vædæ nogh alt intel Alexandriam;

forbig. ¹⁵ Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁶ Herefter er 20 spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁷ I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17). ¹⁸ Så AC. ¹⁹ fiuncker, C; tendit, lat. ²⁰ Så A; mgl. i C. tel her og foran bædræ står sikkert ved fejllæsning for tee, jfr. not. 12. ²¹ Så A; fuorrere, C. ²² difz, C. ²³ Herefter har A et forkortet et cetera.

Kap. 9. ¹ Så rettet. ftøræ (eller ftørræ), A; ftøre, C; maioris, lat. ² C = lat.; aloth, A. ³ AC; yndiam, lat. B; jndiam, lat. msc.; Judeam, lat. AC. ⁴ AC; circumiens, lat. ⁵ mauri-

ter taber⁶ hun fek j hafuet, oc norr⁷ folen kommer ad⁸
 cancrum huert ar, oc tet er hoos femten⁹ dawæ foræ
 sancti Iohannis baptifte natiuitatis daw, [som er hans
 fødelffæ dagh¹⁰, ta beginder Nilus alt lentæligæ at voxæ
 oc at flødæ¹¹ fa lenghæ, ath folen kommer ad¹² 5
 virginem, som er om sancti Laurencii¹³ tid, oc fien
 voxer hun af oc myntzfkes, oc ter neft ftonder hun j
 [fith toll¹⁴ ftellæ. Nar hun voxer ofuer fin modæ, ta
 gjør hun ftor fkadæ j Egipten, och¹⁵ tet ard vorder dyr
 tidh. Sammæledes vordher tet, no[r] hun flyder¹⁶ for 10
 18 b lidet, forty at ther regner || gantzæ fkiællen j Egipten,
 oc fiælden feer¹⁷ mand ter [ok togæ¹⁸, oc nor tet regner
 ter om fommæren, ta vorder iorden ful af møff, [som
 ftor fkadæ giøræ¹⁹. Tennæ Egipten er fempten dags
 ferd long oc tre dags ferdh bredh, [oc fran Egipten oc 15
 gømmen øtken er trætyuæ dags ferdh, oc fyen er tet
 tolff dags ferd tel Nubiam, eth land som fa heder²⁰, oc

tanium, lat. B; Mamitamam, lat. A. ⁶ Så rettet. tager, A; Char. løffuer hun; perdit, lat. ⁷ I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).
⁸ Så A; til, C (jfr. not. 12); lat. har: Sole intrante fignum cancri.
⁹ Så rettet. ty oc halftredæfintzyuæ, A; XV, C; quindenam, lat.
¹⁰ Mgl. i C og skyldes sikkert afskriveren af A. ¹¹ Så må der vist læses med C: fløde; flydæ, A; inundare, lat. ¹² Så AC; lat. har: intret virginem. ¹³ Herefter har C: dags, der måske burde indscettes. ¹⁴ Så A; fitt taall, C; lat. har: inter fuos alueos fe conferuet (BC; conferuet, A). fith toll (taall, C) er måske fejl for fin taal = fin daal (jfr. tafuen = daghen s. 161a i cod. A), idet en tidligere afskriver har opfattet taal som tol og derfor rettet fin til fit. ¹⁵ C; at ter, A; et, lat. ¹⁶ AC; inundat, lat. Det rette var vel fløder, jfr. not. 11.
¹⁷ Så rettet. faar, A; faa, C. ¹⁸ Således har der vel stået i A; bægge ordene er udraderede, dog er ok temmelig sikkert, og ligeledes har det andet ord begyndt med t og vistnok endt med æ. Char: taage. Stedet gengiver lat.: rarissime pluit aut nubes apparent. ¹⁹ Mgl. i lat. ²⁰ A og tilsvær. i C; lat. har: et

te Nubi te æræ *criftnæ* ok æræ fortæ fom Etiopes. Jtem ten fugll, fom heder Fenix, oc al tid er enæ vden magæ, han lefuer fem hundreth aar, oc [nor han døe fkal¹⁹, ta brenner hand fek felff, oc af ten afkæ fødes
 5 end anden j gen. Huot heller thet er hans naturæ. at han faa²¹ fødes fkal, eller teth er eth finderliet *miraculum*, [gifuet af gud, tet ved iek ikcæ || at fiæ¹⁹. Han vor 19 a mek vifder j Egipten; jek fa hannum tøfuer²² ten ftund, iek ter vor. Han er nogith ftørræ ænd en ørn oc hafuer
 10 en fiæder ponnæ fith hofueth fom end pa hanæ oc [hafuer hals, fom²³ han voræ forgilter, oc [vingæ, fom te voræ af purpur²⁴, oc²⁵ [ftært af tuænnæ lidhæ, end deel kaft ofuer ten annen, halff er han gull oc halff rødh²⁶ oc fkin fom eth foll fkin, fa at te hafuæ løft,
 15 ho fom hannum feer, foræ hans fkønhedh. Jtem er j fornefnde Egipten mongæ²⁷ træ, fom gifuæ frukt af tøm sex fynnum eller fyv fynnum om arith, oc hoos ten flodh Nilus ter fyndes mangæ honnæ coftæligæ ftenæ. Jtem fran Babiloniæ, ter j Egipten er, oc fa tell en
 20 ftad, fom heder Merch²⁸, oc kalliff eth annet nafn af hetningæ Jacherib²⁹, || tet er tolf dauæ oc tyuæ daus 19 b ferd oc alt meftæ delen øtken, oc ter hetræ te hetningæ en [ful æas Machon³⁰, eller Machomet j hans tempell,

habet triginta dietas deferti. A finibus egypti vsque ad nubiam duodecim funt diete. ²¹ Indsat efter C; mgl. i A; lat. har: siue per naturam siue per miraculum. ²² tre gange, C; duabus vicibus, lat. ²³ hans hals er lige fom, C; lat. har: collum habens croceum. ²⁴ vingene erre fom papir, C; alas purpureas, lat. ²⁵ Indsat af udg.; mgl. i AC. ²⁶ ftertenn er aff tuende lyde, en deell offuer denn Andenn kaft, halff er den aff guld oc halff røid, C; caudam duobus coloribus per transfuerfum croceo et rubeo regulatam, lat. ²⁷ Så rettet. mongræ, A; mange, C; multe, lat. ²⁸ AC = lat. AC; Meroth, lat. B. ²⁹ A; Jacheril, C; Jachrib, lat. ³⁰ Så må der læses. ful aabmachon A; fugel afz

fom ter kalles musket. Af hans lifneth vel iek noget her efter fiæ³¹ frem bæder j tennæ sammæ bogh³².

Af' foldanens leydæ oc veyen in tel Sinay.

Capitulum decimum.

N^w² mwæ j vidæ, ath nor man bedes leydæ af foldan- 5
 en, ta plæyær han engyn at vedræ³ leydæ. Han
 gifuer pelægrimæ fith hengindæ jndceylæ for vden
 noget scrift, oc tet føræ te met tøm ponnæ eth træ⁴
 fom en banæræ, oc andræ hetningæ, fom tet fee, te
 neyæ ter tel, foldanen tel heder, oc giøræ pelægrimæ 10
 [meget goth oc⁵ meget god fordeel foræ ten leydæ fkild,
 oc te fom kundæ fangæ foldanens breff beskrefuet, te
 20 a fa meget meræ fordell. || Huor te frem kommæ tel te
 hetningæ, ta neyæ te hetningæ førft breffueth oc taget
 fien met bodæ hender oc leggæt fien ponnæ tørres hofuet, 15
 oc ter neft ta læfæ te tet, ok fien ta fuaræ⁶ te oc
 fyæ fa, at alt tet, fom han byuder, ta æræ te redæbonæ
 tel at giøræ, oc te giøræ tøm, fom sadannæ breff føræ,
 meget goth, men fa dannæ leydæ bref fouger engen
 vden ten, fom hafuer tiænt j hans gard oc vel kenner 20
 er. [Ter jek tid ford⁷, ta fek iek⁸ telicth breff tel allæ
 tee, hannum vnnergifnæ voræ⁹, at te fkullæ ladæ mek

Machon, C; detestandum cadauer machom, lat. B msc; Mahom, lat. AC. ³¹ Indsat efter C: fige; mgl. i A. ³² Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.

Kap. 10. ¹ Her begynder atter D. ² Her foran er 3 spalte-linjer i lat. forbig. ³ Så A; veygre, C; denegare, lat. ⁴ Lat. har: in virga vel in hafta. ⁵ Mgl. i C og er vist uop-rindeligt. Lat. har: omnem exhibent humanitatem. ⁶ A; fuerie, C. ⁷ A og tilsvær. i D; mgl. i C; in recessu meo, lat. ⁸ Ind-

ind ga tel allæ ftæder¹⁰, [oc huor¹¹ jek villæ, oc at te
 fkullæ vnneryfæ mek oc berætæ mek allæ ftykcæ efter
 myn egen velliæ, fom iek efter fpurdæ, oc fkullæ giøræ
 mek goth j allæ modæ oc fordæ¹² oc || ferdæ¹³ mek fran 20 b
 5 end ftad¹⁴ oc tel en annen, huor iek tøm tel fadæ.
 Jtem nor fom pelægrimme hafuer fonget leydæ af fol-
 danen, fom foræ fcrefuet ftor, ta hafuæ tee tuendæ veyæ
 til Sinay¹⁵, huylken te heller faræ vellæ. En¹⁶ udh
 af Kair oc tel en dal, fom heder Elim. Ta faræ te
 10 førft ofuer en ferræ, ter fom te faræ¹⁷ ofuer tet rødæ
 haff¹⁸, ey langth ter fran, fom Israels folk fordom ofuer
 gik met tørræ føder, ter Moyfes tøm ter ofuer leddæ,
 fom gud hannum budet hadhæ, [huylkit vatn fom er
 gantzæ clart oc røth¹⁹ af rødæ ftenæ oc fand, [fom
 15 ponnæ botnnynd ligger²⁰, oc ter er hoos fex milæ ofuer,
 oc nor han ter ofuer kommer²¹, ta kommer²² hand j
 øtknøn, fom varer fex eller fyu dags ferdh, oc ter nefst
 kommer han tel ten dall Elym, fom || før er nefnd. 21 a
 Ten annen vey er af Babilonia oc fa geneften j øtken;
 20 [tok kommer hand førft²³ tel en kellæ, fom figs, at
 Moyfes giøræ, oc ter nefst tel en røfuæræ²⁴, fom heder

sat efter CD: ieg; mgl. i A. ⁹ A; erre, C. ¹⁰ A; fteder oc
 Stader, C; loca, lat. ¹¹ A; huor, C; huort, D; oc i A er
 vistnok uopr. ¹² fordre, C. ¹³ Så A, = føræ. ¹⁴ A;
 fted, CD; ciuitate, lat. ¹⁵ Herefter har A oc. ¹⁶ C tilføjer:
 vey. ¹⁷ Så må der læses med C: fare; foræ, A. ¹⁸ Svar-
 ende til ta faræ . . . haff har D: Thaa fare the offuer
 thet røde haff. Stykket fra Jtem gengiver unøjagtig lat.: Habito
 itaque peregrinus conductu ad montem finay potest a Cayr
 vnam duarum incipere femitarum vsque in vallem helim. vbi
 sunt adhuc duodecim fontes. Nam vna viarum est vt transeat
 per passagium maris rubri. ¹⁹ Quod quidem licet aqua fit satis
 clara dicitur ibi rubrum, lat. ²⁰ Mgl. i lat. ²¹ Herefter er 3 spalte-
 linjer i lat. forbig. ²² haffuer, C. ²³ Mgl. i D; lat. har: intret directe
 deferta tendens ad quendam fontem. ²⁴ Så A; Reber, C; mgl. i D;
 riuum, lat; den rette form vilde sikkert være rifuer, ryfuer (s. 39b har

Marach, fom Moyfes gioræ fød met træ²⁵ fom han ter j kaftæ, oc fa kommer han [oc ta²⁶ tel fornefnde daal Elym, oc fa er en long dags ferd jn tel Sinai. Aff Babilonia oc jn til Sinay er tolf dags ferd, oc mwæ j vidæ, at engæ pellægrimæ ku[n]dæ kommæ j gømen 5 ten øtken, vden te hafuæ ledæræ, fom veyen vidæ. Ey kundæ te oc kommæ frem met hæftæ, ty at ter fyndes entæ vatn at gifuæ tøm at drikcæ; tok kommæ tee nw²⁷ frem met camell, ty at te kundæ hollæ thøm j tre 21 b daghæ eller fyræ for vden drikcæ, oc fkulæ || te føræ 10 met tøm tet, fom te behøfuæ tel tøm felfuæ oc tel camelen, vden huot fom camelen²⁸ kundæ gnawæ af træennæ, fom wd ved²⁹ veyen ftandæ.

Aff Sinais clofter och aff fancte Katherine
hellidom'.

15

Capitulum vndecimum.

Nota, at Sinai kalles ter defertum Syn, oc næden vnner bierget ter er eth ftort mwncæ clofter, fom er alt om kring mureth met end høy mur, oc æræ fterkæ portæ foræ af iern foræ ten rætlzæ² fchildh, fom 20 te hafuæ foræ te³ dyur, fom æræ i⁴ ten ftoræ øtken. Te munkcæ æræ af Arabia oc af Grechen och æræ meget gudæligæ af tørres lefneth. Te drikcæ ikcæ vin vden lidet om høtydernæ oc ædææ⁵ fruct⁶ oc enfullæligh

A: en ryuer); refuæræ skyldes vistnok misforståelse. ²⁵ fin kep, D; lignum, lat. ²⁶ Mgl. i CD. ²⁷ Mgl. i CD og lat. ²⁸ Indsat efter C: kamelene; mgl. i A; cameli, lat. ²⁹ met, C, og dette er vel det opr.

Kap. II. ¹ A; legome, C; reliquijs, lat. ² Så A. ³ Indsat efter CD: de; mgl. i A. ⁴ Indsat efter C: i; vdj, D; mgl. i A. ⁵ I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17). ⁶ Så C; frucht, D; smoth, A; lat. har: vtentes simplicibus cibarijs de

fødæ oc en⁷ ter af ful lidet. Ter brenner altidh ful mangæ lamper innæ j || fancte Katerine kyrkæ, ty at 22 a ter er meget aff [ollia oc oliæ træ⁸. Jtem bag tet ftoræ altæræ ter [er ten ftæd⁹, fom gud obenbarædæ fek Moyfy 5 j ten brennendæ bufch, oc ten bufch hafuæ te ter en j ftor gömmæ¹⁰, oc nor mwncænæ gangæ ter jnd, ta drafuæ tee af tøm tørres fkoo foræ tet ord fkil, fom gud fadæ tel Moyfen: Løff tinææ⁵ fko af tinæ føder, thy at ten ftæd, fom tu paa ftonder, tet er en helly jordh. Ten¹¹ 10 iordh¹² kallæ tee Betzelell¹³, *jd eft vmbra dei*, gutz fkyggæ. Jtem hoos altæreth, [tre trapper¹⁴ høgth¹⁴, ter er en graff eller en kiftæ aff allabafter. Ter j ligger ten helly iomfrues fancte Katerine ben, huykæ fom vifes pelægrimæ met ftor verdiched af tørres øfuærftæ 15 prelatæ¹⁵. Te plæyæ oc at vyfæ pelægrimæ fancte Katerine hofueth || oc tet clædæ, fom tet vor fuøpt j, oc 22 b tet clædæ tet fynes end meget blodikt. Ter vifes oc meger annen hellydom oc vnnerlig ting, fom jek fyndigæ mennifkæ oftæ grangyuælygæ fa met mynæ fyndygæ 20 øfuen. Jtem hafuer huer munk fin eyen lampæ j fornefnde kyrkæ, oc nor han dø fkall, ta vdh flykcæs hans lampæ, eller henneff lyus myntzfkes, [huykæt gud gifuer hannum tel eth tegn, at hans tid kommen er¹⁶. Jtem fpordæ iek mek oftæ foræ om eth vnner, fom

gothis et dactulis (A; dactilis, B) et huiusmodi. ⁷ Så må der sikkert læses med C: end; er, A; mgl. i D. ⁸ Så A og tilsv. i C; olei oliuarum, lat. ⁹ Indsat efter C: er enn ftæd; mgl. i A; monstratur locus, lat. ¹⁰ Så A og tilsv. i CD; lat. har: vbi moyfi apparuit deus in rubo ardente ipsum rubum adhuc feruans. ¹¹ Her foran har A: ty at, der mgl. i CD og lat. og sikkert bør udgå. ¹² ACD; locum, lat. ¹³ A; Betzebel, C; pethzeles, D; bezeleel, lat. B; bezeloel, lat. A. ¹⁴ Så må der sikkert læses med C: iij traper hoydt; A har: er tre trapper høgth fran; mgl. i D; tribus gradibus in altitudine, lat. ¹⁵ Herefter er 12 spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁶ Mgl. i lat.

iek¹⁷ tok før hørt hade. *Tet* er fa, at nor tørres øfuærftæ prelatæ dør oc afgar, ta gifuer gud tøm eth tegn, huem
 23 a te kefæ fkulæ j hans ftædh, huyket iek nœuæ || kundæ fa at vidæ. Tok vor mek bereth, at *tet* er fa j fenden, at¹⁸ j ten meffæ, fom figs foræ ten dødæ, ta [vd flykces¹⁹ 5 allæ tørres lamper, oc hans lampæ, [fom j gen kefes fkal, vorer opp tent j gen²⁰, eller oc ter kommer af hemmæind en liden fcript ponnæ altæret, fom hans nafn j ftonder. Jtem j then fornefnde kyrkæ fødes aldræ fwer eller ederkopper eller nogræ andræ vrenæ 10 ormæ, huyket oc tel kom af eth ftort miraculo. [Til foren vor ter²¹ fa meghen vrenflæ met fadannæ ormæ, at kyrken vor ther fuller af, fa at mwncænæ te villæ hafuæ bort fareth oc bight kyrken en annen ftæd, oc ta mœttæ thøm jomfru Maria obenbaræligæ och bad tøm 15 vennæ²² j gen oc fadæ, at te fkullæ aldry meræ hafuæ vmagæ aff fa danæ ftikcæ. Ponnæ then ftædh, fom
 23 b jomfru Maria tøm || mœttæ²³, ter bigdæ te en fkøn kyrkæ j iomffru Marie hedher. Noget fa op bæder ponnæ *tet* biergæ ter er en capell, fom kalles Helye 20 prophete, oc ftæden kallæ te Oreb, oc ponnæ ten enæ fidæ ved bierget ter er en vingard, fom kalles [Rofin Staphis²⁴, oc fommæ menæ, at *sanctus* Iohannes ewangeliftæ plantædæ ten gard. Jtem ponnæ bierget oppæ mer ter er en kapellæ, fom figs at varæ Moyfy, [oc 25 ter er en ften, fom er²⁵ Moyfi beledæ vdy trukt, ten tid han gœmdæ fek oc tordæ ey fe vor herræs ænlidæ. Ter

¹⁷ Herefter har A: hadæ. ¹⁸ Her foran har A: oc, der vist bør udgå. ¹⁹ A; vdflycke de, C; flycker the . . vd, D. ²⁰ Så A; fom igen tendis aff fig fielff, den Skal keyfzis, C, og dette er vel oprindeligere. ²¹ A; fom vor att der vor, C. ²² C tilføjer: till bage. ²³ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ²⁴ Så rettet. rofen ftæphis, A; Rofzin ftaphis, C; mgl. i D; rofin fcaphis,

vifes oc then ftæd, fom vor herræ fek Moyfi te ty
 [bud ordh fcrefnæ meth gudz eygen hand²⁶ oc vnder
 then fammæ fteen er en hulæ, ther fom han vor te
 færrætyuæ²⁷ dawæ, men han fastædæ, oc fran tet
 5 bierghæ fom kalles Moyfy, er endh fierdingh af en
 leucchæ oc tel tet bierg, fom hedher || fancte Katerine 24 a
 biergæ, ofuer en rum dall, fom er meget kold, oc mit
 ponnæ veyen²⁸ er en kyrkæ²⁹, fom heder te færrætyuæ³⁰
 martirum. Tid kommæ ftundom munkænæ oc fyngæ
 10 meffæ, oc tet bierg er meget høgræ en Moyfi berg er,
 oc øfuerft ponnæ bierget er ten fted, fom gudz englæ
 færdæ³¹ oc iordædæ ten helly iomfruæ fancte Katerine
 legemmæ met [hennes hofueth³² oc clædet, fom tet j
 fuøpt vor. Ter hafuer fordom ftondet en capel, men
 15 nu fynes ter intæ vden en hob fteen. Jtem bodæ³³ te
 bergæ hedæ³⁴ mons Sinay³⁵, forty at al ten ftæd, fom
 ter om kring ligger, heder defertum Syn³⁶. Jtem nor
 pelægrimæ hafuer vareth ponnæ allæ te helly ftædher
 [oc villæ tæden faræ pa tørreff vey j gen³⁷, ta fiæ te
 20 munkænæ || godæ nath oc befalæ tøm³⁸ j tørres bøner 24 b
 oc verdfkildiched. Ta plæyæ munkænæ at gifuæ tøm
 noger kofth at fortæræ j gømmeñ ødken pa tørres vey
 henner Iherufalem³⁹. Tok behøfuæ te ledes mend,
 fom tøm kundæ⁴⁰ føræ j gømmeñ, ty at tet er træten
 25 dags ferdh⁴¹.

lat. A; iofui fcephis, lat. B. ²⁵ Mgl. i C. ²⁶ Så omflyttet. bud
 fcrefnæ ordh meth gudz hand eygen, A; budord, Skreffne met
 guds haand, C. ²⁷ Indsat efter C: xl = lat. B; træ||yuæ, A.
²⁸ biergit, C. ²⁹ A; kielde, C; ecclesia, lat. ³⁰ Indsat efter C:
 xl; trætyuæ, A; quadraginta, lat. ³¹ Rettet. fordæ, A. ³² Mgl.
 i lat. ³³ Rettet. boda, A. ³⁴ potest vocari, lat. ³⁵ A tilføjer:
 oc. ³⁶ Resten af kapitlet mgl. i D. ³⁷ A og tilsv. i C; mgl.
 i lat. — tæden to gange i A. ³⁸ C tilf.: gud; mgl. i lat.
³⁹ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁴⁰ Indsat efter
 C: kunde; mgl. i A. ⁴¹ Herefter har A et forkortet et cetera.

Veyen [gømen Sinay¹ och intel lødæ land.*Capitulum xij^m.*

Ponnæ² ten ftoræ³ øtken oc widæ bor meget ont folk, fom ey boo j hus men giøræ tøm boligæ af fkind⁴, [fom Ifraelf børn fordom giordæ j ten fammæ⁵ ødken⁵, forty at vatnet blifuer ikcæ lengæ⁶ ponnæ en ftæd ter; ty om fkiptæ te tørres boligæ oc fællia vatnet. Te huerken pløyæ eller faa, te ædæ fiælden brød men alz eneftæ køth af the dyur, fom te fla ter j øtken, oc tet køth tet kogæ te⁷ ponnæ ftenæ, fom hedæ giøres 10
 25 a af folen. Tet er meget fterch⁸ folk oc grumpt || oc rædes entæ foræ lifuet oc hafuæ ey vabn wden⁹ fpyut, oc tørres hofueth thet om kring vefuæ¹⁰ te met lærith¹¹. Tok hafuæ te oftæ orloff met tørres eyen herræ foldanen oc pleyæ hannum ftoræ ftrider. Ten tid iek 15 tiæntæ foldanen, ta vor iek felf tith j ftrid mod tøm. Te æræ¹² Arabes, oc eet annet nafn hedæ te Bedoynes¹³ oc Athopos¹⁴, oc ty hwerman [at te¹⁵ giøræ meget ont j øtken, [togh fkadæ te¹⁶ fiælden fancte Katerine pelægrimæ. Jtem pelægrimæ, fom reth vey fyndæ¹⁷ 20 ofuer øtken, te fa [førft en ftad j lødæland, fom

Kap. 12. ¹ Så AC; fraa Sinaj Bierghe, D; de (AC; a, B) deferto finay (furie, msc.) lat. ² Rettet. A har glemt p og har o som initial. ³ Efter CD: ftore; ftøræ, A. ⁴ palmme tre, C; pellium, lat. ⁵ A og tilfvar. i CD; quemadmodum et olim filij ifrahel in eodem deferto ambulauerunt, lat. ⁶ A; ene, C; diu, lat. ⁷ A tilföjer: til. ⁸ Se indledn.; fterckt, C. ⁹ C; men, A; preter, lat. ¹⁰ Så rettet. vofuæ, A; vinde, C. ¹¹ For - th synes A at have - tz. ¹² A; hede, C; funt, lat. B msc. ¹³ A; bedones, C; mgl. i D; bedoyens, lat. AC; bedoyns, lat. B; Rodoenes, lat. msc. ¹⁴ Så A; Æthiopes, C; acopars, lat. ¹⁵ Indsat efter C: att de; mgl. i A. ¹⁶ AC; opr. vel: ta fkadæ te tok. ¹⁷ fare, C; lat. har:

heder Berfabe¹⁸. Ter¹⁸ vor fordom en fkøn ftad, ter
 criftnæ mend hannum j verdææ²⁰ hadæ, ok²¹ ftor ter en
 nogræ kyrker, oc ter neft kommæ te til en ftad, fom
 heder Ebron. Tid er too milæ, oc læfeff aff, at ter
 5 bodæ fordom mangæ kempæ, oc ter er ten graf, fom ||
 kalles fpelunca duplex. Ter liggæ te helly patriarche, 25 b
 Abraham, Yfaac oc Iacob oc Sara oc Rebecca, oc tet
 er næthen hoos eth bierghæ, oc ftor en fkøn kyrkæ²²
 ok er bigd [til værn²³ fom eet flot. Saraceni [kallæ
 10 te²⁴ ten graf Kariarchaba²⁵, ok gømmæ te ten fted
 gantzæ vell oc hederligæ for te helly patriarche
 fkil. The ladæ ter²⁶ engin ind kommæ, huerken
 Criftnæ eller Iøder, vden te hafuæ fynderligæ nodæ af
 foldanen [met breff eller bud²⁷. Jtem hoos Ebron ter
 15 begindes een dall, fom kalles vallis Mambre, [oc rekcer
 ner intel Iherufalem, oc ter er eth biergæ, fom kallis
 mons Mambre²⁸, oc ther ponnæ ftor en eegh, fom er
 wyfen²⁹, fom kalles arbor ficca; Saraceni kallet Dyrp³⁰.
 Tet figs at hafuæ || ftandet fien Abrahams tid, oc 26 a
 20 fommæ fiæ, at thet hafuer fa ftondit, fien verden vor
 fkapt; tok ftodet grønt oc bor fruct in til vor herræs
 pinelfæ, oc fien vifnædæ tet³¹. Jtem to mylæ fran
 Ebron ter er Lotz³² graf, fom Abrahams [broders føn³³

veniet. ¹⁸ Så må der læses. forft en ftæd fom heder berfabe forft j
 iodæland, A; forft enn ftad i Jødeland fom hedder berzabee. C;
 in primam ciuitatem iudee que dicitur berfabee, lat. ¹⁹ det, C. ²⁰ I
 slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17). ²¹ Rettet. tok, A; dog, C; et,
 lat. ²² Lat. har: et habetur super ipfam (fpeluncam) . . . ecclesia;
 ofuer ten graf eller lign. er altså forbig. i ACD. ²³ cum pro-
 pugnaculis, lat. ²⁴ Så A; mon ikke: te kallæ? kalde, C. ²⁵ C;
 kariarthaba, A; kariarkaba, lat. AC; kariartaba, lat. msc. ²⁶ Indsat
 efter C; mgl. i A. ²⁷ Mgl. i lat. Herefter er 5 spalte-linjer i lat.
 forbig. ²⁸ Mgl. i C. ²⁹ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.
³⁰ C = lat. AC; drypp, A; mgl. i D; dirp, lat. B; drip, lat.
 msc. ³¹ Herefter er 13 spalte-linjer i lat. forbig. ³² C; lots,

vor; [oc fa en half dags ferd god vey ligger til Betleem Iude³⁴.

Af Betlehem oc veyen in tel Iherusalem.

Capitulum xiiij.

Bethlehem er en long¹ ftad oc lyden, oc² gar grafuer⁵
 om kring hannum, oc te æræ mæftæ delend criftnæ,
 fom ter j bord. Ter ftonder en fkøn kyrkæ øften j
 byendh — jek hafuer ey feth noget³ fkønæræ — oc
 er vden tel fkønlygæ bigd met koftæligæ lykchæ oc
 26 b tinner⁴, ok || [inden til⁵ hafuer hun færrætyuæ⁶ pellæræ 10
 af malmar ften, oc [pa ten høgræ fidhæ hoos ten
 høxtæ pellæræ⁷ sexten trapper neder at er ten ftæd
 diuerforii, ter fom Ihesus *Christus* gud oc mand fødes
 af ten renæ iomfruæ sancta Maria, oc ten fted er uel
 bigder met malmerften oc fkønligæ malet met guldh 15
 oc [koftæligh gerning af allæ honnæ lydæ⁸ oc tre føder
 ter fran er ten krubbæ, fom Maria ladæ fin føn j
 Ihesum *Christum*. Ter hoos er en brøn, fom fommæ
 fiæ, at ten ftiernæ fall vdy, fom te tre koningæ tid
 fuldæ, ten fynnum hun ful giort hadæ fin tiænæftæ, 20
 oc foræ ten krubbæ⁹ er gudz tiænæres graff, sancti
 Ieronimi, oc vden foræ kyrken er hans ftool, fom han
 27 a plæyædæ at fidæ ponnæ, || oc j ten fæmmæ kyrkæ ponnæ
 ten høgræ hondh er ten graf, fom te vkilldigæ børn

A. ³³ A; Sæns broder, C. ³⁴ Så A og tilsvær. i C. Lat. har: Jtem de ciuitate ebron per quinque leucas ameni itineris hoc est in media dieta venit in Bethleem Jude. Herefter har A et forkortet et cetera.

Kap. 13. ¹ A; Skiønn, C; longa, lat. ² Indsat efter C; mgl. i A. ³ A tilføjer: meget; eiufdem quantitatis, som lat. har, er forbig. ⁴ A; tømmer, C. ⁵ intrinsecus, lat. B; extrinsecus, lat. A. ⁶ Efter CD: xl; trætyvæ, A; xliij, lat. ⁷ A og tilsvær. i CD; ad principalis (B; principalem, A) . . . turris dexteram, lat. ⁸ argento

lades j, fom Herodes for *Ihesum Christum* lod i hiel flaa. Jtem fran ten kyrkæ oc fa hoos fem hundrædæ fødher lonkt er en annen kyrkæ, [fom er *sancti Nicolai* kyrkæ, j ten ftæd¹⁰, fom *sancta Maria* [ren jomfruæ¹¹ 5 blef fin [barn læyæ tid¹² vd, sien te tre helly koningæ hadæ varet hoos hennæ, och ter vifes en rød ften, fom fynef at varæ [ofuerfprengder¹³ met hwet, oc enfoldict folk te fiæ, at tet er af iomfruæ Marie melk, fom hun hadæ til ofuerlups. Te *criftnæ* af Betleem te plantæ 10 megin vin til tørres eyen drik, men¹⁴ tee hetni[n]gæ huerken plante te vin, oc ey fellia te oc vin, ey drikæ te oc vin obenbarligæ, for ty at || Machomets bog for- 27 b byuder tøm at drikæ vin, oc han¹⁵ forbanner allæ tøm, fom vin driccæ. Jtem hoos to milæ finder vdh 15 er eet clofter, fom heder *sancte Caritatis*, oc ter vor fordom¹⁶ en abatiffæ j, ter tet uel ftod¹⁷. Jtem fran Betleem oc hender *Iherufalem* ter er en kyrkæ j ten ftæd, fom ængælin¹⁸ fadæ til hyrdænæ: «Jek¹⁹ bebuder eder ftor glædæ for ty at j dagh er eder fødher ten falighetzmag- 20 æræ²⁰ *Ihesus* [*Christus* vor²¹ herræ, oc fremdelis²² pa ten vey æræ fleræ *criftnæ* menz²³ kyrker²⁴, men²⁵ *Rachelis* graff, *Iacob* patriarche huftruæ, er pa ten sammæ vey, oc ter liggæ tolff ftoræ ftenæ pa. Tok²⁶ menæ fommæ, at *Iacob* ladæ te ftenæ ter, forty at hans

varioque colore, lat. ⁹ kircke, C. ¹⁰ *Mgl. i C.* ¹¹ *Mgl. i C og lat.* ¹² barnlige tiid, C. ¹³ *Rettet.* ofuerfprengder, A; offuer fpedit, C. ¹⁴ *Skrevet* mz i A. ¹⁵ Så AC. ¹⁶ A har fordøm, men en tværestreg over og under ø betyder vel, at der skal læses o (jfr. kap. 24, not.). ¹⁷ Svarende til clofter... ftod har lat.: *claustrum sancte Charitatis ibidem suo tempore abbatiffe.* ¹⁸ Englene, C; angelus, lat. ¹⁹ A; vi, C. ²⁰ A; faligheds mefter, C; *saluator* lat. ²¹ Indsat efter C; *mgl. i A; Christus* deus, lat. ²² *frelszere*, C. ²³ *Rettet.* manz, A. ²⁴ oc fremdelis kyrker, uden tilsvarende i lat. ABC, men derimod har lat. msc.: *atque per totum hoc iter habentur ecclesie plures christianorum.*

28 a toltfæ føn Beniamyn vor ter fødder; || oc ter neft
kommer mand til ten helly ftad²⁷ Iherufalem.

Af ten helly graf oc aff then kyrkæ,
fom hwn vdy ftondher.

Capitulum xiiij¹.

5

Iherufalem met alt tet land, fom guts børn lofuet er,
er eet af te firæ [delæ eller² herfkaph, fom tet rygæ,
fom Suria [heder, er³ fkyft j. Iødæland tet hafuer oppa⁴
ten øftræ fidæ tet koningæ rygæ, fom Arabia⁵ heder,
ponnæ ten føndræ fidhæ hafuer tet tet rygæ, fom er 10
Egipten, ponnæ ten veftræ fidæ er tet ftoræ haff, oc
[ponnæ ten⁶ norræ fidæ liger tet rygæ Suria. Teth
fornefnede Iødæland hafuer varet vnder mangæ herræ j
mangæ oc atskilligæ tidher, fofom æræ Cananeis, Iødher,
Affricis⁷, Perfis, Medis, Macedoniis, Grecis, Roma- 15
28 b nis, Criftianis, Sara||cenis, Barbaris, Turchiis oc Tar-
taris, [huilket fom vel ma varæ en fag til, at⁸ vor
herræ ikcæ villæ ladæ ftoræ och vfkelligæ finderæ⁹
lengæ blifue j tet land, fom hellict oc hannum fa
tekchælict er. Jtem nor pelægrimæ kommæ til Ihe- 20
rufalem, ta fkullæ tee førft ful giøræ tørres peregrims
reysæ tel ten verdigæ oc hellyæ graff oc føgæ hennæ

²⁵ AC; fed et, lat. ABC; ibi etiam est, lat. msc. ²⁶ A; oc,
C. ²⁷ C; ftæt, A; ciuitatem, lat.

Kap. 14. ¹ Herefter har A et forkortet et cetera. ² Mgl. i C
og lat. og er vist uopr.; eet passer til herfkaph. ³ er heder, A,
med omflytningstegn. ⁴ Se kap. 17, not. 2. ⁵ C; arakæ, A; arabie,
lat. ⁶ Indsat efter C: Paa den; mgl. i A. ⁷ Så AC; affyriorum,
lat. ⁸ Så A og tilsvær. i C; lat. har: cuius rei causa merito potest
estimari. quia. ⁹ Så rettet. finder, A; fynder, C; peccatores,

meth ydmydælighed¹⁰. Hennæ¹¹ kyrkæ ftonder yderft
norden j byend, och gar en mwret omgong om kringh
hennæ, [fester intel ftaden¹². Ten kyrkæ hun er¹³ fkøn
ok trind af fkafnit oc takt met bly oc hafuer vester¹⁴
5 eth ftort torn oc fterkt oc høgth, och mith ponnæ kyrkæ
gulfuert er eet lidet || tabernaculum met coftælik oc ^{29 a}
subtil gerning giort, hos femten føder langt oc fa bret
oc fa høgt¹⁵, oc j ten fammæ capellæ eller tabernaculo
ponnæ ten høgræ fidæ ter er ten al uerdicftæ ftæd, ten
10 graf, fom gud feluer j laa, och hun er ottæ føder long
oc [fem føder¹⁶ bred, oc j all ten capellæ er intæ gaff
eller vinduæ vden al eneftæ en liden dør, oc nor pelæ-
grimæ gaa ter ind, ta er ter lyuft af mangæ lamper.
Teræ¹⁷ fkal altidh¹⁸ alzmynzftæ brennæ en¹⁹ ponnæ grafuen
15 [for vden te andraæ²⁰ oc muæ j vydæ, at til nw nyligæ
mottæ pelægrimæ kommæ ponnæ²¹ grafuen oc tagæ
ponnæ hennæ [oc kyffæ ponnæ hennæ²², men forty at
mangæ te brudæ aff grafuen eller²³ villæ brydæ ter af,
forty lod foldanen Melechmandebron giøræ ter iern om
20 kring, at mand || kan nw huerken kommæ ter tel at ^{29 b}
kiffæ eller tagæ ter ponnæ, men all eneftæ at te muæ
fe ten helly graf, oc forty er ter ind muret j ten

lat. ¹⁰ Så A, der én gang til har ordet, skrevet: ydmyd-
ælicheth (s. 107^a i cod.). ¹¹ A; denne, C; cuius, lat. ¹² Så rettet.
fofter intel ftæder, A; och er feft thill ftaden, D; fom ftrecker
fig i befefningen indtil ftaden, C; lat. har: cum proprio fui
(v. l. fuo) ambitus muro ipfi ciuitati adiuncta (v. l. adiuncto).
¹³ C tilføj.: faft oc; mgl. i lat. ¹⁴ C tilføj.: vd, der måske
burde indsættes. ¹⁵ Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁶ A;
faa, C; quinque (pedes), lat. ¹⁷ A har Ter æ; der, C; quarum,
lat. ¹⁸ Indsat efter C: altiid; mgl. i A; iugiter, lat. ¹⁹ A; fem, C;
vna, lat. ²⁰ Mgl. i lat. ²¹ A; till, C. ²² Indsat efter C: oc kyfze
paa hende, = D: och kioffe paa henne; mgl. i A; et ofculandum,

venftræ vegh, fem²⁴ føder høyth, eet ftikcæ af grafuen, ftort fom en manz hofuet, huykket fom pelæ grimæ mwæ bodæ tagæ oc [kiffæ ponnæ²⁵. Jtem figs ter menæligæ, at ten lampæ, fom henger ofuer vor herræs graf, flikcæs²⁶ orligæ uth langæfredag²⁷ pa ten 5 niennæ timæ om dauen oc opp tennes j gen pofkæ nath om myn nates tid, oc tet fker aff gutz fkikkelffæ for vden noger manz henner. Er tet nu fa, ta er tet eth ftort gudz miraculum. Mangæ criftnæ mennifkæ tro, at tet er fent, aff tørræs ret²⁸ enfollicheth; ter²⁹ 10

30 a æræ mangæ, fom her om tuylæ oc menæ, || at te Sara-
ceni, fom then helly graf giømæ, [giøræ tet³⁰, forty at te muæ fa tes fleræ penningæ oc fkat af pelægrimæ. Jtem nota, at huert ar fkertorfdag oc langæfredag oc pofkæ aften, teffæ tre dagæ, ta er tennæ cappellæ altid 15 oben, fa at allæ Criftnæ muæ ter in ga vden pen- ni[n]gæ. Jtem nota, at hos ten høyræ veg j fornefnde kyrkæ er caluarie locus, ter fom *Christus Ihesus* hengdæ ponnæ korffeth, oc noger trapper op at ponnæ ten fammæ ftædh er en ften, fom er huid oc rød blandet 20 oc hafuer en fleckæ³¹; hannum figæ te at varæ Golgata, och fiæ te, at j ten ften løff en ftor deel af *Christi* blod; oc ter er eth altæræ, oc foræ tet altæræ æræ be- grafnæ criftnæ koningæ, Gotfridus de Baylon³² oc fleræ

30 b ko||ningæ, fom vnder³³ vors herræs arr tufennæ oc 25 hundrædæ wnnæ ten helly ftad oc alt tet helly land

lat. ²³ C; oc, A; vel, lat. ²⁴ ved v, C; v, lat. ²⁵ Indsat efter C: kyfze paa; leftæ opp, A; ofculatur, lat. ²⁶ Så rettet. fkikcæs, A; Sluckis, C. ²⁷ Indsat efter CD: om langfredag; mgl. i A; in die fancto parasceues, lat. ²⁸ Så A; rette, C. ²⁹ tamen, lat. ³⁰ talia confingentes diuulgauerint, lat. ³¹ Sprecke y figh, C. ³² A; Babylon, C; Babiloniæ, D; Boilhon, lat. A; balion, lat. msc. ³³ Så A (fejl for hoos?); mgl. i CD; circa, lat. ³⁴ fa cene, så A.

vdh af Saraceneræ³⁴ henner oc forueruædæ tøm ter³⁵
 eth [verdicth nafn³⁶ intil dommen, oc at³⁷ te troes at³⁸
 varæ meth gud j hemmærygæ. Jtem hos ten fornefnde
 ftæd, fom vor herræ vor pinter, ftannæ screfnæ teffæ³⁹
 5 ord, fom her effter nefnes, ponnæ gretzkæ: [Otheos
 bafileon yfmon proftonos ergazeen azachis gea⁴⁰.
 [Tennæ fcript ter⁴¹ er fa meget faut, at tennæ vor gud
 oc koning, foræ verdens ophoff, hafuer giort faliched
 met⁴² ponnæ iorden. Jtem ter fom korffeth stodh fæft j
 10 ftenen, ftor tettæ efter screfnæ malet: [Chyos nifkios
 bafes con pifceos thoy cofmotzi⁴³. Thet er fa meget
 fauth: || Tet fom tu⁴⁴ feer, tet er beginnellfen af troen^{31 a}
 ofuer [al uerden⁴⁵. Jtem ey longth fran ten caluarie ftædh
 ter er eth altæræ, oc ter ligger ten ftwd, fom vor
 15 herræ vor bunden oc hudftrugen til⁴⁶ oc vnner tet
 altæræ er en graf⁴⁷, [tolf oc trætyuæ⁴⁸ trapper dyub,
 ter fom fancta Elena fan te try korff, fom *Christus* oc
 te to røfuæræ hengdæ ponnæ⁴⁹ oc ter er eet rwm j veggem [af
 grafuen⁵⁰, fom te nafæ fundes fom *Christus* vor til korff-

³⁵ A; der, C. *Måske opr.:* ter met; per hoc, lat. ³⁶ euigt nafn
 oc verdigt, C. ³⁷ Mgl. i C. ³⁸ at || at, A. ³⁹ *Herefter har A*
 hræ med æ over r; mgl i C og bör vel udgå. ⁴⁰ Så A; Etheos
 Bafileon Jfmos, Proftonos Ergozeen arachis gea, C; Otheos
 bafileon yfmon perrofeonas ergazeen ozochis gea, lat. A og lign.
 i de andre lat. udg. Engl. s. 76 giver dette således: 'Ο Θεός
 Βασιλεύς ἡμῶν πρὸ αἰώνων εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς.
⁴¹ Så A; der, C. *Opr. måske thet, idet tennæ fcript i A*
 skyldes afskriveren, og ter (der) beror på fejllæsning for tz;
 jfr. nedenfor l. 11. ⁴² mechtig, C. ⁴³ Så A; Ehios niftijos
 bafces chon pifteos Choy thofzmaifzi, C; Chio iuftis bafis ton
 pifteos choy cofmon, lat. A og lign. i de andre lat. udg. Engl.
 s. 77 giver dette således: 'Ο ἕδεις, ἐστὶ βάσις τῆς πίστεως ὅλης τοῦ
 κόσμου τούτου. ⁴⁴ *Efter C:* du; nu, A. ⁴⁵ Som ét ord i
 A. ⁴⁶ *Herefter 5 spalte-linjer i lat. forbig.* ⁴⁷ cripta, lat.
⁴⁸ Så rettet efter C: xlij = lat.; tolf oc tyuæ, A. ⁴⁹ *Indsat*

*eth fester met. Item mith j koret*⁵¹ *j fornefnde kyrkæ* er en ftæd, uel ofuer bretter⁵² *rumt, fom vor herræs legemmæ vor laugt, ter fom Iofep af Arimatia met finæ hielperæ todæ oc fmurdæ oc yrtædæ vor herræs legemmæ met aromatibus. Item j fornefnde*⁵ *kyrkæ ponnæ ten øftræ*⁵³ *fidhæ ter vifes then ftæd,*
 31 *b fom* *Christus* *obenbarædæ* || *sek fancta Maria Magdalena* efter fin oppftonnelffæ, ten tid hun tenktæ, atb han vor en yrtæ gariz plantæræ. *Item pa ten høgræ fidæ,* fom man ingar j kirken⁵⁴, ter er attæn trapper, oc 10 *vner tøm er tørræ capel af India, oc ter fynghæ tørræs clærkæ meffæ och tider efter tørræs fed, huilken meffæ te giøræ gantzæ ftakcæt. Te confecreræ førft j meffæn met te rettæ ord, fom ter tel høæ, oc fiden hafuæ te faa orationes, ok fien* [ennæ te meffen⁵⁵ *meth*¹⁵ *pater nofter, oc fennen*⁵⁶ *at fiæ, ta giøræ te tørræs embydæ met ydmighed och ftor gudælighed*⁵⁷.

Aff te andræ tre' kyrker och
 finderligæ² aff' templo domini⁴.

Capitulum xv⁵.

20

Merk, at fynder uth fran tennæ foræ fcrefnæ kyrkæ ftor eth ftorth hospitale, oc tet er hofueth⁶ oc be-

efter C: paa; mgl. i A. ⁵⁰ Indsat efter C: aff graffuen; mgl. i A; cripte, lat. ⁵¹ Efter C: Chorit; korffet, A; chori, lat. ⁵² Efter bretter har A: fafz; C. har: faa. *Hvad skal der læses? Lat. har: ftratus mire et pulcre ad integri figuram compaffi.* ⁵³ AC; feptentrionali, lat. ⁵⁴ A tilføjer: oc. ⁵⁵ A; endis alt fammen, C; concludunt officium, lat. ⁵⁶ fidft, C; verum, lat. ⁵⁷ Herefter har A et forkortet et cetera. *Kapitlets slutning (2 spalter i lat.) er forbig.*

Kap. 15. ¹ A; fire, C; tribus, lat. ² Rettet. finderliga, A. ³ Rettet. a, A; om, C; de, lat. ⁴ Indsat efter C: domini = lat.; mgl. i A. ⁵ Herefter har A et to gange gentaget forkortet et cetera. ⁶ A; høyt, C; caput, lat. ⁷ Så bör der vist læses med

ginnelffæ af ten || orden, fom kalles *hospitaleorum*. Ter 32 a
mwæ tee lææ hus [allæ Chriftnæ⁷, ho fom te helft
æra, fom tid kommæ⁸. Jtem ftar j tet fammæ clofter⁹
[hundrædæ oc tyuæ¹⁰ pelæra af malmerften, fom ten
5 bigning oppæ holdæ, och j veggennæ fta firæ oc half-
trediaefinztyuæ pellæra at skildæ, fom tiænæ til for-
nefnæ bygning. Jtem nogit fa ner ten ftæd, fom nw
er nefnd, er en annen kyrkæ, fom kalles *de domina*
nostra magna, oc ey lankt ter fran er en annen kyrkæ,
10 fom kalles *domine noftre Latinorum*, oc hun er bigd
pa ten ftæd, fom Maria Magdalene oc Maria Cleophe
met fleræ andræ, ten tidh te fowæ vor herræ *Ihefum*
Christum hengæ pa korffeth, grædæ oc iemmerligæ
lodæ. Jtem noget fa fran ten kyrkæ, fom ten helly
15 graf || j ftar, er en vnnerlig oc coftælig bigningh och 32 b
megit fkøn oc¹¹ trind, fom kalles *templum dominij*¹²,
oc er hu[n]drædæ oc tyuæ oc en fex alnæ høgt, oc ter
æræ mangæ pelæra j, fom¹³ tet vppæ hollæ, oc mit j
templet ter er en ftæd, fom er høghræ en fiorten¹⁴ trapper,
20 oc han er all om giort met pellæra oc hafuer firæ
portæ ponnæ fek efter firæ verdens delæ, ok te portæ
æræ coftæligæ gioræ oc vd fkornæ af cipreff. [Jnnen
foræ ten norræ port¹⁵ er en kellæ met clart oc rent
vatn, fom fordom pleydæ¹⁶ at rynnæ, men nw er tet
25 ftillet¹⁷. [Vdhen for templet er eet fkønt, rumt hus¹⁸,
oc guluet er lagt met huid malmerften, och tettæ tempel
ftar j ten ftæd, fom gudz tempel vdy ftod j *Ihefu*
Christi tiid, || oc effter hans opftondelfæ vor tet for- 33 a

C: alle Chriftnæ; all crifthenhed, A; *omnes christiani peregrini*,
lat. ⁸ Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig. ⁹ AC: *hospitalis*,
lat. ¹⁰ A; *cxx*, C; *centum vigintiquatuor*, lat. ¹¹ A tilføj.: er.
¹² Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig. ¹³ fom fom, A.
¹⁴ A; *xiiij*, C; *xiiij*, lat. ¹⁵ ante portam aquilonarem intra
templum, lat. ¹⁶ Så A; sikkert fejl for pleydæ.
¹⁷ ftille, C. ¹⁸ In toto circuitu edificij extrinsecus est velut

derfuet af te Romeræ. Sien bigdæ keyfæren Adryanus tet opp j gen j ma[n]gæ aar oc lang tid men ey j fadan form, tet førmeræ¹⁹ tempel bygh²⁰ wor, oc ten hōwæ bigningh²¹, fom ter vdy ftondher, fom før er rørt, ten kallæ Iødernæ *sancta sanctorum*, oc mwæ j 5 vidæ, at Saraceni giøræ²² ten tempel megit²⁰ verdicheth oc heder. Nor te tiid indga fkulæ, taa drawæ²³ te af tørres fkoo oc fallæ²⁴ ponnæ tørres knæ oc bedæ inderligæ til ten all mektiftæ gud, oc ter eræ engæ belædhæ j templet, men [manghæ lamper²⁵ æræ ter, fom altid 10 brennæ. Te ftædæ enghæ [Cristnæ eller Iøder²⁶ at gongæ ter ind oc menæ, at te æræ werdigæ²⁷, at tee 33 b ter ind gaa fkullæ. || Hadæ iec ey haft foldanens breff, ta hadæ ey iec kommet ter jnd. Tha iek ter jnd gik met mit felfkap, ta droo iec af minæ fkoo oc tenktæ 15 faa met ftor ruelfæ, at oos burdæ thet meget ydermeræ at giøræ en tee wtro Saracener, och veffæligæ bør ten ftet at holleff j ftor verdiched, forty at ten tid Salomon koning førft²⁸ hadæ bigd templet vdy ten fammæ fted, fom gud hannum bødth, oc hans fader 20 Daud hannum befoel, ta bad han gud om, alt Israels²⁹ folk neruærendes, at hoo fom badæ gud om noget retferdich³⁰ fagh j ten ftæd, at han fkullæ vordæ hørt. Ta fennæ gud hannum eet tegn af hemmælind met eu fky, at hans bøn vor hørt, fom iftoria veritatis 25 34 a vdhuyfer j ten trediaæ || koningæ bogh. Jtem j ten ftæd,

pro atrio latum spacium loci, lat. ¹⁹ *Rettet.* førmeræ, A; formere, C. ²⁰ *Så A.* ²¹ *locum, lat.* ²² *Rettet.* giøræ, A; giørde, C; exhibit, *lat.* ²³ *droge, C.* ²⁴ *fulde, C.* ²⁵ *multe lampades, lat. B;* multi lapides, *lat. A.* ²⁶ *Indsat efter C:* ingen Chriften eller Iøde; *mgl i A. Lat. har:* *Neminem christianorum feu iudeorum.* ²⁷ *Så A* (= wverdigæ); megit werdige, C; indignos, *lat.* ²⁸ *forft . . . templet; primum . . . templum, lat.* ²⁹ *C og således ellers altid i A; ifrael, A.* ³⁰ *Efter C:* retferdig; retferdiched, A. ³¹ *Mgl.*

fom fornefnde koningh hadæ bigd eet altæræ at offræ
 ofuer ponnæ, [fom ta vor fedh³¹, [fom stod³² vden ten
 veltræ port ved templet, ter er end nw eet altæræ men
 ikcæ fkapt fom tet anneth oc [ey heller³³ sadan tiæn-
 5 estæ. Jtem [foræ then port³⁴ fines en en deel af ten
 port, fordom wor oc hed speciōfa, ter fom Petrus³⁵ oc
 Iohannes ewangelifsta³⁶ sadæ til ten syugæ, fom laa
 krumpen [oc bad almefæ³¹: «Vdy Ihesu Christi nafn,
 ftat opp [oc gak», huyken fom geeniften opp stodh oc
 10 lofuædæ gudh³⁷.

Aff fleræ hellyæ stæder ter vdy staden.

Capitulum xvj¹.

Hoos tettæ fornefnde tempel² vedh ten³ høyræ fidæ
 noget fa neer er en annen kyrkæ, fom nw kalles
 15 scola⁴ Salomonis, || oc fien j fynner er en annen kyrkæ, 34 b
 fom⁵ kalles nw templum Salomonis, fom fordom wor
 hofueth oc beginnellfæ til templariorum⁶ orden. Jtem
 nær ter vdh fran er en fkøn sancte Anne⁷ kyrkæ⁸, oc
 ter figs, at vor fruæ [vor vndfongen oc fød af sancta
 20 Anna⁹, oc Ioachims oc sancte Annes graff vifes j ten

i lat. ³² *Mgl. i C.* ³³ *nec, lat. B; fed tamen, lat. A. Herefter er vel glemt til = lat. ad. — 6 spalte-linjer i lat. forbig.*
³⁴ *in hac atrij parte, lat.* ³⁵ *Rettet. petretrus, A.* ³⁶ *Indsat efter C: Euangelifte; mgl. i A; euangelifsta, lat.* ³⁷ *et statim consolidabantur illi plante, lat. — Herefter har A et forkortet et cetera.*

Kap. 16. ¹ *Herefter har A et forkortet et cetera.* ² *atrio, lat.* ³ *Efter C: den; tennæ, A.* ⁴ *Efter C: Stola; templum, A; scola, lat.* ⁵ *A tilføjer: oc.* ⁶ *A = lat.; templorum, C.* ⁷ *Så må der læses med D: Annæ; aririe, A; mgl. i C; anne, lat.* ⁸ *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* ⁹ *in eiufdem matris sue vtero fuiffe*

fammæ [kyrkæ, giort¹⁰ koftæligæ af fteen, too trapper oc tyuæ nøder at. Tok ferdæ *fancta* Elena drotning *fancte* Anne legemmæ tædhen oc intel *Constantinopolim*, fom nw ligger j *fancte* Sophie¹¹ kyrkæ, oc *fancti* Ioachims been liggæ end kuer. Jtem j ten fammæ kyrkæ¹² er 5
 35 a *ten probatica piscina*, fom engælin pleyædæ fordom at røæ, oc huylken en fyugh || ter førft vdy kundæ kommæ effter hans rørelffæ, han vordæ karx¹³ af allæ honnæ fyugæ, huylket vatn fom nw er glømt oc ligger fom en wren bek¹⁴. Jtem Sions byerg er ten høxtæ ftæd, fom 10
 j ftaden er, oc ter næden hoos er eeth fkønt floet¹⁵ bigd af en foldan, oc øfuerft ponnæ byerget ter æræ mangæ koningæ begrafnæ, fom ær Daudid oc Salomon oc mangæ fleræ, fom efter tøm æræ koningæ vornæ; oc fom mand ind gar til bierget, ter [ligger ten fteen, fom laa 15
 ponnæ vor herræes graff¹⁶, oc han er gantzæ ftoor, fom oc fter *scerefuet*: Erat *quippe magnus* valde. Ter ligger oc eth ftikcæ [af ten ftydh, fom vor herræ vor bundhen vedh¹⁷, oc en deel af tet bord, fom vor herræ odh fin
 35 b afthen madh ponnæ meth finæ || *apoftoli*¹⁸, oc [noger 20 trapper vnder ten capellæ¹⁹ ter vifeff ten fted, fom vor herræ han odh fin aften moltid vdy, fom varet hafuer eet fkønt oc rwmt hws, oc er ter tet vatn fad, fom vor herræ todæ finæ *discipules*²⁰ føder inden, oc hoos tet vatn fad ter vor *sanctus Stephanus* førft 25

genita et concepta, lat. ¹⁰ kircke gaard, C; *lat. har:* in defcenfu eccleſie. ¹¹ Rettet. fophiem, A. ¹² Her ender D. ¹³ Se indl. ¹⁴ cifterna, lat. Herefter 4 spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁵ A; ftad, C; *castrum*, lat. ¹⁶ *habetur capella. et in illa lapis monumenti*, lat. ¹⁷ Således må der læses. fom vor herræ vor bundhen ponnæ fom er eet ftikcæ af en ftydh, A; aff denn ftytte fom vor herre vor bunden ved, C; *columna flagellationis*, lat. ¹⁸ A; *disciple*, C; *apostolis*, lat. Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁹ Vnder den Capell nogen trapper neder, C.

iordet af Gamaliele oc andræ [gutz venner²¹, ok vdy
 ten sammæ ftæd jn kom Ihefus at luctæ døræ effter
 fin opftonnelfæ til finæ²² discipulis oc fadæ: «Freth
 met eder»²³. Han fendæ tøm oc ten hellyæ and pinzæ
 5 dagh vdy ten sammæ fted j brennennæ tunges.
 Jtem fran tet bierg [Syon henner ftaden²⁴ [er en kyrkæ²⁵
 fom er vidh [sancto Saluatori²⁶ til²⁷. Ter ligger nw
 meftæ delen aff sancti Steffani ben, fom før er nefndh-
 er, oc sancti Crifoftomi²⁸ venftræ arm; oc [fran
 10 bierget vefter vd j mod gaden²⁹ er en fkøn vor fruæ
 kyrkæ, ter fom || vor fruæ lengæ bodæ³⁰ effter vor 36 a
 herræs opfarelfæ³¹. Hun³² bodæ³³ oc en ftundh jn valle
 Iofaphat, oc [ter dødæ hun oc vor hederlighæ begrafuen
 af allæ appoftolæ. Jtem [fram at ten gadæ, fom man
 15 gonger henner ten dal Jofaphat³⁴, ftonder en keldæ, fom
 kalles natatoria Syloe. Tid fennæ vor herræ ten, fom
 blinder vor fødder, at too finæ øfuen; han kom j gen
 wel fende; oc fommæ fiæ, at Yfaias propheta ligger ter.
 Jtem er ter eet fteen bierg, fom fordom hed Morea;
 20 tet ligger ikcæ lonkt fran templeth finder vdh. Øfuerit
 ponnæ ten ften plæyædæ vor herræ at fidæ oc kennæ
 finæ discipulæ oc folket oc gioræ³⁵ ter mangæ
 miracula, oc ter forlod han qwinnæn allæ³⁶ finæ finder

Angående capellæ jfr. not. 16. ²⁰ Efter C: disciplers; appoftolos, A; discipulorum, lat. ²¹ viris timoratis, lat. ²² Rettet. fina, A. ²³ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ²⁴ A; fom ved ftadenn er, C; syon versus ciuitatem, lat. ²⁵ Indsat efter C: er en kircke; mgl. i A; habetur . . ecclesia, lat. ²⁶ A; S. Saluatoria, C; saluatori, lat. ²⁷ AC. ²⁸ Rettet. crifoftimi, A; crifoftomi, lat. ²⁹ ab hoc monte versus austrum ab oppofito platee, C. ³⁰ A synes nærmest at have bedæ; e og o ligner ofte meget hinanden. ³¹ A; opftandelfze, C; ascensionem, lat. ³² Rettet. hum, A. ³³ in ifto loco defungebatur et in illo . . . fuit fepulta, lat. ³⁴ ab hoc monte in vico eundi versus vallem Iofaphat, lat. C har: . . . ganger den dall Jofaphatt forbj. ³⁵ giore, C. ³⁶ Indsat efter C: alle; mgl. i A; omnia, lat.

fom greben vor j hoord. Jtem tuert fran ten kellæ
 36 b natatoria³⁷ er eet belædæ hugget j en ften, grofuæ||ligæ
 giort — tet kallæ te [manus Abfalon³⁸; huorforæ tet
 fa heder, teth findes [in libro regum secundo³⁹ —, oc [ter
 hos ftor⁴⁰ en hyld, ter fom Iudas fek felf hengddæ, [vdy 5
 ten hyll eller en annen, fom ter hoos ftondit hafuer⁴¹.
 Jtem fran tet bierg finder vd [vel eet ften kaft⁴² er
 en dall Acheldemag⁴³, [fom køpt vor⁴⁴ foræ trætyuæ
 penni[n]gæ, oc ter æræ begrafnæ mangæ pelægrimæ,
 oc ter fines end mangæ boligæ, [ter fom ærmædæ 10
 fordome vdhy boot hafuer⁴⁵.

Aff tee helliæ ftæder, fom æræ
 vdhen ftatzens mwr.

Capitulum xvij.

For vden ftatzens mwr¹ Iherufalem oppa² ten øftræ 15
 fidæ er³ ten dal Iofaphat, hart intel muren⁴, oc j
 ten dal er *fancti Stephani proto martiris* kyrkæ j ten
 ftæd, fom han vor ftender j hiell, oc ter ey lonkt fran
 37 a er endh || ftatzens porth, fom kalles aurea, ten forgiltæ

³⁷ Herefter har A et forkortet et cetera; uden tilsvær. i C og lat. ³⁸ Efter C: manus Abfalonn = manus abfalon, lat.; A har: magnus abfolon. ³⁹ A = lat.; i denn tredie konningernes bog, C. ⁴⁰ A; faa der hofz øenn, ftaar, C; vbi de prope vidi, lat. ⁴¹ AC; ad quam (v. l. in qua) uel circa cuius locum, lat. ⁴² vltra vallem ad iactum lapidis, lat. ⁴³ A; hackeldama, C; acheldemach, lat. ⁴⁴ in quo fuit emptus ager, lat. ⁴⁵ Så omflyttet. fom ærmædæ ter vdhy boot hafuer fordome, A; fom Eremitter i fordome tiid vdi boit hafuer, C; lat. har: et vestigia cellularum de quondam illic commorantibus heremitis. Efter fordome har A et forkortet et cetera.

Kap. 17. ¹ Rettet. nwr, A. ² A har her og oftere først haft oppæ, der ved en lille streg senere er rettet til oppa. ³ C; oc, A; eft, lat. ⁴ C;

port; han ftor nw altid lucter. Ter red wor herræ ind⁵
oppa afnind, oc ter fines en try eller fleræ fieth, fom
afnen gik, j ftenen, [oc ter neft⁶ er tet biergæ Oliueti,
fom fa heder af oliæ træ, fom ter fta, oc vdy dalen
5 løber eet vatn, fom heder torrens Cedron, oc ter hoos
er en fkøn kyrkæ, fom vor frues graff er vdy; [ther
er⁷ [firæ oc fœrrætyuæ⁸ trapper at gaa ned j kyrken⁹.
Dalen er vden til for høuet af vatnet eller aff anneth
fall. Ter vifes vor frues graff¹⁰ altings tom, och j
10 fkullæ veffæligæ thro, at hun er opp [ftondhen oc¹¹
tagen til hemmærigæ [meth kropp oc fiæll¹² aff Iheju
Christo, fin fœn, oc opphœfuet ofuer allæ ænglæ koor,
ter fom hun beder foræ off oc for al verden; || oc 37 b
hoos grafuen ter æræ tu altæræ; vnner tet enæ er¹³
15 en kellæ, fom figs at kømmæ¹⁴ af en te floder, fom
vdh løbæ af Paradis. Jtem noget fa ner ten kyrkæ er
ten ftæd Getfemani oc en capel, fom Iudas forrodæ
vor herræ Ihefum Christum, oc ter vor mek viſt [en
figuræ af¹⁵ en hand, fom vor trykt j en ften, fa at engin
20 malæræ eller meſtæræ kundæ hafuæ giort hennæ fuptil-
æræ met fin konſt. Te fiæ ter, at Ihefus Christus
gioræ tet meth fin hand, ten tid Iødernæ togæ ponnæ
hannum met tørres wrenæ hender. Jtem tæden af oc
eet ften kaſt finder vdh ter er ten ftæd, fom han bad
25 til fin fader oc gaf blodich fued af feg, [fom ſcriften
vduyfer¹², oc ey lo[n]gt ter fran ter vifes Jofaphats
graff, fom fordom vor koning j Iødæland, oc af hannum
heder ten dal Iofaphat, oc tro vy veffæligæ, at Ihefus

A har murz, der måske foruden muret også kan betyde muren,
da mz et par gange står for men. ⁵ Indsat efter C; mgl. i
A. ⁶ Statimque vltra vallem iofaphat, lat. ⁷ Så må der
vel læses. ther, A; och er, C. ⁸ Så rettet. firæ oc tratyuæ, A;
xlilij, C; quadragintaquatuor, lat. ⁹ Efter C: kircken; kyrkæ,
A. ¹⁰ C tilf.: men hun er. ¹¹ Mgl. i C og lat. og er viſt
uopr. ¹² Mgl. i lat. ¹³ Indsat efter C; mgl. i A. ¹⁴ Rettet.

38 *a* fkal komnæ til || ten dall [domæ dagh¹⁶ at¹⁷ hollæ
 ter fin dom och allæ menniskæ at rettæ¹⁸ efter finæ
 gerni[n]ger. Jtem hoos eet armbørfæ fcut fran ten
 graff er en kyrkæ, ter fom *sanctus Iacobus maior*
 vor førft begrafuen, oc fien førdes hans ben til Gallici- 5
 am oc liggæ j Compostelle¹⁹, ter fom te nu holdes j
 ftor heder. Jtem øfuert ponnæ tet biergæ Oliueti er
 ten ftæd, fom vor herræ ford opp tel hemmæind meth
 opløftæ hender, fom hans *apoftolæ* oc *discipuli* ner-
 uærendes fowæ clarligæ, oc ponnæ ten fted er en fkon 10
 kyrkæ, oc ter fynes j ftenen eet fiet af vor herræs
 venftræ fod²⁰, fom fift vor oppa iorden, ter han opp
 ford, oc ter ey lankt fran er end capel, ter fom vor
 herræ fad oc predikcædæ te ottæ falichedh²¹, oc
 38 *b* meen mand, ath han ter kennæ finæ *discipulis* || ten 15
 helly ben *pater nofter*, oc ter ey lonct fran er *sancte*
Marie Egipciace kyrkæ, oc ter fines en hennæ kyrkæ²²,
 fom hun vor laut vdy, oc ey lankt tæden er ten gadæ²³
 Betfage, ter fom vor herræ vildæ to af finæ *discipulæ*
 efter *afinam* oc hennæff føll, [ten tid han ridæ vildæ 20
*intel Iherufalem*¹². Jtem fom man gar neder af bierget
Oliueti, henner ftæden, er ten ftæd²⁴, fom vor herræ
 han *græth*, ten tid han fa ftæden *Iherufalem*, oc fadæ fa:
Si cognouiffes et tu. Jtem [neder bæder hoos bierget
 øfter vdh²⁵ er *Bethania*, ter fom *Simon leprofus*²⁶ bad 25
 vor herræ til geft, oc *sancta Maria Magdalena* fek ter

komma, *A*. ¹⁵ *Mgl. i C.* ¹⁶ *Her foran har C paa.* *Også A*
har ellers ponnæ domæ dagh. ¹⁷ *C; oc, A.* ¹⁸ *Herefter skulde*
man vente huer. ¹⁹ *C = lat. B msc.; compostole, A; Compo-*
ftellis, lat. A. ²⁰ *Efter C: foid; fiæd, A; pedis, lat.* ²¹ *Så*
A; faligheder, C; beatitudines, lat. ²² *Så A; oc ter . . .*
kyrkæ mgl. i C. Der skulde stå graff = lat. tumba. ²³ *vicus,*
lat. ²⁴ *Så må der sikkert læses med C: fted; ftæden, A.*
²⁵ *vltra montem in descensu eius in orientem, lat.* ²⁶ *A; den*

afløfn af allæ finæ finder, och vdy ten sammæ by, som hærtæ te to søstræ til, Marie oc Marte, ter op-
 uoktæ han tørres broder Lazarum, som firæ dagæ hadæ
 varit døder. || Jtem er fem milæ, som leuca heder, 39 a
 5 tæden oc tel Iherico, som fordom vor en fkøn ftad,
 men nu er tet en liden by. Ter crøph ten righæ Zacheus
 oppa tet [træ ficcomorum²⁷, at han mattæ fe vor herræ,
 som ter fram gik, oc han [i gaff²⁸ firæ folth [al tet²⁹, som
 han met vrætæ fonget hadæ, och fek afløfn af allæ finæ³⁰
 10 finder. Jtem af Betania oc intel Jordans³¹ flod ær
 ottæ milæ, som leuca kalles, alt biergæ oc dalæ. Jtem
 af Betania æræ fex milæ øfter udh tel tet biergæ, som
 diæfuælin freftædæ vor herræ, ten tid han hadæ fastet
 ferrætyuæ³² dawæ, oc ter ftod fordom en kyrkææ³⁰,
 15 men nu [er ter entæ vden fa Cristiani³³, som hedæ
 Georgici³⁴. Jtem allæ vegnæ bland Saracener oc het-
 ningæ finder mand criftnæ falk boendes, oc gifuæ stor
 fkath. Te æræ allæ døptæ oc thro || ponnæ te helly 39 b
 trefoldichet. Tok fkil tøm at³⁵ thørres fedet oc tro,
 20 fa at te hollæ tøm ikcæ efter romfkæ kyrkæ³⁶. Sommæ
 af tøm hedæ Iacobite³⁷, sommæ Surii³⁸, sommæ Vefto-
 ronj³⁹, sommæ Arreanj⁴⁰. Jtem tet forfcrefnæ ftoræ
 byergæ teth heder ortus Abrahæ⁴¹, forty at Abraham
 patriarcha fordom bodæ ter, oc løber en ryuer fram

Spedalke, C; mgl. i de benyttede lat. udgaver. ²⁷ A; Morber træ, C. ²⁸ Så A; igienn gaff, C, og dette er vel det rigtige. ²⁹ altz, A. ³⁰ I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17). ³¹ C; iordens, A. ³² Efter C: xl; trætyuæ, A; quadraginta, lat. ³³ habetur ibi quasi cenobium quorundam christianorum, lat. ³⁴ A = lat.; georgiti, C. ³⁵ C tilføj.: y. ³⁶ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ³⁷ Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig. ³⁸ Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig. ³⁹ Så A; vektoruni, C; nestorini, lat. BC; Nestori, lat. A. ⁴⁰ C; aranj, A; arriani, lat. ⁴¹ C; habraee, A; abrahe,

hoos bierget, ter fom vor herræ bødth Helizeum⁴² kaftæ falteth⁴³ j vatnet, oc tet biergæ tet er fran Iherico ey⁴⁴ mer en een ftor mil, fom leuca kalles⁴⁵.

Aff te andræ merkæligæ ftæder
oc af tet dødæ¹ haff.

5

Capitulum xvij.

Fremdelis fran Iherufalem vester udh en mil, fom leuca kalleff, er en fkøn kirkæ, ter fom figs, at tet træ voxtæ², fom teth helly korff vor vdh aff³, oc meen mand, at tet er fanth, [fom och beuifælict er met ten kyrkæ, fom ter oppa bigd er⁴. Jtem tæthen to milæ
40 *a* fram || er en annen kyrkæ, ter fom *sancta Maria* oc Elyzabeth hennes fenckæ møttes oc helfedes⁵, oc tæden een leuca er Emaus⁶ [teen by⁶, fom er fra Iherufalem fexaginta ftadiorum, ter fom *discipuli* kendæ vor herræ
15 pofkæ dag, ter han opftonden vor af dødæ, [ther vdy, ath han brød brødet⁷. Jtem fran Iherufalem een annen vey vdh æræ tho ftadia tel⁸ en ftor⁹ graff, ter fom te tolf tufendæ¹⁰ *martirum*¹¹ voræ vdy laudæ,

lat. ⁴² Så rettet. henerzeum, A; Elifzeum, C; helizeum, lat. ⁴³ A; falt, C og således vel oprindeligere. ⁴⁴ Indsat af udg.; mgl. i AC; nec, lat. ⁴⁵ Herefter har A et forkortet et cetera.

Kap. 18. ¹ Rettet. rødæ, AC; mortuo, lat. ² Efter C: voxte; voxer, A; creuiffe, lat. ³ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁴ Så A og tilsvær. i C; lat. har derimod: *quamuis multa aliena et incerta scripta de crucis arbore feruntur per orbem.* ⁵ Så C; emws, A. ⁶ Mgl. i C. ⁷ in fractione panis, lat. ⁸ tel till, A. ⁹ Indsat efter C: ftoer; mgl. i A; grandis, lat. ¹⁰ Rettet. fufendæ, A. ¹¹ A; martyres, C; *martirum*, lat.

fom j hiel voræ flafnæ, ten tid Cofdre¹² keyfæræ aff
 Perfen vor foræ Iherufalem, oc een lówæ¹³, fom bodæ
 j ten fammæ kulæ, til fammen fankædæ allæ te
 legemmæ effter vor herræs vellæ oc kom thøm allæ
 5 fammen¹⁴ j iorden. Jtem fran biend at too leucas er
sancti Samuelis graff oppæ ponnæ eet byergæ, fom ||
 heder exultacionis uel leticie, forty at pelægrimæ, fom 40 a
 paa ten fidæ jnd gaa j ftaden, fa ter forft at fee
 Iherufalem. Jtem fran Iherico er trætyuæ ftadia til
 10 Iordanen, ter fom *sanctus*¹⁵ Iohannes døpte¹⁶ vor
 herræ *Ihesum Christum*, oc ter fran¹⁷ [at een mil¹⁸ er
 en fkøn kyrkæ bigd j *sancti* Iohannis hedher, oc ey
 loncth ther fran vor [mek vift⁶ eet hus, ter fom fordom
 bodæ *Ieremias propheta*. Jtem æræ mangæ godæ
 15 fefkæ j Iordanen. Hwn begindes vnder eet biergæ,
 fom heder *Libanus*, af too keldher, Jor oc Dan; ty
 hedher hun *Jordanis*¹⁹. Hun løber fram at en ftad²⁰
 fom hedher Maron, oc fram at tet vatn, fom hedher mare
Tiberiadis, och vnder te biergæ, fom heder Gelboe, oc
 20 blifuer longt²¹ || tidh vnder iordhen oc ter nefth brøfter 40 b
 hun vdh ponnæ een flet mark²², fom kalles Meldan²³,
 [jð eft forum, forty at ter²⁴ er eet marketh [een tid om
 aareth²⁵, oc ponnæ tet fiftæ tha løber²⁶ hun jnd j tet
 dødæ haff. [Tet vatn⁶, fom kaldes mare mortuum,
 25 tet er sex hundrædæ ftadia lankt oc [tu hu[n]dreth²⁷
 ftadia breth; tet gar intel Ierico oppa ten enæ fidæ,

¹² Efter C: Cofdre; cofdres, A; cofdre, lat. msc.; cofdroe, lat. AB. ¹³ Rettet. lowæ, A. ¹⁴ Rettet. fammem, A. ¹⁵ Rettet. *sancti*, A. ¹⁶ A har først haft døpter; r er overstreget, men e er bleven stående i steden for det alm. æ i udlyd. ¹⁷ Efter C: fra; hoos. A; lat. har: a fluuio. ¹⁸ Lat. har: ad dimidiam leucam. ¹⁹ A; Jordan, C; nomen iordanis, lat. ²⁰ locum, lat. ²¹ Så A. ²² Se indledn. ²³ A = lat. B msc.; Meldon, C = lat. A. ²⁴ A; i forneffinde forey, C. ²⁵ certis temporibus, lat. ²⁶ Rettet. lober, A.

oppa firæ leucas nær, fom er tiltee marcher, fom kaldes
 Eugaddi, ter fom te balsami træ²⁸ voræ optaghnæ oc
 ferdæ²⁹ in vdy Egipten, oc stonnæ hoos Chayr, fom før er
 screfuet aff. Tettæ fornefnde dødæ haff heder fa, forty at
 thet stor alt³⁰ stellæ, oc forty ath tet er best [vatn af tæff³¹ 5
 oc tet lucter illæ, oc ten iord, fom ligger nest stran-
 41 b bankcæn, || hun gifuer ey grødæ foræ ten besked, fom
 aff vatnnet gar³². Jtem æræ ter engæ feskæ vdy eller
 annet tet, fom lif hafuer³³. Sommæ kallit mare
 Alphaide, fommæ kallit flumen³⁴ demonum. Jtem 10
 fom³⁵ prophetin sadæ fordom³⁶ tel tee bierg Gelboe,
 at huerken dug eller regn skal kommæ³⁷ ponnææ³⁸
 tøm, tet skal mand forsto andæligæ, forty ter voxer
 hævæ træ, fom cedri hedæ. Ter voxer oc abeldher,
 fom æblæ bææ, fa storæ fom en mantz hofuet, oc ter 15
 giøræ tee god drik aff. Jtem tet fornefnde dødæ³⁹
 haff teth atkillier tet helliæ land oc Arabiam, oc forthy
 bigdæ Gotfridus de Baylon⁴⁰ eet skønt floth oppæ
 ponnæ ten annen fidhæ hafuet oc settæ ter oppæ⁴¹
 ma[n]gæ Criftnæ [at gømmæ oc foruaræ tet, ten tiidh || 20

²⁷ centum et quinquaginta, lat. ²⁸ Rettet. tra, A. ²⁹ Rettet.
 fordæ, A. ³⁰ altiid, C; lat. har: quod non viuide currit. fed
 eft velud lacus. ³¹ Indsat efter C: vand vdi imag; mgl. i A;
 lat. har: amara eft eius aqua (jfr. s. 142^a i cod.: er vatnet ther
 all sammen bæft aff tæff). ³² Herefter 3 spalte-linjer i lat.
 forbig. ³³ Herefter 10 spalte-linjer i lat. forbig. ³⁴ Rettet.
 flumem, A. ³⁵ Quod autem, lat. ³⁶ Så C = lat. olim; A
 har: fortøm. der vel skyldes misforståelse (for tøm), da ordet
 ellers ikke skrives med t. ³⁷ falde eller komme, C; veniant,
 lat. ³⁸ I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17). ³⁹ Indsat efter
 C: døde; mgl. i A; mortuum, lat. ⁴⁰ A; baelonn. C; lat.
 har: vnus successorum godefridi de belioen (A; boilhon, B;
 balion, msc.). ⁴¹ A (o: oppa, jfr. kap. 17, not. 2); paa

ter landet vor j *criftnæ mentz wæræ*⁴². Nu er *floteth* 42 a
 j *foldanens wæræ* oc *kalleff Carach*⁴³, tet er fa megit
 fom eet *koningælict bierigh*. Næden tet *bierig* eller
floth er een by, heder *Soball*⁴⁴; ter boo *mangæ Criftnæ*,
 5 fom *ftor fkath gifuæ*⁴⁵.

Aff Nazareth och aff Samaria.

Capitulum xix¹.

Nazareth ligger vdy Galilee land. Ther vor [wor
 herræ² opfødder, [ty kaldes han Nazarenus³. Teth
 10 er tre dags ferd fran *Iherufalem*. Tet vor *fordom* en
køpstæd, nu er ther⁴ faa hus, fa at teth kan *nøfuæ*
hedhæ eet *torph*, oc vdy ten *fted*, fom *engelind* kom
 til *iomffrue Mariam*, oc *sadæ*: Aue, *gratia plena, domi-*
nus tecum, ter vor *fordom* een *fkøn kirkæ*⁵. Jtem
 15 hoo fom gaar fran || Nazareth tel *ryggæ* j gen *gømnen* 42 b
 Galilee land, han kommer fram til [*Ramatha Sophim*⁶,
 ter fom ten tro *Samuel propheta* er fødder, oc frem at
 Silo, ter fom *Jødernæ bønæ* hus vor *færræ* en vdy
Iherufalem, oc frem at *Sichem*⁷, een dal gantze fruct-

C. ⁴² ad terram promissionis custodiendam, lat. ⁴³ A = lat. msc.; karach, C = lat. A; carath, lat. B. ⁴⁴ A; Sebal, C; fobal, lat. ⁴⁵ Herefter har A et forkortet et cetera.

Kap. 19. ¹ Herefter har A et 3 gange gentaget forkortet et cetera. ² A; vor herre Jesus Christus, C; dominus, lat. ³ de qua agnominatus est, lat. ⁴ A; dett, C. ⁵ Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig. ⁶ Så C; ramata fophin, A; ramatha Sophym, lat. msc.; Ramatha in Sophim, lat. AC; ramathaim fophin, lat. B. ⁷ Rettet. fichen, A; Sichim, C; Sychem, lat.

zømmælích⁸, fom er vdy Sammarie land, oc ter er end god ftadh, heder Neapolis⁹, fom er fran Iherufalem een dags ferdh, oc fa frem at Iacobs patriarche kellæ, fom Ihefus fad, ten tid han vor træter af veyyen, oc talædæ *met ten* [quinnæ, fom wor Samaritana¹⁰, oc 5 ter fines ath hafuæ waret en kyrkæ, fom nu nøder fallen er, oc ter¹¹ er een by, fom kaldes Siche⁷; ter er Iofep begrafuen, fom vor Iacobs patriarche føn; ter 43 a er oc || noget¹² tel fægning til af Iøder for hans ben¹³ fchildh, fom ter ligger; oc ey lonkt ter fra er eet 10 bierghæ, fom heder Garizim, och eet gamelt tempel, fom Saraceni¹⁴ pleyæ¹⁵ at bedæ vdy. Siden kommer hand tel Samariam til¹⁶ then ftad, fom nu kaldes Sebaſte, tet er tørres høxtæ ftadh j tet¹⁷ land, oc ther wor *ſanctus Iohannes baptiſta*¹⁸ førft begrafuen melløm 15 teffæ helly legemmæ, [Elyfei och Abdie prophete¹⁹. Tet er hoos xj leuce a²⁰ Iherufalem, och ter er end en anden keldæ eller brøn vdy bland biergennæ, fom oc kaldes Iacobs keldæ, oc hennes vatn omfkifther fin ferghæ [firæ finnum om arith²¹; tet wordher røth oc 20 grønt och clart oc vrent. Jtem ten tid ter apoſtoli 43 b predikædhæ, ta || togæ te af Samariam ved troen [oc

⁸ Så A. ⁹ Så C; neopolis, A; Neapolis, lat. ¹⁰ A; Samaritaniske quinde, C; ſamaritane, lat. ¹¹ Efter C: der = lat. ibi; teth, A. ¹² Indsat efter C: nogenn; mgl. i A; non minima, lat. A. ¹³ Rettet. benn, A. ¹⁴ Så AC; ſaracenorum, lat. A; det rigtige ſamaritanorum findes i lat. B msc. ¹⁵ pleyede, C. Lat. har: cum vetuſto templo orationis. ¹⁶ AC; lat. har: Extunc intratur ſamariam que modo appellatur Sebaſte. til er urigtig tilsat. ¹⁷ Efter C: det; tørres. A. ¹⁸ A; Euangelifta, C; baptiſte, lat. ¹⁹ helizei et abdie prophetarum, lat. Herefter er 3 ſpalte-linjer i lat. forbig. ²⁰ Så A; fra, C; ab, lat. ²¹ A; met tider om Aarit, C; lat.

voræ lengghæ Criftnæ²² oc gingæ²³ fiden fran troen j gen oc fuldhæ [efter tøm²⁴, ter lærdæ²⁵ tøm omod then belly troo, [oc fien kom Otgerus oc vatn dem met ftridh met mangæ fleræ land och rigæ indtel
 5 criftendommen j gen, oc han vor endh hertug af Danmarch²⁶, oc fiden lang tid ther effter ta dictædæ thee thøm een low²⁷, kettæry och lefnet, fom finderlich er vdh fran alth andet folk, oc fiæ, ath the throo oppa then gud, fom alting fkap²⁸ hafuer²⁹, oc tee bærae eet
 10 røth linet clædæ weep³⁰ om tørres hofueth, oc Saraceni te weuæ³¹ tørris hofueth meth hwet linet, och Criftnæ meth iacinctino³² oc Iødernæ || met gult. Jtem 44 a
 fran Nazareth ærae firæ leuce³³ intel Naym³⁴, ter fom vor herræ opuocæ vden portin en qwindes enighæ
 15 barn, [fom la ponnæ baren dødher³⁵. Jtem firæ³⁶ leuce tæden er ten fted, fom Iezabel fordøm bodhæ, ten verftæ drotning, fom j hiel vor træd vnner heftæ fødher oc opp vor ædhen aff hu[n]dæ af gutz rettæ hefn for henniff findher fkildh³⁷.

har: secundum quatuor anni tempora. ²² *Mgl. i lat.* ²³ *Indsat efter C: ginge; mgl. i A. Svarende til oc fiden . . . Danmarch har lat.: quos tamen postea per quendam caliphorum peruerfos Ogerus dux danorum per preliorum virtutem rursum subiugauit cristianitati.* ²⁴ *A har: tøm efter tøm.* ²⁵ *Rettet. A har læræ||dæ. Afskriveren har vist først tænkt på lærae = lærdæ (jfr. færae = færdæ o. s. v.) men så alligevel i den nye linje tilføjet dæ. En form lærædæ er ikke sandsynlig.* ²⁶ *Mgl. i C. Om Danmarch se indl.* ²⁷ *bog, C. Svarende til dictædæ . . . folk har lat. B msc.: fixerunt fibi herefim propriam et ritum ab omnibus nacionibus fingularem.* ²⁸ *Så A; Skabt, C.* ²⁹ *Herefter 5 spalte-linjer i lat. forbig.* ³⁰ *Så A; vundit C.* ³¹ *A; verme, C; inuoluunt, lat.* ³² *indico hoc est aereo fiue iacinctino, lat.* ³³ *Herfra og til leuce (l. 16) er forbig. i C.* ³⁴ *A = lat.* ³⁵ *Mgl. i lat.* ³⁶ *v, lat.* ³⁷ *Herefter har A et forkortet et cetera.*

Aff Galilea oc Samaria och aff
then olyæ, fom kalleff fardinay.¹

Capitulum xx^m 2.

Nota. Fran Nazareth en half³ leuca synes fiæd vty
en ften, ter fom Iødernæ villæ hafuæ fcutet [wor 5
herræ⁴ Ihesum Christum neder ath biergit⁵. Jefus
autem tranfiens etc.⁶. Jtem firæ leuce fran Naza-
44 b reth er then by Chana Galilee, ter || fom vor herræ
om vendæ vatn tel vin. Jtem er Tabor tet ftoræ
biergæ firæ leuce fran Nazareth, ter fom Ihesus Christus 10
[tranffiguratus fuit⁷ for [fommæ af⁸ finæ apofitolæ,
oc Moyfes och Elyas obenbarædes⁹. Ther vor fordom
een ftad met mangæ kyrker, men nu fines ter [entæ,
vden ath ther hafuer varet bygdh¹⁰, vden¹¹ tok vor
nogith folk in loco tra[n]ffiguracionis, oc then fted¹² 15
kaldes fcola¹³ dej¹⁴. Jtem fran Nazareth æræ tre leuce
til Saffra, fom iek før hafuer fcrefuet aff [quarto capi-
tulo¹⁵, oc fien kommer mand til mare Galilee. Tet er
en fœø oc er [fœth vatn¹⁶ oc er uel hu[n]drædhæ ftadia
lankt och ty oc halftredæfinztyuæ ftadia breth oc 20

Kap. 20. ¹ fardonay, lat. ² Herefter har A et to gange gen-
taget forkortet et cetera. ³ Mgl. i C; medium, lat. ⁴ Indsat efter
C: vor herre; mgl. i A; domini noſtri, lat. ⁵ ter fom...
biergit er forkortet gengivelse af 7 spalte-linjer i lat. ⁶ AC; lat.
har: per medium illorum ibat. ⁷ bleff forklart, C. ⁸ Indsat
efter C: fomme aff; mgl. i A; quibufdam, lat. ⁹ Herefter 3
spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁰ Så A og tilſvar. i C; fola...
veftigia, lat. ¹¹ Så A, jfr. lat.: excepto quod; mgl. i C. ¹² A;
Stad, C. ¹³ Så A (eller ftola); Stola, C; fcola, lat. ¹⁴ A =
lat.; domini, C. ¹⁵ A; det fjerde Capittel, C. ¹⁶ aque dulcis, lat.

fult af godæ fefkæ oc heder || eet andet nafn mare 45 a
 Tiberiadis; teth heder och Genezareth; tet¹⁷ om fkrifter¹⁸
 nafnet efter ftædernæ oc landen, fom tet oppa ligger.
 Jtem hoff tet haff plæyædæ Ihefus oftæ at varæ oc
 5 vandræ. Ther kallædæ han *sanctæ* Pædher, Andream,
Jacobum et Johannem tel fin tiæneftæ; ther gik han
 oppa vatnet met tørræ fødher⁹, oc ther kom han til
 finæ difcipulæ¹⁹ efter hans opftondelfæ oc fyltæ thørræ
 garn meth ftoræ fefkæ, hundrædæ oc halftredæfinztyuæ²⁰
 10 oc try. Jtem j ten ftad Tiberia, fom ligger hoos
 fommæ²¹ haff, er tet bordh, fom vor herræ odh²² aff j
 Emaus met finæ difcipulæ, ten tid han forfuand af
 tørræ afyn. Jtem ter hoos vifes thet bierghæ, fom
 vor herræ || fpifædæ fem tufennæ falk meth fem²³ 45 b
 15 brøth oc faa fefkæ. Jtem hoos fornefnæ haf er teth
 fafteftæ floth, fom vdy tet helly land er, fom er j een
 by, fom heder Cafarnaum²⁴, ter fom te fiæ, at *sancta*
Anna, vor frueff moder, vor fødher; [ter vor oc then
 godæ *senturio* føddher²⁵. Jtem nor te godæ pellæ
 20 grimæ hafuæ føkt allæ teffæ godæ²⁶ fornefnæ ftædher
 oc [fiædh fpor²⁷, fom vor herræ felfuer hadæ gonghet,
 [for afladh oc tørræ findhers forladelfæ fkild²⁸ [met
 fa dan gudælichedh, fom te af gud forueruæ kundæ²⁹,
 ta mwæ te faræ thennæ efter fcrefnæ vey hem j gen:
 25 Førftth til Damafcum, fom er een lang ftad [oc ftor³⁰

17 de, C. 18 *Rettet.* om fkrifter, A; omfkrifte, C. 19 *Rettet.*
 difcipulæ, A. 20 *Indsat efter C:* 1; trætyuæ, A; quinquaginta,
 lat. 21 *Rettet.* fommæ, A. 22 *Indsat efter C:* aad; mgl. i A.
 23 AC; paucis, lat. 24 A; Capernaum, C; Capharnaum, lat.
 25 *Mgl. i C;* ftetiffe habitatio vnus de bonis centurionibus,
 lat. 26 *Mgl. i C og lat. og er vist uopr.* 27 Så A, vel fejl
 for fiædh eller for fodfpor; C har: fodfpor. 28 *Mgl. i lat.*
 29 cum deuotione mentis et reuerentia debita, lat. 30 *Indsat*

och ful aff allæ hondæ kømmanfkaph. Han ligger ||
 46 a fran then hafn, fom te vdh feylæ muæ, tree dags ferd,
 oc ther j melløm føræ tee all ting oppa afnæ, hefftæ,
 dromedariis oc cameel. Sommæ menæ, at then for-
 nefnde ftad ftor ponnæ then ftædh, fom Cayn flogh 5
 fin broder j hell, Abell. Oc fran Damascum ikcæ
 lonkt er tet biergh Seyr, [oc ther ponnæ ftor en skøn
 ftad met too mwæ om kring³¹, oc er megit folk vdy.
 Jtem ey lonkt fran Damasco er eet floth ful fast, fom
 heder Darkeff³². Ter neft hafuæ pelægrimæ fem³³ 10
 milæ til en by, heder Sardanay³⁴, fom ligger oppæ eet
 høyth ften byergæ, oc ther æræ mangæ kyrker oc
 clofter, fom criftnæ mwncæ³⁵ oc nunder æræ vdy³⁶.
 46 b Ther neft kommer mand [til end by³⁷ fom || heder
 Bokar; ther er megin³⁸ god fæ gongh til allæ hondæ 15
 fææ; oc ther neft kommer mand ind vdy biergen, fom
 mangæ keldher æræ, fom flydæ met haft aff Libano³⁹,
 oc fa til eeth høyth bierg hoff en ftad, heder Tripolis.
 Ter bor nogræ Criftnæ vdy, fom ftord nøød lidhæ aff
 tee Saracener. Ther muæ pelægrimæ berodæ⁴⁰ thøm, 20
 huot hafn fom te vellæ fægæ at feylæ vdh aff landeth,
 eller⁴¹ til Beruk eller til [Sur eller til Tirum⁴². Nu

efter C: och ftoer; *mgl.* i A; *et grandis, lat.* ³¹ Indsat efter C: och der paa ftaar enn fkiønn ftad, met tho mure omkring; *mgl.* i A; *lat. har:* mons Seyr ciuitas grandis firmata duplicibus muris. Herefter er et par spalte-linjer i *lat. forbig.* ³² Herefter er 17 spalte-linjer i *lat. forbig.* ³³ Efter C: v; firæ, A; *quinque lat.* ³⁴ A; Sardinaj, C; Sardonay, *lat.* ³⁵ A; menifke, C. ³⁶ Herefter er forbig. 21 spalte-linjer i *lat.*, hvori der tales om den undergörende olje, der nævnes i kapitlets overskrift. ³⁷ per valles, *lat.* ³⁸ A; megit, C og således sikkert oprind. ³⁹ Herefter er 5 spalte-linjer i *lat. forbig.* ⁴⁰ Efter C: beraade; berettæ, A; deliberet, *lat.* ⁴¹ Så A (= enten), *jfr. s. 78¹⁵*; enthenn, C. ⁴² Så A og tilfvar. i C; Sur id eft tyrum, *lat.*

pa thet fiftæ muæ j vidæ, at thet helyæ landh hafuer
 j lengdom⁴³ fran Dan, fom er vndher Libano, oc til
 Berfabe⁴⁴ finder vdh hu[n]drædæ ha[l]ftredixæfinztyuæ
 oc trætyuæ || lumberfche leucas, och fran Ihericho lx⁴⁵. 47 a

5 Af¹ te Saracener oc therres leffneth.

Capitulum xxj².

Nu uel iec fiæ nogit af te Saracener oc therres lefnet
 meth ftakcædæ ordh, fom iek oftæ felfuer af thøm
 hørt hafuer, [och Machomets³ bogh, fom tee kallæ
 10 Alchoran⁴ eller Mefahaff⁵ eller Harne⁶, thøm butith
 hafuer, huykken bogh iek felfuer feet oc oftæ ofuerlæft
 hafuer, fforthy at Saracener te thro oppa⁷ ten gudh,
 fom hemmel och iordh oc⁸ all tingh, fom ter vdy ær,
 fkapt hafuer, oc for vdhen hannum er enktæ giort, oc
 15 bidæ then yderftæ domæ dagh, j huylken || thee ondæ 47 b
 met liff oc fiæll neder faræ skulæ til heluiteff⁹ euygh
 pinæ, oc te godæ skulæ faræ indh j Paradiis til then

eller er *wrigtig tilsat*. ⁴³ Så A; lengdenn, C. ⁴⁴ A; bethfabe, C; Berfabee, lat. ⁴⁵ Indsat efter C; A har et 3 gange gentaget forkortet et cetera; lat. har: a hiericho in totali latitudine circiter sexaginta. Noget mgl. vistnok i AC.

Kap. 21. ¹ Her foran har A: Nu wel iech fyæ nogit, der mgl. i C og vel er indkommet fra kapitlets begyndelse. De facta detestabili saracenorum, lat. ² Herefter har A et forkortet et cetera. ³ Rettet. och ma oc ma||chomets, A; och om Machometz, C. ⁴ Så C (senere rettelse?); acharon, A; alkaron, lat. ABC; alkaron, lat. msc. ⁵ Efter C: Mefzahaff; mesel haff, A; mefahaf, lat. ⁶ A = lat.; harne, C. ⁷ Opr. oppæ rettet til oppa, A (jfr. kap. 17, not. 2). ⁸ Indsat efter C; mgl. i A. ⁹ Her-

euig faliched, och then thro hafuæ ner¹⁰ allæ mennifkæ,
 te fom tungghæ och fkel¹¹ nydhæ¹². J muæ oc vidæ,
 at the Saracener ok hetningæ oc allæ andræ, fom ikcæ
 æræ Criftnæ eller¹³ Iødher, te thro, ath¹⁴ ikcæ er
 andet hemmærigæ, ter fom godæ oc helgæ¹⁵ mennifkæ 5
 j blifuæ fkullæ efther tettæ neruærendes lif, fom vy her
 vdh y lefuæ, vden thet Paradiis, fom paa iorden er,
 ther fom voræ forældræ Adam oc Eua foræ thearris
 vliidelffæ voræ [vdh fcunttnæ oc¹⁶ vth kaftæ. Tee fiæ
 48 a och, ath ther ryndher honikh, || melk oc vin, oc at the 10
 faa ther coftæligæ hus foræ thøm bigdæ meth gul oc
 felf oc koftæligæ ftenæ oc allæ honnæ legemligæ løft oc
 glædæ til euig tyd, effter thi fom her huer fortænt
 hafuer. Teffæ forfcrefnæ [faræ thi ver blindæ¹⁷, effther
 ty at tee hafuæ ikcæ tee helly trefollichets thro, oc tro 15
 ikcæ ponnæ Ihefum *Christum*, gutz enigæ¹⁸ føn. Jtem
 Criftnæ oc¹⁹ allæ the, fom døptæ æræ, oc loder, the
 troo oppa tet hemmelfkæ Paradiis, oc at²⁰ allæ mennifkæ
 effter tørres godgervingher fkulæ ther hafuæ løn [meth
 gudh oc²¹ nydæ oc fee guts claræ enlydhæ oc neruærelffæ 20
 met²² vbegrifuælich, ewinnælig²³ glædæ til euig tiidh²⁴.

efter har C: i, der måske burde indsættes. ¹⁰ Rettet. nor, A; moxenn, C; pene, lat. ¹¹ Efter C: Skiell; fiæl, A; rationibus, lat. ¹² Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ¹³ A; alle, C. ¹⁴ Svarende til ath ikcæ...vth kaftæ har lat.: bonorum paradifum tore terrestrem illum de quo fuit expulfus propter inobedienciam prothoplastus. ¹⁵ Rettet. helga, A. ¹⁶ Rettet. vdh fcunttnæ oc, A; mgl. i C. ¹⁷ A; erre der vdi forblindede, C. ¹⁸ euige, C; mgl. i lat. ¹⁹ A.C. Lat. har: Iudei vero et omnes baptifati. ²⁰ Indsat efter C: att; mgl. i A. Svarende til oc at...tiidh har lat. kun: vbi quilibet secundum meritum diuinitati vnietur per cognitionem et amorem. ²¹ A; oc met gud, C. ²² Så C; och, A. ²³ Så må der vel læses med C: Euindelige; ændelffæ oc, A. ²⁴ Herefter er 5 spalte-linjer i lat.

Jtem *Cristnæ*, fom then hel||lyæ thro hafuæ oc fullæligæ 48 b
 hollæ *meth* gudh vdy²⁵ *tørres* hierteff ydmighedh, tee æræ
 alz eneftæ lifsens børn och æræ vdy then rettæ vey til at
 kommæ vdy tet *hemmelfkæ* Paradiis, huilketh fom *Ihefus*
 5 *Christus* predicchædæ her j verdhen, oc han hædhen²⁶
 tidh opp fordh [oc fider hoos gudz faders høyræ hondh
 oc hiid igeen kommæ fkall ath dømæ lefuendeff oc
 dødhæ²⁷. Jtem nota, at *Saracener* thro oc [een deel²⁸
 ath varæ fandh [thet, fom gudh talædæ j gemmen
 10 propheternæ mund²⁹, men thee thro teth ikcæ
 befkedæligæ; ikcæ³⁰ vellæ tee oc ladæ thøm vnderuyfæ³¹
 af nogher mand omod therriff || Makomets bogh. Jtem 49 a
 nota. *Saracener* fettæ firæ³² prophetæ ofuer allæ tee
 andræ oc fighæ, ath *Ihefus*, iomffru *Marie* søn, er then
 15 høxtæ ofuer allæ prophetæ, oc fighæ, at hand³³ fkal
 uth fiæ gutz ordh oc rettæ dom³⁴ ponnæ domæ dawæ.
 Fforæ then anden fettæ thee *Abraham*; hannum fighe
 tee at varæ gutz veen oc thro prophetæ; fforæ then
 tredie *Moyfen* oc fighæ hannum at varæ gutz fortalææ³⁵,
 20 fender aff gud til *Iødernææ*³⁶. Fforæ then fiærdhæ
 nefnnæ thee *Makometh*, [then fkalk³⁷, oc fighæ hannum
 ath varæ hellik och [figæ hannum at³⁸ varæ thøm fendher
 aff gudh *meth* then low [oc thro³⁹, fom ffor vdy hans
 bogh. Jtem holle the tet || for vdhen all tuyl, at *fancta*⁴⁰ 49 b

(om Jøderne) forbig. 25 A; oc, C. 26 Mgl. i C. 27 Mgl. i
 lat. 28 omnia, lat. 29 Mgl. i C. 30 Svarende til ikcæ. . . .
 bogh har lat.: quia nesciunt specificare. nec curant sibi
 specificari. ymmo specificanti contradicerent de facile vel
 negarent. 31 vnder || vnderuyfæ, A. 32 C tilf.: fuldmectige.
 33 Indsat efter C; mgl. i A. 34 C; thøm, A. 35 Efter C:
 fortalere; fortabææ A; prelocutori, lat. 36 I slutn. af linje (jfr.
 kap. 4, not. 17). 37 Mgl. i lat. 38 Mgl. i C og lat. og er vel
 uopr. 39 oc tiderne, C; mgl. i lat. 40 A; Jomfru, C; beatiffima

Maria føddæ Ihesum oc bleff [iomfru en⁴¹ [efter hans fødilffæ, ren vdhen all smittæ⁴²; the høræ oc gernæ thalæ om hennæ¹². Jtem Makomets bogh [fier oc, at iomffru Maria føddæ Ihesum *Christum* oc bleff iomffru⁴³, oc at han er høxt⁴⁴ øfuer allæ *propheter* och wor fand 5 *meth* ordh ok *gerningher*¹². Jtem sien fetthæ the *sanctum Iohannem* ewangeliftam nest effther the for *scetfnæ firæ*, oc han er høxth øfuer allæ the andræ oc⁴⁵ er full aff *salicheth* ok fand *kennædom*, oc han gaff blindæ *therreff* øfuen⁴⁶ oc gioræ clofter *fyughæ* 10 *renæ* oc gaff *dødhææ*³⁴ *liff*, oc at⁴⁷ han opford *lefuendeff* til *hemmærygiff ryghæ*⁴⁸. Jtem nar⁴⁹ fom ||
 50 a the *Saracener læfæ sancti Iohannis* eller *Luce ewangelium* j then *ftædh*: *Miffus eft* [*angelus Gabriel*⁵⁰, ta hollæ tee bodæ *therris henner ofuer therreff hofueth*, 15 oc *fidhen kyffæ tee*⁵¹ *ther oppo met ftor ydmygheth*⁵². Jtem *fiæ Saracener*, at *Iødernæ æræ vantro* oc gioræ *illæ*, at the *ikcæ villæ thro Ihesum*, fom *thøm aff gud fendher wor*¹². [Te thro oc *ikcæ*, at han *villæ ladæ*

virgo, lat. ⁴¹ Rettet. iomfru, A (er fejlæsning for en, jfr. kap. 11, not. 7). ⁴² intacta, lat. ⁴³ Så A og tilsv. i C; forkortet (og uheldig) gengivelse af 24 spalte-linjer i lat. ⁴⁴ Rettet (jfr. l. 8). høxta, A; ophøyet, C. ⁴⁵ Herefter er i AC forbig.: hans ewangelium; lat. har: Cuius et euangelium fatentur esse plenum salutari et veraci doctrina. ⁴⁶ AC; illuminaffe cecos, lat. ⁴⁷ Så AC. Efter firæ, oc (l. 8) er vel forbig.: te fiæ at. ⁴⁸ Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig. ⁴⁹ Svarende til nar fom...ydmygheth (l. 16) har lat.: si quando farraceni teneant scriptum euangelij sancti Iohannis. aut illud beati Luce. Miffus eft angelus Gabriel a deo et cetera. eleuant ambabus manibus pro reuerentia super capita apponentes. et super oculos ac osculantur quamsepe cum summa deuotione. ⁵⁰ Så C = lat.; gabriel angelus, A. ⁵¹ Indsat efter C: de; mgl. i A. ⁵² Herefter er 3 spalte-linjer i lat.

fek pinæ af Iødernæ, men at Ihefus ford til hemmæ-
 rygiff, och Iøder:næ pintæ een annen⁵³. Saa dan van-
 tro⁵⁴ oc villedffæ hatuæ tee vflæ Saraceni [oc mangæ
 vtaligæ andræ oc ville ey waræ vnderuyfdhæ, faa at
 5 tee kommæ mattæ vdy rettæ veyyæ⁵⁵. Toch⁵⁶ ath the
 j finnerligæ article well || kennæ then rettæ thro, tha⁵⁷ 50 b
 æræ manghæ aff thøm kompnæ til then rettæ thro oc
 bekennelffæ oc æræ wordnæ criftnæ, ok manghæ aff
 thøm wordæ godhæ⁵⁸ at kommæ vdy rettæ veyyæ,
 10 hafdæ⁵⁹ tee predikcæræ, fom thøm guts ordh clarligæ
 foræ fighæ villæ. Jtem kennæff tee end⁶⁰ selfuæ, at
 Machomets bogh oc hans low fkal een fuygæ thøm,
 faa fom nu giør⁶¹ Iødernæ low, oc fighæ, at then
 criftnæ low oc thro fkal blifue til then yderftæ domæ
 15 dagh⁶².

forbig. ⁵³ Forkortet gengivelse af 23 spalte-linjer i lat.
⁵⁴ A; tro, C. ⁵⁵ Lat. har: quem (errorem) et argumentis
 suis munire conantur. Herefter er 13 spalte-linjer i lat. forbig.
⁵⁶ Svarende til Toch ath...foræ fighæ villæ (l. 5-11) har lat.: Ifti
 tamen qui in aliquibus appropinquant vere fidei. multi eorum
 quandoque funt conuerfi. et plures adhuc de facili conuerte-
 rentur. fi haberent predicatores sincere eis verbum dei tractantes.
⁵⁷ oc, C. ⁵⁸ Herefter har A: oc kommæ oc, der mgl. i C
 og vist bör udgå. ⁵⁹ Her foran har A: oc; C har: om de
 hæfde. ⁶⁰ Indsat efter C; mgl. i A; iam, lat. ⁶¹ A; be-
 drager dennom, C; perijt, lat. ⁶² Herefter har A et forkortet
 et cetera.

[Her effter maa mandh fongæ ath høræ '
aff Machomets lefneth.

Capitulum xxij².

51 a Iech iettæ foræ j boghen at fiæ || nogit aff Makomets
lefnyt, [fom tee *Saracener* fettæ tørres høxtæ troo 5
oppa³, fom iech hafuer fundit befcrefuit, och jech⁴
hafuer hørt j therriff landh. Huot⁵ heller mand⁶
kaller hannum [Makon eller oc Makomet eller Mahon
eller Makometus⁷, thet er thøm ther all ens. The menæ
ther, ath han er fødth aff Yfmaels [folk eller aff hans⁷ 10
flekth, fom vor Abrahams føn, huylkin han hadæ meth
Agar⁸, [hans huffrues tiæneftæ *quyunæ*⁹, oc ther aff
kaleff end fommæ *Saracener* Yfmaelite oc fommæ
Agareni, oc fommæ Moabite ok fommæ Amonite aff
51 b thoo Lots fønner, Moab oc Amon, fom føddeff || aff too 15
hans eynæ dötter *per incestum*. Jtem vor tennæ for-
fcrefnæ Makomet fødder vor herræff ardh sex hundrædæ
vdy Arabia. Han vor førft een fatik mand oc giømdæ
afnæ, oc ther neft fuldæ han køpmend¹⁰ ind vdy
Egipten och bor therres fekcæ om fin halff foræ løn 20
fkild, oc then tid vor Egiptus¹¹ *criften*; thy nam

Kap. 22. ¹ Mgl. i C og lat. ² Herefter har A et to
gange gentaget forkortet et cetera. ³ legislatoris sarracenorum, lat.
⁴ C tilføj.: nu; mgl. i lat. ⁵ Svarende til Huot...ens har lat. A:
Itaque machomet (læs: mahon) fiue machom vtrum in secunda
fillaba scribatur c littera vel non idem refert. Et si tercia
fillaba addatur vt dicatur machomet. vel eciam quarta macho-
metus nihil differt. quia femper idem nomen representat.
⁶ Efter C; han, A. ⁷ Machomet eller Machon, C. ⁸ Så C
= lat.; agor, A. ⁹ concubina, lat. ¹⁰ Efter C: kiøbmend
= mercatores, lat.; en køpmænd, A. ¹¹ A = lat.; Ægyp-

han oppa [thee reyfer¹², han tiidh ford, nogit aff ten
 helly throo, oc finderligæ nam han aff eet ærmæthæ,
 fom bodhæ vdhy een øtken, fom ther j melløm wor,
 ther fom han oftæ natiteff, och [aff fa dannæ reyfer och
 5 andher biæringh¹³ wordæ han mægith riigh, faa at
 falkith beg[i]nnædhæ || at¹⁴ hollæ aff hannum fa lenggæ, 52 a
 til han wor tagen [til een ftyeræ¹⁵ øuer eet land, fom
 hedher Corrodana, fom ligger vdy Arabie koninghæ
 ryghæ, faa lenghæ til ther dødæ end herræ j teth
 10 fammæ landh, fom han ftyrere wor, [oc Makometh fek
 hans huffruæ, fom hedh Cadigeran, oc fien wor han
 oc foræ henniff ikild megit mer opphøfuit. Han wor¹⁶
 een fultagæ mand och ikøn och ofuer madæ clog
 vdy hans ord oc gerninggher, oc [vor han fræm
 15 drawn oc ælfker aff falkith¹⁷. Jtem hadæ han
 then fallendæ foeth, oc thet veftæ engin. Ten tid
 hans huffruæ teth fornam, taa wor hun høfuæ-
 ligæ bedrøfueth, at hun hadæ fonghet fadan mand,
 huylket han forfuærædæ¹⁸ oc fueg huffruen meth een
 20 falk orfagæ oc fadæ, ath guts helly engild Gal|briel 52 b
 vor fender til hannum at fyæ hannum nogit aff guts
 hemmæligæ vellæ, oc at han oftæ plæyædæ faa ath
 giøræ; thy kundæ han ikæ lydæ hans clarhedh oc
 neruærelffæ, vdhen hannum burdhæ at fallæ til iordhen

ternne, C. ¹² reyfsenn, C. oppa...ford, mgl. i lat. ¹³ Lat. har
 6 spalte-linjer af andet indhold. ¹⁴ Efter C; til oc, A. Svarende til
 faa at til han har lat.: et prudens ab omnibus reputatus
 intantum vt postmodum. . . . ¹⁵ Så A. C har: till at regiere.
¹⁶ Indsat efter C: oc Machomet fich hanns hufzfrue fom hed
 Cadigeran, oc fiden bleff hand oc for hindis Skyld, megit megre
 ophøyet. hand vor; mgl. i A. Lat. har: per coniugium Cadigam.
 illius relicte in eiufdem prouincie principem eleuaretur. Erat
 autem machom. . . . ¹⁷ fatis diligebatur a fuis. magis tamen

oc¹⁹ then tid teffæ ord voræ obenbarædæ, thaa kom han²⁰ vdy eet ftort loff, [faa at²¹ tha²² koningin aff Arabia bleff dædh nogith ter effter, tha wor han for [hans falkæ fkalkæ par och²³ hans falkæ hellibeth, fom aff hannum fadeff²⁴, oc for kostæligæ gafuer, fom 5 han udh gaff, oc [kostælich iæth oc fardeel, fom han udh iæththæ oc fran fek fadæ²⁵, kefther til koningh ||
 53 a ofuer alt Arabie konings ryghæ. Ten finnum han vor ftadfester vdy hans rygæ och hœxftæ maieftaath, fom vor ard effther gudz byrdh fex hu[n]dret oc eet oc 10 tyuæ oc hundretæ [dawæ oc pannæ ten toltæ²⁶, die Louis²⁷, fom er om een torfdagh, tha obenbarædæ han oc lod vdkynnæ then forbannædæ bogh oc logh, full aff vantro oc villelfæ, [fom han dictet hadhæ²⁸, oc bœdh allæ finæ vnderdanæ, ath the hennæ faa hollæ 15 fkullæ all hans tidh udh, huyken bog faa mangæ wtalyghæ ardh intil thennæ dagh aff fa mœgit wtallichth²⁹ folk til therriff eghen forderuelfæ nu holdeff
 53 b for troo ok low efter || hans dœd. Tet ma ftor foruæ oc vfelhed³⁰ wææ, at fa megit folk [fkal blifuæ forfœmmit 20 foræ end mantz villelfæ fkildh³¹. Jtem vor eet annet ermetæ vdy hans rigæ Arabia, [then tidh han vor koning, j œtken²⁹, huilketh ermetæ han oftæ plæyædæ ath fœghæ oc hadæ meth fek noger aff hans rodh och tiænæræ, oc thet fortrœth thœm oftæ¹, at han tid faræ 25 villæ faa oftæ; thy hadæ tee j vellæ, ath tee villæ

metuebatur, lat. ¹⁸ consolobatur, lat. B. ¹⁹ oc then
 loff, mgl. i lat. ²⁰ Indsat efter C: hand; mgl. i A. ²¹ Rettet.
 fa aat, A. ²² Indsat af udg.; mgl. i A; C har: Saa bleff. . .
²³ Mgl. i C og lat. ²⁴ fimulationem fanctitatis, lat. ²⁵ copiam
 promiffionum, lat. ²⁶ Så må der vel læses. A har: oc pannæ
 tet toltæ dawæ. ²⁷ A = lat.; Johannis, C. ²⁸ Mgl. i lat.
²⁹ Mgl. i C. ³⁰ A; vildelfze, C; miserable, lat. ³¹ A og
 tilfvar. i C; in illa (lege) perduntur, lat. — forfœmmit er vel

flaa tet ermetæ j hell. Teth fkedæ fa een nath, at
 koningin vor hoos ermetet, oc tee drukchæ thøm bodæ
 druknæ aff win, fa ath tee sofnædæ bodæ til fammen.
 [Ten tid hans tiænæræ fornummæ, at tee voræ bodæ
 5 druknæ oc lowæ til fammen oc sofuæ³², || ta vdh drowæ 54 a
 thee hemmæligæ koningins fuerd, som han hoos fin
 fidæ hadæ, oc ftungæ ærmedet j heel³³. Ter koni[n]gin
 oppuoknædhæ oc fa mannen liggæ dædh hoos fek, ta
 vor han megit galend oc vreder oc fkyldædæ finæ
 10 tiænæræ ter foræ oc sadæ, at the teth giort hadæ, oc
 villæ ther foræ hafuæ dædet thøm allæ fammen. Ter³⁴
 han meth thøm [kom foræ³⁵ vifæ mend oc foræ retthæ,
 taa sadhæ the allæ, ath koningin hadæ teth feluer
 giorth j fin drukcen fkaph, [thy huerman at han teth
 15 ikcæ vefstæ³⁶, [oc til eth tegin ta sadæ the, at hans
 fuerd tet vor end blodich i fkenen, oc at han ikcæ
 afftiwræ blodith, før en han indftak fuerdet, huilket
 koninggin fa || fan blodich³⁷, oc [ter han ter til³⁸ 54 b

fejl for fordømt (jfr. s. 72¹⁹ og 96¹⁷). ³² Et ecce hac
 habita occasione, *lat.* ³³ Herefter har *lat.*: iterum clam
 condentes cruentatum gladium in vagina. ³⁴ Svarende til Ter
 retthæ har C: Da hannd befkickedede dennom i rette for
 viifze mend; *lat. har*: Cumque super his coram iudicibus et
 sapientibus ageretur. ³⁵ A har: foræ kom foræ. ³⁶ Indsat
 efter C: thj huer mand det icke vilte; *mgl. i A*; quamuis forte
 effet factus oblitus, *lat. A.* ³⁷ Så omtrent må der vel læses;
 teksten i A er helt forstyrret af afskriveren: fuerdet huylket
 koninggin fa fan blodich huilket the sadæ ath teth fkulæ varæ
 eeth tegin at hans fuerd tet vor blodich oc han fan fuerdet fa
 blodict, A; oc till itt tegenn fagde de at hanns fuerd vor ennd
 blodigt i Skedenn, oc at hannd icke afftiurde blodit, før end
 hand ind ftack fuerdet, huilket konngen faa fannt, C; *lat. har*:
 Et in plenariam rei probationem dixerunt eum repofuisse
 mucronem in loculum nondum terfum. sed calido cruore ma-
 dentem. Quo ita inuento. . . . ³⁸ Så må der vel læses. ter til

hørdæ fa manghæ vitnæ omod fek, ta førædæ han
 megit faræ och gik meth stor bluelffæ bort oc forlofuæ-
 dæ ath drikcæ vin nogher tidh j finæ daghæ oc for-
 bød vdy fin logh³⁹ noget mand at drikcæ win oc for-
 banvædæ [allæ tøm⁴⁰, fom vin [plæyædæ at drikcæ eller 5
 at felia⁴¹, huyken forbannelffæ fkal gongæ ofuer hans
 eygit hofueth⁴², effther ty ath thet stondher screfueth,
 at win glædher bodæ gud och mennifkæ, oc foræ tennæ
 fag fkind taa drikcæ Saracener ikcæ win. Huot fom
 55 a the ikcææ⁴³ || giøræ obenbaræ, teth giøræ tee tok [een 10
 deel aff tøm⁴⁴ hemmæligæ. Teth fom tee hafuæ
 foræ⁴⁵ drik, tet er fæth oc løftict at drikcæ, oc tet
 fæther⁴⁶ vel, oc teth er giort⁴⁷ aff kallamell, fom
 fukcher pleyer at vordæ aff. Jtem nor fornefnde Mako-
 met vor dødher, taa vord han koftæligæ smurder met 15
 yrther oc lauth udy een kiftæ, koftæligæ giort met⁴⁸
 guldh oc sølf, vdy een ftad [i Arabia⁴⁹, ter fom te
 begindæ ath hollæ hannum foræ eend hellig mand oc
 foræ gutz veffæ fendæ budh til tøm, oc effter gutz
 byrdh ny hu[n]dret ard vør teth⁵⁰ fulæ aas, hans 20
 legemmæ, tæden ført oc til | een verdigæræ ftad, fom
 55 b kaldeff Merk⁵¹, ter fom han nu hetris oc fægis aff

han, A; der till. C. ³⁹ A; bog, C; lege, lat. ⁴⁰ A har: tøm
 allæ tøm. ⁴¹ A; dricke eller pleye att denn att fielle, C.
⁴² Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁴³ I slutn. af
 linje (jfr. kap. 4, not. 17). ⁴⁴ Mgl. i C; lat. har: plures
 eorum. ⁴⁵ A har: føræ foræ. ⁴⁶ Efter C: føder; fæther, A;
 lat. har: nutritiuus. ⁴⁷ A; grønnt, C; confectus, lat. ⁴⁸ Så
 C og sikkert oprind.; aff, A; lat. har: argento auro . . . peror-
 nata. ⁴⁹ Så C; Arabian, A; lat. har: in vna ciuitatum arabie.
⁵⁰ Indsat efter C: det; mgl. i A. ⁵¹ Se indl. Merch vel

megit falk, fom fuygnæ æræ aff diæfuælingd oc hollæ hannum foræ een hellich mandh⁵².

Aff hans, fom tennæ bog giordæ¹,
vedertalæ *meth* foldanen.

5

Capitulum xxij.

Merk², at Saraceni fiæ Iødernæ ath varæ megit
ondhæ, meft forty at tee ikcæ hollæ gutz logh,
fom thøm fend er *meth* gutz budh Moyfe. Tee fiæ oc
off *criftnæ* at varæ ondæ oc fiæ, ath vy ikcæ hollæ
10 [vor low, fom tee helly ewangelia vdhuiæ³, huylkæ⁴
vy hafuæ anammeth och veder korith off at holdæ.
Yder meræ ta æræ the felfuæ vdy een villelfæ || oc 56 a
menæ fa, at holler mennikæ then low, fom han eer
fødder vdy⁵, ee huot thet er, ta ma han kommæ til
15 nodhæ, oc forthi menæ tee, at the æræ bædræ end
andræ, oc fiæ, at tee hollæ Makomets bud oc low, fom
han thøm gifuet⁶ hafuer, oc giøræ ther enktæ omod.
[The aktæ ikcæ tefuer, at then bog holler thøm j then
willelfæ, fom tee allæ *meth* fordømdæ blyfuæ⁷.

20 Jtem vel iek fiæ edher, huot mek een dagh vederford met
foldanen, ther iek j hans tiæneft hæ vor, oppæ eet floth,
heder Cayr. Han tok mek all enæ vdy fith mak oc
vifdæ allæ andræ vdh⁸ och fpurdæ mek, huordant
regiment er j bland || *Criftnæ* j therreff land. Jek 56 b

Iachrib, lat. ⁵² Herefter har A et forkortet et cetera. Slutn.
af kapitlet, 25 spalte-linjer i lat., er forbig.

Kap. 23. ¹ Indsat efter C: giorde; mgl. i A. ² Se
indledn. ³ legem euangeliorum christi, lat. ⁴ AC; quam
(legem), lat. ⁵ vnder, C. ⁶ A har: gifuer eller gifuet.

Mgl. i lat. ⁸ Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.

fuarædæ hannum oc fadæ: «Ther er god⁹ regiment,
 meth gutz hielp». Ta fuarædæ han j gen oc fadæ, at
 tet ikcæ faa er, oc fadæ yder meræ: «Edræ prefter,
 fom fkullæ varæ allæ andræ eet effter fyn, te liggæ vdy
 onder¹⁰ lefneth oc tagæ ikcæ til varæ then tiænftæ, 5
 fom tee j templeth fkullæ giøræ. [Tee wilæ ligneff
 vedh verdens folk meth therres clædæ fedh¹¹, tee
 drikcæ thøm druknæ, thee brydæ therreff kyfkhed, tee
 gifuæ herræ oc forftæ ondæ roodh och [vnderuyndæ
 tøm mangæ ærendæ, fom tee ikchæ skulæ beuaræ thøm 10
 57 a meth¹². Och thet annet folk, ¶ tee hollæ ikcæ therriff
 helly dafuæ; then tid tee fkullæ tiænæ therriff gud vdy
 templeth meth gudælicheth och ydhmygheth, tha tagee¹³
 tee andet varæ, tee køpfla, tee æræ j kruend¹⁴ oc æda
 oc drikchæ til ofuerflødichedh; [fa tale tee illæ, faa 15
 flaff tee oc lefuæ wrenlygæræ end andræ vfkelligæ
 dyr⁷; the ogræ, tee ftælæ oc røfuæ, the fortalæ huer
 annen, tee fueriæ meen edher [oc øfuæ thøm j mangæ
 andræ vdygdher, oc giøræ tet faa obenbaræligæ, at
 voræ [ther noget ther¹⁵, fom ikcæ thet meth thøm 20
 giøræ wildæ, ta woræ han aff tøm forfmodher oc hold-
 57 b en foræ een daræ, och ¶ aff ftor hofferd tha vidæ tee ey,
 huor lund tee villæ hafuæ tørres clæder fkornæ,
 fommæ¹⁶ for længæ oc fommæ¹⁶ for ftakcædæ, fommæ¹⁷
 for widæ oc fommæ¹⁷ for fnefræ; [fommæ huggæ thøm 25
 vdy tungher oc faræ faa met therriff clædæ fedh¹⁸, at
 the æræ bæder wæræ ath fpottæ foræ darer, een at the

⁹ Så A: gott, C. ¹⁰ Rettet. ander, A; ont, C; malis, lat.

¹¹ fe conformant mundo, lat. ¹² cum fraude negociantes, lat.

¹³ I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17). I steden for tagee

....køpfla har lat.: concurrat in circis in spectaculis. ¹⁴ kruenn,

C; tabernis, lat. ¹⁵ Så A; måske bør det første ther udgå

(jfr. kap. 22, not. 35, 40), eller står det andet ther for

opr. theræ (pron.)? C har: der nogenn. ¹⁶ nunc,

lat. ¹⁷ quandoque, lat. ¹⁸ Tilsvær. synes at mgl. i lat.

æræ clæddæ fom viift folk¹⁹. Thøm burdæ ath lefuæ
 effther therris *Christi* [kennædom oc lefneth, fom han
 thøm kendæ²⁰, oc varæ eenfollæligæ, gudælighæ, yd-
 mywghæ oc faræ *meth* fandhedh oc rethferdiched oc
 5 hafuæ kerlichedh indbyrdiff oc forladhæ tøm, fom thøm
 gjør j modh. Vy vidæ well, || at *Cristnæ* hafuæ mefth 58 a
 tettæ godæ land, fom wy nu hafuæ²¹, for edhræ find-
 er²² fkild; vy rædeff oc enthæ, at j²³ fonget fran off
 j geen, [før een j hafuæ bædhret edher leffnet²⁴; toch
 10 æræ vy ther veffæ oppa, ath j fonget j gen vdh aff
 woræ hendher, j nar thet fkee fkal». Ter iek Iohannes⁷
 teffæ ordh *meth* manghæ fleræ aff hannum hørth hadhæ,
 tha ftodh iech oc veftæ ey megit at fuaræ mod fennen.
 Jech vndrædæ²⁵ oppa, at iech faa dannæ ord aff een
 15 vantro Saracener høræ fkuldæ; toch fadhæ iek faa til
 hannum: «Herræ, *meth* edher orloff, huorlund kundæ j
 nu vidæ thettæ faa fullæligæ, fom j nu fagt hafuæ?»
 Han fuarædæ mich oc fadæ: «Jech fender oftæ aff
 minææ²⁶ tiænæræ ind vdy tee *cristnæ* || land oc rigæ foræ 58 b
 20 køpmendh *meth* dyræ ftenæ, *meth* balfamo, *met* filchæ,
meth yrtir. Ter *meth* fonger jek all tingh udh fpurth,
 huorlund edher keyfæræ oc koningæ oc befoppæ oc
prelata, herræ oc førftæ hollæ therris ftadh oc lefneth,
 oc huor lund²⁷ edhræ prefter, clerchæ oc almueff mend
 25 lefuæ; [ty weth iech, at fenth er, fom jek fauth hafuer²⁵.
 Ther neft kallædæ foldanen thee herræ oc førftæ, hans
 radh, ind j geen, fom han til foren bad wd ga, oc

¹⁹ Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig. ²⁰ doctrinam, lat.

²¹ C har: vdi verre haffuer; måske burde i væræ indsættes.

²² Rettet. fender, A. ²³ A; de, C, og således også i l. 9: de haffue....deris. ²⁴ quamdiu taliter se gubernant, lat. ²⁵ A;

ftod oc vndrede, C. ²⁶ I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).

²⁷ oc huor lund oc huor lund, A. ²⁸ Lat. har et par linjer

kallædæ firæ aff thøm til fek oc badh²⁹ thøm berettæ
mek om allæ ftikchæ, land oc righæ oc tungæ mool,
59 a af || England oc Frankæ rygæ oc mangæ andræ land³¹,
ligher viis fom tee hadæ wærit ther foddæ eller oc 5
haft ther bolig j mangæ aar. Jec hørdæ ter foldanen
talædæ³² met thøm reth Frankæ rigæ moll, faa³³ at
iek ftorligæ vndrædæ, huor lund³⁴ tee kundæ vidæ allæ
ftikcæ faa clarligæ vd at figæ. Nu, kiæræ wenner.
beder [iek edher³⁵ allæ, at j tenkcæ heræ nu ppaa 10
meth eet goth hiertæ, huot bluelffæ oc fkam³⁶, at guts
och criftendoms w venner tee kundæ faa breydæ oos
woræ finder, [fom vy off ty wer ey foræ orfagæ ku[n]dæ⁷,
oc at wy leggæ wind oppa at omuendæ wor lefneth
59 b hierticheth fkild wennæ³⁸ fin | nadæ til off oc fkikchæ³⁹
off tee land rafkæligæ j geen, fom han megit keæræ
hafuer oc felff hellig giort hafuer [meth find hordæ dødth
oc pinæ. oc faa mangæ wtaligæ helly ments been

af andet indhold. ²⁹ Svarende til badh... andræ landh (l. 1-4) har
lat.: fecit eos mihi expresse et debite per fingulas diuisiones in
lingua gallicana distinguere per partes. et singularum nomina
partium omnem regionem terre anglie et alias christianorum
terraſ multas. ³⁰ Efter C: vitterligt; vnderliet, A. ³¹ C tilføj.:
fom dennom vor vitterligt. ³² talæ||dæ, A; tale, C og således måske
oprind. ³³ Svarende til faa at... figæ har lat: Itaque in hijs
omnibus mente consternatus obmutui cogitans et dolens de
predictis fingulis rem taliter se habere. ³⁴ A har: huor lund
huor lundh. ³⁵ Indsat efter C: ieg eder; mgl. i A; lat. har:
rogo. ³⁶ Herefter har C: det er ofz, oc alle Chriftenoms
venner, oc guds venner, hvilket mgl. i lat., der blot har: quante
fit confufionis et qualis obprobrij. Efter fkam burde måske
indsættes: tet er. ³⁷ Mgl. i C. ³⁸ Her foran har C: vilde, der
måske burde indsættes. ³⁹ Rettet. fkilckæ, A; fkicke, C.

liggæ⁷, huilkæ land fom hand⁴⁰ off *criftnæ menniskæ*, fom hans *lemmer æræ*, gifuet hafuer. Wy villæ oc bedæ gud ther om, at tee vtro *Saracener*, fom willæ faræ, at the muæ rafkæligæ kommæ til then helly throo 5 och vndher then helly kyrkeff lydelffæ⁴¹, och at teth⁴² mattæ wordæ een hyrdæ oc een faræ ftigh meth *Ihesu Christo*, fom er [*benedictus in secula seculorum*]⁴³. Amen.

Tettæ foræ *fcrefnæ* wor then førftæ deel.

⁴⁰ *Indsat efter C; mgl. i A.* ⁴¹ *Rettet. vydelffæ, A; liudelfze, C; obedientiam, lat.* ⁴² *A; der, C. Svarende til at teth.... Amen har lat.: vt simul omnes per dominum nostrum Ihesum christum confubstantialem dei filium perueniamus ad celestem et perpetuum paradifum. Amen.* ⁴³ *benedidit oc velfignet fra Euighed och i all Euighed, C.*

Nu beginneff then annen deel.

Til thøm¹, fom ikcææ² [well thro wærdens
vnderlichedh³.

Capitulum xxiiij.

60 a **H**erræ gud, huot thu efth wnerlich inden allæ tinæ 5
gerni[n]gher⁴, oondæligæ oc legemligæ, vdy hemmæ-
lind oc ponnæ iorden! Willæ wy tok tenkcææ² all
ting ower, taa eer enghen ting hannum⁵ vnderlich,
effter thy ath han all mektig er oc all ting fkapp⁶
hafuer, men hans gerninger tee æræ off vnderligæ oc 10
fynderligæ, tee fom oos wkendæ æræ, oc the fom vy
aldry feet hafuæ, [forty ath naar os menniskæ hender
nogit at fee, teth fom wy til foren ey feet hafuæ⁷,

Kap. 24. ¹ *Efter C:* dennom; then, *A*; *lat. B* har: ad non credentes. ² *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).*
³ tror verdsenns vnderlighed vdi mannge maade, fom i ad-
fkillige lannd finndis, *C*; multa mirabilia huius mundi, *lat. A*.
⁴ *Som begyndelse af kapitlet har C:* Gud er vnderlig i alle fine
Gierninnger. Herræ . . . iorden er forkortet gengivelse af 13
spalte-linjer i *lat.* ⁵ *Mgl. i lat.* ⁶ *Så A; Skabt C.* ⁷ *Ind-
sat efter C:* fordj at naar ofz meniske hender nogit at fee det
fom vi icke til fornne feet hafue; *mgl. i A.* *Svarende til hans
gerninger . . . throot hafdææ (s. 77¹⁰-78³) har lat. kun:* Sed ecce
dum nobis contingit videre rem quam prius non vidimus mira-

tha fødijff eet vnder, och tenkcæ vy⁸ vdi wor⁹ hiertæ
 fa, at vy teth til foren effter noger mantz fawn nōwæ
 throot hafdææ². Forty¹⁰ fkal een viff¹¹ man ikcæ
 vndræ, naar han hører atskilligæ ting waræ j mangæ
 5 land vdy verden¹². Tee fom aldry vdkommæ aff therris
 fødelffæ land, tee thro || nōwæ andræ, fom vydæ wærit 60 b
 hafuæ [och thom fent foræ fiæ¹³ aff vnderligæ ting,
 fom tee feet hafuæ, [aff folk, dywr, fulæ oc mangæ
 andræ ftikcæ¹⁴. Wildæ¹⁵ tee, fom w forfektæ æræ,
 10 rættæ thom felfuæ, taa mwæ tee her oppa kennæ, ath
 mangæ hondæ regiment æræ j werden, fom tee ikcæ
 aff wydhæ, forty at huoo fom er fødder j een by. ftad
 eller land, far han til neftæ by¹⁶, ftad eller land, taa
 finner han ther for vdhen twyll noger omfkiftelfæ,
 15 eller¹⁷ j therris mool, vdy therris fedher, j therris low
 eller vanæ, eller¹⁸ vdhy noger ftikcæ, fom ther fødijff
 oppa iordhen, vdy vatnet eller vdy vædæret, || [fom han 61 a
 icchæ før feet hafuer¹⁹. Kan han faa dan atskillielffæ
 finnæ neer fek, huot maa han tenkcæ at wææ maa
 20 lonkt [eller lenkft bortæ²⁰ [j tee land, fom hannum
 w bekendendijff ær¹⁴.

tur nofter animus. non quia simpliciter id mirum est sed quia
 id nobis mirum et nouum est. ⁸ Indsat efter C: vi; mgl. i A.
⁹ Så A; vort, C. ¹⁰ Her foran er 7 spalte-linjer i lat. forbig.
¹¹ Efter C: viifz; w viff, A; fapiens, lat. ¹² Herefter er 3 spalte-
 linjer i lat. forbig. ¹³ Således må der vel læses. och then oc
 then fent foræ fiæ, A; om dennom fore figis, C; lat. har:
 alijs vero narrantibus. ¹⁴ Mgl. i lat. ¹⁵ Svarende til Wildæ
wydhæ (l. 9-12) har lat. kun: attamen tales de facili fi
 vellent videre possent fuum errorem. ¹⁶ Indsat efter C; mgl. i
 A. ¹⁷ eller . . . eller = lat. vel . . . vel; jfr. s. 61²²;
 C har: enthenn . . . eller. ¹⁸ Indsat efter C; mgl. i A; vel,
 lat. ¹⁹ Mgl. i C og lat. og er vel uopr. ²⁰ A; fra haanden,

Nu efter ty at iec til foren fagt hafuer [aff myn pelægryms reyfæ²¹, fom mangæ fleræ maa wel viderlict varæ, tee fom ther varit hafuæ, oc tøm viderlict vordæ maa, fom tid een kommæ²² fkullæ, ta vell iek nu fiæ her effter, huot iek faa och hørdæ weft wææ, 5 vdy teth at iek vandrædæ j mangæ land och rygæ for forføgelffæ²³ fkill j mangæ aar, fom foræ²⁴ eer rørth; thy vell iek ey tiæ fendhen foræ thøm, fom w for- 61 b føktæ æææ²⁵.

Aff Armenia oc Perfia oc aff Amazonia. 10

xxv^m capitulum.

Iech wel nu [ofuer fee meth¹ tee rigæ, fom liggæ om kringh Iødæ land, fom [er Arabia², Egiptus oc Suria, och vell ladæ andræ pelægrymæ fcrifuæ aff thøm, fom³ tee land føøkt hafuæ eller føgennæ ordæ⁴. Jek 15 vel nu foræ taghæ andræ land, fom megit lenger bort ligendæ æææ, fom er førft Armeniam teth myndræ, [faa megit fom iek ter faa, taa iek ther ford frem j gemmen land⁵. Jek [kom førft frem at⁶ eet floth, fom heder Delefplenir⁷. Tet vor megit ftort oc hafuer ligghit 20

C; vel (in) remotiori seu remotissimo loco, lat. ²¹ de hijs que in peregrinatione mea . . . vidi, lat. ²² A har: kommæ maa eller kommæ. ²³ forfølgelfze, C. for. . . fkill mgl. i lat. ²⁴ A har foræ, men en lille streg over og under ø antyder vistnok, at der skal læses o (jfr. kap. 13, not. 16). ²⁵ Herefter har A et forkortet et cetera. 9 spalte-linjer i lat. er forbig.

Kap. 25. ¹ Lat. har: modicum statui vltra narrare. ² Efter C: erre Arabia; A har: ærabia (for: ær arabia). ³ fom. . . ordæ, mgl. i lat. ⁴ Så A (vistnok fejl for vordæ); Char: forføge skulle. ⁵ Lat. har: non per fingulas ciuitates. fed celeriter tranfiens. ⁶ vidi (Ubi, A) a remotis, lat. ⁷ A; Delefspemir, C; Delefsprenir, lat. A.

mangæ aar ødhæ, oc mich wor fauth, at ter vor [een
 fruæ, som maa calliff een trokonnæ⁸. || Hun hafuer een 62 a
 høg, som ftar altid j een ftor faal. Hoo som kommer
 tid och kan hollæ then høgh fyv dagæ oc fyv nætter
 5 vogendæ, fa at engin theræ sofuer, han fongher aff ten
 fruæ, huot han bediff. Han fonger ten fruæ ikcæ at
 fee, før en tee fyv daghæ frem gongnæ æræ. Sofnædæ⁹
 han oc j tee fyv dagæ, ta gullæ tet hans liff. Tettæ
 villæ iek ikcæ thro, men mek vor fagt, at thet vor for
 10 føkt ikcæ langæ¹⁰ fiden aff thoo perfoner; then enæ vor
 een koning, oc then annen vor een hyrdæ. Thet gik
 koningin ikcæ vel, forty at han bedeff wmuælik¹¹ ting,
 men hyrdhen gik thet wel; han fek alth, huot han hafuæ
 villææ¹² Jtem nota, at j then ftoræ || Armenia er een 62 b
 15 ftør ftadh oc god, oc heder Artiron¹³ oc liggher ponnæ
 een dags ferdh ner eet vatn, som heder Øuffraten, oc
 ther hoos ligæ tu gantzæ høyæ biergæ. Tet enæ heder
 Sabiffatolle¹⁴, tet andit heder Aræret¹⁵. [Tet enæ¹⁶
 er fyv leucas opp at gaa, oc [tet andit¹⁷ er altid fult
 20 aff fnø. Ter fiæ tee, at archen bleff ftonnendiff j Noes¹⁸
 flodh, oc een fiæl¹⁹ af arachen er vdy eeth munkcæ
 clofter, som er vnder thet sammæ biergæ. Tok torff
 engin forføgit at gongæ opp paa teth sammæ bierghæ
 for kuld²⁰ fkildh. Ther er een ftath hart hoos, som
 25 heder Laudanie²¹; tee figæ at Noe || bigdæ hannum. 63 a

⁸ fantastica quadam domina, lat. ⁹ A; Soffuer, C; obdormiret, lat.
¹⁰ Så A. ¹¹ Efter C: wmuelige; om vellik, A; lat. har:
 indebite fecit petitionem. ¹² I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not.
 17). han fek...villææ, mgl. i lat. ¹³ A = lat. B; Arthichonn,
 C; Azyron, lat. A. ¹⁴ A; Sabifzattole, C; fabiffatelle, lat. B;
 fabiffacolle, lat. A. ¹⁵ A; ararach, C = lat. A. ¹⁶ quorum
 vltimuf, lat. ¹⁷ Mgl. i lat. ¹⁸ C; A har nous med e over u,
 hvilket sidste afskriveren har glemt at overstrege. ¹⁹ Efter C:
 fiell; fiæl, A. ²⁰ Efter C; guld, A; frigore, lat. ²¹ A = lat.

Ther er een²² ftørræ²³ ftadh ikcæ lankt thæden, heder
 Hani; ther woræ tufendæ²⁴ kyrker [vdy, ter han vor
 criften²⁵. Ther er oc end²⁶ skøn ftadh, heder Thau-
 riza, och hand er vnder keyfærend aff Perfen, oc ther
 er vtalich meken kœpmandfkaph, fom hantheris meth⁵
 wicth. Tædhen oc ty dags ferdh øfter vdh er een
 ftadh, hedher Sadone; ther boer keyfæren aff Perfen
 om fommærend²⁷. Hand hafuer oc een god ftad, hedher
 Cafach; han ligger fran Iherufalem tre daghæ oc half-
 tredæfinztyuæ daghæs ferdh. Hand hafuer oc een¹⁰
 ftad, fom hedher Geth; thet er een keyfæra ftadh oc
 er then beftæ ftadh j all Perfen. Oc er ter een andhen
 63 b ftadh²⁸, hedher Corna²⁹; ||han er megit ftørræ. Yderft
 j Perfen er een³⁰ ftadh, hedher turris Babel eller Babi-
 lonia; [ter fines inthæ, men ær aldeliff forfallind oc¹⁵
 ødh³¹. Ter boo draghæ oc fuglæ oc dyur oc mangæ
 ondæ ormæ, fom edher hafuæ, oc teth land hafuer keyfæren
 aff Perfen aff keyfæren aff Tartaria³², fom iek til foren
 fadæ, oc ligger ther teth land hoos³³, fom fanctus Iob
 fordom³⁴ bodhæ, oc thet kaldis nu Suezæ, oc ther liggher²⁰
 eet biergæ, oc ther oppæ ponnæ findeff manna, fom felgiff
 j appotechen. Jtem opp til then fammæ Suezæ³⁵
 ligger eet land, heder Caldea. Theth er ikcæ ftort,

A msc.; landanis, *C*; landanie, *lat. B.* ²² *Indsat efter C*: en;
mgl. i A. ²³ *AC*; grandis, *lat.* ²⁴ *A*; en, *C*; mille, *lat.* ²⁵ *A*;
 vdi denn vor Chriftne, *C*; tempore cristianorum, *lat.* ²⁶ *A har*:
 een end. ²⁷ *A*; Vintheren, *C*; eftate, *lat.* ²⁸ *Indsat efter C.*
Stad; mgl. i A. ²⁹ *AC*; Cornaa, *lat. A*; carnaa, *lat. B msc*:
³⁰ *A tilføj.*: ftørræ, *der mgl. i C og lat. og sikkert bör udgå.*
³¹ *Så A og tilsv. i C, der dog har wdenn i steden for men. Lat.*
har: nec apparet ibi aliud quam parietes et ruine grandes et
vetufte ciuitatif que ab omnibus eft deferta. Noget er måske
glemt i AC. ³² *Efter C*; *A har*: tartaro. ³³ *Så A*; hofz, *C*;
lat. har: terra Hus. ³⁴ *Rettet. foræ thøm, A*; før, *C.* ³⁵ *Efter*

men *tet* er eet goth righæ, och tæden far mand intil
Amazoniam, oc *thet* ftirer al eneftæ *qwindæ*³⁶, || oc 64 a
thet kom faa til: Ten tid ther voræ bodæ mend oc
qwinne til fammen, tha vor theræ konning, fom heed
5 *Colopius*³⁷, *meth* allæ finæ velbornæ mend j heel flagen
vdy een ftridh af koninghin aff *Sichia*³⁸. Ten tid
*qwinne*³⁹ fingæ then tiendæ at vidæ, at theræ
mend voræ allæ dødæ, oc the woræ allæ enkcer, thaa
foræ⁴⁰ tee til j *therris* haft[i]chedh oc gælnæ⁴¹ och
10 togæ allæ harnifk ponnæ oc ruktæ til marken omodh
koningin aff *Sichia*⁴² oc j hell flogæ koningin oc allæ
hans mend ok fordrefuæ⁴³, faa at the *qwinder* tee
blefuæ faa uell enkcer fom tee andræ. Ter neft gioræ
*qwinne*⁴⁴ *meth* thøm felfuæ een euigh freth [oc faa⁴⁴,
15 at tee villæ felfuæ radæ oc ftirdæ⁴⁵ || landen vden 64 b
noger mantz hielpp, oc nu kefæ tee tøm altid een
drotning, j een effter then annen, fom een aff gaar,
then fom fkøn, fterk⁴⁶, karffk⁴⁶, viis oc velboren er
och vell gidher redhith j harnifk oc befkermæ thøm oc
20 *therris* land. Jtem vdhen foræ therre rigæ æræ noghræ
øer; een hedher *Trimargite*⁴⁷. Wd aff tee øø er thøm
lofueth ath hentæ tøm mend tøfuer⁴⁸ om aarit, toch

C: Sueze; fwetzen, *A*; terre fueze, *lat.* ³⁶ *A*; enn quinde, *C*;
mulieres, *lat.* ³⁷ *A* = *lat.*; Calopins, *C.* ³⁸ *Efter C*; fithia,
A; fichie, *lat. B*; Sychie, *lat. A.* ³⁹ vxores nobilium, *lat.*
⁴⁰ *Efter C*: fore; voræ, *A.* ⁴¹ *Efter C*: gelne; galnæ, *A.*
⁴² *Efter C*; fithia, *A*; *mgl. i lat., der svar. til ruktæ . . . andræ*
(l. 10–13) har: ad plures congregiones occiderunt feu fuga-
uerunt omnes aliarum mulierum maritos. ne feilicet fua inge-
nuitas fubiaceret voluntati et poteftati plebeie. ⁴³ *Efter C*:
fordreffue dennom; forderuædæ, *A*; fugauerunt, *lat.* ⁴⁴ *Lat. har:*
inito confilio ftatuerunt. Noget er vel forbig. i AC. ⁴⁵ *Så A*
= ftiræ, ftyræ. ⁴⁶ *Se indledn.* ⁴⁷ *A*; *Trimargitte, C*; *Tri-*
magite, lat. msc.; *Carmagite, lat. B*; *Tergamite, lat. A.* ⁴⁸ *A*;

at engin mand maa ther blifue lenger een fyu daghæ
 huer tid vnder hans liff. Jtem nar ther fødeff eet
 fuøn barn, taa fkal modæren fødit, til teth kan gaa oc
 ædhæ, oc fendit fydhæn heem til fadæren. Jtem naar
 ther fødeff nogit velbyrdict⁴⁹ møøbarn, taa fkal mand 5
 65 a af fkæræ || teth venftræ brift meth een glødendæ kniff
 foræ fkioldhen fkioldh, fom hun oppa then fidæ føræ
 fkal. Fødiff oc nogit andhit møø barn, taa fcall mand
 aff fkæræ teth høgræ bryfth foræ buend eller armbørftth,
 fom hun oppa then fidæ hanteræ fcall. Jtem then 10
 fammæ drotningh hun ftyer fith land gantzæ vell meth
 fith rad oc embitzmend oc holder thøm hordæligæ
 vndher lidelffæ meth low och reth, fom [tee befcrefnæ
 hafuæ⁵⁰. Jtem nar andræ herræ oc koninghæ, fom
 hoos hennæ befidendæ æræ, hafuæ krigh eller orloff, 15
 taa plæyæ the ath bedeff hielp aff hennæ, oc hun
 kommer thøm til hielpp meth ftor makt, faa ath hun
 65 b fortæner aff || thøm ftoræ fwmmæ guld oc penningæ.
 Oc muæ j vidæ, at hun meth hennes æræ wifæ j rad
 oc frommæ j harnifk oc ful hordæ j ftridh oc fultagæ j 20
 all hofuerk⁵¹.

Aff Ethiopen oc dyamant oc af
 then nætræ oc medælæ India.

Capitulum xxvj^m.

Merk, at Ethiopia liger finder hoff *Caldeorum* land, 25
 oc hun er twennæ, [then findræ och then øftræ.

tre gange, C; bis, lat. ⁴⁹ A har velbordict, idet afskriveren
 vist først har tænkt på velboret. ⁵⁰ A; der beskrieffne erre,
 C; confcriptas, lat. ⁵¹ Se indledn. Herefter har A et forkortet
 et cetera.

Then førftæ¹ heder ther j thee land Chufis²; then annen hedher Mauritania, forty³ at falchit er ther megit fuortæræ een j then førftæ, oc er ter thet koningæ rigæ Saba, [fom læfeff aff, at koningæ aff Arabia oc aff
 5 Saba⁴ færdæ⁵ koning Salomonj ikath [et cetera⁶, oc at drotningin aff Saba kom a⁷ finibus [et cetera⁸ || at høræ 66 a Salomonis vifdom. Jtem alt teth vatn, fom j Etiopen er, [kellæ eller flother⁹, teth hafuer falther theff af then meglæ hedæ, fom ther er, oc ther eer een keldæ,
 10 hun er faa hedh om natthen, ath engin tool at tagæ ther vdy meth fin hondh, oc faa cold om dagin, at mand kan nøwæ ter drikcæ aff for kullæ. Jtem tee blamend aff Mauritania tee ædæ lidet oc vordæ fnart druknæ; the hafuæ blod fyughæ; tee lefuæ ikcæ
 15 lenghæ.

Jtem vdaff Etiopia far man ind j then medelæ Indiam. Tee æræ tre Indie: then næderftæ er fommæ ftædæ megit kalt ath boo vdy, oc then medelstæ er wel til madæ koldh, oc then hœxfthæ for megit heed.
 20 Vdy then nætherftæ Indiæ fødhes || criftalle aff [iis oc¹⁰ 66 b vatn vdi ftort¹¹ frofth¹². West er thet, at ther er ftoræ ftene aff criftallæ¹³, oc ter j fødeff tee beftæ diamante, fom tee ther callæ hamefech. Dyamant er lidhen oc coftællich oc hafuer ftoræ digder, fom fcrifuis

Kap. 26. ¹ Så AC; derimod har lat.: orientalem ethiopiam et meridionalem. Et quarum prima. ² A; Cufzis, C; cufis, lat. BC; tufis, lat. A; Chafis, lat. msc. ³ A har: fo || forty. ⁴ A; oc aff Arabia, C. ⁵ Efter C: færde; A har: for tee. ⁶ A; mgl. i C; lat. har: dona id est tributa. ⁷ Rettet. tel, A; de, C; a, lat. (a læst som ti (jfr. kap. 2, note 8) og dette i A rettet til tel?). ⁸ AC; lat. har: hoc est a longinquis terre partibus. ⁹ A; er kielder eller flyder, C. ¹⁰ Mgl. i lat. ¹¹ Så vistnok A = ftoert, C. ¹² Lat. tilføj.: ficut quidam afferunt.

af [j ftenæ boghen¹⁴. Sommæ æræ ftoræ fom een ært
 oc fommæ fom een bœn; engin er ftørræ end een
 valnøt. Hoo fom bærr hannum, fom kyfker och [æddru
 er¹⁵, han gior hannum diærff oc fto hugnit. Hoo
 fom hannum ppaa figh hafuer j reth ftridh, hannum 5
 for¹⁶ fiældhen ath fkadhæ. Han fordrifuer falckæ
 drømmæ, [troidom oc diæfuelfsens æggelfæ¹⁷. Kommer
 edher til hannum, taa fuediff han oc vædiff. Tee
 67 a beftæ diamant af India the lignes || megit criftalle j
 therris lid, oc tee kundæ ikcæ polleres foræ therris hord- 10
 heth skill. Ther findis oc fommæ [fom æræ, oc
 fommæ æræ aff lidh fom fioler¹⁸. Ter fødeff oc andræ
 diamant j Arabia; tee æræ mindræ oc fortæræ aff lidh;
 oc fommæ fødis j Macedonia oc Cipren¹⁹. Thet fkeer
 oc offtæ, ath manghæ fødes til fammen, forty at tee 15
 fødiff aff huer annen inbyrdeff af duggen, fom oc giøræ
 margarite²⁰. Tee hafuæ oc gernæ mangæ flindher,
 fommæ tre, fommæ firæ oc fommæ fleræ; margarite
 thee æræ allæ trindæ. Jtem nota, at køpmennennæ
 fiæliæ offtæ andræ ftenæ for diamante, foo fom æræ aff 20
 gulæ criftalle, aff faphiræ oc fmaa ftenæ, fom findeff
 67 b j mufæ redhæ. Man maa tok || forføgæ tøm, om te
 æræ rethferdigæ, førft ther meth, at findeff tee faa, ath
 tee ladæ polleræ tøm, tha dugæ tee ikcæ. Jtem kan
 han ikcæ fkæræ glas, faphiræ eller criftalle²¹, taa 25
 dugher han ikcæ. Jtem tak eet lidet ftikcæ aff fieylften
 oc legh [ther oppa²² diamant, taa hafuer fieylften engen
 makt at draghæ jern eller nall effter fek, om tee ftenæ

¹³ Rettet. cristalla, A. ¹⁴ A; enn Steenne bog, C; in lapidariis, lat. ¹⁵ A har: æddruer. ¹⁶ Så A, for far? C har: hand vorder fiældenn att Skade. ¹⁷ Svarer til 5 spalte-linjer i lat. ¹⁸ A; erre fom fioler, C. Et ord mgl. sikkert i A, svarende til lat. subnigri. ¹⁹ Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig. ²⁰ Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig. ²¹ C tilføj.: met hannom.

æræ bodæ ligæ ftoræ²³. Jtem ber een wkyfker eller een drankæræ een diamant hoos fek, ta hafuer diamant then tiid engin makt.

Jtem nota, at India hedher aff eet vatn, fom ther 5 løber, fom hedher *Indus*, oc ther gongher oolæ vdi, fom æræ tyuæ føder langæ. Jtem vdi ten medelstæ Indiae skall || mand faræ ouer mangæ øer oc intil [teth veftræ 68 a haff²⁴, til een øø, heder Ormes. Tid faræ oftæ kiøpmen af Venedia²⁵. Ter torfuæ engæ faræ fram met 10 skib, fom iern er vdy, [forty at ter æræ ftoræ ftenæ oc grundæ aff fielften, fom til tøm dragæ bodæ skib oc gotz²⁶. Jtem j tettæ land ok Ethiopen hafuæ bodæ quinnæ oc mend een ondh feed. Om fommæren, nar fom heet er, ta løbæ the uth til vatnit oc kælæ thøm 15 ther, [oc ta²⁷ løbæ tee al tings nøgnæ oc leghæ for vdhen all bluelffæ, huilkith mek tottæ væræ megith vhfueft. Jtem er eet land jnden Jndien, heder Kana²⁸. Ther boor ondæ hetningæ. Sommæ bedæ til folen, fommæ til monen, tel ildhen, til vatnit, til iordhen, til 20 thræ, till || hugormæ eller huoth thøm førft mødher 68 b om moruennen, tee vdh gaa. Jtem æræ ther ftoræ røtter fom fmaa hundæ, oc tee kundæ ikcæ tagiff aff kattæ; tee²⁹ hafuæ tee hundæ ter til, fom teth giøræ. Jtem jordæ tee ikcæ therris folk, nar thet døer, jkcæ 25 helder een andræ³⁰ dyur, nar tee døø. Tee hengæ thøm opp modh folen oc ta vordæ tee geneften j een ftakcæt tid fortærædæ aff hedhen. Jtem maa man tæden feylæ intil ten øfuerftæ eller ftørftæ³¹ Indiam,

²² A; denn paa, C. ²³ Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig. ²⁴ mare oceanum, lat. ²⁵ Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig. ²⁶ ne retineantur a rupibus magnetum, lat. ²⁷ Indsat efter C: oc da; mgl. i A. ²⁸ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ²⁹ A = thi, C. ³⁰ A har.: andræ andræ. ³¹ A;

fom er j *presbiteri* *Johannis* *keysæræ* *rigæ*, [vdi een hafn foræ endh ftad³², heder Sarke, oc teth eer end fken ftadh. Ter boord mangæ *criftnæ* *menniskæ*. Ter æræ mangæ [abacie, clofter oc kirker³³, fom hertu Otgerus ||
 69 a aff Danmark fordom ftiktædæ, oc ther aff hedæ en nu 5 kyrkernæ *ecclesie* Dani, teth er Danmark³⁴ kyrker, oc tæden maa mand taa feylæ oc til eet land, heder Lombæ³⁵.

Aff then fkow, fom peberr voxer,
 oc aff vngdoms keldhæ.

10

Capitulum xxvij^m.

Nota¹. Teth rigæ eller øø, fom Lombæ² heder, teth er eet skenth oc rumt land oc hafuer een fkow j fek, oc heder Kombær³; atten dags ferd eer handh langh. Engin ftæd⁴ finner man peber voxæ vden ther 15 all eneftæ j then fkow, oc [j thet land⁵ æræ thoo ftædher⁶, huylkæ te fiæ, ath hertug Otgerus [aff Danmark⁷ thøm fordhom bigdæ oc kallædæ then enæ
 69 b effter fin fadær moder oc then || annen effter fin moder modher: een heder Flandrina⁸, ten annen heder Floren- 20 ta⁹. Jtem giøræ tee faa meth pebæren, fom tee giøræ

første, C; maiorem, lat. ³² ad portum ciuitatis, lat. ³³ abbacie religioforum, lat. ³⁴ Se indledn. C har: det er dannske mends kirker. ³⁵ A; lombar, C; Lombe, lat. AB.

Kap. 27. ¹ Rettet. A har Nw, der sikkert skyldes fejllæsning af et forkortet Nota; mgl. i C. ² A; Lombar, C; Lombe, lat. AB. ³ A; lombar, C; Combar, lat. ⁴ C tilføj.: i Verdenn. ⁵ In quo (sc. forefto), lat. ⁶ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁷ Indsat efter C; mgl. i A; Danus, lat. ⁸ Efter C = lat.; flandrina, A. ⁹ florentam, lat. B; florencam, lat. A.

j andræ land *meth* viin træ: Tee fættē¹⁰ hoos andræ hōwæ træ, faa at peber [træ løber¹¹ opp vedh andræ træ oc fpreteff vdi grennænnæ, fa at han hafuer fin opp hollelffæ af træfens grenæ, oc fructen henger nedh
 5 fom andræ clafæ eller windrw, oc tee peber træ [tee bææ trennæ¹² honnæ peber om arith. Ten førftæ peber er modher, før end løfuænnæ vdh fpringæ, oc thet er lang peber¹³; han tagis aff om tortmonitz tidh. Ten annen han vdh woxer *meth* løfuen, oc han er fmaa
 10 || fom¹⁴ win bær; han tags grøn aff in iulio oc thørres 70 a j mod folen. [Then worther hordh, oc rynkcher fidhæ vdy, oc thet heder foorth peber¹⁵. Ter neft ta voxer then trediaæ peber, oc han vorder huider oc fmaa. Hannum behollæ tee felfuæ j landit; ter faa kōmp-
 15 mendennæ¹⁶ fiælden vd aff. Then førftæ peber kallæ tee forbotin¹⁷, then annen fulful, then trediaæ banos¹⁸. Ther æræ mangæ ondhæ, forgiftigæ ormæ j then fammæ fkow¹⁹. [Voræ ikcæ een yrth, fom the hafuæ, ta thøræ engin mand kōmmæ j fkowen²⁰. Then yrth
 20 heder lemonse²¹. *Meth* hennæ oos fmøriæ tee theræ hendher, føder, fkinæ been oc armæ, oc ther foræ flyr alt edher.

Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁰ Rettet. fættæ, A; fette denn, C. ¹¹ Skrevet to gange i A. ¹² A har: tee bææ || træn tee bææ trennæ. ¹³ Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁴ Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har: ad fimilitudinem et modum vuarum paruarum. ¹⁵ vt accipiat nigredinem et rugarum contractionem, lat. ¹⁶ Så A. kōmpm- er dog vistnok at betragte som fejl, idet afskriveren først har tænkt på at skrive kōmm- (jfr. kōmmanfkaph s. 61¹) men så aligevel har foretrukket det alm. kōpm- og sat p til det skrevne kōm uden at slette forkortelsesstregen over ø. ¹⁷ A; Sorbatin, C; forbotyn, lat. B; forbocin, lat. A. ¹⁸ AC; bauos, lat. AB; bonas, lat. msc. ¹⁹ Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig. ²⁰ Mgl. i lat. I C er fom the . . . Then yrth forbig. ²¹ A;

Vdhen²² ten fornefnede fkow ligger eet bierg,
 70 b fom hedher || Polumbe²³, oc vnder biergit er²⁴ een
 ftad, fom heder Palumba²⁵, oc [paa then annen fidæ
 biergit²⁶ er een keldæ, fom kaldeff fons iuuentutis, vng-
 doms keldæ. Thet vatn gifuer faa godh lucth oc fødher 5
 døn oc teff aff fek, [at engæ honnæ yrter kunnæ luctæ
 eller tefuæ bæder²⁷, forty at j huer ftund ta omfkiftiff
 teth vatn oc hafuer finderlich²⁸ lucth oc teff, oc hoo
 fom drikcer ther aff nogræ daghæ fastendiff, han fongh-
 er bodh aff allæ hondhæ fyughæ, fom han hafuer inden 10
 j fith liff, vdi een ftakcæth tid vdhen helfoth, oc tee
 fom ther hoos boo oc ther aff drikchæ, tee fines all
 71 a theræ lefnet at wææ || vngæ. Jek drak ther trøfuer
 eller firæ finnum aff; jek hafuer følt ter goth aff [tel
 mith legemmæ²⁹ intel thennæ dag. Mand mener, at 15
 then keldæ løber ftrax vnner iordhen vdh aff een keldæ,
 fom er j Paradiis, faa at hun blandiff meth entæ
 vatn³⁰, [før en hun kommer tidh³¹.

Jtem vdi tet³² fammæ rigæ oc j tee øør, fom om
 kringh liggæ, voxer gantzæ goth ingæferd, fa at køpmen 20
 aff Venedia faræ tidh at³³ kiøbæ bodæ peper oc ingæferd.
 Thet folk, fom ther boer³⁴, the hafuæ een vnderlich throo.
 The bedæ til een oxæ eller nødh oc caldæ hannum ath varæ
 teth³⁵ alt helliefthæ dyur for hans enfolliched³⁶ fkill.

lemonfze, C; lymonfe, lat. B msc.; lymofe, lat. A. ²² AC;
 lat. har: In cuius forefti capite. ²³ AC; polumbo, lat. msc.;
 polembo, lat. B; polobo, lat. A. ²⁴ Indsat efter C; mgl. i A.
²⁵ AC; Polomba, lat. A msc.; polemba, lat. B. ²⁶ fub eodem
 monte, lat. ²⁷ quafi de omni genere aromatum, lat. ²⁸ A tilføj:
 godh, der mgl. i C og bör udgå. ²⁹ Mgl. i C; corporaliter,
 lat. ³⁰ Indsat efter C: vand; mgl. i A; lat. har: nulla lue
 decurrentium super terram fluminum. ³¹ Mgl. i lat. ³² Efter
 C: dett; tee, A; lat. har: In ifta . . . regione. ³³ Efter C;
 oc, A. ³⁴ vor, C. ³⁵ Efter C: det; eth, A. ³⁶ Lat. har:

Jtem eet || felfcap vdi ftaden eller byen³⁷ tee fødæ all 71 b
 tiidh een oxæ, fa ath nar fom han hafuer fex³⁸ ar
 dragueth plaw, taa offræ tee hannum oc æden met ftor
 hêtidh, oc hoo fom kan ter fongæ eet lidet ftikcæ at
 5 ædæ aff, han meener, at han er ther aff gantzæ helligh.
 Jtem gømmeff een finnerligh oxæ [til koningens be-
 hoff³⁹, oc then fom hannum tagher waræ, han tager
 hans vatn vdi eet kar aff guld; fa giør han oc vidh
 hans mæk, ok therræ øfuerftæ prelatæ, fom heder archi-
 10 prothopaten⁴⁰, han tagher thet forfcrefne vatn [oc
 mæk³¹ vdi tee fammæ kar eller oc j koftæligæræ oc
 bær thet indh || foræ koni[n]gin oc gnider oc fmør ther 72 a
 koninggens brift meth oc ænlidit. Thet fammæ giør han
 oc meth møghit meth ftor ydmigheth, ther till at kon-
 15 ingin maa faa [te firæ digder, fom oxen hafuer⁴¹.
 Ther neft taa fmørgiff andræ herræ oc førftæ, fom hoos
 hannum æræ, ther neft al menigæ hoben, fom ther til
 kundæ kommæ, oc tenkcæ, at thee fkulæ vordæ helly
 aff [then ting⁴², fom entæ duer oc vhfuefc⁴³ err.
 20 Jtem hafuæ tee afgudæ, fom æræ giordæ halfuæ efter
 menifkæ belædhæ oc then anden halfdell eftther een
 oxæ, oc ther bedhæ tee til. Gud gifuer fith thol ther
 til, at diæfuæ lind boor ther vdy ok gifuer thøm fuar
 meth || falck oc fuegh til tee tingh, fom tee hannum 72 b
 25 atfpøriæ, oc ther tel ofræ tee koftæligæ gafuer, oc
 fommæ ofræ therris eg[næ] børn, oc ftenkcæ tee blodit
 ponnæ augudhin. Jtem nar mannen dør, oc huftruen

fimplicitatem. maturitatem. patientiam. et vtilitatem. ³⁷ Efter
 C: byenn; by, A. Svarende til eet felfcap . . . byen har lat.:
 Multitudo cuiuslibet ciuitatis vel ville. ³⁸ A = lat.; fiu, C.
³⁹ apud regem, lat. ⁴⁰ A = lat. A; Archipretopaton, C;
 archiprothoplaufum, lat. B. ⁴¹ Jfr. note 36. ⁴² A; det meg,
 C; rem, lat. ⁴³ A har: vhfuefc eller vhfueft; vheffk, C.

lefuer j geen, taa skal huffruen iordiff⁴⁴ met then dødæ kropp, vden faa er, ath hwn hafuer nagit hans barn lefuendiff; taa ma hwn vdh kefæ at lefuæ meth fith barn, oc giør hwn thet, taa er hwn ikcæ faa werdich fidhen fom før, [efter ty hun villæ ikcæ følghæ fin 5 mand³¹. Døer⁴⁵ oc huffruen, ok mannen lefuer j geen, taa hafuer han kooreth, om han vell, [huot heller han 73 a vil følghæ eller ey, oc⁴⁶ huot heller tee⁴⁷ || hafuæ børn eller ey tel fammen. Jtem voxer ther fterkt win oc goth; thet drikchæ qwinnænæ oc ikcæ mennennæ. Jtem 10 hafuæ qwinnennæ⁴⁸ fkeg lighæ fom mennennæ, oc qwinnennæ ladæ all tid ragæ therriff fkegh oc ikchæ mennennæ⁴⁹.

Aff fancti Thome¹ apoftoli kirkæ oc aff hans [velfinædhæ oc helly² legemmæ. 15

Capitulum xxviiij^m.

Øfter³ udh fran forfcrefnæ land tyy dags ferdh ower mangæ øer kommer mand j eet rigæ, heder Meaboaron⁴. Ther j er een ftad, heder Calamie. Ther ligger fancti Thome apoftoli legemmæ j eet ftort tempel 20 73 b och fkønt vdi ten fammæ || ftadh, fom han toldæ død⁵.

⁴⁴ comburitur, lat. ⁴⁵ Svarende til Døer... fammen (l. 6—9) har lat: Attamen in casu confimili fi vir non vult cremari cum vxore mortua non minuit ei honorem. ⁴⁶ Så A; C har blot: følge hende, og dette er måske det opr. ⁴⁷ A har: tee || tee. ⁴⁸ C tilføj.: der. ⁴⁹ Herefter har A et tre gange gentaget forkortet et cetera.

Kap. 28. ¹ Efter C: Thomæ; thomi, A. ² A; helligdom oc, C; mgl. i lat. ³ Lat. har: in meridiem. ⁴ A; Moaboaron, C; Mabaron, lat. A; mabiron, lat. msc.; mabron, lat. B.

Thet er ikcæ lengæ fidhen teth rigæ vor alt sammen
 criftnit, oc nw æræ tee ty uer bort vendæ til te inødæ
 hetningiff vantro oc ville[l]ffæ oc actæ ey ten helly
 apoftoles legemmes neruærelffæ, fom thøm ftor hielp
 5 oc velgerningher beuyfer, fom iek her efter nogit fiæ
 wel. Jtem findiff ther vdynnen finnerlygæ bøgher, at
 hertu Otgerus aff Danmark⁶ van allæ tee land oc
 bigdæ⁷ then fornefnde koftæligæ kyrkæ, then⁸ tid then
 verdigæ apoftoles been [førft voræ⁹ opphøyædæ, oc
 10 han lod leggæ thøm j koftæligæ¹⁰ fkrin, meth guld oc
 felff och koftæligæ ftenæ fkønlige giort, oc try hund-
 reth aar ther effter ta togæ tee || Affirii¹¹ thet for- 74 a
 nefnde fkrin meth then verdiges¹² apoftoles been oc
 ferdit judi Mefopotamiam til een ftadh, hedher Edeffa⁵,
 15 oc ther efter trætthen oc halftredæfinztyuæ aar fingæ
 the fornefnde fancte Thome¹ fkriin oc legemmæ j geen,
 oc er nw j fornefnde hans kyrkæ, oc til eet tegn, ath
 thet fa tid i geen kom, taa henger hans høyræ arm
 meth honnen for vdhen fcrineth, fom han vdy ligger,
 20 meth huil[kin] hand man mener, ath han tok vdi Ihefu
 Chrifti vnder, [oc til eet tegn ta gjør then hand ftoræ
 iertegn¹³. Nar too trættæ om nogher fak, tha fcrifuæ
 tee til sammen tee ærændæ, fom te trættæ om, oc leggæ
 bodæ || delænæ j fornefnde handh oc gaa faa allæ bort 74 b
 25 [ok kømmæ j geen om een timmæ ter effther, oc ta
 finnæ tee hans fkrifth, fom reth hafuer, ligendæ quer

⁵ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁶ Se indledn.
⁷ C tilføj.: der. ⁸ Svarende til then tid . . . opphøyædæ har
 lat.: in exaltationem fanctarum apoftoli reliquiarum. ⁹ A har:
 woræ førft voræ. ¹⁰ A; it koftelige, C. Lat. har: in nobiliffimo
 loculo. ¹¹ A har: affrij (med r overstreget) affirii. ¹² Så A
 men sikkert fejl for verdigæ. ¹³ Eadem quoque manus folet
 vique hodie fue potentie tale manifestare miraculum. vt. . . , lat.

j honden, oc hans scrift, som w reth hafuer, ligger bort
kaft lankth bort ponnæ guluyt¹⁴.

Nu ty wer er thet fornefnde folk, som iek før sadæ
aff, iemmerligæ forblindeth aff diæfuelfens ægelffæ, oc
æræ allæ hetningæ oc hafuæ opp seth j fornefnde sancte 5
Thome¹⁵ kyrkæ mangæ affgudæ, [oc finderligæ ta hollæ
tee aff een, som er størft oc giort som een mand, ok
fider¹⁶ oppa eet høyt fædæ, som er behenkt meth [guld
75 a oc sølf och filchæ¹⁷ oc coftæligæ dyræ || stenæ oc¹⁸ hafuer
om fin hals hengendæ mangæ koftæligæ bæltæ¹⁹ meth 10
gull oc dyræ stenæ, oc til then affgud er meghin sökningh
af hethningæ langueyeff aff andræ land [meth stor
ruelffæ oc ydmikhedh oc meth sterræ, een²⁰ tee criftnæ
fögæ sanctum Iacobum vdi Gallicia, ther som han
liggher. Tee æræ ok fa [for hindrædæ²¹ aff diæfuæind, 15
at sommæ vellæ ey fee opp vdhen fee ligæ nedher for
thøm²² all therris reyfæ, oppa teth at tee entæ hindber
fongæ skullæ, som thøm fkadæ kan j therris [gudæ-
lichedh, som the hafuæ til then fornefnde augud²³.
Jtem tee, som ner boo oc tidh fögæ for pelægrimæ, tee 20
75 b fallæ pan||næ therris knæ [huerth annit eller hue[r]th
tredia²⁴ fiæth²⁵, oppa thet at therris reyfæ fkall giøres

¹⁴ protinus sub vnus hore tempore reiecta longius falsitate
veritatem sibi referuat, lat. ¹⁵ Efter C: Thomæ; thomi, A.
¹⁶ Lat. har: Ex quibus vnum quod multo maius est alijs apparet
sedens homo. ¹⁷ A; guld filcke, C; aureis olofericis, lat. ¹⁸ oc . . .
stenæ (l. 9—11), mgl. i C. ¹⁹ cinctoria, lat. ²⁰ Så A og til-
svar. i C; opr. vel: meth sterræ ruelffæ oc ydmikhedh een.
in valde 'eruentiori deuocione. quam, lat. ²¹ Så A; forblindede,
C, og dette er vel rigtigere. Svar. til Tee æræ reyfæ
(l. 15—17) har lat.: Quoniam multi eorum per totum pere-
grinationis iter non audent erigere palpebras oculorum.
²² Rettet. then, A; dennom, C. ²³ deuotio, lat. ²⁴ ad tercium
vel quartum, lat. ²⁵ Rettet. A har fiøth med en lodret streg

thøm lang, [at tee skuldæ faa teff meræ løn oc noodhæ,
 nar te frem kommæ²⁶. Sommæ æræ oc fa galnæ²⁷ aff
 diæfuelffens ingidelfæ, at the giøræ thøm selfuæ faaræ
 meth therris knifuæ eller meth andræ vabn, oc fommæ
 5 fkæræ ftikcæ aff therris koth oc kaftæ intil afgudin til
 ofuer, nar tee tid kommæ²⁸. [Jtem nar therres høxtæ
 høtiidh er, fa fom at then dag, der therres afgud vor
 førsth opfetter j templit, eller oc ter han først gaff
 fuar²⁹, ta er tiidh megit groff føkning. Tid kommer
 10 ta meftæ delin aff alt falkit aff || thet gantzæ righæ och 76 a
 hafuæ ther proceffiones met ftor høtiid oc føræ³⁰ [then
 augud³¹ ok følgæ hannum all ftaden om kringh vdy
 een vogn, koftæligæ clædder [meth guld oc filkæ oc
 diræ ftenæ²⁶, oc for hannum gongæ mangæ³² iomffruer,
 15 too oc too til fammæn, oc fingæ oc quædæ fkønlige
 ponnæ terreff mool, oc³³ ther neft gaar eet annet party
 meth mangæ hondæ feydæ spell oc andræ behennikt³⁴,
 huer³⁵ effther fith embitæ, oc ther neft følger then
 vogn, ter afgudæn j er, och vedh³⁶ bodæ fider trængeff
 20 pelægrimæ, fom longhveyeff tidh komponæ æræ, oc aff
 thøm maa mand fee een ftor vyllelfæ, huorlund tee
 æræ || eggædæ aff diæfuelffens falkæ gudælichedh. 76 b
 Sommæ aff thøm kaftæ thøm vnner hiwlennæ aff
 vognen, ok vognen gongher ofuer tøm oc brider fender
 25 therris armæ, been, hals, rygh, fidæ oc andræ ledher, oc

(med en hage foroven) over o, som vel derved betegnes som
 wrightigt. ²⁶ Mgl. i lat. ²⁷ Efter C: galnæ; kalnæ, A.
²⁸ Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig. ²⁹ Lat. har: In
 solemnitatibus vero sicut in dedicatione seu intronizatione
 simulacrorum. ³⁰ Efter C: føre; foræ, A. ³¹ maius idolum,
 lat. ³² Indsat efter C: Mange; mgl. i A; in magno numero,
 lat. ³³ Svar. til oc . . . embitæ har lat.: Succeditque plurali-
 tas muficorum instrumentis varijs simphonizans. ³⁴ Så A;
 behendighed, C. ³⁵ Efter C; huert, A. ³⁶ Efter C: ved; vdh,

fommæ blyfuæ all tings dødæ oc figyæ³⁷, at tee
 fkullææ³⁸ fongæ ther foræ løn j thet Paradiis, som
 oppa iorden er. Oc nar ten proceffio er ta giorth, oc
 auguden er opp feth innen³⁹ j fin ftædh, ta kommæ
 ind for hannum mangæ oc grædæ, oc fommæ dræbæ⁵
 thøm feluæ. [Tee æræ tee ver fa forblindæ[dæ], at te
 77 a ther godæ dawæ || til euig tid meth therris augutz hielp,
 huilken som thøm ind fører tel euig fordømmelffæ²⁶.
 Thet fkeer ftundom j fligh⁴⁰ een hêtidh, som foræ er¹⁰
 nefnd, at ther findeff tu hundred eller fleræ dødæ ligind-
 eff, som thøm feluæ hafuæ dræpt, oc taa kommæ tee
 dødes venner oc tagæ therris⁴¹ dødæ kroppæ, oc⁴²
 diæfuelfens martires æræ, oc bæææ tøm meth een finn-
 erlich fangh, som tee tertil hafuæ, ind foræ therris¹⁵
 augud foræ eet ofuer, oc ther neft giøræ tee eet bool
 oc brennæ thøm allæ fammen vdi, therris augud til
 heder, oc fommæ gemmæ aff tee been oc afkæ for ftor
 helly dom⁵. Oc for⁴³ fornefnde tempel er eet vatn ||
 77 b som eet lidit felkæ vatn, oc ter vdi kafter falkit therris²⁰
 ofuer, som er guld oc følf, dyræ ftenæ, coftæligæ kar⁴⁴
 oc [annet, huot te hafuæ, som coftælict er⁴⁵, oc teth
 ofuer tagæ tee opp, som j templit tiænæ, vdy finner-
 lighæ tidher om arit [och giømmit til templens big-

A. ³⁷ Så A. Rimeligvis står figyæ ikke = figiæ (figjæ) men må vist snarere forklares på den måde, at afskriveren først tænkte på at skrive figæ men så alligevel foretrak fyæ og fjøjede yæ til det skrevne fig uden at slette ig. ³⁸ I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17). ³⁹ igenn, C, og dette er måske oprindeligere. ⁴⁰ A har: fkiigh. ⁴¹ Indsat efter C: deris; mgl. i A. ⁴² Så A (jfr. f. eks. s 5¹); C har: deris kroppe som erre døde, oc dieffuelfens Martyres; lat. har: talium diaboli martirum . . . totum corpuf. ⁴³ Indsat efter C; mgl. i A; ante, lat. ⁴⁴ A;

ningh oc til augudennæ ok til andræ ftikcæ, fom tertil
hør; tok hollæ tee felfuæ then beftæ dell til tørreff
eygit behoff⁴⁶.

All⁴⁷ kiæreftæ⁴⁸ venner met gud! Vy *criftnæ*
5 mennifkæ kundæ aldry ful lofuæ oc æræ oc takcæ oc
tiænæ vor gud oc⁴⁹ vor ftabæræ, then hellygæ tre follæ-
liched, fader oc føn oc then helligæ andh, fom || een 78 a
gud oc tre *perfoner* er, for then ftoræ w begryuælich
kerlicheth, noodæ oc trøft, lön oc glædæ, fom han off
10 beuyft oc gifuet hafuer j mangæ vtaligæ moodæ oc fin-
nerligæ her *meth*, at han, fom fandhetz⁵⁰ lyus er, hafuer
gifuet oos⁵¹ then helligæ troff lyus j tettæ verdhen oc ter til
off allæ, fom vor troo oc vor lefnit hollæ, fom han off
gifuit oc budit hafuer, thet ewinnæligæ lyus *meth* fek
15 felfuer j hemmærigæ, och [hafuer frelfet⁵² off fran
fa dan vhrilig diæfuelfens vellefæ, vantro oc mørk, fom te
vflæ hetningæ thy uer iemmerligæ j [fordømdæ blifue⁵³. ||

Vaare, C; ciphos, *lat.* ⁴⁵ familia, *lat.* ⁴⁶ *Lat. har:* prouident
ecclesie et fimulachrif ac fibi ipfis abundanter. ⁴⁷ *Herfra og*
kapitlet ud mgl. i lat., der i stedet har 8 spalte-linjer om St.
Thomæ skrin. ⁴⁸ C *tilføj.:* Christenne oc. ⁴⁹ fom er, C.
⁵⁰ *Efter C:* Sandheds; fantz, A. ⁵¹ C *tilføj.:* alle. ⁵² *Efter*
C: hafuer frelft; han frelfædæ, A. ⁵³ *Således må der vel læses*
her ligesom s. 72¹⁹. fordømth hafuæ, A; fordømpte erre oc
bliffue, C. *Herefter har A et tre gange gentaget forkortet et cetera.*

78 b Aff nogræ øør, fom finder uth liggæ,
och af Otgeri mæl, honik [*et cetera*¹.

Capitulum xx nonum.

Ithem nar mand [vdh faar² af tettæ forfcrefnæ land
oc rigæ, bort finder udh ouer mangæ vnderligæ 5
land hoos³ tu oc halftrediaëfinztyuæ dags ferdh, ta
kommer mand vdi een øø, fom kaldeff Lambori⁴. Ter gar
alt falkith nøgit, oc huot ter er, teth hører tøm allæ
til. Engin hafuer finnerligh laas eller nøgel til nogher
ftikcæ, och allæ qwinnænnæ æræ huer mantz, vdhen 10
fa megit, at engin maa tagæ tøm meth wol vnner fin
hals. Tee hafuæ oc een annen oond fedh, at the ¶
79 a ædæ gernæ vngæ mendz køth. Tith kommæ køpmend
oc føræ falæ vngæ børn. Æræ te ikcæ faa fedæ, fom
thøm tikceff, ta fettæ tee thøm ind at fedeff⁵, fom 15
mand giør meth kaluæ eller fwin⁶. Jtem øfter⁷ vdh
fran tennæ forfcrefnæ øø er een annen, fom kalliff
Summobar⁸, oc the, fom ther boo, hollæ thøm varæ
gantzæ ædlæ, oc forti bæræ tee eet finnerlict tegn vdi
therris ænlidæ. Te hafuæ altid orloff meth tettæ foræ 20
fcrefnæ folk aff Lamorri⁹. Jkcæ megit lankt tæden
er een øø, hether Betinigo¹⁰. Hun er righ aff mangæ
honnæ gotz, oc tæden finder udh fram¹¹ æræ mangæ

Kap. 29. ¹ A og ligeledes C. Lat. har: vino et piscibus.
² A; kommer oc vdfarer, C. ³ Rettet. ouer, A; ved (der ellers
svarer til hoos i A), C = ad, lat. ⁴ A; lamorij, C (jfr. not.
8); Lamory, lat. ⁵ Rettet. fødeff, A; fede, C. Lat. har:
eos faginant. ⁶ Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.
⁷ ad meridiem, lat. ⁸ A; Synobar, C; fumobar, lat. ⁹ A;
laborij, C (jfr. not. 4); Lamory, lat. ¹⁰ A; Bartinigo, C;
Betenigo, lat. A; botenigo, lat. msc.; rotonigo, lat. B. ¹¹ Mgl.

andræ rigæ oc øer, som lank woræ at scrifuæ || aff, 79 b
 oc er ther eet ftort rigæ, som heder Jana, oc [holler j
 fek¹² ij^m 13 milæ, som¹⁴ leuce hether. Ther er een
 mektich koning; han hafuer vnner fech vij andræ
 5 koningæ, som æræ koni[n]gæ vdi tee øer, som ther
 nefth hoos hannum¹⁵ liggæ, oc vdi hans rygæ er
 megith falk, oc ther voxer øffrit aff allæ honnæ yrter,
 ingæferd¹⁶, canell¹⁷, mufcat, giffuerf noglæ oc andræ
 kostæligæ yrter, men tee hafuæ ther ikcæ wiin, som
 10 ter voxer, men guld oc sølf er ther megit, [som vell
 oppa kenneff¹⁸ j koni[n]gins palatz. Thet er fa kostæ-
 lic, at iek thet ikcæ gantzæ vdscriuæ kand. Allæ
 thee thrapper, som opp gaa till palatzeth oc thil her-
 bærænæ || oc til cameræ[næ], te allæ æræ gioræ aff 80 a
 15 guld oc aff sølf, oc allæ guluennæ æræ fkackerædæ,
 annit ftikeit aff gull oc annit aff sølf. Jtem veggennæ
 æræ clæddæ meth guld oc sølf, oc ter oppa æræ
 [grafnæ oc¹⁹ screfnæ mangæ herræ oc fërftes lefnith
 oc gerningher. Vdi then øpperftæ²⁰ [fall er²¹ fuldæ-
 20 lygæ [vdh screfuit²² hertug Otgeri lefnith fran thet
 fërftæ, han vor føddher, oc intil then²³ dagh, han
 [bort kom²⁴ intel Frankæ rigæ, som sommæ fiæ.
 Jtem nota, at vdi koning Karlff tid, som koning wor

i C. ¹² habens in circuitu, lat. ¹³ Efter C; ij^c, A; lat. har: leucarum duum milium. ¹⁴ som || som, A. ¹⁵ dennom, C. ¹⁶ ingæferd . . . yrter, mgl. i C. ¹⁷ Rettet. A synes at have camell, næppe caniell (hvilken form findes hos Harpestr.); canella, lat. ¹⁸ Så A; som vel paa kiender, C; quod patet, lat. ¹⁹ Mgl. i C. Lat. har blot exculpta ²⁰ Rettet. øpperftæ, A. ²¹ Som ét ord i A. Itad er, C. Lat. har: In principali vero aularum. ²² Indsat efter C: vdkreffuit; mgl. i A; expreffa, lat. ²³ Indsat efter C: denn; mgl. i A. Svar. til fran thet . . . dagh har C: fra denn fërste dag hand vor fød oc till. ²⁴ A; vdkom, C; reuerfus, lat. ²⁵ Mgl. i C. ²⁶ Rettet. trækteth eller

j Frankæ rigæ, ta vadm fornefnde hertug Otgerus til
 criften dommen ner allæ te land, fom oppa hin fidæ
 mæreth²⁵ æræ fran Iherufalem oc intil arbores folis
 80 b et lune, fom er intil folfens oc monens træ, || fom er
 ner thet Paradiis, fom oppa iorden ligger. Jtem 5
 hafuer keyfæren aff Tartaren, fom kalles Grantkan,
 oftæ haft ftor ftriidh oc orloff omod tettæ forfcrefnæ
 rigæ Jana och villæ hafuæ trænketh²⁶ vnner fich;
 tok kundhæ han [teth end aldri vinnæ²⁷. Jtem ma
 mand faræ tæden oc vdi eet rigæ til fhips, fom kalliff 10
 Talamaffy²⁸; teth heder oc eet anneth nafn Pather²⁹.
 Ther vdi æræ mangæ godæ oc coftæligæ ftædher.
 Ther voxer oc firæ honnæ vnnerligæ thræ: Aff teth enæ
 fonger mand meel til brødh, aff teth annet honik, aff
 thet tredixæ viin, aff³⁰ teth fierde³¹ edher. Melit fonger 15
 81 a mand vd aff trææth fynnerligæ tider om || arith, oc ta
 [fla te oc feftæ bulend aff træet all om kring³² nedræ
 hoff rodhen meth een øxæ, fa at barkend han refner,
 oc ther løber ud een honnæ³³ tiwk vætskæ. Hennæ
 thørræ³⁴ the j mod folen, oc ther aff vorder huith 20
 mell, ligæ fom thet woræ aff korn, oc thet brød, fom
 ther aff bagiff, tæfuer ikcæ fom huedæ brødh; tet
 hafuer³⁵ tok een god tæff. Sammæligæ giøræ tee meth
 tee andræ trææ, fom win oc honnik gifuæ, vdhen at
 tee thet ikcæ tørræ, fom the giøræ vedh melith. Ter 25
 figs, at engelin vifdæ hertug Otger tee træ, oc huor

trækceh, A; trengt det, C; fubiuganda, lat. ²⁷ A; icke, C.
²⁸ A; Talamofzus, C; thalamaffy, lat. A; calamaffi, lat. msc.
²⁹ A; Pattam, C; pachem, lat. A msc.; panchon, lat. B.
³⁰ Indsat efter C; mgl. i A. ³¹ Tilføjet i randen med yngre
 hånd i A. ³² Så A; fla de oc bancke famme tre, C; percutitur
 ftipes arboris vndique, lat. feftæ i A må vel være fejl. ³³ A;
 haard, C; lat. har: liquor fpiffus. ³⁴ A har en streg over rr, som det
 synes, uden rimelig betydning. ³⁵ Rettet. hafuerer, A. ³⁶ Så

lund han fkulæ ther vd fongæ wiin, honik oc meel,
 ten tid han || led ftor nødth oc hunger ter j landit 81 b
 meth finæ herræ oc folk. Jtem hoo fom vor³⁶ for
 gifuen aff teth eder, fom vd aff teth fieræ træ fongiff,
 5 ta er hannum ikcæ annit til hielpp: Han³⁷ fkal blandæ
 fith eygit mæk meth rent vatn oc figæ³⁸ teth j giøm-
 men een ren cludh oc drikcæ teth, ta fonger han bodh.
 Jtem oppa ten³⁹ fornefnde øø er eet døth haff, fom
 illæ lucter, oc [fommæ ftæder ter udy er⁴⁰ fa dypt, at
 10 ther aldræ engin kundæ finnæ bodn, oc ter udhy voxæ
 ftoræ røer, tu hundrit føder høfua. Jek felff tywennæ⁴¹
 gad ey løfft een endæ opp [fran iordhen aff eet⁴² røer.
 Ter voxæ oc myndræ røer [vd meth landit⁴³, oc te
 hafuæ terris røder hoos [tyuæ alnæ⁴⁴ ind j || landit, oc 82 a
 15 vdi te knwder, fom oppa rødernæ⁴⁵ æræ, finneff
 mangæ dyræ ftenæ, [huylkæ offtæ forføktæ æræ⁴⁶.
 Synnerligæ hafuer een then dygh, ath hoo⁴⁷ hannum
 hoos fek hafuer vdi ftridh, hannum kan entæ jern
 fkadææ⁴⁸. [Vedh oc hans fiendæ, at⁴⁹ han ten ften
 20 hoos fek hafuer, [ta ber han entæ jern mod hannum j .
 ftridh, men han møder hannum met ftoræ ftengher oc
 andræ verræ, fom ikcæ er kommit jern till, oc ter j
 mod hielper ftenen entæ⁵⁰. Jtem far man tæden oc j

A i slutn. af linje; fejl for vorder? ³⁷ end hand, C. ³⁸ *Ret-*
tet. fig, A; fyde, C. oc figæ . . . cludh, mgl. i lat. ³⁹ *A har*
t3, der vist står for t3̄, hvilket s. 109¹⁸ må opløses ten (jfr.
kap. 13 note 14; kap. 17 note 4). denne, C. ⁴⁰ *A; er Somme*
fteder, C. ⁴¹ *Rettet. twennæ, A; tiuffuende, C; lat. har: viginti focij*
mecum. ⁴² *A; aff samme, C.* ⁴³ *ad fluuij ripam, lat.* ⁴⁴ *trecentorum*
aut amplius cubitorum, lat. ⁴⁵ *A; røerne, C; radicum, lat.* ⁴⁶ *A;*
huylkitt offtte forføgt, C. Svar. til huylkæ . . . hoos fek
hafuer har lat.: de quibus expertum est si quis vnam habuerit.
⁴⁷ *Herefter har C: fom, der vist er glemt i A.* ⁴⁸ *I slutn. af*
linje (jfr. kap. 4 note 17). ⁴⁹ *A; aff hans fiendæ, om, C.*

eet ftort rygæ⁵¹, fom kalliff Kalanoth⁵², megit frukt-
 fommelichth oc rykt. Therræ koning er megit mektik.
 82 b Hannum er lofuit at nydæ allæ qwinne || vdi hans
 rigæ, nar hannum løfter⁵³. Han holder altidh tusennæ
 oc firæ hundredt elefantæ⁵⁴ til at hafuæ j ftridh, nar 5
 han thøm veder torff, oc thøm fødæ bønnernæ alt
 rigæt om kring. Elefantæ kallæ te warkes oppa
 therriff mall. Jtem kommæ aff allæ honnæ fiskæ een
 finne om arith hart in til landit och duællieff ter tre
 dawæ oc [ftædiæ at tagæ thøm, hoo fom vel tagæ 10
 thøm⁵⁵, meth hendernæ, [huilkith eet ftort gutz vnner
 er⁵⁶. Jek hafuer feluæ [tagit aff⁵⁷ tee sammæ feskæ.
 Jtem nota, at feskænæ kommæ aa⁵⁸ then sammæ tidh
 om arith, fom [then sammæ⁵⁹ meel, win oc honik vdh
 83 a || tags aff træen, fom foræ er rørth, oc tæffæ fornefnde 15
 tu vnnerligæ ting giordæ gud bodæ oppa in tidh foræ
 hertug Otgeri fkil [aff Danmarch⁶⁰, oc hannum til
 amynnelffæ lader vor herræ forny tæffæ forfcrefnæ
 vnnerligæ ting huert aar. Jtem j fornefnde land er
 fnielæ⁶¹ ofuer modæ ftoræ, och ther aff giøræ tee 20
 koftælich madh for koninghin oc hans falch, oc muæ

⁵⁰ *aggreditur eum fustibus non ferratis, lat.* ⁵¹ *infulam, lat.*
⁵² *A; kalonot, C; calanoch, lat. AB; Calamoch, lat. msc.*
⁵³ *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* ⁵⁴ *Indsat efter*
C: Elephanther; mgl. i A; elephantæ, lat. ⁵⁵ *Så A; Stedis*
at tage aff dennom huo fom vill, C; prebent se omnibus libere
capiendos, lat. ⁵⁶ *A; huilcket er it ftort tegenn, C; mgl. i lat. Efter*
er har A: tet, der sikkert bör udgå. ⁵⁷ *Så må der vistnok læses.*
tagit thøm eller aff, A; verrit der oc tagit aff, C; lat. har:
egoipse cepi quorumplures. ⁵⁸ *Så A, men p er måske glemt*
foran; paa, C. ⁵⁹ *Så A; dett, C og således vel oprind.* ⁶⁰ *Mgl.*
i C og lat. Om Danmarch se indl. ⁶¹ *Så vist oprind. i A*
(jfr. s. 102¹), men e er nu skjult med senere blæk, hvormed i randen

j vidæ, at iek⁶² hafuer feet fa ftoræ⁶³ fnielff hus ter, at try falk mattæ fkyulæ tøm ter j⁵³. Jtem nar mannen dør j tettæ fornefnde¹⁰ landh, ta fkal huf-fruen jordis lefuendiff meth hannum, oppa teth at
 5 han ma hafuæ hennæ meth fek vdi hint || annet 83 b
 verden⁶⁴.

Aff eet rigæ, fom heter Smafalorum¹,
 oc andræ øør.

Capitulum xxx^m 2.

10 **N**ota, at aff for fcrefnæ land ma mand feylæ ofuer
 [teth veftræ haff³ oc til een øø, heter Cafpho⁴.
 [Ter hafuæ tee fa dan fedh⁵: Nar ter vorder nager
 fyuger, fa at tee ikcæ trøftæ hannum at lefuæ, han-
 num hengæ tee vdi eet trææ lefuendiff, før han dør,
 15 oppa teth at ormæ fkulæ ikcæ kommæ til hans legem-
 mæ, men tee villæ, at hemmællens fulæ fkullæ ædæ
 hans køth, oc tee tro, at allæ fulæ æræ gutz ænglæ.
 Jtem⁶ haf[uæ] te oc een annen fed⁷: Nar noger vord-
 er fyuger, ta kaftæ tee een fnaræ at⁸ || hans hals oc 84 a

er skrevet fneyle. Lat. har: testudines. ⁶² iek || jek, A. ⁶³ Efter C: ftore; ftort, A (i randen er med senere hånd tilføjet: et). Lat. har plural. ⁶⁴ Herefter har A et forkortet et cetera.

Kap. 30. ¹ Så A (m for in); Smaffalorum, C; Cynophalorum, lat. A; cynaphilorum, lat. B. ² Herefter har A et forkortet et cetera. ³ mare oceanum, lat. ⁴ A; Chafzpho, C; kaffo, lat. AB; Caffo, lat. msc. ⁵ Mgl. i lat. ⁶ Svar. til Jtem . . . hundæ (s. 103¹) har lat.: In alia autem infula faciunt suos infirmos ante mortem ab edoctis in hoc magnis canibus ftrangulari. ⁷ C tilføj.: at.

kylken j heel *meth* ftoræ hundæ, oc fyden retæ te hannum koftæligæ til oc æden foræ vilbrath [oc hollet⁹ foræ een godh reth j therris geftæ budh. Jtem nar man vd far aff th[e]nnæ øø, tha æræ ther mangæ landh oc øør, fom nw er lanct at fcrifuæ aff. Ther 5
 nefth kommer mand till een øø, heter Melchy¹⁰. Ther er *teth* grummæftæ¹¹ oc verftæ falk, fom iek hafuer noger tiid feet; te huggis oc flaff al tidh, oc foræ een liden ting fla tee huer annen j hiel; the fparæ oc engin, oc nar too, fom *wenner*¹² æræ, forlicheff, ta er 10
 venfkabit¹³ ikcæ ful goth melløm thøm¹⁴, før en tee
 84 b hafuæ drukchit een ful ftor drik aff || huer annens blod. Tæden feyler man fræm foræ mangæ øø, [fom mangæ vnnerligæ ting æræ vdy, fom lankt er nw at fcrifuæ aff¹⁵, oc kommer til een øø, heder Trachoide¹⁶. Ter er 15
 falkit vilt¹⁷ fom andræ dyur; te boo vdi [clepper, biergæ oc grafuer¹⁸ oc ædæ hugh ormæ oc andræ ormæ oc dyur, fom the ther faa kundæ; te talæ oc jkcæ, men therræ vellæ¹⁹ vifæ tee met tegn fom andræ dummæ. Tee elfkæ megit dyræ ftenæ for therris fkøn heth och 20
 jkcæ for therris dygh fkill, oc finnerligæ [hafuæ tee⁵ een ften, han hafuer ty oc halftredæfinztyuæ hondæ
 85 a lidhæ; han heter Tracoitides²⁰. Tæden || oc ofuer [*teth* veftræ haff²¹ far man ind vdi eet rygæ, hether Natu-

8 om, C. 9 *Mgl. i C.* 10 A; Mechj, C; Milke, lat. 11 *Efter C: grommifte; grofuæftæ, A; crudeliffimi, lat.* 12 A (= w *venner*); *venner, C.* 13 *befkickit, C; pax, lat.* 14 C *tilføj.:* faa viidt wenfkabit Skall holdis, oc fig belanger. 15 *qui in fingulis intrare et moram facere siue trahere voluerit. stupenda multa videbit, lat.* 16 A; Trochaide, C; Tracoyde, lat. A; tracoide, lat. B. 17 *absque villo ingenio, lat.* 18 *cauernis, lat.* 19 A; bolige, C; conceptus, lat. 20 *Efter C; trachotides, A; trachoitidis, lat. A; tracoides, lat. B.* 21 *occeanum, lat. (jfr. not. 3).*

meram²²; *teth* er vel tufennæ milæ ftort²³, fom leuce
 kalleff. *Teth* falk, fom ther fødeff, hafuæ hofuith fom
 andræ hundæ; [tee hetæ²⁴ in greco Cynophaly²⁵. Te
 ga oc altid nøgnæ wden een liden cludh, fom te hafuæ
 5 foræ oc bagh at fkiwlæ therræ lönlich tingh *meth*;
 toch hafuæ te fkel oc vidh, te æræ oc megit dyugdæ-
 ligæ oc vel voxnæ falk oc fterkt aff leder oc [hordhæ
 at rettæ²⁶. Nar tee hafuæ kryy, ta hafuæ te [ikcæ
 annen vobn en⁵ langæ fpyuth oc bretæ fkiollæ. Te
 10 ftridæ megit mannæligæ oc clogligæ; huilkin²⁷ fongæ
 te gribæ j || ftriden, then²⁸ ædæ te geneften vden 85 b
 noger mefcundæ. Te bedæ oc allæ²⁹ til een oxæ³⁰,
 oc ter foræ bær huer terræ ther j³¹ fith ænlidæ een
 oxæ aff guld eller aff følff. *Jtem* er therræ koning
 15 megit mektik oc righ; han ber om *kringh* fin hals
 vdi eet bond try *hundreth* øfter lands margaritas, oc
 ther læff han fynæ bøner oppa [huer daw, før han
 æder⁹, fom vy giøræ *meth pater nofter*. Han ber oc
 om fin hals een koftælig robin, fom ædlæ, ren, fkøn
 20 oc fkinendæ er; han er fa lang fom een mantz fodh
 oc fem fingræ bred. Then lader han koftæligæ for-
 waræ, [thy at hans ligæ findeff ikcæ⁵; meftæ han then
 fteen, tha huld is han || ikcæ lenger for koning. *Keyfæræ* 86 a
 Grantkan hafuer oftæ oc ydæligæ *meth* ftor clogheth
 25 arbeydit ther om, [at han mattæ fa then ften³², bodæ

²² AC; Natumeran, lat. A; natimeram, lat. B msc. ²³ Lat.
 har: de circuitu. ²⁴ Oprind. vel: tee (= ty) hetæ tee = Unde et
 . . . vocantur, lat. ²⁵ Rettet. Cynophalij, C (ij for y); rimaphali, A;
 cynophali, lat. A. ²⁶ A; haarde att fette til rette, C; de omni
 forefacto rigidam iusticiam exercentes, lat. ²⁷ Efter C: huilck-
 enn; huilkæ, A; lat. har singul. ²⁸ Efter C: den; thøm, A
 (jfr. not. 27). ²⁹ A; altiid, C; omnes, lat. ³⁰ Første bogstav
 ligner i A mere e end o. ³¹ Mgl. i C og lat. ³² Indsat efter

meth gafuer, forrethzlæ eller orloff, men ³³ han kundæ
 aldry fongin. Jtem nar mand feyler thæten, ta kommer
 man til een øø, hether Silla³⁴. Hun er ottæ³⁵ hun-
 dreth milæ, fom leuce kalliff, ftoor²³, oc ther boer³⁶
 ikcæ megit falk vdy foræ mangæ hondæ⁹ ondæ ormæ 5
 fkil, [oc finnerligæ æræ ther kokodrylly³⁷. Te æræ
 ftrybædæ, fortæ och gulæ, oc hafuæ firæ ftackædæ
 been oc brethææ³⁸ cløer; fommæ aff thøm æræ træt-
 tyuæ føder langæ oc fommæ ftækgræ³⁹. Huor tee frem
 86 b gongæ, ther liggher een wey [effther, lighæ||fom⁴⁰ een 10
 man hadæ dragheth ther frem een ftoor knwb. Wdi
 thet fammæ land er eet høgt biergh⁴¹ oc breth; øfuertth
 oppa [teth fammæ bierghæ⁴² er eet digæ *meth* vatn, oc
 doræ fiær⁴³, at voræ forældræ Adam oc Eua⁴⁴ the [grætæ
 thet vatn⁴⁵, ther tee voræ vd kaftæ aff Paradiis, oc 15
 oppa botnen j thet fammæ vatn fødeff mangæ koftæ-
 ligæ ftenæ, margarite oc andræ ftenæ. Teth fattigæ
 falk ther aff landit plæyer altid³¹ *meth* koningins
 orloff indh tid om arit at gongæ j thet vatn oc feskæ
 ther opp koftælighæ ftenæ; tok fmøriæ tee tøm til 20

C: att hand motte faa denn fteenn; *mgl. i A*; Pro isto carbun-
 culo acquirendo, *lat.* ³³ *Indsat efter C; mgl. i A; fed, lat.*
³⁴ *A = lat.; Sila, C.* ³⁵ *Efter C: viij; fyu, A; lat. A msc.*
har: octingentas, lat. B: lxxx. ³⁶ *vor, C.* ³⁷ *Sunt autem cocodrilli speciales serpentes, lat.* ³⁸ *I slutn. af linje (se kap. 4*
not. 17). ³⁹ *Efter den lat. tekst skulde der stå: længræ.*
⁴⁰ *Efter C: effter, lige fom; A har: lighæ effther fom.* ⁴¹ *Til-*
föjet over linjen (efter breth) med senere hånd i A; C har
sikkert den oprind. orden: høyt bierge oc brett. ⁴² *Efter C:*
dett samme bierge. I A findes kun med senere hånd: teth. ⁴³ *Over*
mellemrummet mellem i og æ har A en hage, hvis betydning ikke er
klar; denne og r synes at skyldes senere hånd. ⁴⁴ *I A oprind.*
skrevet euæ, ved en lille streg rettet til eua (jfr. kap. 17 not. 2). ⁴⁵ *A;*

foren met een yrth, som hether lemonfe⁴⁶, som før er nefnd, || thi at ther er mangæ forgiftigæ ormæ, oc aff^{87 a} thet vatn flither een strøm, ther vdi finneff oc mangæ dyræ stenæ. Jtem fieff⁴⁷ ther, at te dyur oc ormæ, 5 som ter vdi landit æræ, ikadæ entæ fremmædæ falk men all eneftæ therris egit falk⁴⁸. Jtem æræ ther [huidæ lower⁴⁹, gantzæ storæ, oc mangæ andræ dyur och fughlæ, fma oc storæ, som ikcæ æræ vdi voræ landh. Jek fa ther oc fleræ stæder eet stort vnder, 10 som iek til foren nōwæ troth hadæ, safom er gefft met tu hofuit. Jtem syneff ther hafuit fleræ stædæ megit høgræ een landit; hoo som langledis feer ther til, hannum tikcher, at vatnit hengher || ved fkyen, huilkith^{87 b} mek hatæ varit eet stort vnner, hadæ jek ikcæ left 15 tettæ efther screfnæ⁵: Mirabiles elaciones⁵⁰ maris et cetera⁵¹.

Aff mangæ øer findher vdh.

Capitulum xxxj^m.

20 **H**oo som far aff for screfnæ land findher udh, han finner eet rwmt konings righæ, som kallis Dondyn¹, oc then koning hafuer firæ oc halftredæfinz tyuæ koningæ vnner sek, som om kring hannum besidendæ æræ vdi tee øer, som ther om kringh liggæ. Nar noger mand vordher ther syug, ta gar een [hans veen² 25 til aff guden oc forhører aff hannum, om han fkal || døø^{88 a}

giorde det vand, met deris graad, C. ⁴⁶ lymonfe, lat. ⁴⁷ A har fieff med en streg over e; figis, C. ⁴⁸ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁴⁹ Rettet. huidæ lower, A; hinde løbe, C; leones albi, lat. ⁵⁰ A = lat.; elocutiones, C. ⁵¹ AC; mgl. i lat.

Kap. 31. ¹ A; Dondin, C; dondyn, lat. msc.; doudin, lat.

aff then fyugæ. Sier³ affguden ney, tha fier han han-
 num⁴ oc lægædom meth, fom han fkal fongæ bod aff;
 fier han oc, at han fkal døø, ta [byudæ te til fammen
 allæ venner⁵ oc fla [then fyugæ⁶ j heel oc rethen uel
 til oc ædhen meth ftor høgtidh meth⁷ glædæ oc feydhen 5
 fpell. Jtem vdi [the øø⁸, fom ther om kri[n]g æræ,
 findeff falk, [fom vtroligæ vnnerligæ æræ fkaptæ⁹. J een
 øø er falkit ower madæ megit⁴ ftort, oc the hafuæ
 jkcæ vden eet øfuæ, teth fider foræ vdi endit¹⁰; te ædæ
 all therriis mad raa, kiøt oc fefk¹¹, for vden falt 10
 eller nogræ⁴ andræ yrter. Jtem er ther een annen øø,
 88 b ter boer falk, fom gantzæ van||fkapt er oc vfinlieth. Te
 hafuæ huerken hofuith eller hals, oc ty hetæ tee
 Acephaly; øwen hafuæ tee¹² [foræ thøm, eet ponnæ
 huer fidæ oppa briftith, oc ther j melløm een ftor 15
 oben mundh¹³, fkapt fom een heftæ fkow. Jtem
 ponnæ een annen øø er falk, [fom hafuer fleth ænlidhæ
 for vdhen næfæ oc øgnæbraa oc⁴ [hafuæ fma gab vdi
 then ftæd oc gantzæ lidhen mwn¹⁴. Jtem vdi een
 annen øø er falk, therriis¹⁵ øfuertæ læbæ er fa ftor 20
 oc wider, at meth hannum mwæ tee betekcæ alt therriis
 ænlidæ. Jtem j een annen øø er falk, fom¹⁶ hafuæ fa
 9 a liden mwn, at¹⁷ || te fkulæ tagæ [tørræ fødæ til thøm,
 øll och madh, meth fma piber¹⁸, oc the hafuæ

B; Dyndon, *lat. A.* ² aff hans gode venner, *C.* ³ fier || fier, *A.*
⁴ *Mgl. i C.* ⁵ *A*; till hobe famblis alle hans venner, *C*; *con-*
uocatis amicis, lat. ⁶ *Efter C*: denn Siugge; hannum, *A*; in-
 firmus, *lat.* ⁷ for, *C.* ⁸ *A*; enn Øe, *C*; infulis, *lat.* ⁹ *A*; fom
 wtrolige erre, dee erre vnderlige Skabtte, *C*; *lat. har*: incredibi-
 liter diuerse gentes. ¹⁰ *A*; anfictet, *C*; frontis, *lat.* ¹¹ *A*;
 flefk, *C*; pisces, *lat.* ¹² *Indsat efter C*: de; *mgl. i A.* ¹³ ante
 ad scapulas. et in loco pectoris os apertum, *lat.* ¹⁴ cum paruis
 foraminibus oculorum. et fissura modica loco oris, *lat.* ¹⁵ fom
 deris, *C.* ¹⁶ *Efter C*; at te, *A.* ¹⁷ at || at, *A.* ¹⁸ deris mad

huerken tungæ eller tenner, thi kunnæ tee ikcæ talæ vden meth tegn. Jtem er j een annen øø falk, fom vel er fkapt oc voxith; te hafuæ føder fom andræ heftæ oc æræ fa rafkæ løbendiff, at te gribæ villæ
 5 dyur j fkowen, tee fom te ædæ. Jtem vdi een annen øø er falk, fom gantzæ lodnæ æræ oc ga oppa hender oc føder oc løbæ opp at træ fom andræ aber. Te kundæ jkcæ talæ, tok fineff tee at varæ fkæligæ, ty at te hafuæ koning oc andræ embitzmen, fom thøm
 10 ftirer¹⁹. Jtem oppa een annen || øø æræ tee allæ^{89 b} haltæ; thy huer man [at tee²⁰ hafuer føder, ta gaa tee toch vnnerligæ paa therris knææ, [fa at te oftæ fallæ neder, ter te gaa skullæ²¹. Jtem vdi een annen øø er falk, fom hafuæ bodæ delæ, [qwinnæ oc mand²²;
 15 nar te [nydæ mannen²³, taa giøræ the børn, nar te [nydæ qwinnen²⁴, ta giørs tøm børn, fom tee fødæ, nar therris tid kommer. Jtem vel jek nu ladæ beftonnæ mangæ vnnerligæ ting, fom finneff vdi fornefnde firæ och halftredixfinztyuæ øør, bodæ om falk,
 20 oc andræ ftikcæ, aff fkafnith, aff feder, aff gerningher fom megit vtroliecth er thøm, fom fingit ath || høræ,^{90 a} ty at tet voræ megit lank all ting fullæligæ vd at fcrifuæ, fom te ter fkaptæ æræ²⁵.

till fig mett Smaa piber, difligifte deris øll, C. ¹⁹ ftyre oc raade, C. ²⁰ *Indsat af udg.; mgl. i A. C har: de viifze huermand att de. Lat. har: qui licet pedes habeant.* ²¹ vt de paffu in paffum videantur cafuri in terram, lat. ²² A; Quinders oc mends Skabning, C; lat. har: fexum tam mafculinum quam femininum habentef. ²³ A; bruge mandenns, C; mafculino vtuntur, lat. ²⁴ A; lade fig bruge, C; feminino (vtuntur), lat. ²⁵ Herefter har A et forkortet et cetera. Slutn. af kapitlet, 26 spalte-linjer i lat., er forbig.

Aff teth godhæ rygæ Manti¹.Capitulum xxxij^m².

Nota³. Effter ty at faa mangæ menniskæ oc troll⁴
 æræ vdi fornefnde øer, som vnnerligæ fkikcædæ
 oc skaptæ æræ, ta vil⁵ jek ey nw ytermeræ [scrifue⁵
 aff thøm aff tee øer⁶, som finnermeræ udh æræ, som
 megit vnnerligæ ting oc falk oc andræ creaturæ vdi
 finneff, mest forty at hoo som teth leftæ eller høræ,
 han teth nøwæ tro villæ, och villæ⁷ jek ikcæ ydermeræ
 faræ finner vdh for mangæ honnæ faræ fkil, som te 10
 90 b mek beretæ, || som teth vel vestæ. Thy vell jek nw
 fiæ af teth ftoræ rigæ⁸ ruktæ oc makt oc æræ, som
 keyfæren aff Tartaren hafuer. Ty for jek ta [finner
 ud⁹ meth mit felfkap til fkips oc vor lengæ vdæ j
 fœn oc led ther ftor nødhd, før en jek frem kom til 15
 teth rygæ, som kalles Manti, huilketh som ligger til
 teth øfræ¹⁰ India ponnæ ten enæ fidæ oc løber intil
 Tartaren pa ten annen fidæ. Teth rygæ Manti effter

Kap. 32. ¹ Her og i det følgende har A: Manti, C: Manti, lat. A: Manty, lat. msc.: Mantzi, lat. B: manchus. ² A har: xxxij^m; 32, C. ³ Rettet. Nw, A; Nu att, C; mgl. i lat. (se kap. 27 note 1). Svarende til det følgende (Effter ty . . . fkips, l. 3—14) har lat.: Quoniam igitur tot et talia in iftis infulis vidimus monstra. que si explicarem scribendo vix a legentibus omnia crederentur. (lat. A tilføj.: et) non curauimus vltorius procedere sub polo australi. ne in maiora pericula incideremus. fed propter auditam et nobis inuisam famositatem potentie. nobilitatis et glorie imperatoris tartarorum vertebam faciem cum focijs nauigare magis versus orientem. ⁴ trelle, C. ⁵ Effter C: vill; villæ, A. ⁶ Så AC. ⁷ vill, C. ⁸ Så A; Rigis, C og således måske oprind. ⁹ Så AC; versus orientem, lat. ¹⁰ A;

fin storlicheðh er bæter, løftællicher¹¹ oc rigæræ aff
 allæ honnæ ftikcæ een noget te rigæ, [ther om¹² liggæ,
 oc æræ allæ dyur, fulæ oc falk fedæræ oc fkonæræ¹³,
 oc || nōwæ finneff thy¹⁴, fom gongæ oc [bedis ther¹⁵ 91 a
 5 mad, thi at tee hafuæ ther allæ nok. Teer æræ fkonæ
 mend oc en fkonæræ¹⁶ quinnæ. Mennennæ hafuæ
 faa hord oc langæ vdi therris fkeg, [oc fidhæ oppa
 bodæ fidher vidh therris mund, fa danæ hord fom her
 hafuer woræ kattæ¹⁷. Jtem ther wy førft kommæ oppa
 10 landit, tha fundæ wy een ftad, fom heth Lachori¹⁸, eend
 dags ferd fran hafuith, [oc the, ther bodæ, the voræ
 allæ criftnæ¹⁹. Tha vndrædæ wy meth ftoor glædæ,
 at wy fwinnæ een hell ftath meth criftnæ falk, oc er
 fornefnde rigæ meftædel befeth meth criftnæ falk, oc
 15 vor vdi fornefnde ftadh godh tiid oppa allæ || honnæ 91 b
 ftikcæ oc finnerlygæ ponnæ ædendæ waræ. Ter er oc
 een hondhæ ormæ, fom te ædæ ther j allæ honnæ
 geftæbudh, oc fingæ tee ikcæ aff hannum til fiftæ
 reth, ta takchædæ tee lidit for geftæbudit. Jtem æræ
 20 vdi fornefnde rigæ mangæ ftæder, kyrker och clofter,
 fom hertug Otgerus²⁰ ftiktædæ. Jtem æræ ther ftoræ
 hōns; te hafuæ ik[c]æ fiædræ fom woræ hōns hafuæ,
 men te hafuæ fkon, huith²¹ wll. Jtem æræ ther mangæ

øftre, C; superiorif, lat. ¹¹ A; kofteligere, C; delectabilior,
 lat. ¹² A; fom der omkring, C. ¹³ Herefter har lat.: alijs.
¹⁴ der x, C. Lat. tilføj.: in vna ciuitate. ¹⁵ bede deris, C.
¹⁶ A har: fkonæræ. ¹⁷ Således må der vel læses. oc fidhæ
 bodæ vidh mundin fom her hafuer woræ kattæ fa danæ hord
 fider ther ved therris mund, A; och fide oc viide paa begge
 fider vid deris mund, faadanne haar fom vorre katte her haffue,
 C. Lat. har: fed viri loco barbe habent perpauca pilos. rigidos
 et longos ab vtraque parte oris quemadmodum nostros videmus
 habere cattos. ¹⁸ Rettet. lachori, A; lachorij (ij for y), C;
 Lachori, lat. ¹⁹ Mgl. i lat. ²⁰ C tilføj.: aff danmarch. ²¹ Mgl. i C.

tammæ odræ, fom nedh løbæ j vatnith oc hentæ felkæ
 til therræ herræ, nor tee²² tøm til figher. Ffran then
 ftad oc nogræ dags ferd kommer mand til een annen
 ftad vdi teth sammæ rigæ, fom hether Caffaye²³; teth
 92 a er faa megyth || at fiæ fom hemmelffens ftad, forti at 5
 mand mener, at teth er then ftørft hæ ftad, vdi verden
 er. Han er halftrediaefinzyuæ leuce eller milæ om
 kring oc er fa snæwert befeth meth falk, at thet ftort
 vnner er, oc ligger thet²⁴ vdi hafuit, fom Wennedie
 gjør. Ther er oc mer end tufennæ oc tu hundrit broer 10
 eller briggher, oc [foræ broen²⁵ er eet ftort torn kostæ-
 lic oc fterkt oc falk oppa, fom ftaden beuoogæ²⁶ omod
 keyfæren Grantkan. Ther æræ oc mangæ Criftnæ oc
 clofther aff²⁷ fortæ brøder oc gra brødræ, fom ther
 ikcæ tiggæ. Ther er oc megin føgning aff kiøpmend 15
 92 b aff allæ || land. Ther voxer oc godh wiin, fom ther
 kaldiff bigon. Jtem er ther eet clofter een mill fran
 ftadhen, fom er een abbacia aff hetninge²⁸, oc hoos
 thet clofter er een fkow, fom all om kring in er luther.
 Ther fta vdi mangæ træ aff mangæ honnæ fructh, oc mith 20
 vdi fkowen er eeth høgt biergh oc wiit, oc j fornefnde
 fkow æræ mangæ vnnerligæ oc fiælfina dyur²⁹, huilkæ³⁰
 dyur munkænæ aff cloftæret gifuæ then almøffæ, fom tee
 optagæ aff bordhit³¹, vdi kostælygæ gulkar oc leggæ
 megit²¹ mer til, en allmøffæn til figher, och nor then, 25
 93 a fom almøfen fkyftæ fkal, ringher een || clocæ, fom er

²² hannd, C. ²³ A; Cafzaj, C; Cafaie, lat. A; Cafye, lat. B.
²⁴ Så A; den, C. ²⁵ in quolibet (ponte), lat. ²⁶ A; beuare,
 oc beuoge, C; tuenda, lat. ²⁷ Efter C; oc, A; de, lat.
²⁸ hertugen, C; pagana, lat. ²⁹ Herefter er 7 spalte-linjer i
 lat. forbig. ³⁰ Svarende til huilkæ . . . til figher (l. 25) har
 lat.: deferuntur reliquie ciborum cum magno additamento n
 vafis auro lucentibus ad hunc pratum. ³¹ C tilføj.: vdi klofterit.

aff sølff, huilken han ber vdi fin hand, tha kommæ løbendiff mer end tu tusennæ dyur, ftoræ oc fmaa, oc fettæ thøm allæ vdi een ring ligæ som andræ fatigæ falk. Taa³² gaa tee, som thet befalit er, oc skiftæ maden
 5 melløm thøm [som j bland annit fatikt falk¹⁹, oc nar tee høræ klokken een³³ annen tidh, ta løbæ tee allæ bort j gen, huer fin wey, at fkowen. Wy strafuædæ thøm, foræ huy te gafuæ ikcæ fatikt falk ten mad; ta fuarædhæ tee j gen oc fadhæ, at tid kommer entit fatikt
 10 falk, oc kommæ te en tid, tha wyllæ te en heller fødhæ te fatigæ dyurr || ther meth. Therris wantro er faa, 93 b at nar noghræ ædhlæ eller welbyrdigæ folk døø, ta faræ therris fiælæ vdi tee ædhleft oc bæstæ dyur, oc nor [nogit annit falk³⁴ døø, ta faræ therris fiælæ vdi
 15 [te andræ dyur, som myndræ æræ³⁵, oc ther pinæff tee³⁶ foræ therris findher fa lengæ, til tee hafuæ fult giorth, oc kommæ ta strax til Paradiis, [huilkit te wer een ftor wantro och willelffæ er³⁷. Jtem æræ manghæ³⁸ vnnerligæ ting j fornefnde ftadh, aff huilkæ jæk ikcæ
 20 nw³⁹ scrifuæ wil.

³² der, C. ³³ Mgl. i C; lat. har: denuo. ³⁴ ignobilium, lat.
³⁵ bestiarum vilium, lat. ³⁶ Indsat af udg. ³⁷ Mgl. i lat.
 Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig. ³⁸ mult a . . . alia
 lat. ³⁹ C tilføj.: ydermere.

Aff een honnæ folk, som hedæ Pigmei¹,
och wæyyen til Cathay.

Capitulum xxxiiij^m.

94 a **F**ran then fornefnde stad oc til en² annen, som hether
Tilonfo³, er || sex dags ferd, oc then stad er mwrith⁴ 5
oc tyuæ milæ lang, som kallæff leuce, oc vdi stadhen
er tryfinztyuæ stenbrigghe; jek fa thøm aldræ skønæræ.
Ther er⁵ koningins ferftæ fædæ aff Manti, thy at thet
er een fast stadh oc løftik oc full aff allæ honnæ rig-
dom, oc ther neft wor hans fædhæ j fornefnde stadh 10
Chaffaye⁶, men nw er hans fædæ vdi een annen stad.
Jtem yterft vdi fornefnde rigæ Manti løber eet ftort
watn, som kalleff Dolay⁷, oc ther som then flod er
fnæfrefth, ther [er hun firæ milæ breth, och ther nefth⁸
94 b vdi een ftakceth tidh kommer mand || vdi [eet keyfæræ 15
rigæ aff Tartaren⁹, oc mand skal fællæ thet vatn, som
foræ er screfuit, intil thet land, som Pigmej vdi boo.
Tee Pigmej æræ ftakcædæ aff vexft oc æræ ikcæ
lenghræ eend een mantz arm eller fa langæ som tre
hendher, oc thee æræ gantzæ skønæ oc lyffaligæ, bodæ 20
qwinnær oc mend. The lefuæ ikcæ menæligæ¹⁰ lengher
en sex aar eller fyw; te, som lefuæ ottæ ard, tee
æræ megit gamlæ, oc tee mwæ giftis, nar te æræ eet

Kap. 33. ¹ C har her og i det følg.: pingmei. ² Efter C: enn; then, A. ³ A; Tilonze, C; Tylenfo, lat. A; tylenfo, lat. B. ⁴ A; nu ret, C. Lat. har: cuius muri per circuitum tenduntur ad spacium .xx. plene leucarum. ⁵ Så AC; læs: wor; fuit, lat. ⁶ A; Cafzaj, C; Caffaye, lat. A; Cafye, lat. B. ⁷ A; Dolaj, C; Dalay, lat. A msc.; dylayde, lat. B. ⁸ Mgl. i C. ⁹ imperium tartarorum, lat.; aff mgl. i C. ¹⁰ Efter C: meenlige;

halt ar gamlæ, oc vdi *teth* annit ar tha fødæ te børn.
 Tee æræ¹¹ fkellighæ oc wittigæ oc hafuæ goth nôm- ||
 mæ at allæ te *gerninger*, fom te kundæ giøræ aff filcæ 95 a
 eller guld¹². Tee¹³ ftridæ oftæ omod ftoræ fughlæ,
 5 fom tid j landit¹⁴ fankcæff j ftoræ flochæ oc giøræ
 thøm fkadæ, fa at ther blifuer mangæ dødæ aff thøm
 oppa bodæ fider. [Te giøræ engtæ groft arbeydæ, the
 faa ey, te pløyæ ey, te arbeydæ ey j win gord¹⁵, mæn
 ther boer¹⁶ annit falk j bland tøm, fom¹⁷ fa ftoræ æræ,
 10 fom wy æræ. [Te tiænæ¹⁸ thøm oc giøræ therræ ar-
 beydæ, huilkæ fom lidæ oftæ¹⁹ forfmædelfæ aff for-
*nefn*de fmaa falk. Tettæ effterfcrefnæ er eet ftort
 vnner, at²⁰ tettæ ftoræ falk foddæ børn j bland tettæ
 fornefnæ fma falk, || [huilkæ børn aldri woræ fteræ 95 b
 15 een tettæ fma falk⁸. Terres land er ikcæ ftort, tok er
 ther tolf ftæder udi, oc een aff thøm er ftor oc vel om
 mwrit, huilken keyfæren Grantkan ladher wel foruæræ
 meth webn²¹ folk j mod koningin aff Manti²². Ter
 neft kommer man in j keyfæræ Grantkans land, fræm
 20 ath ma[n]gæ ftæder oc byæ, ther fom mangæ atfkiligæ
 feder oc vnnerligæ ting æræ, ok fa vdi eet rigæ, fom

manneligæ, *A*; *communiter*, *lat.* ¹¹ *A har*: aræ. ¹² *Så AC*;
læs: wld; *lat. har*: lana arborum. ¹³ *Svarende til Tee ... fider*
(l. 7) har lat.: frequenter preliantur contra grandes (grues,
lat. A) aues proprie exercitibus congregatis hinc inde et fit
frages vtrimque (vtrumque, lat. A). ¹⁴ *Efter C*: lanndet; land,
A. ¹⁵ non laborant terram predia feu vineas, *lat.* ¹⁶ *A*; vor
C; morantur, *lat.* ¹⁷ *Indsat efter C*; *mgl. i A.* ¹⁸ *A*; fom tiene
C. Lat. har: qui eis incolunt. ficuti ferui. *Har det oprind.*
været: ... tøm, faa ftoræ fom wy æræ, fom tiænæræ oc giøræ
 ...? ¹⁹ *C tilføj.:* ftor. ²⁰ *Svarende til at... falk (l. 15) har*
lat.: dum dicti homines in terra generant vel pariunt non
 crefcit proles supra pigmeorum ftaturam. ²¹ *A har* wobn
(for webn = webnt, jfr. væpnt (væptn) folk, s. 23¹³); beueffnit,

hether Janichan, som er eet aff te tolf rygæ, som
 [keyfæræ rigæ aff Tartaren²³ er vnnergifuit. Then
 beftæ ftad vdi teth righæ hedher och Janichan²⁴; han
 96 a er full aff kiøpmanfkaph ¶ oc rigdom vdhen ændæ oc
 gifuer keyfæren²⁵ ftoor fkath; [som iek hørdæ vdi then 5
 fammæ ftad²⁶, [ta hafuer keyfæren²⁷ aff then fammæ
 ftad [huert aar⁸ [halftrediaefinztuæ tufennæ²⁸ [cumen
 gildænæ²⁹, oc j huert cumen er ty³⁰ tufennæ³¹, thet
 giør halftrediaefinz tyuæ tufennæ³² fynnum thy tufennæ
 gildænæ; oc fem hetenfkæ milæ thæthen er een annen 10
 ftad, hether Mecheyn³³, oc [ther giøres³⁴ coftæligæ oc
 ftoræ fkib aff eet honnæ træ, som er gantzæ huith³⁵;
 af thet fammæ thræ biggiff ther pallacia oc koftæligæ
 huff. Jtem tædhen oc ottæ dags ferd kommer mand
 fræm at mangæ koftæligæ ftæder ok byæ oc intil een 15
 ftad, som hether Lancherin³⁶, som megit beruktik er aff

C. ²² A har her: monti. ²³ A; keyfzens rige er aff Tartarenen, C. Lat. har: quibus distinguitur totum imperium tartarorum. ²⁴ Efter C; jænichan, A. ²⁵ proprio regi. lat. ²⁶ Indsat efter C: som ieg herde vdy denn fomme ftad; mgl. i A; ficut illi de ciuitate fatentur, lat. ²⁷ Indsat efter C: da hafuer keyfzeren; mgl. i A. Svarende til ta hafuer . . . gildænæ (l. 8) har lat. A: valent anni regni redditus milia cuman florenorum auri; lat. B: valet annue regi quinquaginta milia . . .; lat. msc.: valet annuatim regi .l. milia . . . ²⁸ Efter C: 1m; firæ oc ha[l]ftrediaefinztuæ, A; angående lat., se not. 27. ²⁹ gyldenue cuman, C. ³⁰ Efter C: x; er, A; decem, lat. ³¹ Det følgende: thet . . . tufennæ mgl. i C. ³² Indsat af udgiv. Lat. B har: fumma tributi annui quinquaginta milium milia floreni; mgl. i lat. A msc. ³³ A; Mecheion, C. Lat. har: meke. in qua . . . ³⁴ A; deris, C. Svarende til ther . . . huff (l. 14) har lat.: in qua fiunt de quodam albiffimi (B; abietum, A) genere ligni naues permaxime cum aulis et thalamis ac multis edificijs tanquam pallacium tellure fundatum. ³⁵ C tilføj.: oc. ³⁶ Efter C; lacherin, A; lanceryn, lat. msc.; Lauce-

stor rigdom oc køpmandskaph. || Han ligger oppa eet 96 b
 vatn, som hether Tarameran³⁷, oc ter neft ta kommer
 man indy Tartaren³⁸, som heter Kathay. Vdi tettæ
 Katay er mangæ koftæligæ oc mektigæ stader oc byæ,
 5 oc ter giøres oc koftæligæ gerninger aff filkæ oc andræ
 ftikæ. Ter er oc megit³⁹ hantæring aff kiøpmanſkap
 oc yrther. Jtem gømmen fornefnde land Katay øfter
 udh kommer man frem at mangæ koftæligæ stader oc
 byæ til een stad, som hether Fugarmago⁴⁰; han er
 10 righer aff mangæ honnæ køpmanſkaph, som fiælfen er;
 oc fremdelis øfter udh er een gammell stadh, som
 heter Caydo, oc ther hafuer keyfæren || Grantkan meen- 97 a
 lighæ fith fædæ, oc then stadh Caydo er hoos tyuæ
 hetenſkæ milæ om kring, oc han hafuer paa ſek tolff
 15 portæ⁴¹.

Aff keyfæren¹ Grantkans palatz.

Capitulum xxxiiij^m.

Nota². Keyfæren Grantkans pallatz, som er vdi then
 20 stadh Caydo, [teth er om kring meer een too het-
 enſkæ milæ oc er mwrit meth koftælich gerning³, oc
 ther udi er mangæ falæ, fkønlygæ giordæ oc⁴ megit
 koftæligæ. Then fall, som hand⁵ ſelff vdi fider oc
 [ftørft er⁶, hafuer vdi ſek firæ och tyuæ hævæ pelære,

ryn, lat. A. ³⁷ A; taramerari, C; Carameran, lat. A; Caca-
 meran, lat. B. ³⁸ principalem prouinciam imperij tartarie, lat.
³⁹ Så A; megen, C. ⁴⁰ A; Fugarmago, C; fugarmago, lat.
 AB. ⁴¹ Herefter har A et forkortet et cetera.

Kap. 34. ¹ A har: key || keyfæren. ² Rettet. Nw om,
 A; mgl. i C og lat. (jfr. kap. 27 not. 1). ³ continet circuitu
 proprij muralis. vltra duas leucas spacij, lat. ⁴ Indsat
 efter C; mgl. i A; et, lat. ⁵ Indsat efter C; mgl. i A. ⁶ A;

ftøptæ aff purt guld, och allæ veggennæ⁷ inden⁸ til er
 97 b clædæ meth eet honnæ fkin aff dyur⁹, fom || kalliff
 paties¹⁰, oc te fkin æræ reth blod rødæ [oc gifuæ fkin
 aff tøm fom fool gifler, faa at eet menniskens øwæ kan
 nōwæ tolæ ten clarheth, fom ther aff fkin¹¹. Tee fkin 5
 hollæ te dyeræ een [nogit guldh¹², oc æræ fommæ af
 tee hetningæ fa galnæ, at tee bedæ til sammæ dyur for
 therræ kostæligæ farwæ oc fkønheth skill¹³. Jtem wil
 iech ey tyæ tettæ efter screfnæ foræ¹⁴ thøm, fom mek
 ey tro vellæ, [oc ho fom wil ikcæ troo, han kan ikcæ 10
 forftaa, huot hannum fieff¹⁵. Ta fier jek nw veffæ-
 ligæ for fennen, at øfuerft vdi fornefnæ keyfærens
 [pallatz eller faal¹⁶ er keyfærens fædhæ, fom er høgth
 98 a || opp meth mangæ trapper, ther fom han plæyer at
 fidæ j hans hoxftæ mayeftath¹⁷ oc teth¹⁸ fædæ eer 15
 opp giort fra [næthers oc til hoxftæ aff¹⁹ guld oc aff
 mangæ honnæ dyræ ftenæ. Huer trappæ er giort aff
 finnerligæ²⁰ ftenæ, ten forftæ aff ametifto, ten annen
 aff fardino²¹, ten tredæ aff chryfolito²² oc faa te

fine forfter, C; *est maxima*, lat. ⁷ *Efter C*: vegene; veynæ
 A; *parietes*, lat. ⁸ *Rettet*. ingen, A. ⁹ A; it diur, C; *quo-*
rundam animalium, lat. ¹⁰ AC; *pachies*, lat. A *msc.*; *pathees*,
 lat. B. ¹¹ *ita remicantes vt sole desuper relucente vix oculus*
valeat humanus sufferre splendorem, lat. B. *Herefter er et par*
spalte-linjer i lat. forbig. ¹² *aurearum tegimen laminarum*, lat.
¹³ *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* ¹⁴ *propter*, lat.
¹⁵ *Nam quicunque nihil credunt hij nihil et sciunt*, lat. *Her-*
efter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁶ A; *pallatz*, C; *aule*,
 lat. ¹⁷ A *har mageftath*, *hvor g sikkert er fejl for y.* ¹⁸ *Svar-*
ende til teth ... guld (l. 16) har lat.: in cuius throni toto
corpore nihil apparet minus nobile auro. ¹⁹ *Så* A; *nederfte*,
 oc *till øfuerfte met*, C. ²⁰ A; *dyrebare*, C; *fungulis ac inter fe*
diuerfis, lat. ²¹ *Efter C*; *fardine*, A; *fardio*, lat. ²² *Efter C*;

andræ trapper aff andræ²³ kostælighæ stenæ, [huilkæ
 stenæ oc trapper²⁴ til fammen loddæ æræ ok²⁵ kostæ-
 ligæ om kringh lafdhæ meth renth guldh²⁶. Jtem
 oppa then wenstræ hond, som keyfæren sidher, een
 5 trappæ næther meræ, sydher hans forstæ høffw, oc
 henneff sædæ er giort aff jaspidibus, kostæligæ laukt
 om kring meth guldh²⁷. || Jtem een trappæ næther 98 b
 meræ fider hans annen huffruæ, oc adher een trappæ
 næther meræ sydher hans tredie huffruæ, forty han
 10 hafuer all tid tree huffruer, oc næthen for [then tredie
 huffruæ²⁸ sidær velbyrdigæ oc godæ quinnæ, [huer
 effther syn staath. Jtem nota, at²³ allæ quinnæ j thet
 land, som mand hafuer, the bææ oppa therris hofuit
 eet tegn, giort som een mantz food, [aff kostælich ger-
 15 ningh, huer efter sin formwæ²⁹, oc ther [p]onnæ [fkullæ
 te³⁰ kennæ thøm wææ bæthæ een andræ løfæ quinnæ.
 Jtem oppa³¹ keyfærens høygræ hondh, [een thrappæ³²
 nedher, || fider keyfærens forstæ søn oc fa alt nedher 99 a
 ath herræ oc forstæ aff keyfærens fleth³³. Jtem³⁴ for
 20 owen ouer te sædæ, som [keyfæren oc tee fornesnde
 sidhæ³⁵, er giort som een dræth vdi vinbææ quiftæ
 oc j een²³ annen kostælich gerning aff reent guldh off

chryfolicho, A; crisolito, lat. ²³ Mgl. i C. ²⁴ Qui finguli (sc.
 lapides) ad formam cuiusque gradus . . ., lat. ²⁵ A; aff dyre-
 barhed, oc, C. ²⁶ Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig.
²⁷ Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig. ²⁸ Rettet. nædhen
 tredie huffruæ, A; disse tre huftruer, C; tercia, lat. ²⁹ For-
 kortet gengivelse af 7 spalte-linjer i lat. ³⁰ Skall mand, C.
³¹ fra, C. ³² er it trape tren, C. ³³ Efter C: Slecte; floth,
 A; cognatione, lat. ³⁴ Svarende til Jtem . . . guldh (l. 22)
 har lat.: Jtem desuper thronum et desuper ante ipsius throni
 locum tanquam pro celato seu operimento in throno residentium
 et eorum ministrantium est extensa similitudo vitis operata in
 palmitibus et pampinis de auro, lat. ³⁵ Således må der vel
 læses. koningin oc tee oc te fornesnde sidhæ, A; keyfæren er, oc

halftredia: finz tywæ alnæ lankt, oc ther aff nedher
 hengæ windruer eller vinbæræ claffææ³⁶, giordæ aff allæ
 honnæ ftenæ, fom koftæligæ oc dyræ ftenæ æræ³⁷, aff
 ma[n]gæ hondæ lidhææ^{36,38}, oc keyfæren oc allæ tee,
 ner hannum fidbæ, fom foræ er³⁹ fcrefuith, hafuæ huer 5
 fith fynnerligæ bordh megit koftælicth, fa at theth ||
 99 b mynftæ ftor ey til⁴⁰ ath regnæ wid nogher penningæ
 fwm vdi woræ land⁴¹, [oc nar keyfærens høxtæ høytid
 er⁴², ta er hans bordh aff purt guldh, koftæligæ belaut
 och giort meth koftælighæ⁴³ ftenæ, fom oos²³ j telfæ 10
 land vbekennæ æræ²⁷, oc tee andræ bord⁴⁴ æræ [fommæ
 aff aloes, eet træ fom faa hether⁴⁵, fom flydher ud aff
 Paradiis, oc fommæ aff røth oc fkinennæ filff been, oc
 allæ æræ tee koftælygæ giordhæ oc belaudæ meth guldh.
 Fforæ te bord ftaa oc tiænæ herræ oc forftæ oc banæræ 15
 herræ och thagæ therris æmbythæ, [fom thøm befalædæ ||
 100 a æræ²³, gra[n]tgifuæligæ waræ⁴⁶. Engin aff thøm er fa
 dyerff, at han torff talæ eet ordh, vdhen keyfæren
 bether hannum, eller oc keyfæren taler nogit til hannum
 men⁴⁷ ther ftaa andræ, fom æræ qwædæræ oc fangæræ, 20
 foræ bordhith; te widæ, nar thøm bør at giøræ therris
 æmbythæ. Ter æræ oc tee, fom pleyæ at læfæ cronicas⁴⁸

de forfkreffne feder, C. ³⁶ I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not
 17). ³⁷ Så A; gjorde aff alle honde dyrebare fteenne, C; de
 gemmis et granellis, lat. ³⁸ Herefter er 9 spalte-linjer i lat.
 forbig. ³⁹ Indsat efter C; mgl. i A. ⁴⁰ Efter C: till; wil, A.
 Svarende til ftor . . land har lat.: preualet thefauro grandi.
⁴¹ C tilføj.: brugis. ⁴² in solemnitatibus, lat. ⁴³ mange dyre-
 bare, C. ⁴⁴ interdum, lat. ⁴⁵ A; fomme aff træ, oc fomme
 aff it andett, oc it aff aloes, C; interdum de ligno aloes arti-
 ficiofe combinato, lat. ⁴⁶ Indsat efter C: vaare; mgl. i A.
⁴⁷ Svarende til men . . . figs (s. 120²) har lat. B msc.: Illis
 dumtaxat exceptis qui certis interspacijs canunt aut recitant de
 principum gestis; mgl. i lat. A. ⁴⁸ A synes at have tronicas.

aff herræ oc førftæ lefnit, oc thet giøræ te oc, naar thøm til figs. Jtem nar fornefnde keyfæræ fidher vdi hans⁴⁹ maiefthath, fom foræ er rørth, ta fidæ firæ notarii hoos hans fødher. Te fcrifvæ teth mynftæ ordh,
 5 fom udh gaar aff hans mwnd, thy at huot fom han ta⁵⁰ taler, teth fkal fræm gaa vdhen [nogher genkalleffæ⁵¹. || Jtem allæ fadh oc kaar oc andræ ftikcæ, fom beehøuiiff ^{100 b} til hans bord, [nar han fidher vdi hans hœxftæ majeftath⁵², te æræ aff koftæligæ dyræ ftenæ oc giøræ mæftærligæ
 10 meth guld⁵³, oc andræ⁵⁴ dawæ æræ allæ hans kar till drik oc madh aff clarth guld; fa æræ och allæ ftikcæ, fom hand hafuer vdi hans hærberæ. Entæ fkødhæ the ther fœlff vdhen til pælleræ, trapper oc ath leggæ therris gulff meth. Oc nar keyfæren er vdi then
 15 fornefnde faal, tha ftaa mangæ banæræ herræ och andræ herræ [meth therris fuerd oc meth therris tiænæræ⁵⁵ ok forwaræ the dœrræ⁵⁶ koftæligæ, || thi⁵⁷ at ther maa ^{101 a} engin⁵⁸ jnd kommæ vden thee, fom kallædæ vordhæ eller bud hafuæ til keyfæren, at tee ind⁵⁹ mwæ gongæ;
 20 [tet fammæ eer oc j allæ hans herbæræ eller huff, j huor han eer²³. Jtem er then fornefnde fall minæ

⁴⁹ Indsat efter C; mgl. i A; lat. har: in hoc folio maieftatis.

⁵⁰ Indsat efter C: da; mgl. i A; tunc, lat. ⁵¹ A har: nogher ger genkalleffæ; nogen Igenfigelfze eller igenkaldelfze, C. Lat. har: necesse eft effe. vel effici. nec valet ipse idem verbum fuum mutare vel reuocare nifi magno confilio conuocato. ⁵² in folemnitatibus, lat. ⁵³ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁵⁴ A; alle andre, C; priuatoribus, lat. ⁵⁵ Så A; met fine tiennere, C; mgl. i lat. ⁵⁶ dœrrenne, C. ⁵⁷ Svarende til thi at . . . han eer (l. 21) har lat.: quia imperatore prefente nemo nifi adductus (a dictis, A) in quacunq̄ue camera vel habitatione intromittitur donec interrogatus iufferit imperator. ⁵⁸ Rettet. emgin, A. ⁵⁹ A har end med e overstreget og

hundredæ føder bredh oc meer en minæ [firæ hundredæ⁶⁰
 fødher lang⁶¹, oc vdi keyfærens herbæræ, fom hans feng
 vdi er, [er een pellæræ⁶² aff purth guldh, oc ther vdi
 fider een roobin, een mantz fodh lang, fom alt hans
 herbæræ lyufer klarligæ om natthen. Jtem vdi een 5
 annen fall, fom er mit vdi fornefnde palatz, er een
 101 b høyg⁶³ vpgangh, oc ther || ftoer eller fidher keyfæren
 offthæ, nar hannum løfter, huilken oc koftælic er
 giordh, ok vdi te firæ hyrnæ [aff fornefnde fal⁶⁴ ita
 firæ hugormæ⁶⁵, koftæligæ giordæ aff guldh [oc koftæ- 10
 ligæ ftenæ⁶⁶, oc vedh fidernæ aff fornefnde fall⁶⁷
 henghæ koftæligæ cortiner eller dretther aff filkæ, knittæ
 fom andræ garn, oc til huer knwdæ hengher een ftor
 margarite fteen, oc vdhen⁶⁸ foræ te drætter er eet rwm,
 fom hans kellæræ fkal wæræ, och ther vdi giømmeff 15
 hans drikcæ oc hans drikcæ kar, fom³⁹ koftæligæ oc³⁹
 102 a vtallygæ æræ, [oc ther te fkenkæ || dagligæ drik vdi
 oppa allæ hans bord⁶⁹. Jtem vdi fornefnde palatz
 omgong⁷⁰ er een park⁷¹ eller træ gard, fom mangæ
 honnæ træ oc fructh vdi findiff, ok mith vdi fornefnde 20
 park⁷¹ ftor een fken fal oppa eet høyt biergæ aff
 vnnerlig bigningh, fa at jek hannum vdh ferifuæ ikcæ
 kand foræ hans koftælicheet fkil, [oc ther gongher⁷²

j i randen. ⁶⁰ AC = quatuor centum, lat. B; quingentos, lat. A. ⁶¹ Efter C; lagth, A. ⁶² A; erre pillere, C; constat vnus pilarius, lat. ⁶³ Rettet. hoyg, A. ⁶⁴ AC; mgl. i lat.; i steden for fal skulde der stå: vpgangh (jfr. not. 67). ⁶⁵ Herefter tilføj. A: vdi. ⁶⁶ Mgl. i lat. ⁶⁷ throni, lat. ⁶⁸ Svarende til vdhen . . . wæræ (l. 15) har lat.: Quibus cortinis obtegitur officina quam in gallico dicimus boncalarie. que propter magnitudinem throni in eius concauitate tenetur. ⁶⁹ quibus potus omnibus ministratur, lat. ⁷⁰ A; vdgang, C; ambitum, lat. ⁷¹ Se indledn. ⁷² Skrevet to gange i A. Svarende til oc ther . . . ingang er har lat.: At vndique per collis gyrum aque

vatn [om kringh vden⁷³ oppa then enæ fidæ, ther fom
 broen gongher til, ter fom hans ingang er, oc oppa
 te to fidher æræ fkønæ feskæ vatn, || fom mangæ 102 b
 honnæ⁷⁴ godæ feskæ vdi gongæ oc [mangæ honnæ
 5 fuglæ⁷⁵, [fom j vatneth plæyæ at væræ⁷⁶, fom er geff,
 ænder, fwænæ, ftorkæ, heyræ; oc vdi fornefnæ [park
 eller⁷⁷ trægard æræ oc mangæ honnæ dyurr, fa at
 keyfæren, nar hannum løfter, ta ma han ftonnæ vdi
 hans⁷⁸ vinduæ oc fee, at hans fwønæ tagæ feskæ,
 10 fuglæ oc⁷⁹ vilbrath, [fa oftæ fom hannum løfter⁸⁰.
 Oc mwæ j vidæ for fannen, at fiældhen finneff noger
 fa ftor by vdi voræ land, ther fom fa mangæ⁸¹ boligæ
 æræ vdi, fom vdi fornefnæ keyfærens palatz æræ. ||
 Jtem for vden tettæ forfrefnæ palatz vdi Caydo ta 103 a
 15 hafuer keyfærend fligæ andræ tryy⁸² palatz, eet vdi
 een ftad, hether Sadus; ther er wel til madæ kuldhæ;
 ther er han gernæ om fommærend. Thet annet palatz
 er vdi een ftadh, hether Camalaeth⁸³; ter er vel til
 madæ hethæ; ther eer han gernæ om vintærren. Teth
 20 trediaæ palatz eer vdi een ftad, hether longh; ther oc
 vdi Caydo hauer keyfæren mæft fith fædæ, thy at
 ter⁸⁴ er wætæreth [alltid mefth⁸⁵ tidælicth, [thy huer
 man at⁸⁶ thet fineff thøm at væræ heet, [fom tid til
 hannum kommæ⁸⁷.

foffatum profundum et latum. vltra quod pons vnicus ducit ad
 collem. ⁷³ Så må der vel læses. vden om kringh, A; alt om-
 kring, vden C. ⁷⁴ Står i A efter godæ; mgl. i C. ⁷⁵ der erre
 oc mange honde fule vdi, C. ⁷⁶ indomitarum, lat. ⁷⁷ Mgl. i
 C. ⁷⁸ Efter C; eet, A. ⁷⁹ Indsat efter C; mgl. i A. ⁸⁰ Mgl.
 i C. og lat. ⁸¹ C tilføj.: koftelige. ⁸² A; iiij, C; tria, lat.
⁸³ A; Camaelet, C; Camalalech, lat. A; Camaalech, lat. B;
 Camaheth, lat. msc. ⁸⁴ Efter C: der; teth, A. ⁸⁵ Så må der
 vel læses. mefth alltid, A; altiid meft, C; magis, lat. ⁸⁶ thj
 att huer mand weed, at, C; quamuis, lat. ⁸⁷ noftratibus, lat.;
 måske er aff woræ land glemt.

[Jtem nu vel iek fiæ nogeth¹

103 b ud aff te || firæ høgtider, som han hafuer om arit.

Capitulum xxxv^m.

Fræmdeliff mwæ j vidæ, at jek och mith felfkap gafuæ
off ind j tiæneltæ meth fornefndæ keyfæræ, [oppa 5
teth at vy mattæ faa ath vidæ hans ftoræ verdicheth²,
oc tiæntæ wy hannum foræ fold³ vdi krich oc orloff
omod koningin aff Manti, ok woræ wy hooff hannum
vdi femten manædhæ; ta fundæ⁴ wy veffæligæ megit
ydermeræ om allæ hans ftikcæ, [end som nw foræ 10
ferefuit ftonder⁵, ath widhæ.

Jtem hafuer han ty⁶ cuman æmbitz falk vdi fin
104 a gard daghlighæ dags, [oc huerth || cuman giør ty tu-
fennæ, som foræ er ferefuit⁷. Te⁸ hafuæ allæ huer
fith finnerligæ [arbeydæ oc⁹ æmbitæ waræ at thagæ. 15
Jtem hafuer han ty tufennæ elephantæ och andræ vtal-
ligæ dyurr. [Sommæ hollis¹⁰ udi jern kæder, fommæ
[æræ in mwrædhæ¹¹, oc fommæ giømmeff nethræ⁹ vdi
dybæ kwler, oc ther til hafuer han mangæ fiælfina¹²
fughlæ: høgæ, falkæ, girfalkæ¹³, ørnæ, papæ gøyyer, 20
som talæ kundæ, oc mangæ andræ¹⁴, som fyungæ
kundhæ. Te, som fornefnde dyur och fughlæ varæ
tagæ, æræ hoos fex cuman. Jtem¹⁵ hafuer han [dag-

¹ *Mgl. i C og lat. og er vist uoprind.* ² *pro fama magnificentie huius imperatoris, lat.* ³ *Efter C; fkiold, A.* ⁴ *Så A; finge, C og således vist oprind.* ⁵ *et mediam partem nobis non fuiffe relatam, lat. A.* ⁶ *A; xx, C; x, lat.* ⁷ *Mgl. i lat.* ⁸ *Efter C: de; ta, A.* ⁹ *Mgl. i C.* ¹⁰ *Rettet: fommæ hollæ, A; som holdis, C; quarum quedam tenentur, lat.* ¹¹ *tenentur . . . in stabulis muralibus, lat. A (mirabilibus, lat. B msc.).* ¹² *rapaces, lat.* ¹³ *gribfalcke, C.* ¹⁴ *honnde fule, C.* ¹⁵ *Jtem*

lighæ j fin gardh¹⁶ [hoffolk til hæfth¹⁷, fom tiænæ
 met || fult harnisk, fem cuman; jtem fodgongher¹⁸, fom 104 b
 hannum følgæ til ftridh¹⁹, ty cuman. Jtem allæ, fom
 kommæ till hans gard oc tiænæ velæ, j huædhen te
 5 æræ²⁰ udh aff all werdhen, [te wordæ ther²¹ genefthen
 ind ferefnæ oc anammædæ til hans tiænæftæ. Jtem
 hafuer hand [j find gardh²² tyuæ hethensfkæ lifflægæ
 oc faa mangæ farlægæ²³ och [tu hundrit²⁴ cristnæ
 lifflægæ oc fa manghæ faarlægæ²³, oc te cristnæ
 10 lægæ troer keyfæren bæther end finæ egnæ lægæ oc
 landmen. Oc mwæ j vidæ for fænnen, at dagligæ dags
 tagæ || meer end trætyuæ cuman falk løen oc føde 105 a
 aff keyfærens gard²⁵ for vdhen dyr oc fughlæ, fom
 ikcæ regneff meth tøm²⁶; [toc er ther²⁷ [tu ffom-
 15 megit²⁸ falk hoos hannum [vdi hans hœxftæ høghtid²⁹.
 Hannum fattiff oc aldry penningæ, thy at ther gar
 engen mynt aff guld eller aff sølff eller nogher annen
 malm, men hans mynt er all eneftæ aff lædher eller
 papir, oc ther udi er keyfærens figneth trykth, thet
 20 ftørræ eller thet myndræ, effther thy fom penningin
 fcall geldæ meer eller myndræ, [oc hoo fom³⁰ hafuer
 een brudhen penningh, eller³¹ fom ikcæ duer³², || ber 105 b
 han hannum tel keyfærens camer mestæræ, tha fkal
 han fongæ hannum een ny ther foræ j geen.

. . . cuman (s. 124²) er forbig. i C. ¹⁶ iugiter ad curiam, lat.
 B. ¹⁷ A; equites, lat. ¹⁸ Så A; vel fejl for fodgongheræ.
¹⁹ C tilføj.: erre. ²⁰ erre komne, C. ²¹ da bliffue de, C.
²² A; enn føn heder Geodus, C; mgl. i lat. ²³ A; feerlige,
 C; phificos, lat. ²⁴ I A skrevet som ét ord. ²⁵ A; bød, C;
 curia, lat. ²⁶ Mgl. i C og bør måske udgå. ²⁷ Efter C: dog
 er der; oc er, A; cum tamen . . . fint, lat. ²⁸ Så A (fejl for
 tu finnum fa megit?); tho ganngæ faa megit, C. ²⁹ in feftis
 maioribus, lat. ³⁰ A har: oc faa fom med hoo over linjen,
 over mellemrummet mellem oc og faa. ³¹ C tilføj.: en. ³² C

[Huilkæ lund keyfærend holler finæ firæ høgtidher om arit³³: Then førftæ er hans fødelfæ dagh; then annen [then dagh, fom han vor offreth³⁴ vdi therris tempell, fom Mofeac³⁵ kaldeff; teen tredia, tha therris affgud vor opfeth j templith; then fierdæ then dag, 5 therris affgud gaff førft fwar fran fek. Ffleræ høgtidher holler han ikcæ, vdhen nar han holler fin føns eller dotters brøtløpp. J fornefnde firæ¹ høgtider fankc-
 106 a æff ther faa || megit falk, at te æræ³⁶ vtalligæ. Tok ved huer, vodh³⁷ han giøræ fkal, ok ther waræ te oppa 10 huer j fin ftædh, oc ther til æræ fkikcædæ³⁸ firæ tufennæ banæræ herræ. Sommæ³⁹ aff thøm æræ koningæ oc fommæ⁴⁰ faa mektigæ fom koningæ: fommæ hertugæ, fommæ margrefuer. [The hafuæ then tid full makt at ftiræ oc radæ om allæ ftikcæ vdi keyfærens 15 gard⁴¹. The æræ allæ koftæligæ clædhæ, oc therris clæder æræ allæ befettæ met diræ ftenæ, meth guld koftæligæ giord; hoo fom hadæ een aff te kiortlæ her udi woræ land, han woræ een ofuer madæ righ mand.
 106 b Jtem huer⁴² tufennæ aff fornefnde firæ tufendæ || banæræ 20 herræ hafuær fin fynnerligæ egin⁴³ ferwæ⁴⁴: teth førftæ tufennæ ber grønt, teth annit brunt, teth⁴⁵

tilføj.: da. ³³ Quater in anno celebrat imperator festiuitates solemnes, *lat.* ³⁴ die prime presentationis, *lat.* ³⁵ Så A; Mofeas, C; mofeath, *lat.* B; Mofyach, *lat. msc.*; Mofcach, *lat.* A. *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* ³⁶ C *tilføj.:* moxen; *lat. har:* quasi abique numero. *Måske burde nær ind-sættes.* ³⁷ Så A på dette ene sted. ³⁸ Efter C: Skickide; te fkilcædæ, A; electa, *lat.* ³⁹ Efter C: Somme; fom, A; nonnulli, *lat.* ⁴⁰ I slutn. af linje (*jfr.* kap. 4 not. 17). ⁴¹ Mgl. i *lat.* ⁴² A synes nærmest at have: huor. ⁴³ Mgl. i C. ⁴⁴ Rettet. frwæ, A; kleders farffue, C. *Måske burde der læses: clædæ ferwæ (jfr. clædæ fedh, s. 737, 26).* ⁴⁵ teth . . . purpur, *mgl. i*

tredia̅ gulth, thet fierda̅ [røth purpur⁴⁶. Oc om
 morgennen orla̅⁴⁷, ther keyfæren fetther fek j fin
 maieftat⁴⁸, [fom foræ eer rørt⁴⁹, ta indgaa foræ han-
 num te fornefn̅de firæ tufendæ herræ oc ladæ hannum
 5 fee thøm [oc giøræ hannum tiæneftæ⁴⁹ j fa dan madæ:
 Førft⁵⁰ gar eet tufennæ foræ⁵¹ vdi par, too oc too
 fammen, oc foræ thøm gaa allæ hondæ feyden fpellæræ,
 fom fødæligæ oc tækæligæ legæ kundæ. Te fornefn̅de
 tufennæ hafuæ huer therræ j finæ henner foræ finæ
 10 bryft een taulæ, giord aff koftælik || ftenæ, jafpide, 107 a
 criftallæ⁵² oc ametifto oc andræ koftæligæ ftenæ, oc
 nar te kommæ iæfnæ⁵³ foræ keyfæren, ta neyæ thee
 hannum dypt⁵³ meth ydmydælicheth⁵⁴ [oc ga allæ
 tiendeff fram⁵³, oc thër neft gar thet annet tufennæ
 15 frem oc⁵⁵ fa thet tredia̅ oc fa teth fierda̅ [j allæ
 madæ⁵³, fom foræ fcrefuit er oc allæ tyendiff, oc nar
 tee thet fa giort hafuæ met ftoer ydmykheth⁵⁶, tha
 fidhæ oppa then⁵⁷ enæ fidhææ⁵⁸ lankt næthen [veth
 keyfærens bordh⁵⁹ mangæ philofophy⁶⁰, fom⁶¹ na-
 20 turligæ meftæræ æræ, oc andræ mæftæræ vdi [mangæ
 koftæligæ⁶² hondhæ konfter, fom læræ || vdi astronomia, 107 b
 geometria, piromancia⁵³, ydromancia⁶³, cyromancia,
 nigromancia⁵³, auguria, arufpicia⁵³ oc andræ fleræ

C. ⁴⁶ *purpureum sine indicum, lat.* ⁴⁷ *Lat. tilføj.:* in die
 folemni. ⁴⁸ *maieftatis thronum, lat.* ⁴⁹ *Mgl. i lat.* ⁵⁰ Førft
 kundæ (l. 8), forkortet gengivelse af 9 spalte-linjer i
 lat. ⁵¹ Så AC; vist fejl for frem (jfr. l. 15); lat. har: pro-
 cedunt. ⁵² Rettet. cristalla, A. ⁵³ Mgl. i C. ⁵⁴ Jfr. kap. 14
 not. 10. ⁵⁵ Indsat efter C; mgl. i A. ⁵⁶ maturitate, lat.
⁵⁷ then . . . bordh, mgl. i C. ⁵⁸ Inde i linjen (jfr. kap. 4
 not. 17). ⁵⁹ a latere throni ad proprias menfas, lat. ⁶⁰ Rettet.
 philofophy, A. ⁶¹ Svarende til fom . . . konfter (l. 21) har
 lat. blot: feu artifte. ⁶² naturlige alle, C. ⁶³ Mgl. i C og

flygæ forbwdhnæ⁶⁴ konfter, och huer mæftæræ holler
 foræ fek *tet* jnstrument, fom til hans konft hœr.
 Sommæ hafuæ aftrulabia, fommæ fand vdi guld kar,
 fommæ brennendhæ gløder, fommæ vatn, fommæ win,
 fommæ ollia, fommæ hafuæ dødæ mentz houit panner; 5
 thøm kommæ te til at talæ oc gifuæ fwar fran thøm;
 oc the hafuæ een eller too feyæræ aff guld. Effther⁶⁵
 thy fom te flaa, och thøm wordher til fagth, fa øfuæ
 108 a te therris konft huer vedh fin thimæ. || Te æræ ther
 til fkikcædæ, fom⁶⁶ roobæ oc bediff lyud, nar thet 10
 fkee fkal, oc ta opftor⁶⁷ fœrft een philofophus eller too
 oc bedæ giøræ keyfæren verdiched oc fiæ, at han er
 then alzom mektiftæ gutz fœn oc herræ ofuer allæ
 herræ, j verdhen æræ, forty at *teth* er nw tymmænd,
 oc geneften ta neyæ te allæ keyfæren, fom ther indæ 15
 æræ, oc hollæ hofuædit *meth* kroppend fa lengæ
 nether⁶⁸, till then fommæ mæftæræ fier: «Retter edher
 opp!» Oc ther neft æræ⁶⁹ qwædæræ oc fanggæræ
 redæ, fom fœdæligæ oc vel fyungæ vdi [allæ madæ,
 oc⁷⁰ allæ honnæ feydæ fpeel. Jtem nogher ftund ther 20
 effter ta opftor eend annen philofophus⁷¹ ok fier faa:
 108 b «Eder mynftæ fingher || vdi edert øræ!» Geneften

lat. A; idromancia, lat. B. ⁶⁴ *Rettet*. forlwdhnæ, A; forbornne, C; mgl. i lat. ⁶⁵ *Svarende til Effther bedæ (l. 12) har lat.:* Et ad certas horas fecundum cursum horologiorum innuunt philofophi feruis ad hoc fibi deputatis. vt faciant preftari fibi per aulam auditum. Quorum vnus aut duo conscendentes ftallum. magna ac alta voce proclamant. Audite et aufcultate. Et omnibus intendentibus dicit philofophorum vnus. ⁶⁶ *Efter C; fommæ, A.* ⁶⁷ *Efter C: opftaa (jfr. l. 21); ftor, A.* ⁶⁸ *Indsat efter C: neder; mgl. i A; lat. har: manentes accliu.* ⁶⁹ *Svarende til æræ . . . feydæ fpeel har lat.:* mufici fuis instrumentis fuauem perfonant melodiam. ⁷⁰ *Indsat efter C: alle maade oc; mgl. i A.* ⁷¹ *mestere, C.* ⁷² *A har streg*

hafuer huer mand fin fingher udi fith øræ fa⁷² lenghæ, til fornefnde philofophus fier: «Teth er øfrit». Jtem ter neft effter een liden ftund opp ftor then tredia philofophus⁷³ oc fier faa: «Eder hond oppa edher
 5 mwnd ok fa oppa edert hofuit!», huilkit⁷⁴ te oc fa geniften giøræ. Sa⁷⁵ giøræ te ok meth andræ fleræ⁵³ flygæ tegn, oc all tid er ther nogher dwalæ j melløm. Te menæ, at thet hafuer megit at thidhæ, keyfæren til verdicheth, ok allæ sadannæ tegin endiff meth [føder
 10 fangh⁷⁶. Oc mwæ j vidæ, at jek fpurdæ mek ther foræ aff thøm, [huoth tee teghin hafuæ at tydæ⁷⁷ || eller^{109 a} at merkæ; ta vor mek fa fwaret, at nar te fa neyæ meth hofuidith, tet⁷⁸ vor eet tegin til ydmykhetz⁷⁹ ftad feftælfæ oc trofkaph meth tiænæftæ, fom thee keyfæren
 15 giøræ villæ fa lengæ, fom te lefuæ⁸⁰, oc ter⁷¹ ey imod at gaa [eller giøræ⁸² for nogher fagh, eller⁸³ gafuæ eller jæth, fkild. Jtem teth, fom te ftungæ fingæren udi ørit, betidædæ, at tee engæ ting⁸⁴ høræ⁸⁵ villæ eller fulbordhæ, fom keyfæren eller hans ry[gæ] omod
 20 gar, oc fammæligæ hafuæ allæ andræ tegin therris finnerlighæ betydelffæ⁸⁶, effter ty fom tee hetningæ

over a. ⁷³ A har i slutn. af linje phe med forkortelsesstreg over og bindetegn efter; Philofophus, C. ⁷⁴ Her foran har A: oc. ⁷⁵ Svarende til Sa . . . verdicheth (l. 9) har lat.: Atque in hunc modum iuxta corporis cursum imponunt facienda signa diuerfa innuuntque in eis magna latere ministeria. ⁷⁶ A; føye fang, C; melodia . . . muficorum, lat. ⁷⁷ Gentaget i A på den nye side: huot te tegin hafuæ at tydhæ. ⁷⁸ Svarende til tet . . . fkild (l. 17) har lat.: foret confirmatio omnibus diebus vite ad obediendum ipfi. et ad fidelitatem conseruandam imperio nec posse corrumpi promiffionibus siue donis. ⁷⁹ ydmyghed, oc, C. ⁸⁰ Efter C: leffue; lefdæ, A. ⁸¹ det, C. ⁸² enthenn, C. ⁸³ eller . . . eller står vist her på samme måde som s. 61²², 78¹⁵. ⁸⁴ Efter C; tegin, A. ⁸⁵ A har: høræ høræ. ⁸⁶ meen-

- 109 *b* *teth* felfuæ || dictæ oc fammen fettæ⁸⁷. Jtem nar te, fom keyfærens⁸⁸ gard styræ, hafuæ nogit⁸⁹ hørt aff faa dant drafuil, fom nw er foræ screfuit, ta ladæ te roobæ oc byudhæ thøm allæ tyæ. Ter neft ikullæ te offræ keyfæren. Ta ga forft in allæ banæræ herræ, koftæ- 5 ligæ clæddæ, te fom aff keyfærens flekt æræ⁹⁰, oc⁹¹ foræ thøm gongæ qwædæræ oc fpellææ⁴⁰ mend. Te offræ forfth huidæ hinkftæ, [fa mangæ²⁴ fom thøm løfter, oc fien offerer huer finnerligæ foræ fek nogit thet, fom fiælfint er, fom tee fongæ skimt oc kompæny 10
- 110 *a* aff, oc gongæ allæ tiendæ frem || foræ keyfærend. Ther neft ta gaa ind prelatæ och abbædæ aff therris hetenskæ⁹² klærkæ⁹³ oc clofter oc offræ keyfæren noghit, huer effter fin ftad, oc ga fa frem foræ hannum oc neyyæ hannum met ftor ydmikheth, oc therræ øpperfthæ 15 prelatæ velfiner keyfæren ok allæ hans oc læff ouer hannum een bœen effter therreff⁹⁴ low oc troo. Ter neft ta ind letæ thee elephantæ, løyer, leopardæ, æbennæ och ikow kattæ oc andræ fiælfine dyur, ok tee, fom thøm ledæ oc varæ tagæ, neyæ keyfæren ok 20 gaa fa allæ frem [foræ hannum⁵³ therris vey. Ter neft
- 110 *b* fremlediff ørnæ, ftrutzer, papægoyer, falkæ, gir||falkæ¹³, høgæ oc man[gæ] andræ fughlæ oc ter neft mangæ hondæ⁵³ grwmæ ormæ och lefuendiff fefkæ, oc allæ te, fom fornefnde ftikæ [ledæ eller fram bæræ⁹⁵, te ga 25 frem foræ keyfæren oc neyæ hannum meth ftor verdic-

ing, oc vdtylefze, C. ⁸⁷ Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig. ⁸⁸ Rettet. keyfære||rens, A. ⁸⁹ Så AC men sikkert fejl for nok (nokt, nogt); fatis, lat. ⁹⁰ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁹¹ Svarende til oc . . . forfth har lat.: Quorum primus cum refonante fimphonia premittit ad oblationem. ⁹² A har: hetenskærkæ med de to sidste bogstaver overstregede; hedenfke, C. ⁹³ A; kircker, C. Lat. har: iurisdictionibus. ⁹⁴ A har: therroff. ⁹⁵ A; frem føre, C. Lat. har:

heth, [oc teffæ forscrefnæ ftikcæ giøreff forty⁹⁶, at allæ honnæ¹ *creaturæ*, fom oppa iordhen æræ, fkulæ [bukcæ oc neyæ⁹⁷ keyfæren Grantkan, then mektigæ gutz føn. Jtem nar *teth* faa giort er, tha foor mand
5 at høræ allæ honnæ fang oc harppæ fpeel.

Kkiæræ⁹⁸ *wenner!* Heer udi mwæ wy veffælighæ kennæ, [ath thee⁹⁹ || forblindædæ hetningæ æræ ind 111 a weptæ aff dyæfuælfens ingidelfæ vdi fordømmælichth mörk, fa at the huerkæn fee eller kennæ wilæ, at te
10 faræ willæ, oc actæ ey, ath therris keyfæræ er eet dødælict mennikæ, fom te oc allæ æræ, oc vordæ fkal¹⁰⁰ til jord ok mwl vdi een ftakcith tidh, huiken te bedhæ til oc kallæ wæræ⁵³ gutz føn vdi then ftad, fom te fkullæ bedæ til¹⁰¹ och dyrkæ oc tiænæ ten
15 all mektigæ gud j fin tre follichet, fom thøm oc allæ *creaturæ* aff entæ¹⁰² fkaft hufuer. Nw, kiæræ *venner!* kundæ wy aldræ fullæligæ⁵³ lofuæ, || tiænæ oc fult 111 b giøræ for then ftoræ kerlichet, fom gud off j manghæ madæ¹⁰³ beuift hafuer, oc finnerligæ ter foræ, at han
20 off løfæ villæ *meth* fin hordæ dødth och pinæ fran fa dan dyæfuælfens bond⁵³, fom thee hetningæ oc¹⁰⁴ mangæ andræ, fom j wrettæ veyyæ æræ, thy¹⁰⁵ ver *meth* bundæ¹⁰⁶ æræ. Wy vellæ oc nw bethæ foræ tee vtro hetningæ, at te mwæ rafkæligæ fongæ [vederken-
25 nellæ aff¹⁰⁷ fendhetz lyuff, *Ihesu Chrifto*, gudz

quorum portitores. ⁹⁶ Quoniam dicunt, *lat.* ⁹⁷ A; ære neye oc dyrcke, C; debere adorationem, *lat.* ⁹⁸ Den følgende slutning af kapitlet er en meget fri omskrivning af den *lat. tekst.* ⁹⁹ Gentaget i A på den nye side: at tee. ¹⁰⁰ Efter C: fcall; fkullæ, A. ¹⁰¹ Indsat af udg.; mgl. i A; C har: tilbede. ¹⁰² A har: entæ || entæ. ¹⁰³ A har: mæ madæ. ¹⁰⁴ met, C. ¹⁰⁵ thy . . . bundæ æræ, mgl. i C. ¹⁰⁶ Så A (= bundnæ). ¹⁰⁷ A; omuendelfze till, C. *Lat. har:* agnita veritatis luce.

euigæ¹⁰⁸ føn, fom then rettæ vey er til hemmærygis¹⁰⁹.
Thet gifuæ off allæ gudh fader, føn oc ten [helli on²⁴,
amen!

Aff kogel fpel oc diæfuelfkap,
fom fker udi fornefnde keyferes høgtider¹. 5

Capitulum xxxvj^m.

112 a **N**ota². Then³ tid teffæ for fcrefnæ ftikcæ fa fkedee
oc til gongnæ æræ⁴, fom foræ fcrefuit ftor, [taa
er oc keyfærens maltid giort meth alt hans falk, [huilkit
maltid ganzæ fowæ er⁵. Ikcæ ædæ te ok aldry meer 10
en een tidh om daghen. Huor lundh tettæ maltid til
goor, teth woræ la[n]kt at fcrifuæ aff, [ty lader jek nw
teth ftaa⁶.

Ter neft indgaa tumbælæræ⁷ oc andræ, te fom
vnnerligæ tingh bedrifuæ meth therris hendher, føder, 15
armææ⁸, fkuldræ, hofuit oc meth all kroppen, oc na[r]
thee faa giøræ, ta hafuæ te ther til finnerligæ ord oc
fang, fom ter til høræ⁹. Ter neft ta indga koglæræ¹⁰
112 b oc meftæræ aff¹¹ || fortæ konfth oc vdi te andræ for-
buduææ¹² diæfuelfens confter, huilkæ fom vnnerlich 20
ting aff ftædh kommæ. Tee ladæ folen oc manen opp
gaa ok nether¹³ j geen, ligæ fom thet woræ oppa

¹⁰⁸ AC (fejl for enigæ? jfr. s. 63¹⁶); coequalem, lat. ¹⁰⁹ C tilföj.: glede, der måske er glemt i A.

Kap. 36. ¹ Rettet. hogtider, A. ² Rettet. Nw, A; mgl. i C og lat. ³ Svarende til Then . . . falk (l. 9) har lat. kun: Celebratoque post hec prandio. ⁴ Efter C: erre; woræ, A. ⁵ fatis moroso quod, lat. ⁶ Mgl. i lat. ⁷ A; Jubileer, C; gesticulatoref, lat. ⁸ I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17). ⁹ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁰ Svarende til koglæræ . . . confter (l. 20) har lat.: ioculatores . . . et magi. ¹¹ i denn, C. ¹² Se note 8. forbundne, C. ¹³ neder gaa, C.

hemmelind, som foræ folkit fineff oc gifuæ fa ftort
 fkiin aff thøm, at een mand kan nøwæ kennæ
 een annen, oc ta fiæ tee mestæræ oc lywæ at falk, at
 foell oc manæ giøræ keyfæren then verdicheth⁹. Ter
 5 nesth [fineff ind kommæ¹⁴ fkønæ jomfruer oc dantzæ
 meth høfuifkæ fedher, oc tee bææ drik j kostæligæ
 gulkar foræ || herræ oc fruer aff¹⁵ horsæ melk meth 113 a
 knæ fall oc ydmicheth, [thy at thet er then bestæ drik,
 som the hafuæ⁶. Ter nesth fineff indkommæ riddæræ¹⁶
 10 til hæftæ¹⁷, fuluel væpntæ¹⁸, oc ridæ ok rendæ meth
 glafuen oc speer ok stingif faa, at [thee spæren brifthæ,
 oc ftikcær ther aff kommæ oppa bordhen oc alt¹⁹
 guluit ofuer. Oc ther nest fineff ind kommæ yeiæræ,
 meth hundæ, oc foræ thøm løbæ hiortæ, wilbaffæ,
 15 vlfuæ, byørnæ, haræ, merkatthæ, aff [huilkæ fol[k]²⁰
 hafuæ stor løfth ok thidko[r]tning then lillæ stundh,
 som teth warer. || Tok er teth [thøm, som vidh hafuæ²¹, 113 b
 een stoerr forgh at tenkcæ oppa, at flykt falk oc faa
 megit hafuer altings forglømt therris siæls falicheth
 20 oc indgifuit thøm til faa dant diæfuælfens speel oc
 villedfæ; veft er teth, at enghin kan faa dan makt
 fonghæ aff diæfuælin vden tee, som fek²² alltings intil
 diæfuælin d gifnæ hafwæ. Jtem for udhen tæffæ for-
 screfnæ ftikcæ ta opp setteff noghræ bredhæ [tafueler
 25 foræ keyfærens bõrdh, giordæ aff guld, ther som lign-
 elfæ vdi æræ, giordæ effter haner, effter pohøns oc
 effter andræ fleræ fughlæ, huilke fughlæ koglernæ²³

¹⁴ A; fiunis der att verre, C; comparent, lat. ¹⁵ Efter C; oc, A.

¹⁶ A har: riddæræ || riddæræ. ¹⁷ Så A her; ellers: til hæft.

¹⁸ Rettet. vapntæ, A. ¹⁹ sperenene bryfte vdi stycker der aff

kommer paa bordit oc, C. ²⁰ huilkit folckit, C. ²¹ A; dennom

som viid oc find haffue, C; pie menti, lat. ²² Indsat efter C:

fig; mgl. i A. ²³ Så må der vel læses. tafueler foræ keyfærens

- 114 a kommæ til ath gonghæ oc hoppæ, ædæ || oc drikcæ oc
 huggiff oc fyungæ, oc teth tottæ mek væræ teth ftørftæ
 vnder ouer allæ andræ vndher²⁴. Jek talædæ til een
 aff te mæftæræ oc jættæ hannum minæ gafuer oc
 [fadæ hannum²⁵ megit goth, om han villæ læræ mek 5
 then konft, huilken som falk oc clogh wor, [oc han
 jættæ mek, at han teth villæ giøræ, oc holth mek
 lengæ vdi eeth hob²⁶. Tok opp[a] teth fifthæ ta fadæ
 han mek²⁷ ney oc fadæ, at han hadhæ lofuæt then
 vdødæligæ gud, at han aldæ engin villæ kennæ fin 10
 konft vdhen fin egen søn then elftæ, oc ther meth ta
 114 b frelfædæ mek gud || omod myn vellæ, ath jek ikcæ
 fadan ting nemmæ fkullæ. Jtem er ther gantze sub-
 tilth falk til allæ honnæ konfther; te æræ oc clogæ vdi
 falkketh ouer allæ tee, som jek [nogher tid²⁷ hafuer 15
 kenth. Tee fiæ oc, at tee allæ fe meth tw øghen, oc at
 te criftnæ all eneftæ fe²² meth eet øghæ, oc at allæ
 [andræ mennikæ²⁸ j verdhen æræ blindhæ, men te
 lywæ oppa thøm felfuæ, forty ath te fee all eneftæ
 meth eet øghæ tennæ verdhen oc all forgengælic tingh, 20
 oc vy criftnæ mennikæ fee meth tu øghen²⁹ thennæ
 115 a forgengæligæ verdhen; nydæ || vy hennæ meth fkellichet,

bordh giordæ efter pohøns oc efter andræ fleræ fughlæ koglernæ,
 A; taffler, der erre giort aff guld, der vdi er efterlignelfzer
 giorde efter hanner, efter Paahøns, oc efter andre fule, huilkee
 fule koglerne, C. *Lat. har: ante imperatoris menfam eriguntur*
late tabule auree cum fculptis ac fi viuerent ymaginibus gallorum.
pauonum. ac diuerfarum volucrum artificiofe. quas preftigiator
magus facit . . . ²⁴ *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.*
²⁵ A; fagde ieg att giffue hannom, C. ²⁶ A; oc bolt mig vdi it
 haab, oc loffue mig att ville dett giøre, C. ²⁷ *Mgl. i C.*
²⁸ Christnne, C. ²⁹ *Herefter har A: meth teth enæ fee vy, hvilket*
mgl. i C og sikkert er uoprind. Svarende til thennæ . . .
 hemmærichæ (s. 134²) *har lat. kun: quia cum terrenis videmus*

ta see vy oc³⁰ ten vforhengælic oc euigæ glædæ, fom
 gud off meth fek gifuit hafuer vdi hemmærihæ, oc
 mwæ j vidæ, at Naas, teth eer diæfuælin, hafuer giort
 meth tee hetningæ eet pact, faa at han vdh brødh allæ
 5 therris [høyræ øghæ, fom tee meth skullæ see andæ-
 lich tingh, fom then helly troo oppa stoer³¹, och tee
 behuldæ teth wenftræ øghæ, fom er intil all forhengæ-
 lich tingh.

Aff teffæ fornefnde ftikcæ hafuer iek nw nok
 10 fcrefuith ath thennæ tidh. Tha mwæ j nw wydæ, || at 115 b
 noor fornefnde keyfæræ Grantkan vil ferdiff fran eet aff
 finæ firæ palatz oc til eet annet eller oc udh aff eet
 rigæ oc til eet annet foræ noghræ finæ merkæligæ
 ærendhæ skildh, ta er hans folk al tiidh vdi firæ hobæ,
 15 foræ och bagh oc vedh begghæ fidher. Ten førftæ hær
 er een dags ferdh foræ keyfæren, oc huor then hær
 hafuer liggit om natthen, ther kommer keyfæren ind
 om afftennen ther neft effter, och then sammæ hær,
 fom foræ keyfæren er, hafuer vdi³² fik halftredia[sins
 20 tyuæ³³ cuman vergennæ³⁴ falk, oc er [altid giort || oc 116 a
 reth³⁵ omod keyfæren, huor han kommæ skall meth
 allæ hans³⁶, fa at te faa allæ therris biæringh, huot
 heller te liggæ til marken eller j by, oc ten annen hær
 oc then tredia er ok fa megit falk vdhy, fom vdi then

(lat. B) *spiritualia et mansura*. ³⁰ Herefter har A: meth thet
 annet øghæ; mgl. i C og er sikkert uoprind., jfr. note 29. ³¹ AC;
 oculos dexteros scilicet spirituales, lat. AB; oculos dextros ad
 videndum terrena et non spiritualia, lat. msc. Det følgende och
 . . . tingh (l. 8) mgl. i lat. ³² Efter C; meth, A. ³³ Tilføjet
 over linjen i A. ³⁴ A = vergende, C. Lat. har blot: *virorum*.
³⁵ Så A; alle ting gjorde rette, C. Lat. har: *Semperque*
preuifum eft vt inueniant necessaria. ³⁶ Herefter er vel glemt:
 falk. ³⁷ Efter C: fierde; tredia, A; quartus, lat. ³⁸ C tilføj.:

førft hæ. Ten enæ far oppa keyfærens høyræ fid hæ [oc ten annen oppa then wenft ræ fidæ²⁷, too eller tre milæ fran hannum, och then fiærdæ³⁷ hær han følger bagh effther keyfærend, hoos eet armbørf tæ fkud fran hannum, oc then er megith ftørræ end nogher aff tee andre. 5
 Jtem er alt thettæ fornefnde falk infcrefuit til keyfær-
 116 b ens tiæneftæ, oc te mwæ ikcæ || væræ end⁵⁷ ferræ, men²⁷ nar een bort far eller oc aff døer, ta infcrifueff een annen mand vdi then ftæd j geen, fa at talith blifuer³⁸ fult. Oc nar keyfæren faa ferdeff, fom førre 10 er rørt, ta fidher han udi eeth [herbæræ eller oc²⁷ kamer, fom bygdh er oppa een ftoer wagn, fterk ok koftæligæ giorth, och [thet huff, han j fidher³⁹, er giort aff eet⁴⁰ træ⁴¹ aloes, fom ud fidher af Paradiis oc fødælighæ oc vel døner. [Wognen er takther⁴² meth 15 fc.. fther⁴³ aff⁴⁴ guldh, koftæligæ giort meth dyræ ftenæ; han hafuer firæ [hyul; hannum draghæ firæ
 117 a elefantæ || oc firæ²⁷ huidæ hinkftæ. Te æræ koftæligæ beetaktæ [meth guld och sølff oc filkæ⁴⁵, oc firæ aff te øpperftæ herræ, ther j hans gard æræ, te følgæ altid 20 [hooff vognen⁴⁶ oc woræ oppa hannum. Ther ma engin aff effter her eller fkaræ kommæ hannum nermeer end eet [armbørf tæ fkud⁴⁷, [vden ftyndom⁴⁸ [plæyer keyfæren at byudæ⁴⁹ een eller too, huilkæ fom han wil, at

altid. ³⁹ cella, lat. ⁴⁰ Indsat efter C: itt; mgl. i A. ⁴¹ C tilføj.: fom heder. ⁴² parietes celle operti (funt) in quibusdam locis, lat. ⁴³ ? A har: fe'fth'r (' bruges i A for er, re, ir, ri). Sølf, C; laminis, lat. ⁴⁴ oc, C. ⁴⁵ ditiffimis tegumentis, lat. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁴⁶ hans Vogen, C. ⁴⁷ AC. Lat. ABC msc. har: iactum vt dixi fagitte, men i det foregående står ikke fagitte men balifte. ⁴⁸ Så A, fejl for vnder ftyndom? vndertiiden, C; autem . . . interdum, lat. ⁴⁹ A; tør keyfzerenn bede, C; dominus iuhet, lat.

fidhæ opp til hannum [oppa vognendh oc talæ meth
 hannwm²⁷ foræ tidkortning ikil. [Oc ofuen oppa taghit
 vdhi teth rwm, fom keyfærend fidher, er eeth || vinduæ, 117 b
 fom likkeff oc opp ladiff maa; ther fidher altid⁵⁰ [firæ
 5 eller fleræ⁵¹ girfalkæ⁵² oc andræ fughlæ, fom oftroneff⁵³
 hethæ, om keyfæren fowæ [nogræ fughlæ fluæ udi
 vædæreth, fom æræ duer, hæyræ, geff eller andræ
 fughlæ⁵⁴, tha lader han geniften too eller fleræ løff til
 thøm at gribæ thøm. Oc mwæ j vidæ, at keyfærens
 10 førftæ føn oc hans tre drotningher te hafuæ oc fa
 dant følgæ och forworingh vdi veyyen meth firæ fkaræ,
 fom keyfærend hafuer, een foræ, een bagh oc een
 ponnæ huer fidhæ, ok⁵⁵ te æræ || megit færæ j tal 118 a
 end te, fom keyfæren føllgæ⁹. Vnnerftundom nar thee
 15 ikcæ ferdiff langh weyeff, ta er hans førftæ⁵⁶ føn oc
 te tre drotningher [allæ udi een hær met fa dan
 forwaringh oppa allæ fidher, fom foræ fcrefuith ftoer⁵⁷.
 Jtem nar keyfæren ferdeff j giømmen kiøpftædher eller
 lants by, tha hafuer huer mand, fom ther boer, eld
 20 foræ fin dør oc kafter ther udi koftæligæ yrther, fom
 vel dønæ, oc ftoer ther felf hoos oppa finæ knæ, keyfæ-
 ren til tiæneftæ oc verdichedh. Jtem nar han fram
 farr for noghræ clofter ellerr abbacier, ther fom
 criftnæ mwncæ æræ vdhy, || huilkæ hertug Otgerus 118 b
 25 [aff Danmark⁵⁸ ftiktædæ, ta ud gongæ mwncænæ meth

⁵⁰ In celle quoque culmine quod et aperiri valet et claudi
 aftant in partica, lat. ⁵¹ A; træ eller fire, C; quatuor aut
 plures, lat. ⁵² gribfule, C. ⁵³ Efter C; astoneff, A; oftrones,
 lat. A. ⁵⁴ Lat. har: in aere aquilam vulturem. ardeam vel
 collectorem. ⁵⁵ A; mgl. i C; fed, lat. ⁵⁶ A; ftoerfte, C. ⁵⁷ fub
 vna comitatum distinctione, lat. C har: alle vdi met hannom
 vdi een fkaræ, oc en forwaring paa . . . ⁵⁸ Indsat efter C: aff
 danmarck; mgl. i A; lat. har: dux danorum. ⁵⁹ Et quum neceffe

proceff oc kors oc fanæ omod keyfæren oc *meth* with
 vatn oc røgelfæ och fyungæ: *Veni creator spiritus*.
 Nar han feer thøm kommæ, ta kaller hand thøm til
 fek oc tager fin hielm aff omodh korffeth oc neyer theth
meth fith baræ hofuit, oc ta leff abbædhen eller therris 5
 øfuærftæ ouer keyfæren een bøøn oc giør kors ofuer
 hannum och ftenkcher wit vatn oppa hannum. [Ther
 er oc fed⁵⁹, at nar nogher fremmædæ kommer foræ⁶⁰
 keyfæren, tha fkal han offræ hannum noghit; thy offerer
 119 a abbæden || hannum udi eet sølfkar nogher frukt, æblæ 10
 eller pæer [eller annen frukt⁶, oc ey⁶¹ meer en ny
 ftikcæ, ty at *teth* tal er thøm megit²⁷ tækælegeræ
 en nogit annit tal, oc ther aff tagher keyfæren eet
 ftikcæ, oc [tee andræ⁶² tagher andrææ⁸ herræ, fom
 ther hoos hannum æræ, oc noor thet faa giort er, ta 15
 bør mwncænæ rafkæligæ at bort gaa, oppa *teth* ath te
 ikcæ vordæ nether træddæ aff then [bag hær⁶³, fom
 [effter kommer⁶⁴. Jtem then hielm, fom keyfæren hafuer
 oppa fith hofuith, er megit koftælich giord *meth* guld
 119 b och diamant oc margaritis oc andræ⁶⁵ dyræ || ftenæ, fa 20
 at een mektik koning udi voræ land for mattæ hannum
 ey at bethalæ. Jtem [faa fom teffæ fornefnde klofter
 giøræ keyfærend therris tiænæftæ oc ydmicheth, fa
 giøræ te oc⁶⁶ drotningernæ⁶⁷ oc hans elftæ føn, huor
 fom te fram kommæ⁶⁸. 25

eft, lat. ⁶⁰ *A*; till, *C*; ante, lat. ⁶¹ *Indsat efter C*; *mgl. i A*.
Lat. har: et hoc in numero nonario. ⁶² *Rettet. teth andræ, A*;
 dett andet, *C*; reliqua, (*n. pl.*) lat. ⁶³ *Rettet. bag herræ, A*;
 bagherre, *C*. ⁶⁴ *Efter C*; bagh kommæ, *A*. ⁶⁵ mange, *C*.
⁶⁶ *ficut hec fiunt transeunti imperatori fiunt et, lat. therris*
tiænæftæ oc ydmicheth mgl. i C. ⁶⁷ *Efter C: drotningernne;*
drotningin, A; imperatricibus, lat. ⁶⁸ *Herefter har A et to*
gange gentaget forkortet et cetera.

Huor foræ keyfæren hether Grantkan,
oc aff then titulo, fom oppa hans inceghlæ ftor.

Capitulum xxxvij^m.

Om edher tikches at høræ¹, huor foræ keyfæren hether Grantkan. Mek wor fakt then tid, jek vor udi thet helliæ land, at han er fa kallit aff Noe føn Kam, men² fidhen jek kom udi hans egit landh Kathay, ta fech || jek ret fennen at vidæ³ fa, at effter gutz byrd ^{120 a} tufennæ oc hundrædhe aar ta vor then førftæ Tartaria, 10 fom iek førre rørdhæ her udi bogen udi teth femtæ capittil, megit fortrikchith vnder⁴ trældom oc tiænæftæ aff te koni[n]ghæ, fom ther om voræ befidendæ, oc nar gud ta⁵ tektes, ta gaff han thøm then nadæ, at te mektiftæ herræ aff thet Tartaria ophøwædæ een aff thøm 15 felfuæ oc gioræ hannum til therris koning, fom hedh Guifkan⁶. Han hadæ tolff mannæligæ⁷ fønner, oc meth te tolff fønner oc met [megit annit⁸ falk tha vadn || han vnner fek allæ te koningæ, fom om kring ^{120 b} hannum befidennæ woræ, huilkæ hans land⁹ til foren 20 j mangæ aar hadæ fortrikchet vnder therræ lidelfæ. Jtem obenbarædiff¹⁰ oc engelind hannum oppa een

Kap. 37. ¹ *Lat. tilføj.:* dicam. ² *Indsat efter C;* mgl. i A; fed, lat. ³ *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* ⁴ aff, C. ⁵ *Så A; hannom, C. Svarende til oc nar . . . nadæ har lat.: Quando autem deo placuit.* ⁶ A; Guifkam, C; guis can, lat. B; Gius can, lat. A. *Herefter er tre spalte-linjer i lat. forbig.* ⁷ *Rettet. mennæligæ, A. C har: mectige Sønner oc megit mandelige; viriles, lat.* ⁸ *Efter C: megit andit; entæ annen, A; lat. har: cum eis et populo suo.* ⁹ *Herefter tilføj. A: hadæ.* ¹⁰ *Efter C: obenbaredis; obenbarædæ, A.* ¹¹ *Så AC*

huydher hæfth fom een riddæræ udi fkinennæ vaben oc
 roddæ hannum ath [drawæ ouer eeth vatn, fom hether
 Alpia, oc frem at eet bierg, fom hether Belian¹¹ oc
 ofuer hafuit oc til eet rigæ, fom hedher Katay, oc til
 andræ fleræ ryghæ oppæ then fidhæ. Han giordhæ oc ⁵
 121 a faa ok foer ther ofuer och || vadn vnner fek meth finæ
 fønners hielp mangæ aff te rigæ. Nota¹². Effter thy
 at engæлинд obenbarædæ fek hannum opp[a] een huidh-
 er hefth, [ta bad enghæлинд¹³ hannum¹⁴ udi haffnen,
 før end han ud foer, at han fkullæ bethæ til gud meth ¹⁰
 ny bøner, oc ther foræ ta elfkæ allæ hans effterkom-
 mæræ keyfæræ huidæ hæftæ; te hafuæ och [fynnerligæ
 godh vellie¹⁵ til teth tal, fom er ny. Jtem then tid
 fornefnde keyfæræ Guifkan vor gammell oc kennæ
 [dødhen ner wæræ¹⁶ oppa alders vegnæ, ta kallædæ ¹⁵
 han foræ fik finæ tolf fønneer¹⁷ oc bad thøm, [at
 121 b the || fkuldæ hordælighæ til fammen hollæ oc blifuæ,
 fa at engin fkuldæ skillies fran huer annen, oc elfkæ
 hueer annen indbyrdis¹⁸ oc høræ oc lidhæ therris ælftæ
 brødher, ta hobædeff hannum veffæligæ til gud, at tee ²⁰
 fkulæ hordæligæ¹⁹ vnner thøm betwingæ oc vindæ alt
 thet ftoræ keyfæræ rigæ effter ty, fom ængælin hannum
 fagt hadæ, huilkith tee effther therris faders død
 mannæligæ oc hordælighæ fulkommædæ [effter therris

tranfired alpes illas per montem belian (balyon, msc.), lat.
¹² Rettet. Nw, A; Nu att, C; mgl. i lat. (jfr. kap. 27 note 1;
 kap. 32 note 3). ¹³ Så AC. Lat. har: qui eciam . . . iuffit.
 Den rette mening vilde fås ved at læse: . . . hefth oc bad
 hannum . . . bøner, ther foræ. ¹⁴ C tilføj.: oc, jfr. lat. eciam.
¹⁵ Efter C: fynderlige god villie; fynnerlicth gudælichet, A; lat.
 har: habent pre ceteris in gratia. ¹⁶ dødzens till kommelfze,
 C. ¹⁷ Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁸ fi per
 concordiam vos inuicem dilexeritis et iuueritis, lat. ¹⁹ Mgl. i C

faders radh²¹. Nota²². Effter ty at te hadæ huer
 therræ fith egith nafen, fom endis meth Kan tel eet
 tilnafen²³, || ta hedh then elftæ føn Grantkan, tet er 122 a
 fa megit fom then ftoræ Kand²⁴, oc then keyfæræ, fom
 5 effter hannum kom, han hedh Othocokan²⁵, oc hans
 føn regnerædæ effter hannum, han hed²⁷ Gniokan²⁸,
 oc ten fierdæ [effter hannum²⁹ han hed Magokan³⁰;
 han vor dæpther oc criftnit [och bleff een godh criften³¹.
 Han fennæ fin brother, fom hedh Hallaon³², meth ftor
 10 makt intil Arabiam oc Egipten at forderfuæ³³ oc forftøræ
 al Makomets tro oc low oc kommæ te rigæ oc land
 vnder criftnæ mæntz henneer. Oc før end then for-
 nefnde Hallaon³⁴ teth fulkommit hadhæ, ta fek han
 thydhendæ, at hans broter || vor dædh, keyfæren³⁵, 122 b
 15 ten fom hannum ud fennæ²⁹, oc ther met ta foer han
 heem j geen oc ful giordæ ikcæ fin reyfæ, fom han-
 num befalit vor. Oc ther neft ta wor en keyfæræ,
 fom heth Cobilakan³⁶; han vor oc criftnit, oc han
 regnerætæ [j femten aar oc een ponnæ teth fextennæ³⁷;

og lat. ²⁰ A; hanns, C. ²¹ A; effter hanns raad, C; lat. har: deo fibi prosperante. ²² Rettet. Nu, AC (jfr. note 12). Svar-
 ende til det følgende har lat.: Et quia finguli cum proprijs
 nominibus habebant cognomen Can primogenitus pro differentia
 obtinuit nomen Grant Can. ²³ A har: talnafen; tillnaffn, C.
²⁴ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ²⁵ Så A;
 Ottorokam, C; Ochoto Can, lat. AB. ²⁷ Indsat efter C; mgl. i
 A. ²⁸ Så A (ni for iu); Gmokam, C; Giuo Can, lat. A; guican,
 lat. B; Girican, lat. msc. ²⁹ Mgl. i lat. ³⁰ A; magekam, C;
 magocan, lat. msc.; Margo Can, lat. A; mangocan, lat. B.
³¹ Indsat efter C: och bleff enn god Chriftenn; mgl. i A; et
 permanfit chriftianus fidelis, lat. ³² A = lat. AB; halckam, C.
³³ Efter C: forderffue; fordrifue, A; deftrui, lat. ³⁴ A; halckan,
 C; mgl. i lat. ³⁵ Mgl. i C. ³⁶ Rettet. cobilækan, A; Cobilackam,
 C; Cobilacan, lat. ³⁷ Så A; 16 Aar, C; vlij annis, lat. B msc.

han bigdæ then ftoræ ftad Jongh, som er megit
 ftøræ end Rom, och ther er eet ftorth keyfæres
 palatz, oc [ten ftadh holler nw allæ te keyfæræ³⁸ intil
 thennæ dagh vdi hetenskææ³⁹ low oc vontro. Jtem
 123 a udi myn tid, ta iech ther wor, ta hed keyffærend 5
 Chiantkan⁴⁰, och hans fœrtæ fœn hedh Kofnekan⁴¹,
 oc for udhen hannum ta hadæ han andræ tolff fœnner²⁴.
 Hans fœrtæ huffræ hun hedh Siroghkan⁴²; hun vor
 Prefbiteri Johannis dotter aff India; ten annen huffræ
 hun hedh Wonrakkan⁴³, ten tredæ hedh Coract- 10
 kan⁴⁴.

Jek tror jkcæ, at nogher mektigæræ herræ eller
 keyfæræ findiff vnder folen end keyfæræ K[a]n⁴⁵ oc
 Prefbiteri Johannis a[ff] India, oc keyfæræ Ka[n]
 scrifuer fa j sinæ bre[ef]f: «Kan then hœxftæ [gutz 15
 fœn⁴⁶, [som hœxftæ keyfæræ er ouer allæ te, oppa jordhen
 æræ⁴⁷». Hans fœrtæ inceyglæ hafuer om kring vdi
 123 b fik || screfuit: «Gud j hemmælin oc Kan [hans ftirkæ⁴⁸
 oppa jordin keyfæreff inceghlæ ouer allæ menniskæ».

Fejlen i AC beror på, at xlij er blevet læst som xvj. ³⁸ Så AC. *Lat. har: Hinc vsque hodie omnes successores paganismo fedantur. Oversætteren har vel læst hanc (ciuitatem) i steden for hinc.* ³⁹ I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17). ⁴⁰ A = lat. A; Grandkam, C; chiancan, lat. msc.; Echiantcan, lat. B. ⁴¹ A; Cofznekam, C; cofuecan, lat. B; Confuecan lat. msc.; Confuo can, lat. A. ⁴² A; Syrogkan, C; Seroch can, lat. A; ferochan, lat. B; Gorochan, lat. msc. ⁴³ A; vonrackan, C; vonrach can, lat. A; vorouchan, lat. B; mgl. i lat. msc. ⁴⁴ Så A; Charackam, C; Caranch Can, lat. A; caranthcan, lat. B; mgl. i lat. msc. ⁴⁵ De indklamrede bogstaver i denne og de to næste linjer er bortfaldne i A ved at der er skåret huller i papiret. ⁴⁶ Efter C: guds Sønn; gudh, A; filius dei, lat. ⁴⁷ A; som keyfzere er offuer alle de keyfzere paa Jordenn er, C; omnium vniuersam terram colentium fummus imperator, lat. ⁴⁸ A; hånd styrer, C.

Wdi hans myndræ inceylæ ftonner fa: [«Gutz ftirkæ, allæ mennifkes keyfæræ, incighlæ⁴⁹.

Jtem mwæ i vidæ, at [thi huerman at³⁵ falkit er ter ty uer hetningæ, ta tro te tok pa then vdødæligæ
5 gud oc almektigæ oc fweriæ oppa hannum oc kallæ hannum oppa therris mall Yrago⁵⁰, *jd eft deum nature, thet* er naturens gudh. Tok bedæ te til afgudæ, fom giordæ æræ aff guld, følff, ftenæ oc trææ, af filkæ, aff lineth oc aff vllith⁵¹. Gud almektift han wennæ fran
10 thøm || rafkæligæ teth mørk oc mwln, fom therris 124 a vnnerftondilfæ oc famuid meth bundit oc forherdit er aff diæfuelfens makt, oc vdi rettæ veyæ, fom te oc allæ andræ meth off criftnæ menniskæ vdi kommæ skullæ⁵².

Aff thet righæ Katay¹ oc te Tartares fedeer.

15

Capitulum xxxviiij^m.

Nota, at fornefnde keyfæres rigæ [er at fkild² vdi tolff koningæ rigæ, fom fornefnde Guifkans³ tolff fønner melløm thøm fkifth hadhæ, oc huer rigæ hafuer udi fek fex tufennæ ftader for udhen the by, fom jkcæ
20 æræ mwretæ, huilkæ fom æræ vdhen tall, och || huert 124 b rigæ hafuer fin finnerligæ koning ouer fek. Huer koning hafuer vnner koning vdi tee øør⁴, fom vnner

Lat. har: Can super terram eius fortitudo omnium hominum imperatoris figillum. ⁴⁹ A; Gud ftyrcke alle menifkis Indzegle, C; Dei fortitudo omnium hominum imperatoris figillum, *lat.* ⁵⁰ A; Irago, C; yroga, *lat.* ⁵¹ Den følgende slutning af kapitlet mgl. i *lat.* ⁵² Herefter har A et to gange gentaget forkortet et cetera.

Kap. 38. ¹ Rettet. kætay, A; Chatai, C; Cathay, *lat.* ² Efter C: er adfkildt; æræ at fkildæ, A; diftinctum est, *lat.* ³ A; Guifkams, C; Guifcan, *lat. msc.*; Guis Can, *lat. A.* ⁴ A;

hannum liggæ; fommæ hafuæ halftrediaefinztuæ
 koninghæ oc fommæ fleræ [oc fommæ fære⁵, huilkæ
 allæ vnnerdanikæ æræ Kan meth lidelfæ oc tiænefthæ,
 oc thet mektiftæ rigæ⁶ oc beftæ aff te tolff hether
 Katay oc ligger udi thet dybæ Afia. Tee æræ tree ⁵
 Afia: Førft⁷ then dybæ, fom nw er nefnd; ten annen
 hether then ftørræ Afia, oc hun ligger neft criftnæ
 125 a land; ten trediaæ hedber then myndræ Afia; || ther udi
 ligghe Ephesim⁸, [fom fanctus Johannes aff fcrifuer⁹;
 ther aff er noogith til foren fcrefuith. Ter¹⁰ er oc til ¹⁰
 foren fcrefuit aff keyfærens ftad, huorlund han holliff;
 ta mwæ j vidæ nw⁷ aff annit¹¹ falk udi [te ftæder¹²
 oc andræ ftædher ther udi landit udi Tartaren, huor
 lundh therræ regiment er. Udi fornefnde righæ udi
 Katay¹³ ter er ouer madæ megin kiøpmanfkaph aff ¹⁵
 yrtir oc koftællich gerning, aff guld och filkæ, fa at jek
 villæ faktæræ faa ther een koftæl[i]ch kiortil en een
 fkiortæ aff lærith [udi woræ land⁵, oc allæ tee, fom
 125 b noogit formwæ, tee hafuæ ter koftælligæ clæder, oc
 bodhæ qwinna oc mend tee hafuæ widæ¹⁴ clæder oc ²⁰
 ftakædæ nedher til knæet oc obnæ wed bodæ fidher,
 huilkæ tee ther til knappæ, naar thøm løfter; oc mend
 oc qwinna hafuæ longhæ brøgher, fom te uel¹⁵ meth

land, C; infularum, lat. ⁵ Mgl. i lat. ⁶ Indsat efter C: Rige;
 mgl. i A. ⁷ Mgl. i C. ⁸ Så A (jfr. kap. 4, not. 25); Ephes-
 enn, C. ⁹ AC; lat. har: Ephesum beati Johannis euangeliste.
¹⁰ Svarende til Ter . . . er (l. 14) har lat.: Audistis ftatum
 magnatorum et nobilium esse permagnificum et gloriosum. sed
 sciatis longe fecus esse apud communes et priuatos homines
 tam in ciuitatibus quam in forensibus totius Tartarie. ¹¹ C
 tilføj.: mere. ¹² ftadenn. C. ¹³ Efter C: Chattaj; tartari, A.
 Lat. har: In prouincia autem cathay. ¹⁴ Efter C; viide;
 huidæ, A; latis, lat. ¹⁵ A; der, C; plene, lat. ¹⁶ C tilføj.:

fkiwleff; tee bæræ och aldræ kober, ey krafuæ, ey hetter
Mand kan oc ey kennæ¹⁶ een man foræ een quinnæ
[oppa therris clædæ fedh⁷, før end hun er gifth, oc
fidhen bær hun eet tegn paa lith hofuit fom een mantz
5 foeth, [fom før er rørth¹⁷. Oc een mand ma ther
hafuæ fa mangæ huffruer, fom han uell; fommæ hafuæ
thyy || eller tyuæ eller fleræ, oc te mwæ gifthes meth 126 a
allæ quinnæ oc mör vnner tagnæ modher søfter oc
dotter och fader søfter. Oc fom men¹⁸ plæyæ at ridhæ
10 oc ferdiff j landen¹⁹ tel heft oc til fodh, faa giøræ oc
allæ quinnennæ, j huort te ærendæ hafuæ. Quinnennæ
giøræ oc [allæ hand werk²⁰ aff vldh oc lædher och aff
filkæ, oc te kiøræ²¹ wognæ²² oc kerrer och giøræ⁷
megit annith flikt, oc mennenne te fmedjæ jern, koober
15 och all annen malm och giøræ alt thet, fom aff thrææ
oc ftenæ gørs, och engin quinnæ eer || fa velbyrdich, 126 b
at hun eller nogher annen quinnæ ædher meer end een
tid om daghen. Jtem er ther megit fææ, men ther er
engæ fwin. Ter ædis lidet aff brød²³ vdhen teth, fom
20 herrænnæ oc te rigæ ædhæ. Te ædæ oc [kiørth aff⁷
allæ honnæ dyur, ftoræ oc fmaa, faa fom er aff fææ,
faer, gedher, heftæ, afnæ, hundæ, kattæ, møff oc
røtther, oc fubæ faadhit, oc te drikcæ oc melk aff allæ
honnæ dyur. Herrænæ oc te velbyrdigæ drikcæ choo
25 melk oc horfæ melk foræ therræ bæftæ drik; the andræ
drikcæ vaten fadith || meth lidit honik. Teer er oc 127 a
entæ win. Tee fattigæ oc tet menigæ falk drikcæ

der. ¹⁷ A; oc er faa fom før er om rørdt, C; vt dictum est
supra, lat. ¹⁸ A; mand, C; viri, lat. ¹⁹ A; landett, C og så-
ledes måske oprind.; lat. har: per patriam. ²⁰ A; alle baande
handuerck, C. ²¹ A; giøre, C; minant, lat. ²² Efter C: vognne;
wogn, A. ²³ A; kiød, C; pane, lat. ²⁴ A; giort, C; contexte,

meftæ delin vaten. Te hus, fom oppa landit bignæ æræ, te æræ allæ trindæ oc gerdhæ²⁴ om kringh meth fma trææ, fom wy giøræ her fuglæ burdh. Te hafuæ eet trinth gaff øfuerfth oppa taghit; ter far røgin uth, oc ter faa tee oc daghen ind. Te huff æræ inden til 5 clæddæ meth filth, oc te æræ oc taktæ meth fillt, oc nar tee fkullæ om skiftæ terræ²⁵ boligæ eller langveyeff

127 b faræ, ta fettæ te te²⁶ hus oppa vognæ || oc føræ thøm meth thøm²⁷. Jtem huot²⁸ te giøræ fkullæ, tet giøræ te efter thy [at, fom mannen²⁹ eer ny³⁰, eller oc han 10 aff voxer, oc menæ, ath ther effter ta fkal teth gaa thøm j therris ærennæ. Te bedæ oc till foel oc manæ ok fallæ foræ thøm oppæ knæ. Jtem ridæ te ikcæ³¹ met fpordæ; huer man hafuer een fwøbæ udhy fin hand, fom ridæ fkal, ty at tee hollit ther for een³² 15 ftoer fyndh, om nogher mand floowæ fin hæfth³¹ met thømme eller meth noget³³ annyt vdhen meth fwøben.

128 a The hollæ mangæ || ting foræ find, teth fom entæ er wert, fom er at leggæ fin kniff udi elden oc flaa eet been fender meth eeth annit³³ oc spillæ melk eller 20 annen drik oppa iordhen, oc teth er ftørft find at pissæ udi eet huff, ther fom falk udi boer³⁴. Hoo fom ther vordher ouer greben, han hafuer forbrudit fit liff, oc allæ fadannæ findher fkal man fcriftæ til then hetensfkæ preft oc gifuæ ther foræ een fwm pen- 25 ningæ, efter thy fom finnen er ftoer till. Worder

lat. ²⁵ Andet bogstav ligner i A mere o end e. ²⁶ Indsat efter C: de; mgl. i A. ²⁷ Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig. ²⁸ Svarende til huot . . . voxer har C: huad de giøre dett giøre de effter Maanen fom er ny eller denn voxer till. Lat. har: ad nouilunium quicquid eft magni eftimant et credunt inchoandum. ²⁹ A har: at mannen fom med omsætningstegn foran mannen og fom. at bör måske udgå. ³⁰ Efter C; nw, A. ³¹ C tilføj.: der. ³² Mgl. i C. ³³ C

teth obenbaret, at han piffer udi huffith, tha fkal
 prestin th[et] opp || vidæ³⁵, før end ther ma nogher 128 b
 mand ind kommæ, oc then, fom finnen gør, han fkal
 [trøfuer eller firæ finnum³⁶ gaa j gømnen end eldh,
 5 oc ter met renfes han aff then find. Jtem forbyudæ
 te entæ falk at boo met thøm ther udi rigit, [j huot
 troo tee hafuæ³⁷, thet væræ Criftnæ, Jøder, Saracener,
 oc aff allæ honnæ maal oc³⁸ logh; te vifæ engin borth.
 The fiæ oc, at therris low er ikcæ³⁹ godh, oc at te
 10 fkullæ end fonghæ een megit bæthræ logh oc troo,
 huilkin fom tøm nw er wyderlic⁴⁰. Ther æræ oc
 mangæ aff the || mektigæ [oc velbyrdigæ⁴¹ hemmæligæ 129 a
 criftnæ oc døptæ, fom ey torræ wææ⁴² bekendæ vdi
 keyfærens palatz, ter fom te dagligæ udi tiænæ. Jtem
 15 naar⁴³ nagith fremmædæ fennæ bud kommer til keyfær-
 end aff [andræ land⁴⁴ eller rigæ met breff eller
 ærendhæ [til keyfæren³², hannum ftædiff' jkcæ ind at
 kommæ foræ keyfæren, før end hand hafuer in tith
 eller tøfuer gongit giømnen en eld vdi eet linet clædæ,
 20 ter foræ at han entit fkall hafuæ hoos fek, fom keyfær-
 en kan fkadæ vdi hans [syn, døn⁴⁵ eller føllæ, [eller
 nogher forgiftelffæ⁴⁶. Jtem [nar keyfæren ferdiff⁴⁷, 129 b
 ta æræ Tartaren allæ fkitther, oc huer therræ hafuer
 thoo buer met mangæ fkud oc huer therræ eet lankt

tilføj.: beenn. ³⁴ A; er, C. Lat. har: que inhabitatur. ³⁵ Så
 A = opuie, C. Lat. har: oportebit reconfiliari domum per
 facerdotem. ³⁶ femel. bis aut ter, lat. ³⁷ Mgl. i lat. ³⁸ A
 har: oc oc. ³⁹ Indsat af udg.; non, lat. B msc.; et par spalte-
 linjer mgl. her i lat. A. ⁴⁰ Rettet. wyderlic, A = wuitterligt,
 C. ⁴¹ Mgl. i C; lat. har kun: de nobilibus. ⁴² Så AC; fejl
 for wææth? ⁴³ Efter C; nota at, A; dum, lat. ⁴⁴ A; India
 land, C; lat. har: ab extra imperium. ⁴⁵ Rettet. fyndøm, A;
 fiun, luct, C; vifu. odoratu, lat. ⁴⁶ Mgl. i lat. ⁴⁷ in procinctu
 expeditionis, lat. ⁴⁸ Mgl. i C. Lat. har: feu fpatas breues et

fpyuth, oc te velbyrdigæ te æræ allæ til heft oc hafuæ
 fuerd uedh therræ fidæ [eller een long kniff, fom huaff
 er oppa ten enæ fidæ⁴⁸. Te hafuæ hielmæ oppa therris
 hofuit, giordæ⁴⁹ aff foodit lædher; the æræ ikcæ høgræ,
 en fom hofuidit til fier. Oc hoo fom flyer ther ud aff ⁵
 ftridhen⁵⁰, hannum forbyudiff geneften rigit, oc nar
 han findis fiden⁵¹ aff thøm ther, ta geller tet hans
 130 a liiff; oc nar te vindæ een ftadh eller eet floth, || [fom
 te bestollit hafuæ⁴⁹, ta flaa te thøm allæ j heel, fom
 ther indæ æræ, oc nar een mand gifuer sek fonghin, 10
 ta fkæræ te øernæ aff hannum oc fiwdæ thøm oc
 ædæ thøm kollæ met ædikcæ udi therræ gæftæbud foræ
 ten fiftæ reth. Jtem nar te Tartaræ ladæ, fom te fly
 vdi nogher ftridh, ta er tet ftoer faræ at følgæ efter
 thøm, forty at tee fkyudæ meth therræs hand buæ 15
 klogligæ [til riggæ⁵²; oc nar te rikchæ ommod therris
 fiendæ j ftrid, ta dragæ te fa teth til fammen, at tee
 130 b fines ey at væræ halfft fa mangæ, fom te æræ. || Jtem
 allæ Tartaræ hafuæ fmaa øghen oc lidhit fkegh oc
 tint. Thee trættæ eller flaaes fyelden inbyrdes, fiælden 20
 findiff ter tyuæ, røfuæræ, mandræbæræ eller⁵³ hord
 karlæ eller noger een, fom then anden gjør w reth. Nar
 te⁵⁴ findis, ta geller tet therris liiff; te mwæ ikcæ løffes
 foræ nogræ penningæ. Jtem nar noger aff thøm er
 fyuger, ta fettæ te fpyut hoos hannum j iordhin, oc 25
 nar tet lidher ath døden, ta...⁵⁵. Nar te vydhæ, at
 han er døder, ta føræ te hannum oppa marken oc
 iordhæ hannum ther oc hans fpyut met hannum⁵⁶.

latas . . . ⁴⁹ Mgl. i C. ⁵⁰ Rettet. tridhen, A. ⁵¹ Indsat
 efter C: fidenn; mgl. i A; quando, lat. ⁵² A; til lige, C; a
 tergo, lat. ⁵³ C tilføj.: fkalcke. ⁵⁴ A; dett, C; tales crimina-
 tores, lat. ⁵⁵ Noget er glemt i AC, svarende til lat.: nullus
 remanet apud ipfum. ⁵⁶ Herefter har A et forkortet et
 cetera.

Aff keyfæræns begrafuælfæ, [nar han dør, 131 a
oc¹ huorlund te giøræ een annen j hans ftæd.

Capitulum xxxix^m.

Nar keyfæræ Grantkan er død, ta bæreff hans leg-
5 **N**emmæ geneften aff faa hans tiænæræ udi een ind-
lucter park² hoos hans palatz, ther fom han iordiff
fkall. Ta ftødæ tee førft grønfweren aff iordin, oc fa
[fettæ tee³ ther oppa eet paulwn, udi huilkit te fettæ
keyfærend oppa een [hen ftoel⁴, giord aff træ, oc
10 redhæ⁵ foræ hannum eet bord oc fettæ foræ hannum
ther oppa mangæ koftæligæ rætther met horfæ melk ||
til at drikcæ. Te⁶ fettæ ter oc ind udi paulunit eet 131 b
hors met fith føel oc een huith hefth oc leggæ oppa
hannum megit guld och sølfuæ⁷. Ther neft grafuæ⁸
15 tee om kring paulunit een ftoer graff oc dyb, fa at,
nar hun er redæ, ta fyngkerr⁹ paulu[n]it nether met
alt thet, fom ther indæ er, nedher udi then¹⁰ graff, oc
fa kaftæ te jord oppa oc giøren fleth j geen met tet
fammæ greff, fom¹¹ til foren vor aff ftøth, oppa thet
20 at ther fkall rafkæligæ voxæ greff j geen, oc at ftædh-
en || fkal ikcæ fineff. Oc effter ty at tee aff therræ 132 a
wittichedh¹² æræ forblindædæ¹³, ta¹⁴ menæ tee, at
han kommer geneften til Paradiis och fkal ther nydæ

Kap. 39. ¹ Efter C: naar hand dør, oc; oc nar han dør, A. ² Se indledn. ³ Efter C: fette de; fædhæ, A. ⁴ A; høy ftoell, C; folio regali, lat. ⁵ nedenn, C. ⁶ oc, C. ⁷ C tilføj.: oc. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁸ begraffue, C. ⁹ Kunde også læses: fyngkerr (fyu[n]gkerr). ¹⁰ Rettet. ther, A. ¹¹ C tilføj.: der. ¹² A = vonuittighed, C. ¹³ C tilføj.: aff dieffuelenn. ¹⁴ Svarende til ta . . . hafuer (s. 149²) har lat.: putant in alio feculo (mundo, msc.) homines (omnes, A) delec-

allæ honnæ verdens løfticheth til euighedh¹⁵, fom han her til foren [haft hafuer¹⁶, oc fiæ, at han fkal hafuæ paulwnit met fek til hærbæræ oc maad at ædæ ok melk at drikæ oc heft at rydæ oppa ok guld och sølff at see oppa oc hors ath fødhiff¹⁷ aff, ok¹⁸ hannum 5 altidh melk gifuæ¹⁹ fkal. Nar han eer faa begrafuen, ta maa engin talæ om hannum eller nefnæ hannum 132 b foræ || hans huffruer²⁰, børn eller venner, ty at thee menæ, at thet giører hannum ftorth hindher udi hans roo oc glædæ, fom han udi kommen er. Te tro oc²¹, 10 at han er ta²² en²³ megit mektigæræ herræ udi Paradiis, end han vor thil foren.

Jtem nar han er fa begrafuen oc glønder, fom [foræ er rørth²⁴, tha kommæ til fammen te ædleftæ oc te øpperftæ aff te fyw flekther aff rigit Katay oc 15 kefæ²⁵ thøm een keyfæræ. Ta talæ te førft til then, fom keyfæræ wordæ fkal oc neft eer af keyfæræ flekt: 133 a «Wy vellæ oc bedæ, at tu fkal vææ || vor herræ oc keyfæræ». Han fwarer thøm j geen fa: «Wilæ j hafuæ mek til een herræ ouer edher, tha vidæ j, at edher 20 bør at hollæ mek²⁶ lidelfæ [udy mith liff intil min dødth²⁷». Ta fuaræ te [j geen²⁸ oc fiæ, at²⁹ «vy vellæ giøræ [al tet³⁰, fom tu off byudher». Ta taler han til thøm oc fier faa: «Efter thennæ ftund fkal mith ordh

tationibus frui terrenis. ¹⁵ euig tiid, C. ¹⁶ Efter C: hafuer haft; giort hadhæ, A. ¹⁷ Efter C: fødis; fødhæ, A. Svarende til oc hors . . . fkal (l. 6) har lat.: fed et equa ei semper lac prestatbit. ¹⁸ A (jfr. s. 5¹); att, C. ¹⁹ giffuis, C. ²⁰ A; huftru, C; vxoribus, lat. ²¹ da, C. ²² Mgl. i C. ²³ Indsat efter C; mgl. i A. ²⁴ A; for fkreffuit itaar, C; mgl. i lat. ²⁵ Først skrevet keyfæ (idet afskriveren har set på det følgende keyfæræ); y er overstreget. kefæ . . . keyfæræ mgl. i lat. ²⁶ mitt, C. ²⁷ tam ad mortem quam ad vitam, lat. ²⁸ hannom, C. ²⁹ Mgl. i C. ³⁰ I A skrevet som ét ord (alt3).

waræ huast fom eet fwerdh³¹, oc ther neft fetter han
 fek felff nether oppa guluit oppa een fort filt hart³¹
 nædhen keyfærens hoxftæ³² fædhæ, oc ta tagæ te
 hannum ok opløftæ hannum meth filthen oppa keyfær-
 5 ens ftoel oc ther neft || ta chronæ te hannum met keyfær- 133 b
 ens kronæ, oc fiden fennæ herræ oc førftæ³³, ftædher
 oc by hannum therris³⁴ gafuer, alt rigit ouer, [te
 fom³⁵ fiælfynæ oc megit koftæligæ [æræ, oc³⁶ heftæ,
 koftæligæ kar, clæder, elephantæ, guld, felff oc dyræ
 10 ftenæ, huilkæ gafuer fa koftæligæ æræ, at thøm engin
 regnæ kan vedh nogher fwm pønninghæ, [guld eller
 felff³⁷.

Aff mangæ koningæ ryghæ,
 fom¹ keyfæren aff Tartaren vnderdanikæ æræ.

15 Capitulum xl^m.

I æc acter nw met faa ord [at beſcrifwæ noghræ øer
 aff te ftoræ koningæ righæ², fom [vnder keyfæren
 æræ, oc førft aff tee. fom³ || [æræ til tet rigæ Kathay, 134 a
 fom øfter ud liggæ⁴ in til criftindoms ændæ⁶, fom er
 20 Ritzen oc Pritzen. [Øfter ud fran tet fornefnde righæ
 Katay....oc oppa then veſtræ fidæ liggher thet rigæ

³¹ hat. C. ³² Rettet. hoxftæ, A. ³³ C tilføj.: aff. ³⁴ A; herre, C. Lat. har alene: munera. ³⁵ faa, C. ³⁶ Mgl. i C. ³⁷ Mgl. i C. Herefter har A et forkortet et cetera.

Kap. 40. ¹ Skrevet to gange i A. ² AC; curſum deſcribere aliquarum magnarum regionum et infularum, lat. Har det oprind. været: at ſcrifwæ aff noghræ øer oc aff...? Jfr. det følgende aff. ³ Indsat efter C: vnder keyfzerenn erre, oc førft aff de fom; mgl. i A; imperij tartarie. Et primo illas que, lat. ⁴ deſcendunt a prouincia cathay per ſeptentrionalem plagam, lat. ⁶ fines, lat. ⁷ Så AC. Lat. har: Ergo prouincia cathay deſcendens a fui oriente a regno tharfis iungitur ab

Turkwesten⁷, oc ther æræ mangæ godæ ftædher; then bæftæ hether Octopar⁸. Oc tet sammæ rigæ Turkuesten⁹ hauer oppa fin veftræ¹⁰ fidæ thet rigæ Perfen oc oppa fin findræ¹¹ fidhæ tet rigæ Torafme¹², som er megit rwmt ok hafuer oppa fin [øftræ fidhæ¹³ een 5
 134 b er oc megit || rikt aff allæ honnæ gotz, oc then bæftæ ftad, som ther er, han hether och Thorafme¹⁵ [effter righith eller rigit effter ftadin¹⁶. Wester ud fran tet rigæ, [hendher voræ land, ligger tet rigæ¹⁷, som hether 10
 Chomanorum¹⁸; tet er oc¹⁹ eet ftort rigæ oc breet. Ther boo faa ftædæ falk, forty at ter er fommææ²⁰ ftædæ for megin kullæ oc fommæ ftædæ for meghin hedhæ, oc [ther fom falk boer, er ftundom²¹ faa mangæ²² flwer, [ath falkit lider aff thøm ftoer nødh²³. 15
 Oc²⁴ aff tet sammæ rigæ Coman vor fordom megit falk

occidente regno turqueften. *Efter Katay synes noget at være forbig.*; veftræ er rettet af udgiv.; AC har venftræ. ⁸ *Efter C = lat.*; octo par, A. ⁹ Turkuesten . . . rigæ (l. 3) mgl. i C. ¹⁰ *Rettet af udgiv.*; venftræ, A; occidentem, lat. ¹¹ Så AC; ad feptentrionem, lat. ¹² A; Toraffme, C; corafmo, lat. A; Corafme, lat. msc.; Corafine, lat. B. ¹³ *Efter C*: øftre fide; venftræ fidhæ fom øfter eer, A; verfus orientem fui, lat. ¹⁴ *Efter C*; lankt, A. ¹⁵ A; Toffraffme, C; corafme, lat. A msc.; Corafine, lat. B. ¹⁶ Mgl. i lat. ¹⁷ Mgl. i C. ¹⁸ A; Camenorum, C; comanorum, lat. ¹⁹ Mgl. i C; fimiliter, lat. ²⁰ *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17)*. ²¹ A; . . . er fomme fteder, C; in nonnullis quam fepe, lat. ²² *Efter C*: mange; meghen, A. ²³ Mgl. i lat. ²⁴ *Svarende til Oc . . . Melechmandabron (s. 152⁵) i A har C*: oc folck aff dett samme Rige komme Ind j Ægypthenn oc erre der nu faa mange och mectige bleffne att de haffue fortryckt dennom fom aff begyndelfzenn der erre indfødde, Enddog de vorre fielf i fordom tiid forderffuit, huilcke der oc nu haffue indfett denn Soldann fom der nu er (Melechmandabron). *Lat. har*: de iftis comanis venit olm fugata quedam pluralitas vfque in terram egipti que ibidem

for||dreuit²⁵, fom inkommæ udi Egipten oc æræ ther 135 a
 nw fa mangæ oc mektigææ²⁰ vordnæ, at te hafuæ
 fortrikcæt te aff beginnelsen inføddæ æræ; te hafuææ²⁰
 oc infæth then²⁶ foldhan, fom ther nw er, Melech-
 5 mandabron. Jtem giømmen tet fammæ rigæ Coma-
 norum²⁷ løber een ftoer flodh, fom hether Echil²⁸; hun
 fryff om vintæren gantzæ hordh; oc udi then øfræ²⁹
 deel [aff tet³⁰ fammæ righæ melløm [thu haff³² er eet
 bierghæ megit ftorth oc høgth, fom hether Cotas³³.
 10 Jtem [nota, at³⁴ ud aff woræ land kan³⁴ engin ftoer
 hær faræ in udi India theth øfræ³⁵ udhen at tree
 veyyæ alt eneftæ: Een || vey fram at tettæ³⁶ fornefnde 135 b
 biergh, toch ikcæ vdhen om vintærend, ter yffend ber,
 oc then³⁷ vey hether Lodokont³⁸; ten annen vey fræm
 15 at Turqueften och at Perfien³⁹, [tok er ther thoo
 ødken⁴⁰ ma[n]gæ dags ferdh, fa at engin kan ther
 fræm kommæ, udhen hand fører met fek, huot han
 behøfuer. [Ten tredieæ vey er frammerft j giømmen
 thet rigæ Comanorum til fkips intil eet rigæ, hether
 20 Abcats⁴¹. Then øperftæ ftad [udi thet rigæ, j Choman

nunc fucrcta ita inualuit vt fuppreffis indigenis videantur
 regnare. nam et de feipfis conftituerunt hunc qui modo eft
 foldanum melechmandabron. ²⁵ Rettet. forderuit, A; forderffuit,
 C; fugata, lat. ²⁶ Efter C: denn; therræ, A; hunc, lat.
²⁷ Efter C = lat.; camanorum, A. ²⁸ AC = lat. B msc.;
 Echilis, lat. A. ²⁹ Rettet. øftræ, AC; fuperiori, lat. ³⁰ i, C.
³² duo freta Caspie et oceani, lat. ³³ A (mulig Cotab); Chotas,
 C; Cochas, lat. A; Cocham, lat. msc. ³⁴ Mgl. i C. ³⁵ Rettet.
 øftræ, AC; fuperiorem, lat. ³⁶ tettæ . . . fræm 'at (l. 15) mgl.
 i C. ³⁷ Rettet. ther, A. ³⁸ A; lodekone, lat. B; Loderkent,
 lat. A msc. ³⁹ A; Prydfzenn, C; perfiam, lat. ⁴⁰ Så AC. Lat.
 har blot: tamen ibi funt deferta. Oprind. vel: er ther thoo
 (= tamen) ødken. ⁴¹ Tercius ad primos fines regni Comano-
 rum. tranffretando tamen mare in regnum Abcham (A msc.;
 abcha3, B) lat. ⁴² Så A; vdi det rige coman land, C; Coma-

land ligger⁴², han hether Sarak⁴³. Jtem fran for-
 nefnde rigæ oc henner woræ land ligger eet rigæ, som
 136 a kalleff Chalthon⁴⁴; tet er tet yderftæ || udi hetenfkabit
 oc rekcher intel Ritzten oc Pritzen⁴⁵. Jtem [nota, at⁴⁶
 Perfen eræ tu [koningæ rigæ⁴⁷: Eët er tet høghæ 5
 Perfen⁴⁸, huilkit som løber nedher [fram ath⁴⁹ thet
 rigæ Turqueften⁵⁰, oc oppa then veftræ⁵¹ fidæ liggher
 then flodh, som Phifon hether. Ther udi æræ mangæ
 nafnkundigæ ftædher; te too øpperftæ hether: [en
 Ductura⁵², then annen Seonerganth⁵³, [oc fommæ kal- 10
 lin Sonargant⁵⁴. Jtem tet andræ⁵⁵ rygæ⁵⁶ liggher
 udi tet⁵⁷ nedræ Perfen; tet hafuer oppaa fin veftræ
 fidhæ thet righæ, som kalliff Media, oc thet myndræ
 136 b Armenia [liggher oppaa || then fidæ⁵⁸; oc udi thet
 Perfia æræ tre mektigæ ftædher: Neffæbar⁵⁹, Saphaon⁶⁰ 15
 ok Sormafania⁶¹. Jtem udi then ftærræ Armenia⁶²
 voræ fordom try⁶³ righæ, och te æræ nw vnner keyfær-
 en aff Perfen, oc oppa then veftræ⁶⁴ fidhæ hafuæ te

norum, lat. ⁴³ Sarach, lat. ⁴⁴ A; kalchon, C; Laycon, lat.
 A msc.; laicon, lat. B. ⁴⁵ Herefter er 17 spalte-linjer i lat.
 forbig. ⁴⁶ Mgl. i C. ⁴⁷ regiones, lat. ⁴⁸ AC; perfia, lat.
 msc.; parfye, lat. B; prufcie, lat. A. ⁴⁹ Så AC; a, lat. Det
 rigtige vilde være fran og således vel oprind. ⁵⁰ A = lat.;
 curqueften, C. ⁵¹ Efter C: vefstre; venftræ, A; occidentem, lat.
⁵² I A skrevet som ét ord (enductura); enn diutura, C; Doc-
 tura, lat. ⁵³ A = Seonergant, C = lat. A; Seonargant, lat.
 B. ⁵⁴ Mgl. i C; quam aliqui appellant Sormagant (A msc.;
 Sarmagant, B) lat. Mon oprind.: oc fommæ kallæ S.? ⁵⁵ Så
 A; andet, C. ⁵⁶ Lat. har: altera regio baffe perfie. ⁵⁷ C
 tilføj.: vefstre. ⁵⁸ Mgl. i lat. B msc. (i lat. A er her noget
 forbig.). ⁵⁹ A; Mefobar, C; Neffabor, lat. A; Nelfabor, lat.
 msc.; æeffabor, lat. B. ⁶⁰ Efter C; fephaon, A; Saphaon, lat.
⁶¹ A; Stormafania, C; Sormafanie, lat. A; Sormafiane, lat. msc.;
 Sarma faule, lat. B. ⁶² Mgl. i C. ⁶³ AC; quatuor, lat. ⁶⁴ A;
 vennftræ, C; occidentem, lat. ⁶⁵ A; yperfte, C; famofior, lat.

Turken. Ten *størræ* Armenia hafuer mangæ godæ ftædher; ten ofuertæ⁶⁵ han hether Tauriza. Jtem tet fornefnede righæ, fom kalles Media, thet er vnner keyfæren aff Perfen; tet er smalth oc vel lankt. Oppa
 5 fin veftræ⁶⁴ fidhæ løber thet intil Caldeam, oc udi tet sammæ righæ Media æræ tho godæ ftædher: een heter || Seras, ten annen hether Keremen; oc ther løber eet 137 a
 annit rigæ oppa, fom hether Gyorgya, oc thet er nw atskild udi tu rigæ, forty then øfræ⁶⁶ deel, fom liggher
 10 intil Media, han beholt thet nafn Gyorgya, oc thet annit rigæ hether nw Abcas⁶⁷, oc tet er then nædræ deel. Bodæ te tu rigæ oc therræ koningæ hafuæ then helly troo oc æræ døpthæ, oc folkit udi te rigæ æræ megit gudhæligæ; te tagæ ath minftæ een tid [huer
 15 vgæ⁶⁸ vor herris legemmæ, fom confecreret er effther then gretzkiaæ fedh. Och || thet rigæ Georgia eer vnner 137 b
 keyfæren Grantkan⁶⁹, men thet annit rigæ Abchas⁷⁰ kundæ keyfæren⁷¹ Grantkan eller keyfæren⁷² aff Perfen aldæ windæ vnner nogher th[er]ris lydelfæ, ty at
 20 [tet er megit fterkt⁷³ aff vadn, ftenæ oc clepper oc met annen god forwaringh omod therræ fiendæ. Ok udi tet sammæ rigæ ma mand fe eet ftort gutz vndher; thet er een ftæd⁷⁴, fom hether Hamfon, fom firæ dags ferd er om kringh. Ouer hannum⁷⁵ er altid eet tyukt
 25 mørk, och enghin thorff gaa ther neer⁷⁶ eller ind. The fom || aff dyurffuæ hafuæ gonghit ter ind, te 138 a

⁶⁶ *Rettet.* øfræ, AC; superior, lat. ⁶⁷ A; Abcats, C; abchas, lat. msc.; abcha3, lat. B; abcham, lat. A. ⁶⁸ A; om aarit, C; in hebdomada, lat. ⁶⁹ A tilføj.: aff Perfen, der mgl. i C og lat. og er uoprind. ⁷⁰ A; Abcats, C; abchas, lat. msc.; abcha3, lat. AB. ⁷¹ A tilføj.: aff, der mgl. i C. *Lat. har:* . . . nunquam ab ipso imperatore Tartarie neque perfarum domino subdi potuit. *Oprind. måske:* keyfæren aff Tartaren eller aff Perfen. ⁷² *Indsat efter C:* keyfzerenn; mgl. i A. ⁷³ de erre megit ftercke, C. ⁷⁴ A; Stad, C; locus, lat. ⁷⁵ haffuit, C. ⁷⁶ Så C

kommæ aldræ til finæ⁷⁷ meer, oc fiæ te, fom ther
 hóos boo, at thee hafuæ hørth ther⁷⁸ falk talæ oc
 roobæ. heftæ gnæggæ, foer bræghæ, høns galæ, oc ther
 aff oc aff andræ tegn menæ tee veft, at ther boer falk,
 oc then flodh, fom ther j giømme gar, gifuer oc veffæ 5
 teghn, at ther boer falk. Tok vedh man ikcæ, om⁷⁹
 then ftæd eller rwm er all fammen mørk inden til,
 fom han udhen fines, oc te menæ, ath ther er liuff⁸⁰
 for inden mørkit. [Aldræ er oc⁸¹ nogher udkommen⁸²
 138 b aff te, fom ind kommæ, eller aff thee, || fom indæ plæyæ 10
 ath væræ, aff huilkæ man mattæ fongæ at vidæ fennen
 ther om. Ther figs, at gud giordæ fordom⁸³ tet mørk
 for eet ftort jertegin: Ten tid Sapor, fom⁸⁴ keyfæræ
 vor j Perfen, ford ther frem met ftor makt at for-
 drifuæ oc forderfuæ allæ Criftnæ, [ta voræ ther naghæ 15
 Criftnæ⁸⁵, fom flydæ for hannum oc voræ faa trenktæ
 aff hannum, at te engæ lundæ trøftæ at vndkommæ.
 Te fullæ allæ oppa therræ knæ oc badæ Ihefum Chri-
 ftum, fom therræ gud oc therræ frelffæræ⁸⁶ wor, om
 hielp oc thilfluct, at te vndkommæ mattæ. Gud, fom 20
 139 a allæ Criftnæ || fom han⁸⁷ bedæ aff eet rent⁸⁸ hiertæ,
 altid gernæ høræ uell, han fulgiordæ ter te ord, fom Yfayas
 propheta fadhæ: "See, at⁸⁹ mørk⁹⁰ fkal betækæ

og vel også A, skönt trækkene her mere ligner mer. ⁷⁷ finde, C. Lat. har: non sunt vifi reuerti. ⁷⁸ Indsat efter C: der; mgl. i A; sub illis tenebris, lat. ⁷⁹ Svarende til om...mørkit (l. 9) har lat.: vtrum tenebre per totum ipfum territorium fint eiusdem densitatis. an forte fint solum in circuitu per aliquod spacium. et intrinsecus plus luminosum. ⁸⁰ Rettet. huff, A; hufze, C; plus luminosum, lat. ⁸¹ Rettet. æller oc, A; aldrig vor, C. Aldræ . . . ther om (l. 12) mgl. i lat. ⁸² A har udkommon med streg gennem sidste o. ⁸³ Indsat efter C; mgl. i A; olim, lat. ⁸⁴ C tilføj.: da. ⁸⁵ Mgl. i C. ⁸⁶ A; fkabere, C; auxiliatorem, lat. ⁸⁷ Så A men vel fejl for hannum. ⁸⁸ A; rett, C; puro, lat. ⁸⁹ Mgl. i C. ⁹⁰ Se indledn. ⁹¹ muld, C.

jordin, oc muln⁹¹ fkal betækæ falkit⁹², ok beuiftæ⁹² ther met jordzens mørk⁹⁰, fom han drog ouer finæ wenner⁹³, thet euinnælighæ⁹⁴ heluitiff mørk⁹⁰, fom te faa fkullæ, fom Ihesu Christi nafens wenner⁹⁵ æræ.
 5 Han beuiftæ oc met thet sammæ mørk⁹⁶, [fom han⁹⁷ hær udi verdhen giømdæ⁹⁸ fynæ venner⁹⁹, tet euynnæligæ liff oc lyus, fom han finæ tro⁸⁹ venner giømd hafuer udi hemmærigis glædæ. — Jtem tet fornefnde righæ Abchas¹⁰⁰ tet løber in til Turken oppa then
 10 veftræ¹⁰¹ fidhæ, huilkit rigæ er megit lankt || oc bret 139 b oc hafuer mangæ land vnner fek, fom er: Sychonia¹⁰², Capadocia, Saura¹⁰³, Brycha¹⁰⁴, Cheficon¹⁰⁵, Bachon¹⁰⁶ oc Gimioch¹⁰⁷. Allæ theffæ land aff¹⁰⁸ Turken, Suria och Arabia te æræ vndher keyfæren aff Babilonia, fom
 15 er¹⁰⁹ foldanen, oc æræ vdi allæ teffæ land ftoræ ftædher¹¹⁰ oc mangæ. Jtem [nota, at¹¹¹ intil tettæ rigæ Turken hoos een ftad, fom hether Sathafa¹¹², løber ten øfræ¹¹³ deel aff keyfææ rigit Constantinopolis fram

⁹² Efter C: beuifte; beuifæ, A. ⁹³ A (= wuenner); venner, C. ⁹⁴ A har euinghæ, der sikkert er fejl for euinnælighæ (jfr. l. 6) = Euindelige, C; næppe fejl for euighæ. ⁹⁵ A = wuenner, C. ⁹⁶ Så AC; fejl for liff = vitam, lat. ⁹⁷ Indsat efter C: fom hand; mgl. i A. ⁹⁸ A; giorde, C; conferuait, lat. ⁹⁹ A; wuenner, C; fibi fidelibus, lat. ¹⁰⁰ A; abcats, C; abchas, lat. msc.; abcham, lat. A; abchaz, lat. B. ¹⁰¹ Efter C: veftre; venftræ. A; occidentem, lat. ¹⁰² A; Sycania, C; Syconie, lat. A; Siconie, lat. msc.; yconie, lat. B. ¹⁰³ AC; Saure, lat. AB; faurie, lat. msc. ¹⁰⁴ A; Bricha, C; brike, lat. B msc.; Bayke, lat. A. ¹⁰⁵ Efter C: Chefzicon; thefichon, A; kefiton, lat. A; beficon, lat. B; byfecon, lat. msc. ¹⁰⁶ AC; pacon, lat. msc.; patan, lat. B; Pathan, lat. A. ¹⁰⁷ A; Gymioch, C; Genioch, lat. A msc.; gennoch, lat. B. ¹⁰⁸ Efter C; oc, A; lat. har: Hij omnes Thurci. ¹⁰⁹ Efter C; æræ, A. ¹¹⁰ C tilføj.: lange. ¹¹¹ ad, C. ¹¹² A; Sathafza, C; Sathafa, lat. A; fachafa, lat. msc.; Cathafa, lat. B. ¹¹³ A; øftre, C;

ath thet gretzkiaë haff, oc oppa then nørre fidæ [fram
ath Turken¹¹⁴ løber tet righæ Suria, oc eet aff tee
land, fom ligger vnner Suria, er Terra¹¹⁵ promiffionis,
140 a [tet eer || tet helli land, fom gudh criftnæ menniskæ
gifuit hafuer¹¹⁴, aff huilkit thil foren fagt er¹¹⁶. Jtem 5
findiff mangæ andræ land, rigæ¹¹⁷ oc øer, fom therræ
koningæ hafuæ, oc mangæ honnæ falk udi, fa at aff
tøm allæ voræ lankt at fcrifuæ¹¹⁸. Jtem¹¹⁹ løber tet rygæ
Mefopotamia oc then ftørre deel aff Armenia fyndher
ind oppa Caldæam¹²⁰, oc ther oppa løber ok Ethiopia, 10
Mauritania, Libia¹²¹ baffa¹²² och Nubia¹²³. Jtem
nota. Vnnertagit keyfæræ rigit aff Perfien oc vnner-
tagit foldanens land oc rigæ ta æræ ner¹²⁴ allæ rigæ
140 b oc øer oc land vester¹²⁵ oc findher ud || fran Katay
oc¹²⁶ intil criftendommen vndæ¹²⁷ keyfæræ Grantkans 15
herræ dømæ oc lydelfæ. Jtem [nota, at¹²⁸ kiøpmen
eller¹²⁹ chræmææ, fom ud faræ aff Venedia¹³⁰ eller
Room oc væræ vellæ udi Katay, te fkullæ væræ
ellefuæ eller tolff manædæ pa reyfen, før eend te tidh
kommæ. Jtem nw uel iek fcrifuæ aff noghræ land, 20
fom tell Tartaren liggæ. Øfter¹³¹ ud fran Katay ther
er eet rigæ, hether Cadilla, rwmt megit¹²⁸ oc fkønt.
Ther voxer een honnæ frukt, fom¹³² ftoer er, oc udi

superior, lat. ¹¹⁴ Mgl. i lat. ¹¹⁵ Efter C; therræ, A. ¹¹⁶ C
tilføj.: her i bogenn. ¹¹⁷ Indsat ejter C: Riger; mgl. i A;
patrie, lat. ¹¹⁸ A tilføj.: aff, der sikkert bør udgå. ¹¹⁹ Svar-
ende til Jtem . . . Ethiopia (l. 10) har lat.: Quoniam ad
supradictam chaldeam iungitur mesopotamia et minor armenia.
et velut ad austrum eius ethiopia. ¹²⁰ Efter C; kaldeon, A.
¹²¹ Libia . . . Vnnertagit, mgl. i C. ¹²² alta et baffa, lat.
¹²³ Rettet. ymbia, A (nu læst som im og derpå skrevet ym);
nubia, lat. ¹²⁴ Indsat efter C: neer; mgl. i A; fere, lat.
¹²⁵ AC; per aquilonem, lat. ¹²⁶ Indsat efter C; mgl. i A.
¹²⁷ Så A. ¹²⁸ Mgl. i C. ¹²⁹ oc, C. ¹³⁰ Efter C: Fenedia;
verdia, A; venecia, lat. ¹³¹ A; vester, C; orientem, lat. ¹³² C

then fruct [fødiſſ lefuendis fma dyur met kiød oc
 blodh || vden haar eller wl¹³³; thøm ædæ tee ther met ^{141 a}
 fructen [alt fammen¹³⁴. Ter voxer manghæ honnæ
 vinnerlich fruct, fom aldræ er fed udi voræ land. Ter
 5 voxer oc fynnerlichth wyn, fom bær wtroligæ ſtoræ
 clafæ, at een ferd mand fkullæ ey bææ een oppa eet
 ſpyut. Oc tæden fynder ud noget dags ferd ta kommer
 mand jntil the¹²⁸ [førftæ ſteenbiærgæ aff Caſpan¹³⁵,
 huilkæ ſteen biærgæ ſtrekcæs netter tel Amafoniam veſter
 10 ud, aff huilkit Amafonia til foren er ſereſuit, oc udi
 te¹³⁶ biærgæ boo mangæ lødher innæluctæ aff te
 thy¹³⁷ flekter, fom¹³⁸ thædhen jkcæ ud kommæ¹³⁹
 kundæ uden fiælden, || at noget kommer thæthen, oc ^{141 b}
 hoo thædæn ſkal, han ſkal frem at Amafoniam, oc
 15 drotningen ſtæder thøm jkcæ frem at kommæ. Jtem
 fran forneſnde rigæ Cadilla øfter udh kommer mand
 til thet rigæ Bakaria. Ther boer megit onth falk och
 grwmt, oc¹⁴⁰ er ikcæ raad ath faræ ther j giømmen,
 forty tee j hiel flaa vey farendæ falk foræ een fowæ
 20 ſagh oc ædæ thøm, udhen gud thøm fynnerligæ hielpæ
 well. Ter ærææ¹⁴¹ træ, fom bæææ wl fom¹⁴² andræ
 faar; then wl ſpynnæ thee oc wæwæ thøm clæder aff.
 Ter er och [een hondæ dyur¹⁴³, fom æræ ſkaptæ oppa
 ten øffræ || deel fom eet menniſkæ, then annen half- ^{142 a}

tilføj.: megitt. ¹³³ *inuenitur viua beſtia in carne et ſanguine
 ad formam agnelli abſque lana, lat.* ¹³⁴ *Efter C; altid fammen,
 A; totus, lat.* ¹³⁵ *primas Caſpie alpes, lat.* ¹³⁶ *A; dett, C;
 quas, lat.* ¹³⁷ *A; xij, C; decem, lat.* ¹³⁸ *Svarende til fom...
 kommæ (l. 15) har lat.: vt in copioſa numerofitate non poſſint
 a noſtra parte exire quamquam aliqui pauci nonnunquam ſint
 viſi tranſiſſe. Haberent autem competentem exitum circa in-
 fulam Amazonie. fed illum regina diligenter obſeruat.* ¹³⁹ *Efter
 C: komme; komnæ (med et overſtreget er foran), A.* ¹⁴⁰ *C
 tilføj.*: det. ¹⁴¹ *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).*
¹⁴² for, C. ¹⁴³ *Ipothauri, lat.* ¹⁴⁴ *A; er, C.* ¹⁴⁵ *A tilføj.*:

deel fom een hefth eller een thywr. The feskæ oc jeyæ
 all tidh, tet fom the ædhæ; helst [ædæ te¹⁴⁴ menniskæ
 kiøt, nar tee thøm grybæ kundæ. Jtem er vatenet
 ther all sammen bæft aff tæff. Ter æræ oc gribæ,
 fom¹⁴⁵ j then næthræ¹⁴⁶ dell æræ skaptæ fom løwer¹⁴⁷ 5
 oc udi then offræ¹⁴⁸ halfdeel fom een ørn. Jtem mwæ
 j vidæ, at een stor gribes kropp er størræ end ottæ
 løwer, oc nar han flar een hæft, nødh eller man, hadæ
 han oc oppa fek eet fult harnisk, ta¹⁴⁹ fører han
 hannum lettælighæ fluendiff¹⁵⁰, huort fom han vell. 10
 142 b Hans cløer || æræ fom oxæ eller koo horn; tær plæyer
 man at giøræ drikcæ kar aff, fom meghit gefuæ æræ.
 Aff hans pennæ eller fiædræ giøreff hand buæ megith
 fterkcæ. Oc ytherfth udi thet rigæ Bacharia udi øfter
 ændis keyfærens Grantkans makt oc herræ dømmæ, oc 15
 ther begindiff taa then ftøræ¹⁵¹ keyfæreff land aff
 India, huilkin fom all tid kalliff Prefbiter Johannes.

Jtem [nota, at¹⁵² naar nogher merkælich tingh er
 oppa ferdæ udi thet gantzæ keyfæræ rigæ Grantkans,
 ta fendeff geneften bud aff koningin¹⁵³ eller aff banæræ 20
 143 a herræ oppa hefthæ eller oppa drome||dariis meth breff,
 fom [føræ thøm¹⁵⁴ megit rafkæligæ til finnerligæ her-
 beræ¹⁵⁵ oppa veyyen¹⁵⁶, huilkæ mangæ æræ udi rygit
 ther¹⁵² til fkiçchædæ. Nar budit kommer nogi[t] faa
 ner hufith, fom han til ridæ fkal, tha bleff han udi 25
 eet horn. Naar werdhen¹⁵⁷ hører thet horn, tha giør
 han geneften eet annit budh redæ¹⁵⁸ met een ferfk¹⁵⁹

ther, som mgl. i C og sikkert bör udgå. ¹⁴⁶ posteriori, lat.
¹⁴⁷ Rettet. lower, A. ¹⁴⁸ andenn, C; anteriori, lat. ¹⁴⁹ dog, C.
¹⁵⁰ C tilföj.: bort. ¹⁵¹ Rettet. størræ, AC; magni, lat. ¹⁵² Mgl. i C.
¹⁵³ reges, lat. ¹⁵⁴ Rettet. føræ thøm, A; føris, C; feftinant, lat.
¹⁵⁵ A synes nærmest at have herboræ. ¹⁵⁶ Efter C: weyenn;
 vognyn, A; mgl. i lat. ¹⁵⁷ Så A = verthenn, C. ¹⁵⁸ Indsat efter
 C: rede; mgl. i A. Lat. har: paratur. ¹⁵⁹ Efter C; fesk, A.

hæffth eller dromedario oc fører te¹⁶⁰ sammæ breff intil
 eet annith huff oppa veyyen oc fa alt¹⁶¹ fram ath,
 oc ther met fongher keyfæren udi een ftakcæt tidh at
 vidhæ, huor lund tet ftonder udi allæ hans land. Sammæ
 5 ledh giøræ te oc met bud, || fom tee ud fennæ til foed 143 b
 met breff oc ærendæ. The bud kalliff [oppa therriff
 mall¹⁵² kidibo.

Aff allæ¹⁶² fornefnde ftikcæ mwæ j kennæ keyf-
 æræ Grantkans aff Katay makt oc¹⁶³ veldhæ oc hel-
 10 lighedh¹⁶⁴, oc at engin keyfæræ oppa then¹⁶⁵ fidæ, ey
 aff Perfen, ey aff Babilonia, ey aff Greken oc ey aff
 Room kundæ ligiff hannum j nagher madæ, [huilkit
 ftor forg ma¹⁶⁶ væræ, at fa mektik [en herræ¹⁶⁷ met
 fa mangæ land oc folk ey¹⁶⁸ æræ cristnæ oc ey døpthæ
 15 oc ey hafuæ vndfongit then helly tro oc gongæ udi flikt
 eet mørk. Vy vellæ allæ bedæ gudh, at han thøm
 rafkæligæ || frelffæ vil¹⁶⁹ oc vifæ thøm [udi rettæ 144 a
 veyæ¹⁷⁰, fom the oc allæ mennifkæ udi kommæ fkullæ
 før end then yterftæ doms dagh.

¹⁶⁰ dett, C. ¹⁶¹ Indsat efter C; mgl. i A. ¹⁶² dette, C; mgl. i lat. ¹⁶³ C tilføj.: rige. ¹⁶⁴ A; herlighed, C; reuerenciam, lat. ¹⁶⁵ A; denne, C og således måske oprind. ¹⁶⁶ Huilckenn ftor forig maa dett, C. ¹⁶⁷ Efter C: enn herre; ey keyfæræ ey herræ, A; ipse, lat. ¹⁶⁸ Kapitlets slutning lyder i lat.: non est fide catholica illustratus et salutari lauacro regeneratus. Et hoc oremus vt in breui tempore eueniat per ihesum christum dominum nostrum Amen. ¹⁶⁹ Indsat efter C: vill; mgl. i A. ¹⁷⁰ denn rette vey, C.

Nu¹ begynnes ten trediaē dell [aff boghen²,
fom er

aff keyfærens³ aff India mekticheth oc aff hans
[palatzes costælicheth⁴.

Capitulum xl primum.

5

Effter ty at iek⁵ til foren faut hafuer, at keyfæren
aff India er megit mektik, tha vell jek nw scrifuæ
[aff hans⁶ makt oc verdichedh. Tha ma [iek vel fiæ⁷,
at hans [æræ, ædlæheth, makt oc ftoorhedh er⁸ ikcæ
myndræ end keyfærens aff Katay, fom nw neft til foren 10
144 b screfuit aff er. Sines han nogit myndræ j fommæ
ftikchæ, ta er han fterræ ok mektigæræ j andræ ftikchæ⁹.

[Nota at¹⁰, fom nw til forn screfuidh er aff¹¹
thet rigæ Bacharia, oc at ter endis keyfæræ Grantkans
makt, oc ther indgaa keyfærens land¹² aff India, ta 15
ma mand tæthen faræ oc ind udi tet righæ Pentexoire¹³
met¹⁴ manghæ dags ferdh, fom er meghit¹⁵ breet oc
hafuer udi fek ftoer rigdom aff allæ honnæ gotz. Ten

Kap. 41. ¹ Nu ... er, *mgl. i lat.* ² *Mgl. i C.* ³ *A tilføj.:* ok.
⁴ kostelige pallatz, *C.* ⁵ *C tilføj.:* nu. ⁶ *A har:* aff hans aff hans.
⁷ y vide, *C.* ⁸ herlighed er ftoer oc, *C.* ⁹ *Herefter er et par
spalte-linjer i lat. forbig.* ¹⁰ Jtem, *C.* ¹¹ *Efter C;* at, *A.*
¹² *A;* Mact, *C;* imperio, *lat.* ¹³ *A;* Pentexonte, *C;* Pentexorie,
lat. A; pentoxirie, *lat. B.* ¹⁴ *Så AC.* ¹⁵ nogitt, *C.* ¹⁶ Nyse,

opperftæ ftad, fom ther udi liggher, heter Nife¹⁶, oc
 ther hafuer keyfæren aff India eet koftælict palatz, fom
 han dwelgiff udi, nar hannum løfter, oc then keyfæræ ||
 hether altid Prefbiter¹⁷ Iohannes. Mek¹⁸ vor wel [før 145 a
 5 fagt¹⁹, før iek tid kom, huor foræ han faa hether, men
 nw fiden jek tid kom, ta fpordæ iech reth fennen.
 Tha mwæ j vidæ, at effter [gudz byrd ottæ hu[n]drædæ
 ar²⁰ ta foerd hertug Otgerus aff Danmark²¹ met
 andræ femten herræ aff fith flektæ ok met tyuæ
 10 tufendæ¹⁷ wæpnæræ ouer tet gretzkiæ haff oc vadn met
 gudz obenbæræligæ²² hielph ful ner allæ te land, øer
 oc rigæ²³, fom jek nw til foren aff fagt hafuer, oc
 vndher keyfæren aff Katay æræ, met mangæ ftridher
 [oc ftort arbeydæ²⁴ och ther til allæ tee righæ, || land 145 b
 15 oc øer, fom nw æræ vnner keyfæren aff Jndia. Ther
 voræ met te fornefnde femthen herræ koningins føn aff
 Frifland, huilkin koning fom hed Gondesneff²⁵, oc
 fønnyn hed Iohannes, huilkin Iohannes gernæ gik til
 kyrkæ oc tid, fom gutz tiæneftæ wor, oc foræ hans
 20 gudæliched kallædæ te¹⁷ andræ herræ hannum Prefbiter
 Iohannes aff theris fkymt. Ten tid ther fornefnde
 hertug Otgerus hadæ met gudz fkikælfæ wndit allæ
 theffæ fornefnde land, øer oc rigæ, tha fkiftæ han
 thøm j bland [finæ forfcrefnæ²⁶ herræ oc venner oc
 25 gioræ thøm ther²⁷ allæ til koningæ || oc²⁸ antwordædæ 146 a

lat. ¹⁷ Mgl. i C. ¹⁸ Svarende til Mek . . . hether har lat.:
 cuius nominis causam audieram quandoque non veram. ¹⁹ for-
 fagdt, C. ²⁰ Således vist oprind. gudz fødelfæ aar effter gud
 byrd ottæ hudrædæ ar, A; guds fødelfæz aar 800, C. ²¹ Se
 indl. ²² Så A (jfr. obenbæræ 181⁷). ²³ C tilføj.: oc fteder.
²⁴ A; oc ftor wmage oc arbejde, C; mgl. i lat. ²⁵ A; Gunde-
 neff, C; Gondeborif, lat. A.; goudebucf, lat. B.; Codebucf, lat.
 msc. ²⁶ A; de forfkrefne fine, C og således måske oprind.
²⁷ Mgl. i C. ²⁸ oc . . . fkullæ mgl. i lat. ²⁹ Efter C: fom

huer therræ fith rigæ oc land, [fom han²⁹ herræ ouer
 blifua³⁰ fkullæ, oppa tet at criftindommyn mattæ blifua
 fafter udi allæ te land oc udi then endæ aff verdhen.
 Ta fek han Prefbitero Johanni Indiam [udi fin deel³¹
 met firæ tufennæ øer ok rigæ oc giøræ hannum til een 5
 keyfæræ [oc herræ³² ouer allæ [tee andræ finæ³³ frender,
 faa at the fkullæ gifua hannum fkath oc væræ
 vnner hans lidelffæ. Alt fidhen hafua allæ hans efter-
 kommæræ keyfæræ³⁴ hedeth Prefbiter³⁵ Johannes, oc³⁶
 tee oc allæ tee³⁷ andræ koningæ bleffua ghodæ criftnæ, 10
 fa lengæ til keyfæræ rigit atfkildiff met giftæræ mall
 146 b oc fleræ sønnær, oc ther met æræ || mangæ øer, land
 oc rigæ om kring gongnæ [j geen³⁸ fran criften dom-
 mend oc intil therris [forællders gamlæ³⁹ hetenfkæ
 fether. 15

Jtem hafuer then fornefnde keyfæræ³⁸ eet ftort,
 rwmt keyfæræ rigæ fult aff mangæ [koningæ rigæ⁴⁰,
 øer oc land, at fkildæ met firæ ftoræ floder, fom ud
 løbæ aff Paradiis, fom æræ: Phifon⁴¹, Gion, Tigris oc
 Eufrates. Oc melløm then øftræ ændhæ aff⁴² hans 20
 keyfæræ rigæ oc Paradiis ther boer entæ falk; ther er

hand; oc, A. Oprind.: oc han? ³⁰ verre, C. ³¹ Så A; mgl. i C. ³² Mgl. i C. og lat. ³³ Efter C: de andre fine; hans, A; reliquos, lat. ³⁴ Indsat efter C: keyfzere; mgl. i A; lat. har: fuceffores imperatores. ³⁵ Efter C: Præfzbiter = prefbiter, lat.; prefbiteri, A. ³⁶ Svarende til oc . . . fether (l. 15) har lat.: et vfque in hodiernum diem vel tempus boni emulatores religionis christiane permanferunt. Interim tamen caufa matrimoniorum vel procreationis filiorum difperfa eft primi imperij integritas et multe de infulis conuerfe vel peruerfe retro cefferunt (B) ad vetuftum fqualorem paganifmi paterni. ³⁷ Indsat efter C: de; mgl. i A. ³⁸ Mgl. i C. ³⁹ Omsat efter C: foreldris gamble; gamlæ forællders, A. ⁴⁰ regionibus, lat. ⁴¹ A; Pifon, C; phyfon, lat. ⁴² Rettet. oc, A. C har: hans Rigis øftre Ennde = fines

oc engin verdens herræ ouer. Jtem er han herræ ouer mangæ andræ⁴³ rigæ⁴⁰ oc sør, huilkæ fom atkildæ æræ met [thet veftræ haff⁴⁴, oc || huert rigæ hafuer udi 147 a fek mangæ ftæder oc by oc⁴⁵ megit vtalliet falk. Ther 5 er oc øffrit aff verdens [gotz oc rigdom⁴⁶ alt hans keyfæræ rigæ ouer, fom oc megit beruktid eer ouer all verden oc voræ en megit meræ, om kiøpmen føkta tidh aff al verden, fom⁴⁷ te giøræ til [keyfæren aff⁴⁸ Katay. Tid faræ fiældhen kiøpmen aff criftnæ land, 10 forty at tet er megit lankt oc foræ ftoer faræ fkild til fkibs ouer hafuit oc⁴⁸ foræ thee ftoeræ biergæ, fom liggæ [udi hafuit aff fiæylftenæ oc til thøm dragæ fkib, fom ther fram kommæ oc iern er udi. Skibmennæ, fom ther fram foræ, te vidæ off een sø⁴⁹ [udæ mith 15 j⁵⁰ hafuith, fom ær alt aff fkiff, fom j mangæ aar⁵¹ æræ tid⁵² dragnæ⁵³ aff fiæylstens makt. Jtem er bredhen aff fornefnde keyfæres rigæ firæ manædæ dags⁵⁴ ferdh, || oc lengen ter aff kan engin man vidæ, forty at thet 147 b rekcær intil Paradis, oc fa lankt kan engin kommæ. 20 Oc thet fornefnde rigæ hafuer vnner fek [tu ok half-

orientales eius imperij, *lat.* ⁴³ *C* tilföj.: lannde. ⁴⁴ brachia maris oceani, *lat.* ⁴⁵ *A*; met, *C*; ac, *lat.* ⁴⁶ Rigdom oc gode, *C.* Herefter tilföj. *A*: fom. ⁴⁷ *A* har: fom fom. ⁴⁸ *AC*; *mgl.* *i lat.* ⁴⁹ *Indsat efter C*: vdi haffuit aff Segelsteen, oc till dennom drage Skiib fom der frem komme, oc Iernn er vdi. Skibmendene fom der frem fore, de wiifte ofz enn Øe; *mgl. i A*; funt ibi *quamplures adamantini (B msc.) colles ad maris oram et intra mare qui sua virtute attrahunt sibi naues ferrum continentes. Quum et mihi nauiganti monstrabatur per nautas a remotis quasi parua infula. lat.* ⁵⁰ *A*; vdi, *C.* *Lat. har*: in mari. ⁵¹ *Indsat efter C*; *mgl. i A.* *Lat. har*: ab antiquis temporibus. ⁵² *Svarende til tid . . . makt i A har C*: diid komne oc aff forfkreffne Segelsteen mact til fig dragne. ⁵³ *Rettet. dragna, A.* ⁵⁴ *Så A*; *mgl. i C.* *Lat. har*: dietas quatuor mensium.

fierdæfinztyuæ⁵⁵ koningæ rigæ...⁵⁶, oc huer therræ hafuer vnner fek fynnerligæ koningæ, margreuæ, her-
 tugæ ok banæræ herræ, fom allæ æræ vnner [Presbiteri
 Iohannis lidelfæ⁵⁷ oc gifuæ hannum skath. Jtem fider
 keyfæren meft udi een ftadh, fom Sufa heter, oc thet 5
 palatz, fom han ther hafuer, tet er fa koftælichth oc faa
 dant, at jek teff koftælichth jkcæ fullælygæ befcrifuæ
 kan. Jek vel thok dyerfuæligæ⁵⁸ fiæ for fennen, at tet
 er⁵⁹ fkønæræ, ædlæræ, tækæligæræ, ftørræ oc koftæ-
 148 a ligæræ || j guldh, ftenæ oc bigning⁶⁰ end⁶¹ tet fornefnde 10
 palatz, fom Grantkan hafuer udi Caydo, oc [then
 øpperftæ port⁶² udi fornefnde palatz er aff een fteen,
 hether fardus⁶³, koftæligæ til fammen fowit met⁶⁴ guld
 oc filffbeen⁶⁵, oc allæ winduæ, fom udi fallennæ⁶⁶ æræ
 oc j herbær[e]næ, te æræ aff criftal, oc bordhen te æræ 15
 aff ametifto ok aff andræ koftæligæ ftenæ, mefterligæ
 til fammen bundnæ met guld, oc fommæ bord æræ aff
 purt guldh oc befettæ met koftæligæ ftenæ, oc huert
 bord hafuer fin foed aff thet fammæ, tet er felfuæ⁶⁷ ud
 148 b aff. Keyfærens hoxftæ sædis⁶⁸ koftælichth kan⁶⁹ || iek 20
 jkcæ ful fcrifuæ, thy at thet gongher ouer myn for-
 nimft; tok mwæ j vydæ, at te trappher⁷⁰, fom ther opp
 gaa, te æræ huer [fynnerligæ aff⁷¹ dyræ ftenæ: ten førftæ
 aff onikino, then annen aff criftallo, ten tredie aff

⁵⁵ Efter C: 72; tolfuæ oc halftredæfinztyuæ, A; septuaginta et duas, lat. ⁵⁶ Her er noget forbig. i AC, svarende til lat.: quibus totidem presunt reges principales seu prouinciales. ⁵⁷ Præsbiter Johannes, C. ⁵⁸ Mgl. i C. ⁵⁹ C tilføj.: icke, der mgl. i A og lat. ⁶⁰ A; gierning, C; structura, lat. ⁶¹ Efter C; er, A. ⁶² principales portas, lat. ⁶³ Efter C; fardiis, A; fardonico, lat. Herefter tilføj. C: er. ⁶⁴ aff, C. ⁶⁵ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁶⁶ A; Sallen, C; aularum, lat. ⁶⁷ C tilføj.: giordt. ⁶⁸ Efter C: fedis; fædæ, A. ⁶⁹ A har: kan || kan. ⁷⁰ ascensionis gradus, lat. ⁷¹ giort aff Synnder-

iaspide, ten fierdæ aff ametifto, then femtæ aff fardo,
 then fiættæ aff kornelio, ten fywendhæ, fom er vnner
 keyfærens fødher, aff *crifolito*, oc allæ æræ tē tel sam-
 men ftøptæ oc koftæligæ giordæ met guld⁷². Jtem al æ
 5 pellæra, fom æræ udi hans herbæra, fom han udi
 fower, te æræ aff guld, befettæ met dyræ ftenæ⁷³ oc
 met karbunkule oc met robyn, fom all natten lyufæ
 clarligæ alt || herbæret ouer, oc ther til hengher een 149 a
 lampæ innen⁷⁴ aff *criftall*, ful met balsamo, fom althid
 10 brenner bodæ foræ lyus⁷⁵ fkil [ok foræ god luct fkill⁷⁶
 oc fa [ther foræ⁷⁷, ath hun fordrifuer ud aff herbæret
 all ond luct⁷⁸. Keyfærens fengh er aff koftælik faphira,
 [wnnen oc giord all om kringh met guld⁷⁹, oppa thet
 at [han fkall faa theff fødæra fofen oc ther foræ, at⁸⁰
 15 hanff løftæ oc hans vkyfk begærelffæ fkal ther met
 fordrifuiff. Jtem bewarer han fek aldræ met *quinner*
 udhen met hans eyen huffrwæ oc met hennæ [firæ
 finnæ om arit⁸¹, fom forft⁸² er om vintæren, om waren, ||
 om fommæren oc om høfthen, oc all eneftæ ter foræ, 149 b
 20 at han vel giøræ børn. Jek vell ikchæ nw ydermeræ⁸³
 fiæ aff hans palatzes koftæliched udhen tettæ lillæ, fom
 her effther føll. Mit udhy hans palatz ouen⁸⁴ udi thet
 ftoræ torn ther æræ tho knappæ, megit ftoræ oc⁸⁵
 25 fkinendæ, oc udhi thøm fidæ too carbunculi ftoræ oc

lige, C. ⁷² Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig. ⁷³ C tilføj.
 Chrystall. ⁷⁴ Mgl. i C; in ea (camera), lat. Fejl for innæ?
⁷⁵ A; lue, C; lumine, lat. ⁷⁶ A; mgl. i C; pro corrigendo
 aere, lat. ⁷⁷ for denn skyld; C. ⁷⁸ odore, lat. ⁷⁹ A; bunden
 oc giordt alt sammen met koftelige guld omkring, C;
conclufis vndique aureis vel eburneis ligaturis, lat. ⁸⁰ Mgl. i C.
⁸¹ quatuor quindenis anni, lat. ⁸² in capite, lat. ⁸³ Efter C:
 ydermere; faa, A. ⁸⁴ Efter C: offuenn; ouer, A; in fummo
 capite, lat. ⁸⁵ Indsat efter C; mgl. i A. ⁸⁶ Svarende til Tee

bretæ. Tee⁸⁶ æræ faa lyufæ om natthen, at tee fineff, fom the woræ maanen⁸⁷ felfuer, ther han eer fuller⁸⁸.

150 a Aff ten tilføgning¹ tell hans palatz oc aff tee,
hannum følghææ², || nar han ferdiff.

Capitulum xlij^m.

5

150 b **A**ll³ tid æræ fyu koningæ hoos keyfærend, [fom hannum tiænæ oc hans gard ftiræ⁴, oc udi huer manit tha faræ te bort hiem j gen til therris⁵, oc andrææ² fyu koningæ kommæ udi geen j [then fammæ⁶ ftæd, fa lengæ til thet kommer om kring til thøm j gen. 10 Te ftiræ hans fal viifælighæ met [too oc halffierdæfinztyuæ⁷ hertugher, fom⁸ thøm lidægæ æræ oc vnerdanighæ, oc met try hundrædæ oc [tryfinztyuæ⁹ grefuer oc banæræ herræ, oc huer therre¹⁰ ved fith æmbetæ oc tager thet met allææ² vel til varæ. Sommææ² tiænæ udi 15
hans herbæræ, fommæ æræ hans kamer || meftæræ, fommæ bitzæræ ok fommæ gifuæ mad, fommæ fkenkæ, fommæ tagæ hans dør til varæ oc fa om allæ andræ [ærendæ ok¹⁰ æmbedæ. Jtem for udhen teffæ forfcrefnæ ta ædæ huer dagh innæ for¹¹ keyfæren tolff ærkæ- 20

. . . fuller *har lat.*: sua virtute tenebras effugantes. et velut splendorem plenilunij (*B msc.*) nocturno tempore mentientes. ⁸⁷ maaneden, *C*. ⁸⁸ Herefter *har A et forkortet et cetera.*

Kap. 42. ¹ *A*; tilfølgning, *C*; frequentia, *lat.* ² *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* ³ *Rettet.* Aall, *A*. ⁴ *Mgl. i lat.* ⁵ *C tilføj.:* egit, der måske bør indsættes. *Lat. har:* ad propria. ⁶ *A*; deris, *C* og således måske oprind. ⁷ *Efter C:* 72 = septuagintaduos, *lat.*; too oc firæ fins tyuæ, *A*. ⁸ fom . . . grefuer står i *C* efter andræ s. 168¹ ⁹ *Efter C:* 60; halff ferdæfinz tyuæ, *A*; sexaginta, *lat.* ¹⁰ *Mgl. i C.* ¹¹ *A*; hofz

befcoppæ och tyuæ¹² andræ¹³ befcoppæ; tee faræ oc til oc fra fom koningænnæ giøræ, fom foræ fcrefuit ftor, oc¹⁴ lefuææ² huer dagh aff keyfærens bordh [try hundredæ tufendæ¹⁵ perfoner, om¹⁶ tee ikcæ æræ fleræ.
 5 Jtem fom iek til foren fadæ aff Grantkans gard, tæ ædher ther engin mer end een tid om daghin oc en¹⁷ øffrit lidhit¹⁸. Jtem nar keyfæren ferdiff noget ftæd met fith folk och¹⁹ makt udi orloff, tha || hafuer han 151 a ikcæ annen banæræ foræ fek end trætthen ftoræ hævæ²⁰
 10 korff, aff guld oc dyræ ftenæ giordæ²¹, Jhesu Christo oc hans tolff appoftoli²² til hether. Te kors føres huer oppa een ftor, finnerlich vogen, ok oppa huert kors waræ ty tufennæ til hæft ok hu[n]dredæ²³ tufennæ fod gongæræ, oc thet tal eer alt for udhen keyfærens
 15 øpperftæ²⁴ hær²⁵ oc falk, fom han vill ftridhæ met²⁶. Jtem nar freth ær, oc han vil²⁷ ferdiff fran eet palatz oc til eet annit [eller aff eet rigæ oc til eet annit²⁸, ta følger hannum megit falk, foræ oc bagh och oppa badæ fidher, ok taa føres
 20 foræ hannum thry merkæligæ tingh, || huilkæ fom han- 151 b num oc [allæ thøm, hannum følgæ, ma væræ een ftor bekennelfæ²⁸. Førft føres foræ hannum, hoos atthen træn [fran hannum²⁹, een koftællich, ftoor defk, fom er

forneffinde, C; coram, lat. ¹² Efter C: xx = lat.; thy, A.
¹³ Se note 8. ¹⁴ Efter C: och; ta, A; Verumtamen, lat.
¹⁵ Rettet. ty hundredæ tufendæ, A; 300, C; trecenta milia. lat. ¹⁶ oc, C. ¹⁷ C tilføj.: da. ¹⁸ Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁹ mett, C. ²⁰ Mgl. i C. ²¹ C tilføj.: Gud.
²² Herefter har A: ther hether effther oc, hvilket mgl. i C og lat. og bör udgå. ²³ A tilføj.: oc C har: c^M = centum milium, lat. ²⁴ principalem, lat. ²⁵ Efter C: heerr; herræ, A; exercitum, lat. ²⁶ Mgl. i C. ²⁷ Indsat efter C: vill; mgl. i A; ei placet, lat. ²⁸ Så AC. Lat. har: omnibus ea digne notantibus poffunt effe falutaria. bekennelfæ er vel fejl. ²⁹ Mgl. i

fuller aff [allæ honnæ koftælighed³⁰, guldh, sølf, dyræ³¹ ftenæ [*et cetera*³². Ter neft fex føder nermær føres eet høyt korff aff træ giorth, fom engin koftælighed hafuer, [oc ther neft fex treen nermær³³ føres een defk aff guldh, ful aff foort jordh³⁴. Ten førftæ defk be- 5 tyder³⁵ keyfærens righdom oc mektighed; korfit betydher then hordæ pinæ oc død, fom *Ihesus Chrijtus*³⁶ toldæ oppa eet eenfold træ kors foræ allæ mennifkes falighed fkil; then forthæ jord betider døtzens ammyn-
 152 a nælfæ, || oc at keyfærens legemmæ, fom jord er, fcall 10 kommæ til iordin j geen [fom allæ andræ mennifkes, bodæ rigæ oc fatighææ³⁷.

Aff nogher vnerlich ting, fom æræ udi
 tet¹ keyfæræ rigæ India.

Capitulum xl tercium.

15

Nota². [Ty at huerr man³ at mangæ vnerlich ting æræ udi *Presbiteri Johannis* rigæ, tok⁴ vell iek thøm een dell forthiæ oc ftækæ minæ ordh oc fiæ af

C. ³⁰ *Mgl. i C; omni genere precioforum vaforum, lat.*
³¹ *Indsat efter C, der har: oc alle haande ædele fteenne; gemmarum, lat.* ³² *Mgl. i C; lat. har: et ineftimabilis artificij.*
³³ *Så må der vel læses. oc ther nær fex treen, A; Jtem der neft 6. trien nermere, C. Lat. har: Dehinc ad fex paffuum fpacium fuccedit ibidem propinquans imperatori.* ³⁴ *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* ³⁵ *Efter C; betydædæ, A.*
³⁶ *C tilføj.: guds Sønn.* ³⁷ *Mgl. i lat. fatighææ i slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).*

Kap. 43. ¹ dette forfchrifne, *C.* ² *Rettet.* *Nw, A; mgl. i C. Jfr. kap. 27 note 1.* ³ *A; Dett maa huer mand vide, C; licet, lat.* ⁴ *Efter C: dog (jfr. s. 35¹⁹); tha, A.* ⁵ *Rettet.*

te opperftæ⁵, fom mek [viderligæ æræ⁶. Jek fier foræ fant, at iec faa ther eet ftorth haff, huilkit fom entæ er udben fma fand oc fma ften korn vdi⁷. Thet flydher oc løber opp ok nether fom eet annit haff, oc tet ftor
 5 aldrik, oc ter er entæ vatn udi. || Ther [finneff oc 152 b ftundom⁸ fikæ hoff landit, fom ind kaffeß aff flodhen; te æræ ikcæ fcaptæ fom woræ⁹ feskæ, tok hafuæ te een god tæff. Entæ mennifkæ kan oc kommæ ouer thet haff met fkib eller j noger¹⁰ andræ madæ; engin
 10 kan ok kommæ ter om kringh foræ¹¹ lengæ fkil oc foræ annen faræ. Oc oppa thennæ fidæ aff haffuit hoos tre dags ferdh æræ ftoræ biergæ, oc melløm te biergæ løber een flod, fom fieß at kommæ ud aff Paradiß, fom entæ er udhen ftenæ for uden vatn, oc menæ
 15 thee, at ther æræ ftenæ met, fom [ftoræ digdher¹² hafuer¹³. Then ftenæ flod løbeer [tree dawæ giømme bierghen oc¹⁴ giømme then || øtken, fom udi India er, 153 a noghræ dags ferd, fom thet voræ een annen vaten flod, faa lengæ til hun taber fek udi tet fand haff, fom [foræ
 20 aff fcerefuit ftar¹⁵, oc fiden fineß oc entæ aff te ftenæ. Oc nar then ftenflod løber, ta torff engin mand gaa ther neer foræ tet bulder fkill, fom ther aff gonger, men nar hun ftondher kwer, ta gaar falk tid nogit fa

opperftæ, A. ⁶ A; tyckis vnderlige att verre, C; que vidi, lat. ⁷ Indsat efter C; mgl. i A; lat. har: cum lapillorum granellis. ⁸ Efter C: findis oc ftundenn; fineß, A; inueniuntur interdum, lat. ⁹ A; andre, C; lat. har: de noftro mari. ¹⁰ Mgl. i C. ¹¹ C tilföj.: dets. måske oprind. ¹² ftor dyd, C. ¹³ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁴ Så AC. Lat. har: ad intercifum tempus. quafi tribus in septimana diebus, hvilket i AC nedenfor (s. 171¹⁻²) gengives ved: Hun løber oc ikcæ uden trøfuer om vghen. — giømme bierghen er vistnok en fejl, der stammer fra den fælles kilde for A og C. Fejlen er ikke blevet overstreget men det rigtige tilföjet med oc foran som oftere.

ner, tok ey udhen ftor liffs faræ. [Hun løber oc ikcæ uden trøfuer om vghen¹⁶. Oc øfter ud thæden, fom then flod hafuer fin byginnelffæ, ther fom hun ind gaar udi then ftoræ øtken, udi bland fommæ aff byerg-
 153 b ennæ fines || een fleth mark¹⁷, tok er hun alt fammen 5 fand. Ther ma mand fe huer dag, ter folen opgaar, ta opp rindher ther¹⁸ aff fandhen noghræ quiftæ, oc¹⁹ bææ fruct om²⁰ mitdags tid, ok fiden, [ter folen²¹ gar neder j gen, ta myntzkæs oc tee quiftæ met therræ fruct, oc ther folen biergis, ta voræ te til gantzæ entæ. Ther 10 torff och engin mand [kommæ ved then fructh²²; te rædiff, at thet er ond tingh eller oc forgiftelffæ. Jtem udi then fommæ ftoræ²³ øtken ææ falk, fom alltings ææ villæ. Ouen til fineff tee at waræ skaptæ fom
 154 a falk och næthen til fom een honnæ || dyr, oc fommæ 15 aff thøm hafuæ horn udi therræ ænledæ²⁴. Te gifuæ røft aff thøm fom vilbaffæ eller fom andræ dyr; fommæ²⁵ hafuæ oc mall mellem thøm [at talæ²⁶, tet fom entæ [skelight mennifkæ²⁷ forfta kand; fommæ beuifæ oc therræ velgæ met tegn. Ter²⁸ ææ oc villæ 20 hundæ, fom hedæ papiones²⁹, thøm tæmmæ tee til at iæyæ meth oc gribæ met thøm andræ dyr ther udhy øtken. Ter [ææ oc fult³⁰ papagoyer, fom [ther kallæff³¹ pfitage³², oc te ææ aff trennæ³³ flektæ. The

¹⁵ før er skreffuit, C. ¹⁶ Se note 14. ¹⁷ Se indledn. ¹⁸ A tilføj.: oph. ¹⁹ C tilføj.: de. ²⁰ om . . . fruct (l. 9) mgl. i C. ²¹ Indsat af udgiv. Lat. har: in folis decliuo. ²² A; komme till denn fruct eller ved hinde, C; vti illorum fructuum, lat. ²³ Mgl. i C og lat. ²⁴ AC; frontes, lat. Fejl for ænnæ? ²⁵ C tilføj.: aff dennom. ²⁶ Mgl. i C. ²⁷ A; menifke aff andre fkiellige folck, C; lat. har: nemo rationalium. ²⁸ C tilføj.: offuer. ²⁹ Efter C = lat.; papionis, A. ³⁰ Så AC. Lat. har: copia. ³¹ de kalde, C. ³² A; pfitache, C; pfitake, lat. A; pfikake, lat. msc.; phicake,

ædlæftæ³⁴ hafuæ bretæ tungher udi nebbeth oc fem tæær oppaa || huer foed, oc te kundæ naturæligæ talæ nogræ 154 b
ord, fom te helfæ falk meth³⁵ oc thøm vey vifæ, fom
ther fram faræ. The andræ papagoyer, fom myndræ
5 ædlæ æræ, te talæ jkcæ aff therris naturæ; tok³⁶ hafuæ
te bretæ tungger fom te andræ; nar te [ikcæ æræ ouer³⁷
tu aar gamlæ, [ta ma falk kennæ thøm ath talæ fom
te andræ³⁸. [Te tredie³⁹ papægoyer kundæ huerken
talæ oc ey⁴⁰ nymmæ at talæ, men⁴¹ te robæ fom
10 glænther; te hafuæ ikcæ vden tre tæær oppa huer fod.

Jtem hoff tet forfcrefnæ Pentexoiræ⁴², fom ligger
till keyfæræ rigit India, fom foræ er fcrefuit, ter ligger ||
een ftoer lang øø, hether Milftorate⁴³, fom eer megit 155 a
righ. Aff hennæ vell jek fcrifuæ eet vnner. Nw foræ
15 faa ar⁴⁴ ta bodæ ther een megit⁴⁵ riger borgæræ. Han
bigdæ fek eet megit koftælicth palatz [oc kallædæ thet
Paradis oppa jordin⁴⁶, om kring mwrit oc megit fterkt
oc falth, oc ther innæ hadæ han allæ honnæ legemeff
løftæ⁴⁷. Ter voræ innææ⁴⁸ koftæligæ falæ, torn,
20 kamæræ oc herbæræ³⁵, fom⁴⁹ mangæ herræ oc førftæ
hiflorie oc gerninger udi begraffnæ⁵⁰ oc befcrefnæ

lat. B. ³³ diuerfa, lat. ³⁴ C tilföj.: der erre de. ³⁵ Herefter
er et par spalte-linjer i lat.forbig. ³⁶ fed fi, lat. ³⁷ A; erre,
C. Lat. B msc. har: et non sunt vltra duorum annorum etatis.
Lat. A: et non fit eorum differencia ydeomatif. ³⁸ Mgl. i C.
³⁹ A; Dett tredie Slaus, C; Alie, lat. ⁴⁰ A tilföj.: kundæ, der
vist bör udgå. ⁴¹ Efter C; oc, A; fed, lat. ⁴² A; Pentexonte,
C; pentexorie, lat. AB; per texonre, lat. msc. ⁴³ A; Milfto-
rathe, C; Milftorache, lat. A; Milfchorach, lat. B; Miltithache,
lat. msc. ⁴⁴ C tilföj.: fidenn. ⁴⁵ Efter C; megitt; mektik, A.
Lat. har: ditiffimus. ⁴⁶ quafi pro paradiso terrestri, lat. Her-
eften tilföj. C: det vor. ⁴⁷ A; lyft, C; delicijs, lat. ⁴⁸ I
slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17). ⁴⁹ Svarende til fom . . .
woræ (s. 173¹) har lat.: cum . . . hystoriacis picturis. ⁵⁰ ind-

woræ⁵¹. Ther⁵² lubæ oc innæ dyur, ftoræ oc fmaa, oc fulæ flwæ oc læcthæ och fungæ⁵³ huer effther fin
 155 b tungæ. || Ther voræ indæ abeldæ gardæ, yrtæ gardæ⁵⁴
 och græn æng oc træ meth allæ honnæ [fruct oc⁵⁵
 blomfter ok keller oc rinnendæ vatn oc mangæ honnæ 5
 glædæ [oc løft⁵⁶, oc ouer alt ta vor ther fynnerligæ
 kelder, fom han indledæ vnner jordin meth renner⁵⁷
 ind udi palatzed, huilkæ hannum gaff⁵⁸ melk oc viin.
 Ther vor och innæ eet⁵⁹ ftort tal aff fkønæ jomfrwer,
 fom ey voræ ældræ eller yngræ end melløm ty oc sexten 10
 ar, fom clæddæ voræ udi forgiltæ clæder megith koftæ-
 ligæ, huilkæ iomfrwer thøm øfuædæ⁶⁰ udi allæ honnæ
 156 a glædæ, fang⁶¹ oc legh oc tiæntæ therris || herræ vell
 effther hans vellixæ. Oc oppa tornit [udi forfcrefnæ faal⁶²
 voræ te, fom fødæligæ⁶³ leghæ oc fyungæ kundæ udi⁶⁴ 15
 allæ honnæ harpæ legh, faa ath fommæ mentæ⁶⁵, at
 thet vor englæ oc ikcæ mennikiff gerningher. Oc udi
 teffæ forfcrefnæ ftikcæ oc udi andræ flæræ brugædæ
 then borgæræ fin tid oc lefdæ⁶⁶. Her⁶⁷ omod hadæ

graffne, C. ⁵¹ erre, C. ⁵² Svarende til Ther . . . løft (l. 6)
 har lat.: inter quas (sc. picturas) nonnunquam prodigioso arti-
 ficio bestie et bestiole. aues et auicule discurrebant. volitabant,
 et pugnas. garritus collisiones mentiebantur vt viue. Illic
 prata. pomeria. et feruatoria circa deliciofi collis aggestum
 distincta velut omni genere florum arborum et herbarum cum
 multis fontibus et riulis. quorum perspicuitas et fluxus in
 glareis suauem visui et auditui prestabat refectionem. ⁵³ Rettet.
 A har tre m-streger mellem f og g. Både fungæ og fiungæ
 er mulige. C har præs.: flye lege oc fiunge. ⁵⁴ Efter C:
 gaarde; gard, A. ⁵⁵ Indsat efter C; mgl. i A. ⁵⁶ Mgl. i C.
⁵⁷ Efter C: rennder; ramer, A; conductus, lat. ⁵⁸ giffue, C.
⁵⁹ C tilføj.: fkiønt oc. ⁶⁰ Mgl. i C. ⁶¹ C tilføj.: fkiempt. ⁶² Mgl.
 i lat. faal mgl. i C. ⁶³ C tilføj.: oc lifflige. ⁶⁴ oc met, C. ⁶⁵ C
 tilføj.: faa. ⁶⁶ A; leffnit C. Herefter er et par spalte-linjer i lat.

han hadh oc ond vellæ aff allæ herræ oc førftæ, ther
 foræ at han tok fek fligh æræ til, fom hannum ikcæ
 burdhæ at hafuæ⁶⁸. [Jtem hadhæ han oc fa daan
 mening, at allæ tee, fom till hannum kommæ villæ oc
 5 tiænæ⁶⁹, fom ftoræ oc fter||chæ woræ [oc driftigæ⁷⁰, 156 b
 thøm gaff han guld oc sølff oc andræ gafuer, oppa thet
 at huilkin han nefnnæ villæ aff herræ oc førftæ, then
 fkullæ te geneften hemmæligæ met forredelfæ flaa j
 hiell, oc lofuædæ thøm⁷¹ faa, at huilkin tet giordæ for
 10 hans fkill, hannum villæ han⁷² tagæ intil fek [udi tet
 palatz tel euigh tidh met hannum at blifue⁷³; blefuæ
 ok nogher j hell flawen aff te, fom han ud fennæ, tha
 fkullæ hans fiæl oc⁷⁴ blifue ther met hannum⁷⁵ til
 euigh tid, oc udi fa dannæ madæ woræ mangæ herræ
 15 oc førftæ⁷⁶ forrodæ⁷⁷ [aff hannum⁷⁸ faa lengæ, at
 tettæ [kom || foræ herrænæ, at han om gik met faa dan 157 a
 forredelfæ⁷⁹. Ta fafnædiff tee aff alt rigit oc i hiel
 floghæ then ftimpæræ [oc forderuædæ al hans bigning
 oc nether brødæ hans Paradiis och skiftæ melløm thøm
 20 all then rigdom, fom han ther ind kommit hadæ⁸⁰.
 Jek vor ther, oc mek⁸¹ vor vifth, huor hand hadæ finæ

forbig. ⁶⁷ *Svarende til Her . . . hafuæ (s. 174³) har lat.: hic inuidie et odij facibus super ingenuitatem mentis omnium generaliter nobilium principum vrebatur in corde.* ⁶⁸ *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* ⁶⁹ *Så AC. Lat. har: Compofuerat ifta fibi in hunc finem vt per fe fingulos aduocaret aliquos vafallos.* ⁷⁰ *Indsat efter C: oc driftige; mgl. i A; menteque audaces, lat.* ⁷¹ *dett, C.* ⁷² *C tilføj.: ftrax.* ⁷³ *perpetue in hunc locum, lat. Herefter tilføj. lat.: Sed et velut vaticinans pfeudo predicauit.* ⁷⁴ *Indsat efter C; mgl. i A (jfr. note 75).* ⁷⁵ *A tilføj.: oc.* ⁷⁶ *A tilføj.: voræ; C tilføj.: oc velbyrdige mend.* ⁷⁷ *C tilføj.: och Ihiell flagne.* ⁷⁸ *Mgl. i C.* ⁷⁹ *nudabatur huius nequitia tanta, lat.* ⁸⁰ *eius opera deftruentes et fibi paradifi diuicias partientes, lat.* ⁸¹ *Svarende til mek*

kelder⁸² och annen bigning, huilkith fom ta vor alt⁸³
forde[r]uit oc nether brudit⁸⁴.

Aff ten dall, fom kallis vallis infauftæ,
oc aff henneff fkikkælfæ.

Capitulum xliij^m.

5

Jn til te¹ yterftæ ændhæ aff fornefnde rigæ², ikcæ
lankt fran then flod Phifon, er eend vnnerlich
157 b || ftad³, megit rætælich oc grwmmælich ouer alt⁴ men-
nifkeff fin⁵ meth faræ, [erwædæ oc manghæ⁶ honnæ
nædh oc tilfall, fom [iek oc⁷ mith felfkaf hennædæ [til 10
at kommæ⁸ udi myn reyfæ, af huilkit jek hafuer [tagt
her til oc nw fiæ vel⁹. Ther er een dall¹⁰ j bland
biergennæ, fom kalliff vallis infaufte¹¹, fom er neer
firæ milæ¹² j giømmen at gaa. [Tær æræ manghæ
honnæ diæfuelfkaph oc lifs faræ indæ¹³, fa at dagh ok 15
nath høres ther roob¹⁴ oc fkrool¹⁵ aff allæ honnæ grwmmæ

. . . brudit *har lat.*: vidi fontium loca et multa rei vestigia.
⁸² kieldere, C. ⁸³ C tilföj.: sammen. ⁸⁴ Herefter *har A et*
forkortet et cetera.

Kap. 44. ¹ A; denn, C. *Lat. har:* extremitates. ² insole,
lat. ³ A; ftad, C; locus, *lat.* ⁴ A *har:* alt || alt; alle, C.
⁵ A; fiun, C. *Lat. har:* ultra omne mundanum. ⁶ oc alle, C.
⁷ *Mgl. i C.* ⁸ oc till komme, C. ⁹ nw står i A *foran* her;
her till dags taud, oc nu om tale vill, C; subticui. tamen iam
vnum de maioribus ecce narro, *lat.* ¹⁰ deell, C. ¹¹ *Efter C;*
infaufte, A. ¹² C tilföj.: omkring eller. ¹³ *Lat. har:* appellata
vallis incantationis feu periculofa vel proprius demoniofa. indæ
mgl. i C. ¹⁴ *Svarende til* roob . . . æræ (s. 176²) *har lat.:*
boatus. et tumultus tonitruorum tempestatum. clamorum. et
ftridorum. diuerfique generis fonituum terribilium quof illic

dyur oc fulæ, huilkit fom eer een famningh¹⁶ aff diæff-
 lææ¹⁷, fom ther fammen¹⁸ æræ. || Oc hoos mit udi then 158 a
 dall opp til eet biergæ er finligæ obenbareth eet stort
 diæfuælfh hofuit, [fom rekcher¹⁹ neter til skuldrænæ, oc
 5 entæ menniskæ tor foræ ftoer retzlæ oc grwmheth fee
 [fullæligæ oppa tet hofuit²⁰. Nar nogher feer oppa han-
 num, ta feer han j geen oc venner [finæ øwen met eet
 grwmt ænlidæ²¹, oc hans øuen gifuæ af thøm gnifter
 fom een brennendæ lwæ, oc²² andræ diæflæ faræ ther
 10 udi vädæreth udi dyur²³ oc fulæ lighæ²⁴ oc roobæ oc
 truwæ menniskæ, fom ther frem kømmæ. Ther er ok
 indæ mørk²⁵ oc²⁶ røgh oc ond²⁷ døen. Huikkæ ||
 menniskæ fom ther ind gaa vellæ²⁶, thøm fines frem- 158 b
 merft udi ingongin²⁸ megit guld oc felff oc koftæligæ
 15 kar ok clædær oc mangæ honnæ²⁶ koftæligæ ting liggæ,
 huilkit vdhen twil er alt fammen diæfuelfens gerningher
 oc fpog. Ther hafuer fordom²⁹ megit galit falk ind
 gongit for girikhet skill oc end ingaa oc vellææ³⁰ hentæ
 ter guld oc felff ok rigdom. Ther kommer faa ud j
 20 geen aff te, fom foræ faadan fag ind gaa³¹, men criftnæ
 menniskæ, fom reth tro hafuæ met fulkommælich

exercet multitudo spirituum malignorum. ¹⁵ C tilføj.: oc røifter.
¹⁶ Så A oprind., men med senere blæk er det rettet til famningh.
¹⁷ Inde i linjen (jfr. kap. 4 note 17). ¹⁸ hofz oc mett, C.
¹⁹ Mgl. i C og er måske uoprind. ²⁰ A; der paa, det hoffuit,
 C. fullæligæ = pleno intuitu, lat. ²¹ A; finn fiunn faa grom-
 melig mett fine øyenne oc fitt anfict, C; agitaus oculos mina-
 citer, lat. ²² Svarende til oc . . . døen (l. 12) har lat.:
 Totumque caput sese rotat ad minas et variat terribiliter modum
 et continenciam subrepente diuerfis maneriebus. exitque de illo
 per totum ignis obscuratus fumo et fetor tantus. ²³ Så A;
 diurs, C. ²⁴ C tilføj.: oc fkrige. ²⁵ Se indledn. ²⁶ Mgl. i C.
²⁷ Efter C; annen, A. ²⁸ C tilføj.: att verre. ²⁹ Efter C; i
 fordom tiid; forty, C; ab olim, lat. ³⁰ I slutn. af linje (jfr.

159 a rwellæ || oc scriftæ mall oc befkermædæ æræ met vor
 herris³² legemmæ oc taalæ³³ vellæ nogher plict foræ
 therris finder oc vuktæ vellæ fek fremdelis for finden
 oc fegh betegnæ met tet helli kors, jek mener, at thee
 gaa vel fry ind ok ud j geen til therræ [liff, men³⁴ 5
 ikcæ blifuaæ thee fry fran ftoer faræ, grumheth, ærwædæ,
 forigæ oc pinæ, fom³⁵ thøm³⁶ veter faræ foræ therris
 findhers skild, fom tee giort hauæ.

Aff ten faræ¹ oc mangæ honnæ pinæ, fom
 æræ j thennæ² forfcrefnæ dall. 10

Cappittulum xlv^m.

159 b Veffæligæ fier iek edher, then tidh ta iek met mit
 felfkap felff fiortennæ³ aff fieræ || land voræ⁴ til
 fammen komnæ, [talædis vy ved⁵ til fammen met lankt
 beraadh, om vy indgaa villæ. Sommæ aff off raddæ 15
 til oc fommæ fran. Tha voræ ther meth off [udhy vort

kap. 4 not. 17). ³¹ Herefter er 15 spalte-linjer i lat. forbig, hvori rædslerne for dem, der er komne ind i dalen, skildres.
³² C tilføj.: Jezu Christu. ³³ tage, C. ³⁴ Efter C: A har
 liiff og i næste linje et overstreget nit med forkortelsesstreg
 over. Lat. har: securus quidem a morte non tamen liber a
 laboribus . . . ³⁵ I steden for fom . . . hauæ (l. 8) har lat.:
 et exire de omnibus culpīs preteritis correptus ac de futuris
 magis folito cautus. sicut scriptum est. territi purgabuntur.
³⁶ Efter C: dennom; ther, A.

Kap. 45. ¹ Indsat efter C: fare; mgl. i A; periculis, lat.
² Mgl. i C. ³ A; trettende, C. Lat. har: qui simul eramus.
 xiiij. ⁴ Indsat efter C: vorre; mgl. i A. Lat. har: cum . . .
 ante ingressum huius tanti periculi perueniffemus nos tractatu
 longo et deliberatione acuta confiliabamur. ⁵ Så må der vist

tall too mwnkæ aff *sancti Francisci* orden⁶ aff Longo-
 bardia⁷, huilkæ fom jkææ spurdhæ ftort⁸ effter thøm
 felfuæ. Te trøftædæ off oc raddæ til, at vy ingaa⁹
 fkullæ, oc fadæ, hoo scriftæ villæ oc tagæ vor herris¹⁰
 5 legemma til sek, han følgæ thøm¹¹. [Ther met¹²
 wordæ fa¹³ allæ eens, at vy ingaa villæ. Ter nest
 reddæ hueer sek tet bæftæ, hannum gud naaden gaff.
 Tha gingæ geneften feem aff || off frem¹⁴ oc villæ^{160 a}
 væræ faræ j veyen. Too aff thøm voræ aff Greken oc
 10 tree aff Hispannia. Te kommæ een annen vey ind¹⁵,
 en vy ind gingæ. Thøm fowæ vy aldræ fiden. [Huort
 the blefuæ, eller huot tøm vederford, tet vidæ vy ey¹⁶.
 Vy ny, fom ta j geen voræ, gingæ frem udi dallen
 tiendiff hueer met ten¹⁷ gudælighedh, fom han udi¹⁸
 15 fith hiertæ¹⁹ fongæ kundæ, oc geneften vy kommæ
 [ter naagit ind²⁰, ta fowæ wy liggæ storæ hobæ guld
 oc felfuæ oc koftæligæ kar. Ta²¹ fier iech veffæligæ
 foræ mek, at jek ther entæ aff rørdhæ; iek forftod
 uell, || at tet vor diæfuelfens falkhed oc fwich; han^{160 b}
 20 villæ ther met kommæ vfkellig [girighed ok læftæ²² udi
 voræ hiærtæ. Jek tok mit hiertæ woræ tet bæftæ, fom

læses. talædis ved, A; talede, C. ⁶ thu menniske i vort tall,
 aff s. Francisci ordenn fom vorre muncke, C. ⁷ *Efter* C;
 longobordia, A. ⁸ *Mgl. i C;* multum; *lat.* ⁹ A har: indgaa ||
 gaa. ¹⁰ C tilføj.: christi. ¹¹ C tilføj.: effter. ¹² A; da, C.
Svarende til Ther gaff (l. 7) har lat.: Quo ab omnibus
 nobis mediante debita prouisione quam ipfi fratres penes se
 gerebant peracto. parauimus mentes nostras cum pedibus ad
 intrandum. ¹³ vi, C. ¹⁴ *Indsat efter C; mgl. i A.* ¹⁵ *Mgl. i C.*
¹⁶ eller huad dennom vederforfz kunde faa att vide, C. ¹⁷ *Efter*
 C: denn; fith, A; ea, *lat.* ¹⁸ *Svarende til udi . . . kundæ har*
 C: haffde i hiertet fangitt. fibi potuit obtinere, *lat.* ¹⁹ *I slutn.*
af linje (jfr. kap. 4 not. 17). ²⁰ der ind, nogitt paa veyenn, C.
²¹ AC; opr.: tho? fed, *lat.* ²² *Omsat efter C:* gerighed oc lyft;

iek kundæ, oc bleff udi ten fæmmæ gûdælighed, fom
 jek taa hadæ. Jtem fom vy ta frem gingæ, ta wor
 [thet j mørkæræ²³, oc grumhed oc²⁴ retzlæ øgædæff
 met off j²⁴ meer oc meer, forty at [udi allæ veyennæ²⁵
 hoos off oc²⁶ vnner voræ føder fyntiff liggæ dødæ 5
 kroppæ, oc j fommæ wor en²⁷ liff udi. Nar vy troddæ
 oppa thøm, ta gafuæ te thøm, oc fommæ murrædæ ok
 161 a lodæ illæ, huilkith || jek tror, at entæ annith vor end
 diæfuelfens gerning, thy at ther kundæ ey fa mangæ
 mennifkæ indga udi een ftakcæt thidh met therræ 10
 vellæ, [fom vy fornwmæ, at ther lowæ dødæ oc
 fommæ lefuendiff²⁸; hadæ tee ok [lankt til foren kom-
 m[i]t²⁹ ther ind, ta hadæ therræ kroppæ værît rotnidæ
 æller³⁰ fortærædæ. Jtem taa wy ind komnæ voræ j
 dallen hoos een mill, ta fingæ vy een god vey. Ther 15
 neft gik tafuen³¹ fran off, oc veyen word meghit
 fnæfuer oc huoff oc onder. Ta fowæ wy [diæfuelfens
 figuer³² udi vædærît oc³³ oppa bødæ fider hoos off udi
 161 b grummæ [dyurs oc fulæ³⁴ fkikchælfæ, oc gafuæ man||gæ
 grofuæ oc³⁵ grummæ røfther aff thøm; te grinædæ oc 20
 fkaræ met therræ tender oc gabædæ³⁶, ligerviiff fom
 tee off flugæ villæ, faa at³⁷ wy vnnerftundom talædiff
 wed oc ftirkæ huer annen, at vy hordæligæ blyfuæ oc
 tro fkullæ oc ikcæ rædis. Jtem ta wy hadæ gongit

løftæ ok giriched, A. ²³ A; der idel mørck, C; lux celi minue-
 batur paulatim, lat. ²⁴ Indsat efter C; mgl. i A. ²⁵ Så A;
 vi alle vegne, C; vbiqve, lat. Opr. vel: allæ veynæ. ²⁶ eciam,
 lat. ²⁷ C tilføj.: da. ²⁸ Mgl. i lat. ²⁹ A; lenge leygit, fom
 komme, C. Lat. har: fi a longo tempore in ea periffent.
³⁰ Rettet. aller, A. ³¹ Så A = dagenn, C. ³² A; dieffuelens
 figure, C. Lat. har plur.: figure demonum. ³³ Indsat efter C;
 mgl. i A; et, lat. ³⁴ luporum. leonum. laruarum. megera-
 rum, lat. ³⁵ Indsat efter C; mgl. i A. ³⁶ C tilføj.: ad ofz.
³⁷ Herefter tilføj. AC: nar, der mgl. i lat. og bör udgå.

hoos³⁸ tho milæ, ta vor daghen all tings bortæ, fa at
 engin kundæ kennæ hin annen. Ta³⁹ fingæ vy annen
 pinæ for udhen then, fom vy hadæ [til foren⁴⁰ j værît.
 [Ta voræ vy om lubnæ til jordin melløm voræ been
 5 och oppa voræ fkinæ been aff mangæ honnæ dyurs lign-
 elfæ, fom er byørnæ, fwin, wlwæ, gedher || oc andræ^{162 a}
 honnæ dyur⁴¹, oc ftøttæ off oppa huer andræ⁴², fa at
 vy fullæ nether oppa voræ henner, oppa voræ knæ oc
 neder oppa voræ hofuit oc ftundom [altings nether oppa
 10 iordin⁴³, oc her for udhen kom megit væder och ftorm⁴⁴,
 tordin oc lyunit, hauel oc regn, fa at iek aldræ faa [fa
 megit⁴⁵ nogher tid j minæ daghæ. Ther aff voræ vy
 offthæ nether flagnæ til iordyn oc ledæ ftørræ nødh,
 end iek nogher tid aff scrifuæ kan. Vnnerftundom
 15 fældæ vy ftoræ flagh oppa voræ fidher, fkuldrer oc oppa
 voræ bugæ, oppa woræ riggæ, fommæ hordæræ end
 fommæ. Som iek kan tenckhæ, [ta fek huer⁴⁶ efter ||
 finæ gerninger, oc veffæligæ ta vy woræ komnæ hoos³⁸ ^{162 b}
 mith j dalen [oc woræ⁴⁷ megith trættæ, krankæ oc
 20 meyyenløfæ⁴⁸ aff teffæ forfcrefnæ nødh oc pinæ, ta
 fingæ vy huer voræ⁴⁹ eet ftort flaw, fa at vy allæ
 ftirtæ nether thil jordin oc lowæ [ther kwæræ⁵⁰ too
 timæ, fom vy hadæ wærît dødæ, oc then ftund vy faa

³⁸ Mgl. i C. ³⁹ Svarende til Ta . . . værît har lat.: preter
 predictam in aere tormenta. ⁴⁰ Indsat efter C: till fornne; mgl.
 i A. ⁴¹ Lat. har: incurrebant nobis ad tybias et pedes pluralitas
 quasi porcorum vrforum caprarum. ⁴² Herefter er et par spalte-
 linjer i lat. forbig. ⁴³ lupini, lat. ⁴⁴ ftor, C. ⁴⁵ Skrevet som étord
 i A. ⁴⁶ att huer fick da, C. ⁴⁷ Efter C: oc vorre; tha woræ
 vy, A. ⁴⁸ Så A opr. (mey||yenløfæ), men med senere blæk er
 det forandret til megit || myenløfæ. C har: mactløfze. ⁴⁹ Mgl.
 i C. ⁵⁰ Så A opr. (ther || kwæræ), men med senere blæk er
 nær tilføjet efter ther og kwæræ overstreget. C har: der ftille.
⁵¹ faa huer aff ofz, C. ⁵² A; vnderlig, C; fpiritalen, lat.

lowæ, ta [fingæ wy at fee huer woræ⁵¹ een onælich⁵²
 fin, megit vnnerlich, fom gar ouer all fcrifth oc fafn.
 Aff myn fyn, fom mek wedher ford, toræ⁵³ iek entæ
 talæ eller fcrifuæ; te⁵⁴ andræ minæ brødræ thoræ |
 163 a oc ey heller talæ eller fcrifuæ aff⁵⁵ nogit thet, fom 5
 thøm veder ford, vdhen alt eneftæ aff teth, wy legem-
 ligæ fowæ oc off obenbæræ⁵⁶ veder ford. Tettæ for-
 fcrefnæ flag fingæ wy ikcæ allæ oppa een ftædh, fommæ
 oppa hals, fommæ oppa brift oc fommæ oppa refbeen
 oc fommæ oppa baghen, fommæ oppa fkuldrænæ. Huer 10
 mand beholt eet tegin ther, fom han wor flaghen, faa
 ftorth fom een mantz-hond. Myth flagh fek iek oppa
 halffend⁵⁷, fa⁵⁸ at iech ey annith veftæ, en mith
 hofuith hadæ wærit afuæ⁵⁹, och mit flag bleff atten
 aar faa fort, fom tet wor⁶⁰ førftæ dagh, ther iek tet 15
 163 b fek; || fidhen vor tet nogit huidæræ oc blifuer faa [intil
 then dag, jek dø fkal⁶¹. Jtem then tid wy fingæ⁶²
 met gutz nadhæ nogit til lifs j geen⁶³ effter tet flaw,
 taa talædæ wy huer til ten annen oc hulpæ hueer
 annen opp paa fødernæ j geen. Ther⁶⁴ neft ta lyufnædiff tet 20
 noogit foræ off fom een røgh, oc faa kommæ wy mit j
 dallen; ter wor hun⁶⁵ nogith faa rwmæræ⁶⁶. Ther

⁵³ Efter C: torthe; tor, A; aufus fum, lat. ⁵⁴ Svarende til te . . . veder ford har lat.: quoniam et fratres fingulis inhi- buerunt. ⁵⁵ Indsat efter C; mgl. i A. ⁵⁶ Så A (jfr. oben- bæræligæ, s. 162¹¹). ⁵⁷ Så A opr. (half||fend), men med senere blæk er det rettet til half||bend. C. har: halfzenn. ⁵⁸ fom, C. ⁵⁹ affflagitt, C. ⁶⁰ haffde verit, C. ⁶¹ A; indtill ieg døer, C; donec cum cadauere toto nullabitur in fepulchro, lat. ⁶² Så AC. ⁶³ A tilføj.: ta. ⁶⁴ Svarende til Ther . . . røgh (s. 182³) har lat.: tunc fubito nobis apparuit fub tenebrofo lumine vel potius fumofa caligine locus ille fpaciofus medie vallis continens antedictum horrible terribileque caput demonis plenus fetore ineftimabili. et iugi occupatus exercitacione. et innumerorum

[wordæ wy war⁶⁷ thet grummæ diæfwels hofuit, som
 før eer [aff fcrefuit⁶⁸; ther nest fornwmmæ vy vbegrifuælik
 ond⁶⁹ dæn oc røgh. Ta⁷⁰ villæ vy gernæ hafuæ fkywt
 then ftæd, om wy || hadæ kundit, for then retzlæ skill, 164 a
 5 som wy fingæ aff tettæ⁷¹ fornefnde hofuith. Vy woræ
 [høyth beføgennæ⁷². Vy toræ ey ga till riggæ j geen
 then vey, vy kommæ; ikcæ hadhæ vy oc ther lefuendiff
 frem kommit; illæ⁷³ toræ wy oc frem gongæ, tok skullæ
 vy ee⁷⁴ frem. Vy gingæ tet yterftæ, wy ku[n]dhæ
 10 frem kommæ for fornefnde hofuith oc diæfuelfkaph.
 Jkcæ toræ wy fullælygæ fee tid eller⁷⁵ huoth ther
 giordiff, for ftoer retzlæ oc bewelffæ skill⁷¹. Ther meth
 ginghæ vy frem oc fettæ alt vor hobh ok trøft til gudz
 nadæ. Ther nesth kommæ vy ind udi eet mørk⁷⁶; ther
 15 møtthæ off ftoer storm, torden || lywnit, hawel, reghn, 164 b
 fa⁷⁷ at vy ther ftoer nød ledæ liger viiff som then tid,
 wy ind gingæ. Ther kom oc grummæ dyur til off, oc
 lubæ off om kull ok ftøttæ off till iordin, som tee

spirituum malignorum. ⁶⁵ A tilføj.: oc. ⁶⁶ rom, C. ⁶⁷ vor, C.
⁶⁸ om talitt, C. ⁶⁹ Mgl. i C. ⁷⁰ Svarende til Ta nadæ
 (l. 14) har lat: Hunc ergo locum ineptum (B msc.; impeditum,
 A) cum vitare vellemus non in toto quiuimus. sed extremitatem
 eius quomodocunque girantes. nullus nostrum perfecto aspectu
 audebat respicere que gerebantur ibidem. quia inuadens tremor
 statuebat horripilationem. Extrahebat sudorem et putor (så A;
 pedor, msc.; pudorem, B; fejl for fetor?) omnes extinguere (B
 msc.; exstringere, A) videbatur. Nec tamen potuit esse con-
 filium de reuertendo ne propter immutatum propositum confestim
 a demonibus strangulemur. Tranfiuimus ergo dei nobis gratia
 opitulante sed non sine infinito horroris fetorisque tormento.
⁷¹ Mgl. i C. ⁷² Så A; ftorlige bedrøffuede, C. ⁷³ A;
 icke, C. ⁷⁴ Efter C: jo; oc, A. ⁷⁵ C tilføj.: acte. ⁷⁶ A;
 marck, C. Lat. har: nos procedentes apprehendebat tenebrofa
 validaque tempeftas ventorum . . . ⁷⁷ Svarende til fa . . foren
 (s. 183¹) har lat.: cuius quaffacione collabebamur in facies et in

giordæ⁷⁸ ved off til foren. Jek vor veffæligæ nether
 ftøtter oc flawen thil iorden meer end fem hundrædæ
 finnum⁷⁹ [oppa then reyfæ ind oc ud⁸⁰. Ther neft ta
 vy hadæ gongit then tredia mil [ud ath⁸¹, ta beginnædæ
 vy at kennæ dawen⁸²; ther⁸³ fingæ vy ta trøft ok huiltæ 5
 off oc lofuædæ⁸⁴ ten all mektigæ gud [met opleftæ henner
 til⁸⁵ hemmæmind, fom⁸⁶ off hadhææ⁷⁸ ftyrkt⁸⁷ oc hulptit j
 165 a then || reyfæ. Vy voræ gladhæ, at vy engin meft hadæ
 aff off ny⁸⁸, fom til fammen ind gingæ. Tok fowæ vy
 end ta dyæflænæ faræ udi vætæret⁸⁹ meth vnnerligæ [oc 10
 rædæligæ ladæ⁹⁰, oc veffæligæ kan iek engæ lundæ
 fullæligæ [ud fcrifua⁹¹ thee ftikcæ, fom iek ther toldæ,
 fældæ oc faa, forty at te voræ megit grummæ oc hordæ⁹².
 Ikcæ tordhæ iech oc fee til allæ ftikchæ, oppa tet at
 iek⁹³ fkullæ meftæ myn gudælichedh, fom iek ta vor udi. 15
 Jkcæ kundæ iech oc alt kommit j hw for ten ftoræ
 drøfuelfæ oc pinæ, fom mek veder ford. Ten tid vy
 165 b kommæ udi then fierdhæ mil, tha fundæ vy || vnner
 voræ føder dødæ kroppæ, [fom vy fundhæ then tid, ter
 vy ind gingæ⁹⁴. Ther⁹⁵ neft ta vy yterft kommæ j dallen 20

dorfa dextrorum (*B msc.*; retrorum, *A*) et finistrorum inter-
 uolutante ad tibias sicut prius multitudine grumentium bestiarum.
⁷⁸ *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* ⁷⁹ *Med senere blæk*
er et e tilføjet. ⁸⁰ *per hanc vallem, lat.* ⁸¹ *Mgl. i lat.* ⁸² *at*
dett dagedis, C. ⁸³ *AC; ex quo, lat. Oprind.: ther meth?*
⁸⁴ *Efter C: loffuede; lowæ, A.* ⁸⁵ *A; i, C. Lat. har: palmis*
extentis in celum. ⁸⁶ *Svarende til fom . . . at (l. 8) har lat.*
kun: precipue quia. ⁸⁷ *ftyrit, C.* ⁸⁸ *Mgl. i C.* ⁸⁹ *A. tilføj.: oc.*
⁹⁰ *A; lade oc forferdelfze, C. Lat. har: pretendentes in derifionem*
fua pudenda fimul et feda. ⁹¹ *befkriffue, C.* ⁹² *dybelige att*
betencke oc beholde, C. ⁹³ *C tilføj.: icke.* ⁹⁴ *Mgl. i lat.*
⁹⁵ *Svarende til Ther . . . rørdæ (s. 184²) har lat.: et prope vallis*
exitum rerum temptationem preciofarum. ⁹⁶ *Så A; megit*

oc udh gaa fkullæ, ta la ter guld oc felff oc [meghin
koftælich⁹⁶ tingh, huilkit vy [allæ fammen⁹⁷ entæ rørdæ.

Nu, kiæræ venner, beder iek eder allæ sammæn⁹⁸,
fom tettæ⁷⁸ læfæ⁹⁹, at j lofuæ¹⁰⁰ then all mektigæ
5 gud, fom¹⁰¹ off ta met fin ftoræ nadæ oc mescundæ
frelffædæ ud aff ten nødh, pinæ oc mærk, fom wy udi
fkikcædæ voræ, huilkith vy off felfuæ ud kesthæ¹⁰² at
tholæ for voræ vnghdoms¹⁰³ finners fkil¹⁰⁴. Ikcæ tordæ
iek nogher tid radæ nogher [til ther ind at gongææ¹⁰⁵ ||
10 aff allæ the, fom mek fpurdæ ath radh. Ter neft ther 166 a
vy kømmæ til falk oc huff, ta fkullæ vy ther dwællies
nogher ftundh oc vederquegæ off met madh oc bad oc
lægæ¹⁰⁶ woræ faar oc flag, fom vy fongit hadæ, oc huer
beraddæ fek oc, huot han fidhen villæ oppa flaa. Ter¹⁰⁷
15 neft fordh huer fin ftæd¹⁰⁸ tid, fom gud hannum gaff j velgæ.

Aff nogher vnnerligæ ting, fom æræ
udi nogræ øør udi Indiæ land.

Capitulum xlvj^m.

20 **N**w mwæ j vidhæ, at ther er een øø, fom æræ ftoræ
kempæ udi. [Iek vor ikchæ oppa then øø¹; toch
fa iek for vdhen øæn² nogræ aff || thøm. Tee voræ fem 166 b

koftelige, C. ⁹⁷ Mgl. i C. ⁹⁸ Rettet. sammæn, A. ⁹⁹ Herefter
er 5 spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁰⁰ A; och loffue oc tacke, C;
collaudare, lat. ¹⁰¹ Svarende til fom . . . fkil (l. 8) har lat.:
qui tunc de potestate tenebrarum illarum eripuit me indignum
et prout confido a delictis (B) iuventutis me (B) purgavit.
¹⁰² C tilføj.: veluilligen. ¹⁰³ Mgl. i C. ¹⁰⁴ Herefter er 8 spalte-
linjer i lat. forbig. ¹⁰⁵ Så må der læses. til ind at gongææ ||
ther ind. A; der ind at gaa, C. ¹⁰⁶ Efter C: lege; lagæ, A;
medendum, lat. ¹⁰⁷ Ter . . . velgæ mgl. i lat. ¹⁰⁸ Så AC.

Kap. 46. ¹ Mgl. i lat. ² Mgl. i C. ³ C tilføj.: der i landet.

och tyuæ mentz føder langhæ; te æræ³ mennæligæ
 trætyuæ mentz føder langæ oc fommæ lengræ. Te hafuæ
 ikcæ andræ⁴ clæder æn fkind aff⁵ te dyur, fom te ter
 fla, oc kiødet ædhæ tee rath oc fubæ melk foræ drik.
 Te begæræ ouer all mad at ædæ mennifkeff kiøth. 5
 Jek villæ ikcæ forty faræ tid oppa then øø, at⁶ the
 plæyæ ok² at fenkcæ fkibænnæ, fom ther² kommer vnner
 thet land, [oc ædæ falkith, fom tee ther udi findhæ⁷.
 Stu[n]dom plæyæ tee ath løfæ thøm, fom j fkibæn æræ,
 167 a met try eller firæ mennifkæ, huilkæ fom || lodin oppa 10
 faller. Jtem fynder ud udi [thet veftræ haff⁸ bland
 andræ øør eer een øø, udi huilken fødijff finnerliet qwin-
 falk, fom hafuæ [een fteen udi therræ øwæ, fom hether
 ratus. Han er fa ondher⁹, at huilken hun feer oppa
 aff wredæ meth thet øuæ, han blifuer ftrax dødh, liger 15
 wiis fom hun voræ een bafillifcus. Ther er oc een annen
 øø, fom¹⁰ megith falk ær udi. Tee hafuæ oc mangæ
 ondæ fedher; aff een vfed¹¹ vel iek fiæ: Nar een man
 fæfter een jomffrw eller een møø, ta æræ ther rybaldher¹²,
 fom leyeff til at liggæ færfæ nath hoos hennæ. Annen 20
 nath ta ligger brudgommend meth hænnæ; finder han ||
 167 b at hun er end ta mø, ta geller thet hans liff, fom¹³
 hans penningæ tok opp¹⁴ oc ikcæ betok hennæ fin
 mødom. Jek fpurdæ mek foræ, huot te ther met mentæ,
 at the faa gioræ¹⁵. Mek vor fa¹⁴ fwarit, ath hoo¹⁶ 25

⁴ andett till, C. ⁵ A har: aff || aff. ⁶ Indsat af udg. nam et
 audiui, lat. C har: icke fare diid paa den øe, thj de . . .
⁷ Mgl. i lat. ⁸ mari o ceano, lat. ⁹ Lat. har: in oculis lapis
 rarus et malus. ¹⁰ Indsat efter C; mgl. i A. ¹¹ ond fed, C.
¹² Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig. ¹³ fom . . .
 mødom. Lat. har kun: hominem. ¹⁴ Mgl. i C. ¹⁵ Efter C:
 giorde; gioræ, A. ¹⁶ Svarende til hoo . . . fkall (s. 186²)
 har lat.: preteritis temporibus apud eos virgines habuiffe
 in matricibus paruos ferpentes. quibus necabantur primi ad

fom førft ligger¹⁷ hoos een iomfrw¹⁸, han fongher ther aff een ond fyugæ, huilken han nøwæ forwindæ fkall, och te mend, fom tagæ penningæ [til ath liggæ met thøm¹⁹, hedhæ ther cadiberis²⁰, [jd eft¹⁹ ftultus defperatus, een meftrøftik daræ. Jtem er ther een annen øø²¹; nar mannen døer ther, ta fkal han geneften brenneff oppa eet ball, oc huffruæn, fom²² lefuendiff || er, 168 a fkal²³ kaffeff udi elden met hannum. Thet menæ te faa, at te lefdæ her²⁴ til fammen j kerlighedh, thy 10 fkillæ te følueff at til ten²⁵ annen verdhen [oc giøræ oc ther fa²⁶. Tok vidæ te aff engin annen [verdhen at fiæ end aff Paradiis²⁷, fom er oppa iordin. Modæren ma tagæ [fit barn met fek, tet yngftæ²⁸, [udi eldhen²⁹, om hun wel; tee ældræ³⁰ børn mwæ hafuæ kaarit, om 15 thee vellæ følueæ therræ foorældræ eller oc lengher lefuæ. Jtem nota, at³¹ te kefæ engin koning udi thee land effter flekt eller byrd, men huikken thee vidæ, at [fedich och rethuiff³² er oc er all³³ myntftæ halftredie-finztyuæ³⁴ ard gammeld och huerken hafuer huffruæ ||

llas intrantes. ¹⁷ C tilføj.; der. ¹⁸ A tilføj.: tet. ¹⁹ Mgl. i C. ²⁰ A; Cadibris, C; cadiberis, lat. msc.; cadyberim, lat. A; cadibrum, lat. B. ²¹ Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig. ²² C tilføj.: met hannom. ²³ Svarende til fkal . . . faa, at (l. 9) har lat.: patebit vxoris plena electio si cum corpore mariti . . . se iactet cremandum. vt quia. ²⁴ Indsat efter C; mgl. i A; in ifto feculo, lat. ²⁵ Efter C: den; een, A. ²⁶ Mgl. i lat. ²⁷ A; Paradis, ennd denne Verdfens Paradis, C. Lat. har: nec tamen intelligunt alium feculum nifi quem fibi confingunt terreftrum paradifum. ²⁸ A; met fig fitt yngfte barnn, C og således måske oprind. puerum autem minorennem, lat. ²⁹ Står i C efter foorældræ. ³⁰ A; andre, C. Lat. har: etatif puer perfecte. ³¹ Mgl. i C. ³² A; rett uiifz oc fandru, C; morigeratio et iuftior, lat. Efter fedich tilføj. A: er. ³³ Så A; i det, C. Oprind. sikkert: ath. ³⁴ Efter C: 1; halfemtæfinztyuæ, A

168 b eller børn, hannum kefæ tee til koning. Han skal
 hollæ retthen ved full makt met huer mand oc omod
 huer mand³⁵. Brider oc koningen felfuer, ta sparæ te
 hans liff for hans verdiched skil, men engin ma effter
 ten dag talæ [meth hannum³⁶ eller om gaa met hannum 5
 j rigit. Te kefæ genesten een annen udi hans ftæd;
 ta³⁷ bør hannum rafkæligæ at rymmæ eller faa eet
 ftakcæt liff. Ter er een annen øø, fom megit falk udi
 bord, oc rikt er. Tee ædæ ikcæ høns, ey haræ, ey geff;
 tok er ther fult aff fadant. Te nydææ³⁸ fkindhen oc 10
 fiædren[æ] [tel clæder³⁹. Te drikcæ melk aff allæ honnæ
 169 a dyur. || The mwæ [hafuæ allæ honnæ quinnæ til huf-
 fruæ⁴⁰ vnner tagnæ moder met⁴¹ fæn oc dotter met
 fadher⁴². Jtem æræ ther een honnæ nêdher, ftoræ fom
 een mantz hofuit. Ther æræ oc dyur, fom kalliff 15
 oraffeff⁴³, fa⁴⁴ ftoræ fom woræ hæftæ. Therræ halfæ
 æræ tyuæ alnæ langæ, fa at tee fee ouer huff oc ouer
 mwæ, oc⁴⁵ te æræ bagh till fkaptæ fom een hiorth.
 Ther er oc eet honnæ⁴⁴ kamelff flektæ, ftoræ fom hiortæ;
 te ædæ aldræ, tee lefuæ aff vædæreth; the om fkiftæ 20
 therris lidh, nar tee vellæ, udi ma[n]gæ [honnæ ferwæ
 vnnertagit⁴⁶ huit oc røth. Ter æræ oc mangæ honnæ⁴⁴ ||
 169 b hugormæ; fommæ hafuæ een fkæl oppa hofuidit, fommæ
 gaa reth opp⁴⁴ oppa tu been fom andræ mennifkæ;
 fommæ kalleff reguli; aff⁴⁷ therris mwn dryber altid 25
 eder. Ter æræ oc cocodrylly; aff thøm er før ferefuit.

quinguinta, lat. ³⁵ Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.
³⁶ Mgl. i C. ³⁷ Efter C: da; tok, A. ³⁸ I slutn. af linje (jfr.
 kap. 4 not. 17). ³⁹ Mgl. i lat. ⁴⁰ coniungi cuique mulieri, lat.
⁴¹ A har: met || met. ⁴² Herefter er en hel spalte i lat. forbig.
⁴³ A; araffes, C; oraffos, lat. A; oraffens, lat. B msc. ⁴⁴ Mgl.
 i C. ⁴⁵ Efter C; at, A. ⁴⁶ A; maade oc vnderlige farffue, C.
 Lat. har: videntur fibi variare colorem. exceptis vt dicitur albo
 et rubeo. ⁴⁷ der aff at, C. ⁴⁸ Indsat efter C: vorre; mgl. i A

Ter æræ oc will fwiin, ftoræ fom voræ øxn. Ter æræ oc pinfwiin, ftoræ fom woræ galthæ. Ther æræ oc huidæ leuer, ftoræ fom voræ⁴⁸ hinkftæ⁴⁹. Tær æræ oc møff, ftærræ end woræ thi eller tolff. Ter æræ oc afften bakcær, 5 ftærræ end voræ rafnæ. Ther æræ oc rødæ geff, oc æræ⁵⁰ huidhæ vnner halfften. Met ftakcædæ ord, ther æræ || ma[n]gæ honnæ dyr och fulæ, fom vnnerligæ^{170 a} fkaptæ æræ, fom nw voræ lankt at fcrifue aff oc thøm vtrolict⁵¹, fom vforfæktæ æræ⁵².

10 Aff¹ ten øø, fom² Bracmanorum heter³,
oc andræ øør.

Capitulum xlvij^m.

Nota⁴. Tennæ forfcrefnæ³ øø Bracmanorum⁵ ligger
hoos mith udi Prefbiteri Johannis rigæ, oc tet falk,
15 ther boer, te æræ hetningæ. Te hafuæ een god, en-
folligh naturælic leffneth; te æræ ey girighæ, ey hofferdigæ,
ey awenfyugæ, ey wredhæ oc ey ouer flødigæ⁶; tee
fweriæ ey, te lyuæ ey, te fwigæ ey huer annen, te
giøræ³ arbeydæ met therræ legemmæ, te hollæ naturæ-
20 licth bud ij ty⁷, at te giøræ huer || annen, fom te hafuæ^{170 b}
vellæ. Te bedæ til then gud, fom alting⁸ fkapt hafuer,

⁴⁹ A; hefte, C; dextrariorum, lat. Herefter er 15 spalte-linjer i lat. forbig. ⁵⁰ Mgl. i C. Svarende til æræ . . . halfften har lat.: in pectore et collo apparet subnigredo. ⁵¹ C tilføj.: erre. ⁵² Herefter har A et forkortet et cetera.

Kap. 47. ¹ Som overskrift har lat.: De infulis bragmanorum et pigmeorum. ² A har: fom || fom; mgl. i C. ³ Mgl. i C. ⁴ Rettet. Nw, A; mgl. i C. ⁵ Indsat efter C: brachamarum; mgl. i A. Lat. har: Bragmannorum infula. ⁶ C tilføj.: eller wkyfke, der måske bør indscettes. Lat. har: luxuriosi. ⁷ Efter C: vdj det; tet, A. Svarende til j ty . . . vellæ har lat.: Hoc facias alijs quod tibi vis fieri. ⁸ A; dennom, C; omnium, lat.

oc hobeff at fa aff hannum thet Paradiis, [fom oppa iordin ær⁹. Te ædæ oc drikcæ lidith; forty lefuæ te lengæ. Nar nogher aff thøm giør omød therris fedher eller low, hannum bort visæ te geneften ud aff landit, oc effter thy at te lefuæ udi een rethwiff, eenfollik lefnit, 5 ty fa tee aldræ¹⁰ pestilencia, ey orloff, ey ftorm, ey hungher. Ther løber eeth ftort vaten j giømme landit¹¹, fom kalleff Thene¹²; thet gifuer fesk til fødæ oc vaten 171 a til grødæ¹³. [Koning Alexander aff || Greken villæ fordom orlofuæ pa thøm¹⁴ oc¹⁵ trengæ thøm vnner fek ok 10 fcreff thøm for warings breff til. Te fcrefuæ¹⁶ hannum til j geen j bland andræ ord, at te hadæ engin kostælich ting udy therræ land, fom flig een herræ vor hulpen met¹⁷; entæ reddis tee oc at meftæ udhen then godæ fredh, fom tee til then dagh wfkad hadæ¹⁸. Ther nest¹⁹ 15 fek fornefnde koning²⁰ annit at fiflæ, oc²¹ nagit rafkæ-[ligæ] ter effter ta dødæ han, oc²² gud vntæ thøm ten fredh fremdeliff¹⁷, fom the til foren hadæ¹⁸, for therræ enfollich godhed fkill. Te fongæ oc allæ rafkæligæ 171 b wfret, fom reth oc fkell oc freden krenkæ vellæ. Jtem || 20 er ther een annæn øø, fom hether Pithan²³. Ther boer²⁴

⁹ Mgl. i lat. ¹⁰ raro, lat. ¹¹ Efter C; ftadhen, A; infulam, lat. ¹² A; Thenne, C; Chene, lat. ¹³ Herefter har A; therræ biering; mgl. på dette sted i C men se note 14 (deris bierg). *Hvad skal der læses?* Lat. har kun: ministrans piscium aquarum copiam. ¹⁴ Så må der vel læses. forty villæ ko || alexander orlofuæ aff || aff greken oc pa thøm, A; koning alexander vilde fordom feyde paa deris bierg aff Grecken. C; Iftos olim alexander rex grecorum debellare cupiens, lat. ¹⁵ C tilføj.: hand vilde. ¹⁶ A; bøde, C; remandauerunt, lat. ¹⁷ Mgl. i C. ¹⁸ C tilføj.: haftt. ¹⁹ Efter C; meth, A. ²⁰ C tilføj.: nogit. ²¹ Indsat efter C; mgl. i A; atque, lat. ²² Svarende til oc vellæ (l. 20) har lat.: quia dissipat eos deus qui bella volunt. et istis maneret pax multa diligentibus eam. ²³ Pytan, lat. A; Pican, lat. B. ²⁴ vorre, C. ²⁵ Indsat efter C: de; mgl. i A. Lat. har:

ftakcæt falk oc faa; te²⁵ æræ lidit høyræ end Pigmei;
 te æræ fkønæ aff ænlidæ; te ædæ aldræ; te hafuæ een
 hondhæ æblæ, fom te altid bærcæ meth thøm, oc lefuæ
 aff then luct, fom ther aff gaar. Hoo fom ikcæ hafuer
 5 æblit hoos fek, han [vifner ftrax oc dør²⁶ innen tredia
 dag. Jkcæ æræ te²⁷ ftort vittigæ; te giøræ oc intæ
 uden all eneftæ te clæder, fom te hehøfuæ; [tee lefuæ²⁷
 ikcæ lenger end j tolff aar²⁸. Ther er oc een annen øø,
 fom falk er vylth udi fom andræ dyur oc æræ megith
 10 fterkcæ. Te²⁹ æræ clæddæ met therræ egnæ lokchæ; ||
 te æræ oc alt³⁰ lodnæ udhen anlidit oc hennærne³¹. 172 a
 Te yeyæ oc fefkæ³²; huat tee fa, thet ædæ tee rath.
 Fram at then øø ter løber eet vatn, fom hether Bwemar³³;
 thet er halff tredia mill bret. Wy tordæ jkcæ faræ
 15 ther ofuer, foræ thy at oppa ten annen fidæ er een ftor
 øtken, femten eller fleræ dags ferd lang, oc ter voræ
 mangæ honnæ³⁴ vnerligæ oc farligæ dyur oc ormæ,
 dragæ, grybæ, hugormæ oc andræ fligæ, fa at hundrædæ
 tusennæ væpnæræ fkullæ ikcæ kommæ ter j giømmen
 20 intil folens oc manens træ, [fom iek hadæ || tenkt mek³⁵. 172 b
 Tok figs ther, at Alexander magnus vor ter ten tid,
 ter han regnerædæ, oc talædæ met tee³⁶ fornefnde folens
 oc maanens trææ, oc han fek fwar aff thøm j geen.
 Hoff tee trææ voxer oc balsamus faa godh, at ter findis
 25 engin ftæd bætræ j verden. Ther figs oc, at tet fo[l]k,
 fom ther neft boer, fonger ftundom fruct aff tee. træ³⁷

Pytan infula breuis continet paucos habitatores pigmeis modico longiores. ²⁶ dør ftrax, C. ²⁷ C tilføj.: oc. ²⁸ pro. xij. annis vite, lat. ²⁹ Svarende til Te . . . lodnæ har lat.: vestiti per totum corpus proprijs capillis et pilis. ³⁰ Efter C; allæ, A. ³¹ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ³² C tilføj.: altiit. ³³ A; quemer, C; buemar, lat. msc.; Briemar, lat. A; briemer, lat. B. ³⁴ Mgl. i C. ³⁵ Så AC; lat. har: que ibi effe dicuntur. ³⁶ Mgl. i C. ³⁷ Indsat efter C;

oc aff then balffamo, ok ther foræ lefuæ tee tæræ³⁸
 [firæ hundrit³⁹ aar oc meer. Hertugh Otgerus aff Dan-
 mark⁴⁰ vor ther [oc talædæ meth fornefnæ trææ⁴¹ oc
 od aff then fructh oc aff ten balffæmo. Forty menæ ||
 173 a fommæ vfornymftighæ mennifkæ, at han en lefuer nogher 5
 ftæd oppa iorden. Jek tror bætær, at han lefuer met
 gudh udi hemmærigæ, effter thy at han [arbeydede fa
 megit⁴² for then helly troo oc criftendoms merelffæ skill.

Jtem hennær te øftræ land udi India er eet ftort
 rigæ, fom heter Caprobane, rigt⁴³ aff megit verdens 10
 gotz. Tid feyldæ wy udi ottæ⁴⁴ daghæ. [Ter fkullæ
 te all tid kefæ thøm koning; te fkødæ entæ koningins
 flekt eller byrdh, naar te kefæ fkullæ⁴⁵. Thet er eet
 aff te femten⁴⁶ fornefnæ koningæ rigæ, fom Otgerus⁴⁷
 vandn⁴⁸. Ther æræ too fommæræ oc to vintræ⁴⁹; man 15
 173 b finder ter all tid grøn || fruct [och blomfter⁵⁰. Te æræ
 megit befketnæ oc høfuifkæ, fom ther boo. Kiøpmen
 kømmæ oftæ tid oc kiøpfla met thøm. Ter boor manghæ
 ftædæ criftnit falk, fom megit rikt er. Ther liggæ too
 øør, een heter Trillæ⁵¹, ten annen hether Orgita⁵². Udi 20
 ten enæ er hytther, fom guld grafuiff ud aff oc renffeff,
 oc udi ten annen følff⁵³. Jtem løber ter fram eet
 røth haff, fom skilt er fran [tet veftræ haff⁵⁴, oc udi ten

mgl. i A; arborum, lat. ³⁸ Så A; der, C. ³⁹ A; 300, C;
 quadringentis, lat. ⁴⁰ Se indledn. ⁴¹ Mgl. i lat. ⁴² A har:
 fa megit arbeydede fa megit. ⁴³ rige, C. ⁴⁴ Efter C: 8; fyw,
 A; octo, lat. ⁴⁵ Ibi ficut in multis alijs infulis rex non nafcitur.
 fed eligitur per terre partef, lat. ⁴⁶ Mgl. i C. ⁴⁷ A; hertug
 Otgerus aff Danmarck, C; Ogeri, lat. ⁴⁸ Så A. Herefter er et
 par spalte-linjer i lat. forbig. ⁴⁹ Svarende til vintræ . . . blomfter
 har lat.: hyemes. fi tamen hyems aliqua dici debeat et non
 iugis eftas. quia nulla illic dies anni priuatur fructu flore fronde
 germine. ⁵⁰ Indsat efter C; mgl. i A. ⁵¹ A; Trilla, C; orilla,
 lat. AB; Orgilla, lat. msc. ⁵² A; Orgitta, C; argita, lat. ⁵³ Her-
 efter er 10 spalte-linjer i lat. forbig. ⁵⁴ mari oceano, lat.

øø Tryllæ⁵⁵ [opp grafuiff⁵⁶ oc findiff megit kostælict
 guld aff mend, qwinner oc børn, fom ter til lærdæ æræ.
 Ter boo oc finnerligæ dyur udi biergen, skafthæ || fom 174 a
 myrer oc ftoræ fom voræ⁵⁷ kattæ, huilkæ dyur al tid
 5 grafuæ guld oc⁵⁸ renfeth oc bæret ud [oc ind⁵⁹ meth
 ftort ærwædæ, aff huilkit engin fran thøm fongæ kan
 [uden meth ftoer behenniched⁶⁰ for ftoer faræ fkil. Tok
 plæyæ tee fa vnnerftundom ath fongit: Nar ftoer hedæ
 er oc dyuren ligghæ ok huilæ thøm, [ta ftitæ[l] alt
 10 falk fek til met dromedariis eller heftæ oc tagæ meth
 haft, huot te fongæ kundæ, oc føræ bort⁶¹. Te plæyæ
 ok faa at fongæ gullit: Tee tagæ eet hors, naar thet
 hafuer ny fød fith föll, oc hengæ oppaa horfith too ftoræ
 kuruæ [aff nith tææ⁶², fa ath te hengæ nagit faa ||
 15 nether til iordin, och⁶³ ladæ horfit vel hungræ. Sa 174 b
 likæ te föllit indæ oc drifuæ horfit oppa biergit⁶⁴, ther
 fom dyuren æræ, oc ladit ter gaa oc ædæ greff. Nar
 fom dyuren voræ teff var, ta løbæ te ud oc leghæ met
 horfit oc meth tee korwæ, tet hafuer oppa fek⁵⁹. Tee
 20 hafuæ oc fadan naturæ, at te vellæ al tid fyllæ thet,
 fom te fee⁶⁵, tomt er; thy løbæ tee aff legh oc hentæ
 guld oc kaftæ udi korfuænæ. [Nar falkit prøfuær, at
 korfuænæ æræ fullæ⁶⁶, ta ladæ te föllit ud och⁶⁷ gnæggæ
 effter modæren. Nar hun tet hører, ta kommer hun
 25 trafuændiff met korfuænæ [fullæ aff⁶⁸ || guld. J fa dannæ 175 a
 [madæ oc⁶⁹ andræ madæ ta fa te gullit fran te dyur⁷⁰.

⁵⁵ A; Trylla, C; Orilla, lat. AB msc. ⁵⁶ A; begraffuis, C: effoditur, lat. ⁵⁷ Indsat efter C: vorre; mgl. i A; noftrorum, lat. ⁵⁸ fom, C. ⁵⁹ Mgl. i C. ⁶⁰ de facili, lat. ⁶¹ in dromedarij et equis rapiunt et furantur, lat. ⁶² nouos, lat. B. ⁶³ Svarende til och . . . greff (l. 17) har lat.: hanc famelicam dimittunt vt se pascat ad herbas in monte. ⁶⁴ Efter C: biergitt; biergen, A. ⁶⁵ C tilføj.: der. ⁶⁶ Cumque homines a remotis tempus obseruauerint, lat. B. ⁶⁷ Så A; at, C. ⁶⁸ Gentaget i A på den nye side. ⁶⁹ Mgl. i C. ⁷⁰ Herefter har A et forkortet et cetera.

Noogit aff tet Paradiis, fom¹ oppa iordin er¹.

Capitulum xlviiij.

Fran keyfæræ rigit aff India reth øfter ud boer enghææ²
falk, ikcæ kan ter oc engæ³ boo for bierghæ, clepper
oc huoffæ ftenæ oc for [mangæ honnæ vfont væder, fom j 5
bland biergen er⁴. Tet er ftundom tyukt oc ftu[n]dom
fulth aff røgh oc ftu[n]dom mørkt⁵ oc ftundom for-
giftikt, fa at ter vorder j verræ [oc verræ⁶ fræm at
kommæ til Paradiis [foræ clepper, ftenæ, bierghæ oc
vædær⁷, huilkit Paradis voræ forældræ fortabædæ for 10
175 b therræ⁸ vlidelffææ², || huikkit mangæ dags ferdh woræ
fram at kommæ, [tok kan thøm engin regnæ eller veft
fran fek fiæ⁹. Jkcæ¹⁰ kom iek ter oc nermer, en fom
iek ta vor; tok well iec fiæ faa ord aff [ten ftæd¹¹
Paradiis, fom vel ma troos at varæ fannen, fom jek 15
ther spuræ oc høræ. Paradiff er eet ftort rwm, vel
fa ftort fom woræ fæm land, fom er England, Normannia¹²,
Ybernia, Scotia¹³ oc Noruegia, oc end megit ftørræ.
Tet¹⁴ ligger høyt opp udi væterffens¹⁵ boligh¹⁶. Ter
er een kellæ, fom oc aff fcrefuith ftor; hun gifuer 20

Kap. 48. ¹ Mgl. i C. ² I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17). ³ Så A; nogen, C. ⁴ aeris inter alpes diuerfitem, lat. Efter væder tilføj. C: oc luct. ⁵ Se indledn. ⁶ Mgl. i C. ⁷ Mgl. i lat. ⁸ C tilføj.: fynders fkyld oc. ⁹ fi metiri poffet, lat. ¹⁰ Svarende til Jkcæ . . . høræ (l. 16) har lat.: quia ideo vltorius non proceffi nec procedere quiui. pauca dumtaxat de illo loco refero per auditum. ¹¹ dette, C. ¹² Rettet. A har normanna med forkortelsesstreg over første a og over sidste n, over hvilket også findes en prik. ¹³ A; Dacia, C; Scothye, lat. ¹⁴ Efter C: Det; ter, A. ¹⁵ A; verdffens, C. Lat. har: ad aeris fupremam fuperciem. ¹⁶ Her-

vathn all verden ofuer. Vantzens¹⁷ naturæ ær fa, ath
 tet fkal al tid fidhæ || fran¹⁸ øfuerft oc neter ath. 176 a
 Ther flider oc ud aff ten kelldæ vester ud til voræ land
 firæ¹⁹ floder: Phifon, Gion, Tigris oc Eufrates, [huilkæ
 5 floder fom gifuæ allæ land vaten til øfrens²⁰. Tet¹⁴ er
 oc vel troendæ, ath then sammæ keldæ gifuer andræ
 firæ floder aff fek [eller oc fleræ²¹ [øfter oc nær oc finner
 ud oppa ten fidhæ oppa iordin²², [thy huer man at vy
 vidæ²³ jkcæ nafen til te floter, ftæder²⁴ oc dygder. Tok
 10 vell jek fiæ foræ fant, ath oppa²⁵ ten annen fidæ oppa²⁶
 Paradiis boer megit falk oc æræ ma[n]gæ koningæ
 rigæ, land oc ftædher, oc [hafuæ therræ kiøpmend føkt²⁷
 tædæn oc intil Indiam, oc hauæ || herræ oc førftæ oc 176 b
 andræ [fent bud²⁸ oc breff til Indiam oc te [tædæn
 15 oc²⁹ til thøm i geen. Jtem løber Phifon j giømmen
 Indiam, ftundom vnner iorden och ftu[n]dom ofuer,
 huilken flod ter kalles Gangeff af een hetensk koningh,
 fom faa hedh, huilkin Otgerus³⁰ fenkthæ³¹ udi ten flød,
 forty at han jkcæ villæ tagæ ved troen oc ladæ fek
 20 døbæ, ok ud met thet sammæ³² vaten findiff mangæ
 dyræ ftenæ oc mangæ korn aff koftæliger malm oc guld
 hytter. Ter løber oc nether aff³³ tet vaten eet trææ,

efter er 4 spalte-linjer i lat. forbig. ¹⁷ verdfens, C. ¹⁸ Rettet.
 fræm (eller fræn), A; fra, C. ¹⁹ met, C. ²⁰ Ab ifta dimidia
 parte terre circa equatorem circulum terram influentes, lat.
²¹ Mgl. i lat. ²² irrigantia terram oppositam que est circa
 alteram dimidiam partem circuli equatoris, lat. ²³ Dog ved
 huer mand, C. ²⁴ Efter C: fteder; ftæd, A. Lat. har: eorum
 fluminum loca virtutes et nomina. ²⁵ Svarende til oppa . . .
 Paradiis har lat. B msc.: illic. Noget mgl. her i lat. A.
²⁶ A (jfr. ovenfor l. 8); ved, C. ²⁷ hafue (subst.), deris
 kiøbmend føge, C. ²⁸ fennde bud, C. ²⁹ aff India, C. ³⁰ her-
 tug Otgerus aff Dannmarck, C. ³¹ lod fenncke, C. ³² Mgl. i
 C. ³³ Så AC (for at). Lat. har: in eo natans. ³⁴ A =

fom hether aloes³⁴. Jtem ten annen flod Gion løber
 177 a fram at Etiopiam; || taa hun kommer til Egipten, ta
 hether hun Nilus. Ten tredia flod, fom hether Tigris,
 løber fræm ath³⁵ Afiriam oc giømnen thet storæ Arme-
 niam. Teen fiærdæ, fom hether Eufrates, løber frem 5
 ath tet rigæ Mediam oc tet medelftæ³⁶ Armeniam oc
 Perfiam, fa³⁷ lengæ ath te³⁸ løbæ ind udi hafuith³⁹ oppa
 ten fidæ, fom huer⁴⁰ til kommer⁴¹. Thy ma mand
 merkæ, at al thet vaten, fom søth eller færft er j verden,
 thet hafuer fin⁴² opp rinnelffæ aff ten fornefnde keldæ 10
 udi Paradiiff; tok at alth vaten hafuer ikcæ lighæ godh
 tæff; tet voller jordmoonen⁴³, fom tet igemmen⁴⁴ løber,
 177 b oc lengen fran fin beginnelfææ⁴⁵. || Oc mwæ j vidæ, at
 oppa⁴⁶ tre fidher kan engin kommæ til Paradiis [eller
 ter nogæt nær⁴⁷, huerken menniskæ eller dyur, fa fom 15
 er øfter, finder oc nær, ty at ther er eet biærgæ fa
 wbegribæligæ høyt, fa⁴⁸ at tet fineff⁴⁹ henghæ ouen
 nether aff fkien fom een vegh, oc oppa then veftræ
 fidæ, [fom er oppa vor fidæ⁵⁰, er eet brennendæ boel,
 fom udi fcriften kalliff Rumphea⁵¹ flamea, fa at engæ 20
 verdens creaturæ kommer ther ouer, uden thet kundhæ
 væræ nogræ fulæ. Te fom villæ gaa tid naagit ner,
 thøm møttæ høyæ bergæ oc clepper, forgiftikth væder,

lat.; oloes, C. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.
³⁵ C tilføj.: det Rige. ³⁶ Så AC; minorem, lat. ³⁷ Svarende
 til fa . . . kommer (l. 8) har lat.: Tandemque fluuij finguli
 per loca fingula se iactant in mare. ³⁸ dett, C. ³⁹ C tilføj.:
 huert. ⁴⁰ det, C. ⁴¹ Herefter er et par spalte-linjer i lat.
 forbig. ⁴² Indsat efter C; mgl. i A. ⁴³ A; Iordenn, C; naturas
 rerum, lat. ⁴⁴ C tilføj.: gaar och. ⁴⁵ I slutn. af linje (jfr.
 kap. 4, not. 17). ⁴⁶ C tilføj.: de. ⁴⁷ Mgl. i lat. ⁴⁸ Svarende
 til fa . . . vegh har lat.: perpendiculariter abscifa. ⁴⁹ Her-
 efter tilføj. C: att. ⁵⁰ Flyttet af udgiv. efter C; det står i A
 efter boel. ⁵¹ Efter C; romfea, A; rumphea, lat. AB; Romphea,

grummæ dyur oc onnæ ormæ, kullæ och hedhæ. Engin kundæ ok || kommæ tid⁵² nær til skibff [frem at noget 178 a flod⁵³, førft forty at floden løber vnderftu[n]dom vnder iordin, oc foræ tet buller fkild, fom hun aff fek gifuer, .
 5 ta hun nether faller aff hōwæ biergæ oc ftenæ. Jek hafuer uel hørt, ath noogræ herræ oc daræ forfœktit til fkibs, huilkæ fom voræ fommæ⁵⁴ døfuæ oc fommæ blindæ, fommæ fingæ geneften bradød, ta tee tet begynnædæ, huilkit man ma troo, at ikcæ gudh er tækæliet, at
 10 nogher man tet forfægæ fkullææ⁴⁵. Thy⁵⁵ villæ iek ikcæ nermeer, end mek mwæliet vor at vandræ. Ta vor iek fa til radæ, at iek j gen vendæ oppa myn hiemwey at faræ til England i gen; || ther fom iek førft kom til 178 b verden, ter villæ iek oc skillieff ued hennæ⁵⁶ oc faa
 15 iordin fith j geen oc befalæ myn fiæl j gudz nadæ oc mefcundæ⁵⁷.

Aff væyen til riggæ j geen, fram at eet rigæ Caffan¹ [oc Ribok², oc aff ten rigæ epulone³.

20

Capitulum xlix.

Aff te ftikcæ, fom iek faa oppa myn hiem wey, ta iek tæden ford, vel iek scrifuæ nogræ⁴ ord. Myn vey

lat. msc. ⁵² Indsat efter C: diid; mgl. i A. ⁵³ Lat. har: contra ictum nitentes. ⁵⁴ Efter C: fomme; fom, A; alijs, lat. ⁵⁵ Kapitlets slutning lyder i lat.: Quapropter et ego ex eo loco statui animum ad repatriandum. quatenus deo propicio Anglia que me produxit seculo viuentem fusciperet morientem. ⁵⁶ A tilføj.: j geen, der vist er uopr. ⁵⁷ Herefter har A et to gange gentaget forkortet et cetera.

Kap. 49. ¹ A = lat.; Cafsam, C. ² Indsat efter C: oc piboc; mgl. i A (der nedenfor s. 197¹⁷ har navnet skrevet Ribok); et Riboth, lat. ³ Efter C = lat.; epolone, A. ⁴ C tilføj: faa.

fall frem at ten norræ fidæ j giømmæn Prefbitteri
 Johannis keyfæræ⁵ rigæ, førft til land oc faa til fkibs.
 Wy feyldæ met gutz hielp frem at mangæ øer⁶ mangæ
 179 a dags ferd oc kommæ til eet rigæ, hether Kaffan⁷. Thet || er
 oc ee[t] aff tee femten [rigæ, fom foræ ær fcretuit aff⁸. 5
 Thet er tryfinztyuæ⁹ dags ferd lankt oc hoos trætyuæ
 dags ferdh breth, oc¹⁰ er tet nafnkundeftæ oc bæftæ aff
 allæ te¹¹ rigæ; tok kommæ enghæ kiøpmen tid aff
 criftindommend. Man fkal nøyæ tenkæ nager ting,
 fom menniskæ behøfuer, at man [finner ther ey¹² nagit 10
 aff. Thet rigæ er fulth aff godæ¹³ kiøpftæder oc aff
 folk, fa at man finder j een godh¹³ kiøpftæd oppa huer
 halfuæ dags ferdh. Ther¹⁴ er oc een mektik koning;
 han hafuer een deel [aff rigit¹³ aff Prefbitero Iohanne
 oc een deel aff Grantkan. 15

Ther neft foræ vy ud aff fornefnde rigæ oc kommæ
 179 b til tet rigæ Ribok¹⁵, fom oc || er eet aff te femten rigæ.
 Tet er eet got rigæ, ftor oc bret oc fult aff allæ honnæ
 rigdom. Thet holler keyfæren aff Tartaren vnner fek.
 Ther¹⁶ eer een mektik ftad ouer allæ te andræ; ther 20
 hafuer koningin eet fkønt palatz, oc ten øpperftæ [aff-
 gudæ befcofoph, fom ther¹⁷ hether labaffy¹⁸, han hafuer
 ter eet heterliet fædhæ. Alt folkit, fom¹⁹ j righit er,

⁵ Mgl. i C. ⁶ C tilføj.: met. ⁷ A; Cafzam, C; caffan, lat.
⁸ Mgl. i lat. ⁹ Efter C: 60 = sexaginta, lat.; ferrætyuæ, A.
¹⁰ Svarende til oc . . . criftindommend (l. 9) har lat.:
 poffet esse nominacior omnibus ibi circa (B msc.; terra, A)
 prouincijs fi a noftris negociatoribus frequentaretur. nam . . .
¹¹ A tilføj.: andræ. ¹² A; io der, C. ¹³ Mgl. i C. ¹⁴ Rettet
 af udg. thet, A; Det, C. ¹⁵ A; Piboch, C; Riboch, lat. A
 msc.; riboth, lat. B. ¹⁶ Efter C: der; tet, A; ibi, lat. ¹⁷ A;
 augud er enn bifcop fom der er, C. Lat. har: summus ido-
 lorum pontifex quem Lobaffi appellant. ¹⁸ A; labafchi, C;
 labaffi, lat. B msc.; Lobaffi, lat. A. ¹⁹ C tilføj.: der. ²⁰ A;

gior hannum lidelffæ oc er vnner hannum liger viiff
 fom Criftnæ vnner paffuen. Han byuder och velfiner
 oc gifuer prefter therris afgudis²⁰ læn oc beneficia.
 [Oc allæ ftader eræ ther mwritæ²¹ met fortæ oc huidæ
 itenæ [firæ kaant²². The hollæ fa megin høytid || aff ^{180 a}
 therræ offer, huilkit tee offre therris affgud²³, at²⁴ fpiltæ
 nagher mand een taar mennifkeff blod eller aff fææ²⁵,
 tet tee offræ, ta gullæ tet hans liff. Tee hafuæ ter²⁶
 oc faa dan fedh, ath nar een man ther døer, ten fom
 10 nafnkundic eer, ta fkal hans føn eller næftæ arwing til
 fammæn byudæ allæ²⁷ venner oc frendher oc hetenfæ
 prefter. Tee følghæ allæ then dødæ kropp oppa eet
 høyth bierg. Ther gaar then verdicftæ²⁸ prelatæ frem
 oc fker hofuidit fran²⁹ then dhødæ oc faar thet [hans
 15 føn eller³⁰ hans arwing udi een defk aff guld, och ther
 neft fyungæ te een finnerlich³¹ fangh oppa || therris maal. ^{180 b}
 Ther fankcæff ta mangæ³² honnæ fulæ, ørnæ, rafnæ,
 kragher oc andræ fulæ, oc prelathen hugger chroppæn j
 fma ftikcæ oc kafter thet foræ thøm. Tee³³ menæ
 20 vefth, at thet er alth³⁴ gudz englæ, oc fkullæ føræ hans
 kropp³⁵ udhy Paradiis. Men tettæ [fkeer eller³⁶ gørs,
 ta fyunghæ tee gantzæ gudælighæ, fom wy giøræ pro
 defunctis: Sub uenite fancti angeli et cetera, oc tet, fom
 te fiæ, tet er fa megit [at fiæ³⁷: Seer allæ, huor hellikt
 25 ok rethuiſth tettæ mennifkæ wor, huilken gutz ænghlæ³⁷

auguds, C; idolorum, lat. ²¹ Jltius ciuitatis vndique muri
 funt compacti, lat. ²² A; firekanthe, C; quadratis, lat. Her-
 efter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ²³ Tanta eft illic
 reuerencia facrificiorum, lat. ²⁴ Efter C: att; oc, A. ²⁵ Efter
 C: fæe; faa, A; pecudis, lat. ²⁶ Mgl. i C. ²⁷ C tilföj.: hans.
²⁸ A; ypperfte, C; dignior, lat. ²⁹ aff, C. ³⁰ Mgl. i lat.
³¹ Mgl. i C. ³² alle, C. ³³ Tee . . . Paradiis, mgl. i lat.
³⁴ alt står i C foran vefth og således måske oprind. ³⁵ A;
 fiell, C. ³⁶ Mgl. i C og er vel uoprind. ³⁷ Mgl. i C.

181 a nw føræ in udi Paradiis³⁸. Ter neft tha gaa thee allæ
 heem [meth fangh³⁷, oc arwynghænæ³⁹ || giøræ thøm⁴⁰.
 eet goth geftæbud, oc foræ ten fiftæ reth faa te huer
 therræ eet ftikcæ aff ten dødifh hofuith, vel fadit [och
 til reet⁴¹, oc drikcæ allæ ud aff hofuit fkallen, huilken 5
 arwingænnæ³⁹ ladæ uell polleræ oc renfæ, oc drikcæ ther
 fiden all tid aff, ten dødæ til ammynnelfæ.

Jtem fran tettæ fornefnde righæ oppa myn hiemferd
 ty dags ferdh er een ftor⁴² øø oc rig⁴³ oc een koning
 megit mektik oc righ, oc aff alt tet, fom iek ther faa, 10
 vel iek fiæ eet oc ther met endæ⁴⁴. Ter bodæ⁴⁵ een
 man, then rigefthæ, fom j alt thet righæ vor. Han bar
 oc all tiid koftæligæ clædher; han ood ouer madæ fkin-
 181 b ligæ⁴⁶ || [oc crefligæ⁴⁷. Han villæ ey hedæ herræ, ey
 førftæ, ey hertug, ey greuæ, ey banæræ herræ, ey rid- 15
 dæræ, tok wor han een herræ ouer nager margreuer oc
 banæræ herræ. Hans gotz oc rentæ løbh huer aar ouer
 trætyuæ cuman gildennæ, [oc huert cuman giør ty tuf-
 ennæ gildennæ⁴⁸. Han fkøttæ enghin ting udhen all
 enæftæ at lefuæ crefligæ effter fith legemmes løfth udi 20
 tettæ verdhen, oc ther foræ burdhæ hannum at jordis
 udhy he[l]juitis affgrund meth ten righæ epulone. Tennæ
 forfcrefnæ lefnit hafuer han eruith effter finæ forældræ,
 182 a oc hannum fkall han oc ladæ finæ effter || komæræ⁴⁹
 arwinghæ. Han boor⁵⁰ udi eet palatz, koftælict fom 25
 thet voræ een keyfæreff palatz. Tet eer een mill om
 kringh oc mwrith met koftælich gerningh. Ther udi

³⁸ Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig. ³⁹ AC; filius, lat.

⁴⁰ C tilføj.: der. ⁴¹ Mgl. i C og lat. ⁴² C tilføj.: koste-
 lige. ⁴³ Efter C: Riig; rigæ, A. ⁴⁴ C tilføj.: det ⁴⁵ eft,
 lat. ⁴⁶ A; Skiønnlige C; splendide, lat. ⁴⁷ Mgl. i C og
 lat. ⁴⁸ Mgl. i lat.; gildennæ mgl. også i C. ⁴⁹ A har:
 effter || effter komæræ. ⁵⁰ A; vor, C; refidet, lat. ⁵¹ AC;

hafuær han trææ gardhæ oc win gardhæ, keldher, rynnendæ vaten oc fœæ oc yrtæ garæ ok fkionæ falæ oc herbæræ, giordæ indæn til met guldh oc kostælighæ malæthæ. Han hafuer och eet fkønt finnerlicht mak
 5 mit udi falen⁵¹, fom [kostæligæræ eer aff gerning end⁵² allæ tee andræ, bigd⁵³ oppa tree pellæræ, lighæ fom thet worræ een aff woræ kyrker, [all sammæn⁵⁴ forgilt met || subtiil⁵⁵ gerning, Han gaar fielden eller aldræ 182 b
 [udh aff thet⁵⁶ palatz; han gar ter innæ oc spacerer,
 10 naar hannum løfter, met eeth tall fkønæ⁵⁴ iomffruær⁵⁷, oc⁵⁸ te ledæ hannum oc bæræ hannum melløm [thøm oppa therræ hendher⁵⁹, nar han nogher ftædh aff⁶⁰ falen ud gar, fa at han j teffæ madæ oc j mangæ andræ madhæ hafuer⁶¹ fin løfth til allæ finæ feem⁶² fin: Til
 15 fin døen met⁶³ vell luctendæ yrtir oc [met all⁶⁴ annit thet⁶⁴, fom vell⁶³ lucter; til fin følelfæ met alt tet, fom leen oc bløt er, oc met fkønæ iomffruær, fom altid hoos hannum æræ⁶⁵; til fin tæff met [wæl tæfuændæ⁶⁶ madh och dryk [til fin welgæ; til || fin feendæ met alt⁶⁷ tet 183 a

palacij, *lat.* ⁵² kostelig oc lystelig er aff gierningh mere end *C.* ⁵³ *Svarende til bigd . . . gerning (l. 8) har lat:* quasi de scemate nostrarum ecclesiarum cum turribus pilarijs et columnis in quibus nil prominet indignius auro. ⁵⁴ *Mgl. i C.* ⁵⁵ kostelig, *C.* ⁵⁷ *Så må der vel læses.* udh thet, *A;* der aff samme, *C;* de suo, *lat.* ⁵⁷ *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* ⁵⁸ *Svarende til oc . . . ud gar har lat.: Nonnunquam vult ferri gestorijs vel certe puellaribus brachijs et visitat sepissime prefatum preciosius edificium.* ⁵⁹ *Så må der vel læses.* ther hendher, *A;* paa hennder imelløm fig, *C.* ⁶⁰ *i, C.* ⁶¹ *Svarende til hafuer . . . behaver (s. 201⁴) har lat. kun:* excogitat delectare visum pulchris auditum suavis olfactum redolentibus. tactum lenibus (*B msc.*) et gustum pascere delicatis. ⁶² *Rettet.* feen, *A.* ⁶³ *Indsat efter C; mgl. i lat.* ⁶⁴ *Mgl. i C.* ⁶⁵ *Indsat efter C: erre; mgl. i A.* ⁶⁶ alt det fom vell smager, aff, *C.* ⁶⁷ Till fin villie oc til fin feng till

fom løftælicht oc [hans øuen behøfuælict⁶⁸ er; til fin
 horennæ met føder fang oc lyuffligh⁶⁹ fnak⁷⁰ och [til
 taleffæ⁷¹, fa at han entæ faar at høræ uden tet, han-
 num uel behauer. Han hauer och al tidh hoos fek
 halffrediaefinzyuæ udualdæ fkønæ iomfruær, fom han- 5
 num altid varæ tagher oc tiænæ effter all⁷² hans velliaæ,
 til hans bord, [til hans⁷³ drik, [til hans feng oc til
 hans løfth⁷⁴. Nar han fider ued fith boer, tha bæræ
 tee hannum all tiid feem rettær til hobæ in met fød
 fang oc løftælich, oc fommæ aff thøm tee bytzæ foræ 10
 hannum oc fkæræ hans mad⁷⁵ j fma ftikcæ, fommæ
 183 b ftingæ madin udi || hans mund, oc fommæ ftrigæ hans
 læbæ met eet rent clædæ, ty at hans egnæ hender ligghæ
 kwæræ oppa bordit⁷⁶. Saa dan lëfnit hauer han huer
 dagh. Han beuærer⁷⁷ fek met engæ te ftikcæ, fom han 15
 kan hauæ vmagæ eller mødæ aff⁷⁸. Sa lefuer han all
 fin tiidh frem⁷⁹ udi legemmens velløfth [oc creflicht
 oc fkødher ty uer entæ fiælen⁸⁰, oc forty han lefuer
 fom eet fwiin met kropphen, tha fkal heluætæ tagæ ued
 fiælen, nar han dør. Oc fom iek fadæ, at han leger 20
 hennernæ quæræ oppa bordit, [ta kan han⁸¹ entæ tagæ
 eller hollæ met hennernæ, forty at hans neylæ æræ gantzæ
 langæ och chrogædæ voxnæ, thy at the fkæres aldræ.
 181 a Te hollæ tet || foræ⁸² ftor ædlæhed ter udi rigit at ladæ

at, C. met er indsat af udgiv. ⁶⁸ vel behageligt, C. ⁶⁹ A;
 lyftig, C, og således måske oprind. ⁷⁰ Efter C: fnach; fang,
 A. ⁷¹ A; tale, C. ⁷² Mgl. i C. ⁷³ oc till hans bords mad
 oc, C. ⁷⁴ ad omne libitum, lat. ⁷⁵ C tilføj.: for hannom.
⁷⁶ Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig. ⁷⁷ Så A. ⁷⁸ Her-
 efter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁷⁹ vd, C. ⁸⁰ Indsat
 efter C: oc kreffelighed, oc Skiøder difzuerre inthet om fiellenn;
 mgl. i A. Lat. har: Deliciosius igitur quo valet deducit
 carnem et non curat animam. Herefter er et par spalte-linjer
 i lat. forbig. ⁸¹ Således vel oprind. han kan, AC. ⁸² C tilføj.:

finæ næylæ voxæ, oc meft *met*⁸³ thøm, fom tiænæræ hafuæ, fom thøm tiænæ mwæ. Sommæ te hafuæ fa langæ neylæ oc krogædæ, at therræ hender finæs, fom te woræ vapntæ, oc allæ ædlæ *qwin*næ hafuæ fma føder
 5 foræ⁸⁴ therræ ædlæhed. Te pleyæ at bindhæ therræ fødher hordæligæ, [nar te liggæ j voggæ⁸⁵, fa at tee ey faa therris halfuæ vexift⁸⁶, fom tee ellers fongit hadhæ⁸⁷.

Aff tennæ bogs famfettelfæ
 udi then ædlæ ftad Leodienfi¹.

10

Capitulum I^{mm}.

Udy myn hiem wey ud aff fornefnde rigæ kom jek fram at mangæ || ftoræ øer², fom høræ til Tartaren, j 181 b
 huilkæ fom jek fa mangæ fiælfina ting, vnnerligæ oc utroligæ³. Iek hafuer ey fcrefuit hundrede delin aff tet⁴,
 15 fom jek faa oc hørðæ; ikcæ kundæ mek oc alt kommith j hw; jek hauer oc megit [ouer feet oc tauth⁵ aff tet, fom mek j hw kom, foræ hæfuifkhedh⁶ fkild; jek vel oc ladæ thøm nogit fcrifuæ, fom foræ mek udi tee land hafuæ værit oc end effter mek kommæ fkullæ; thy vel
 20 jek her *met* endæ ok kortæ minæ ordh ath thennæ tid⁷.

Jtem ten tiid iek kom til ten godæ ftad Leodij⁸, fom vor effter vor || herris byrdh⁹ ar tufennæ try 185 a

enn. ⁸³ A (= blandt); for, C. ⁸⁴ Efter C: for; aff, A. ⁸⁵ intus, lat. ⁸⁶ A har voxt||ift eller vext||ift med første t overstreget. ⁸⁷ Herefter har A et to gange gentaget forkortet et cetera.

Kap. 50 ¹ A; leodicia, C. Lat. B msc. har: ciuitate leodienfi; ciuitate Leodij, lat. A. ² prouincias, lat. ³ Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig. ⁴ A har: tet tet. ⁵ offuesidt oc tager, C. ⁶ modestiam, lat. ⁷ Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. ⁸ A; Leodicia, C; legie seu leodij, lat.

hundrede halffrediaefinztuæ oc oppa *tet* feemtæ, ok dualdijff
 ther aff fyugdom udi¹⁰ een gadæ, fom heter Bafefa¹¹,
 ta hadæ iek [nagræ lægæ ter aff ftadin, oc¹² bland
 thøm kom till mek een gammæl grahærit man, viiff oc
 forføkt j fin konsth. Han hed *magifter* Iohannes [de⁵
 barbam¹³. Sa lengæ taledis vy vedh, at [vy kendijff af
 gammælt venfkaph¹⁴, fom vy fordom hadæ [til fammæn¹⁵
 udi Kair¹⁶ hoos foldanen, fom iek før [af rørth¹⁷ hafuer.
 Then tiid han fin konst oppannæ mek beuift¹⁸ hadæ
 [och hulptit mek ud af myn fyugæ¹⁹, ta bad han ok¹⁰
 185 b raddæ mek, at jek skul||læ til fammen fcrifua naagræ
 aff tee ftikcæ, fom jek feet oc hørt hadæ udi myn langæ
 pellægrims reyfa, fom folk matthæ hafuæ oc læfæ efter
 myn død. Ta til fammæn fettæ iek tennæ forfcrefnæ²⁰
 bog, fom jek tok ikcæ hadæ tenkt at giøræ, før en jek¹⁵
 hadæ hiem²¹ kommit til England. Jek troer veffæligæ,
 at *tet* vor [fynnerligæ gutz²² fkykcælfæ, [at iek udh
 for thennæ langæ reyfa²³, forthi at fien jek aff²⁴ ftæd
 ford, ta hadæ too aff voræ koni[n]gæ aff England²⁵
 orloff melløm thøm och forderuædæ land oc ryghæ *meth*²⁰
 roff oc brænd och dødflagh²⁶. [Hadhæ jek blefuit
 186 a hemmæ, ta²⁷ || voræ iek langæ²⁸ død eller oc hadæ giort
 mangæ grofuæ finder, [huilkit jek *met* gutz hielp vel

⁹ *Indsat af udg.; mgl. i AC.* ¹⁰ *Rettet.* ude, A. ¹¹ A;
 Bafelza, C; baffefauenyr, lat. A; baffefanemi, lat. B; fanenyr,
 lat. msc. ¹² A; der aff legerne hofz mig fom vorre der i
 Staden, C. ¹³ A; de Barban, C; de barba, lat. msc.; ad bar-
 bam, lat. AB. ¹⁴ *nostra inuicem renouabatur antiqua noticia,*
 lat. venfkaph er vel fejl for kenfkaph. ¹⁵ Mgl. i C. ¹⁶ A;
 kriig, C; Cayr, lat. ¹⁷ om fkreffuit, C. ¹⁸ forføgt, C. ¹⁹ Mgl.
 i lat. ²⁰ Mgl. i C og lat. ²¹ *Indsat efter C; mgl. i A.* Lat.
 har: ad partes proprias. ²² guds fynderlige, C. ²³ premiffa
 circa me, lat. reyfa er indsat efter C: reyfa; mgl. i A. ²⁴ A
 har: aff aff. ²⁵ anglie et francie, lat. ²⁶ dødelige Slag, C.
²⁷ inter quas nifi a domino custoditus, lat. ²⁸ Så A; lenge

nw quith er²⁹. Tet eer nw ppa³⁰ trediā oc træthyuæ
 aar, fiden jek ud ford, oc jek er nw udi thennæ for-
 nefnde ftad Leodij³¹, huilkin fom ligger fran thet
 engelfkæ haff too dags ferdh, oc jek hauer nw vefth
 5 fpart, at te too fornefn̄de koningæ æræ nw vell for-
 lictæ. Thy³² faar jek nw heem³³ til England oc vil
 met gutz hielph hauæ [roo och mak oppa minæ aller
 dawæ³⁴ oc tiænæ then almektiftæ gud til myn [fiælf
 faliched³⁵, fom mek oc allæ te, fom hannum troligæ
 10 tiænæ, vell gifuæ || euigh fred oc glædæ [met fek udi 186b
 hemmærigiff rigæ³⁶. [Tet vndæ oc gifuæ off gudh
 fader, føn oc then helli andh³⁷, amen³⁸.

Finis.

Explicit³⁹ libellus, scriptus per fratrem Olauum
 15 Iacobi ordinis sancti Francisci, quem fecit scribi frater
 Johannes Michaelis, gardianus Nefuedenfis. Anno
 domini Mcdl nono in profesto affu[m]pcionis virginis
 gloriofe³⁸.

fidenn, C. ²⁹ Mgl. i lat. ³⁰ Så A, men o er vel glemt foran.
³¹ A; Leodicia, C; leodij, lat. B msc.; leodienfi, lat. A.
³² Svarende til Thy . . . amen (l. 12) har lat.: quapropter et
 spero ac propono de reliquo secundum maturiorem etatem me
 posse in proprijs intendere corporis quieti animeque salutis. hic
 itaque finis fit scripti in nomine patris et filij et spiritus sancti
 Amen. ³³ Efter C: hiem; heen, A (jfr. kap. 49 not. 62).
³⁴ Så må der læses. mak oppa minæ aller dawæ roo och mak,
 A; ro oc mag paa min alderdöms dage, C. ³⁵ fiell faligheds
 forbedring, C. ³⁶ i himmerig, C. ³⁷ Indsat efter C: det vnde
 oc giffue ofz gud fader Søn och den helligaannd; mgl. i A.
³⁸ Herefter har A et forkortet et cetera. ³⁹ Explicit . . .
 gloriofe, mgl. i C.

Register¹ paa denne bog
oc summen aff huert capittell.

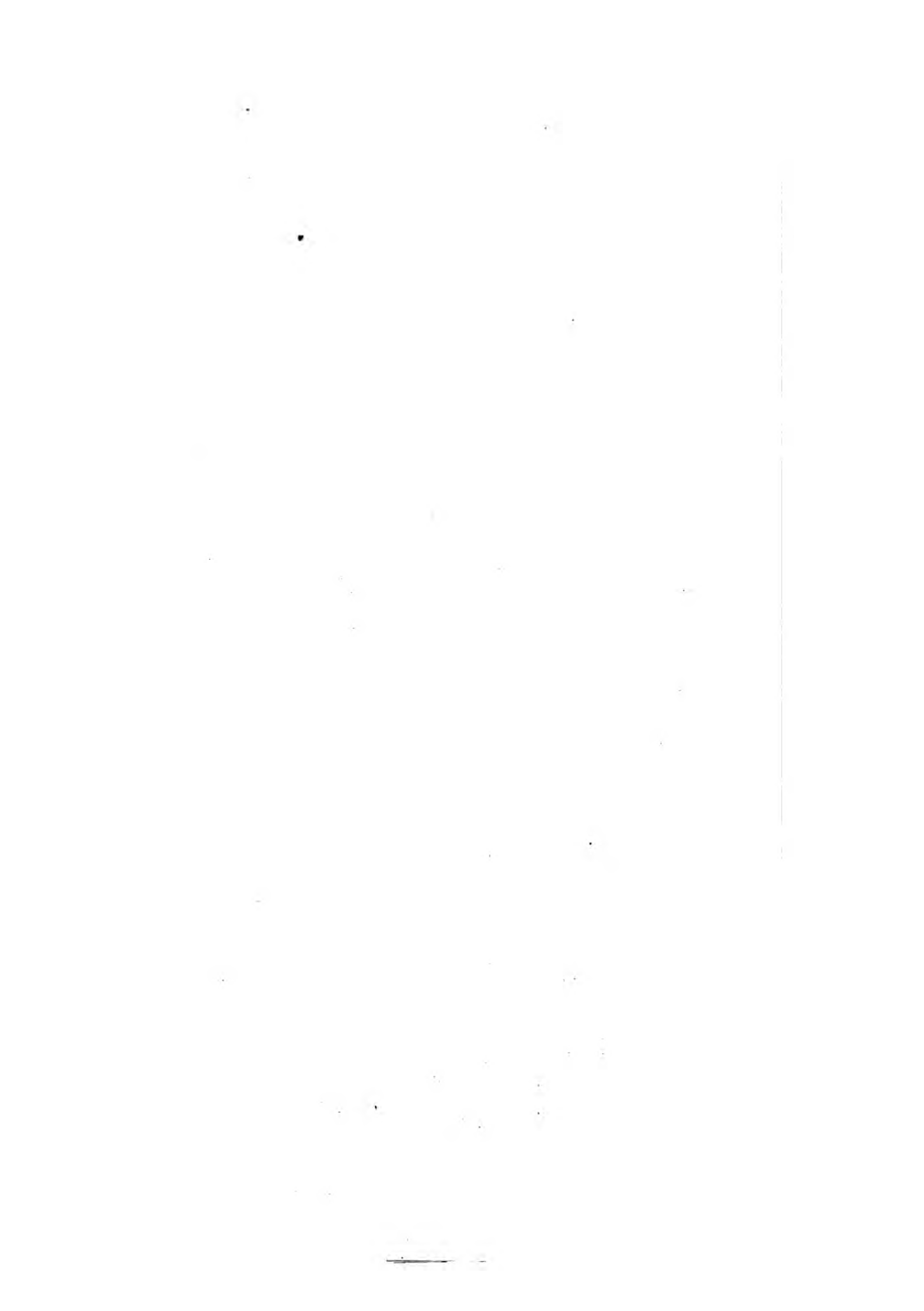
1. Om denne bogs authore, fødfel oc forfet, fom hannd fick i fin vngdom.
2. Om veyen aff Engeland oc til Conftantinopil till lannd oc vand.
3. Om den helligdom, fom er i Conftantinopel.
4. Kaafenn offuer land oc vand fra Conftantinopel och till Acharon oc om de øer, paa veyen erre.
5. Veyen aff Franckerige oc Flanderen til Ierufalem.
6. Veyen aff Ciprien eller aff Ierufalem oc till Babyloniam i Ægypthj land.
7. Om foldanens naffn oc pallatz oc om dennom, for hannom haffue verrit.
8. Om den agger oc march, fom balfamus paa voxer, vdi Ægypthi land.
9. Om den floid Nilus oc Ægypthenn.
10. Aff foldanens leyde oc veyen til Sinai.
11. Om Sinai klofter oc s. Chatarine legome.
12. Veyenn igennem Sinai oc til Iødeland.
13. Aff Betlehem oc Veyen til Ierufalem.
14. Om den hellige graff oc den kircke, hun vdi ftaar.
15. Om de andre 4. kircker oc fynderlig om templo domini.
16. Om flere hellige fteder i Ierufalem.
17. Om de hellige fteder vden Ierufalems ftads mur.
18. Om de andre merckelig fteder oc om det røde haff.
19. Om Natzaret oc Samaria.
20. Om Galileya oc Samaria oc den olie Sardinai.
21. Om Saraceners leffnit.
22. Om Machometz leffnit.
23. Om hans famtale met foldanen, fom denne bogh gjorde.
24. Om verdfens vnderlighed i atskillige lande.

¹ *Registret, der mgl. i A, er her aftrykt som det findes i C.*

25. Om Armenia, Perfia oc Amazonia.
 26. Om Ætiopia oc diama[n]ther oc den nedre oc midle India.
 27. Om den fkoff, fom peber voxer, oc vngdoms kielde.
 28. Om s. Thomæ apoftoli oc hans helligdom.
 29. Om nogle øer fynder vd oc Otgeri mel oc honing.
 30. Om it rige, heder Smaffalorum, oc andre øer.
 31. Om mannge øer fynnder vd.
 32. Om det gode rige Mantij.
 33. Om de folch Pingmei oc veyen til Cathai.
 34. Om keyfer Grandkams pallatz.
 35. Aff de 4. høytiider, fom k. Grandkam haffuer om aarit.
 36. Om kogelfpill oc dieffuelkab, fom fkieer i forneffnde keyfzer Grandkams høytiider.
 37. Huor fore keyfzeren heder Grandkam oc aff den tittell, paa hans Indfeyell ftaar.
 38. Om det rige Cathai oc aff de Tartaris feder.
 39. Om keyfer Grandkams begraffuelfe, naar hand døer, oc huorlunde de keyfe en anden i hans fted.
 40. Om mange konge riger, fom keyferen aff Tartarien vnderdanige erre.
 41. Om keyferens mectighed aff Indien oc hanns koftelige Pallatz.
 42. Aff denn tilfølgning til keyferens pallatz aff India oc om de, hannom følge, naar hand ferdis.
 43. Om nogle vnderlige ting, fom ere i det rige India.
 44. Om den dall vallis infaufte oc hindis fkickelfze.
 45. Om den pinactighed, fom er i for^{ne} dall.
 46. Om nogle vnderlige ting, fom erre i nogle øer vdi Indienn.
 47. Om den øe Bracamanorum oc andre øer.
 48. Nogit om det Paradis, paa Iorden er.
 49. Om veyenn tilbage igen frem ad it rige Cafsan oc Piboc, oc om den rige epulone.
 50. Om denne bogis fammenfettelfe vdi den ædelle fted Leodicia.
-

VEJLEDER FOR PILGRIMME.

— x —

188 a Thettæ æræ the stædhe, som peregrime skule
søghe for af løsn af theræ fynder j thet helliæ
land.

Huaræ som kors¹ staar fcreuet, ther ær af løsn af alle fynder;
i thee andræ stædhe giues af vii aar ogh vii karener och xl 5
daue.

For owæn Gerufalem ær eet hospital miget stoort;
ther skulæ peregrime in gangæ ogh gialdæ theræ
tol. Item fidhen skulæ the in gangæ i Gerufalem til
eet hospital; ther skulæ thee æde, drikke ogh fowæ til 10
een tidh. Gra brødher boo a Syons biergh, ogh engæ
andræ clærke æller prefter æræ i alt thet helliæ land.
Thee brødhræ skulæ op wekkæ peregrimen², før æn
dauen op gaar, ogh før peregrime thæthen gangæ, skulæ
thee giælde, som fydh ær. The brødhræ skulæ ledhe 15
peregrime til templæt.

188 b Førft vdwortes i lønnæn for || vden with kirke-
dørren skulæ peregrime gøræ een stakketh bøn. Item
hoos templæt geneften ære iiii capellæ; af them ær een
war fruæs, then annen fancte Iohannis baptijte, then 20
thredie alle enghls, then fiardher³ Marie Magdalene. I
thesæ stædhe ogh alle andre, som peregrime nw pleyæ

¹ De kors, hvortil her sigtes, findes ikke i cod. ² Vel fejl
for peregrime. ³ Så cod. = fiardhe ær (jfr. bodher = bodhe ær

at ledhes, fkulæ the fkøt gøræ theræ bønær, for thi at
 mange wodhe æra a ferdhe, ferlestes at the fkulæ ey
 lidhe noger fkendfkap af hedninge. Myt j mellen templet
 ogh the firæ capelle, enfæ til lighe rum, enfæ xxx føder
 5 tyl finnæn, ær then ftædh, fom Iudei toghæ korffæt aff
 Ihesu for innæn Caluarie biargh. Item fidhen fkulæ
 peregrime ledhes af thee brødræ nedher ad ftadhen til
 øfter, enfæ eet fteenkaft til fiar; ther er then ftædh,
 fom Ihesus hwiltæ lidet, ther han bar korfet. Item
 10 naggæt || fa ther vt fraan ær then ftedh, fom the nødæ 188 c
 Symonem at bæræ korfet eftær Ihesum. I then famme
 ftedh ftodhe the quinner, fom grædhæ Ihesu pine, tyl
 hwem Ihesus faudhe: Græder ikke ower migh, græder
 ower edher felwe, *et cetera* Thefæ ftædhe, fom thet
 15 fkedhe i, waræ tha for vden staffens portæ, tho hwer
 men at the ære nw for innen.

Somme wenthe ogh fiæ, ad Gerufalems ftadh war
 til foren bigd j een annen ftedh, een han nw ftaar
 bigd, ogh taghe the oord vd af leften, fom Ihesus
 20 faudhe: Thynæ fiændæ fkulæ ey ladhe een fteen bliuæ
 ower een annen. Iegh fiær, han ftaar nw j then famme
 ftedh, fom han tha ftoodh, ogh thet prøwer iach faa,
 forthi at Salomonis temple ftaar en j daw i then famme
 ftedh nw fom tha, ogh then gyldenæ port, fancte Staffens
 25 poort, probatica piscina, Pyla||tes hws ogh mange andre 188 d
 thilige ting, fom hwer man fee ma. Men Syons biergh
 wor tha for ynnen muren ogh thet ær nw for vden,
 Anne hws, Cayphe hws, Marie Ihesu modhers hws, j
 hwilket hwn⁴ op gaff fyyn benediete⁵ ond, ogh mange
 30 andree hws ogh ftædhe, hwelke meftæ deel nw ødhe
 ogh farderwethe æræ, fra⁶ Syons biergh waræ ogh tha

s. 224¹). ⁴ Cod. har hvm. ⁵ Kunde også læses benediete.

⁶ Så cod. men sikkert fejl for foræ (eller a?). Om de

ynnen muren ogh nw vden. Then deel eer fargangen,
 fom pleyær fommæ ftedhe at bigges ogh fomæ ftædhe
 at fardriues⁷, fom aræn freem⁸ gaa. Men fom man
 ma fee, ey kunnæ ftadhen Gerufalem widhes ogh ey
 bigges annen ftedh, een fom han wor⁹ fkikket¹⁰ af 5
 æræftæ. Men til templet, fom then helliæ graf ær,
 ær han wider ogh meræ giordh, ogh [engen ftæd¹¹ annen
 ftedh, forthi ad a then fydhe, fom Salomonis temple ||
 189 a ær ogh andree foræ faude¹² ftædhe, ther kunnæ¹³ han
 ikke¹⁴ hauet wiidhs foræ dalææ, fo fom æræ Iofaphat 10
 ogh Syloë, ogh forthi beholder han æn fyn førftæ ftædh.

Fremdeles j talen ær thet, hwar lund Maria Ihefu
 modher bedrowet ftood til heuræ we[y]n øuermer fo-
 mighe[t] fom xx føder, forthi hun kunnæ ey nærmer
 komma for bong, ther fulde¹⁵ Ihefum. Then time hun 15
 faa Ihefum fyn fignethe føn bære korfet, ogh han faa
 hennæ, tha gie drøwelfens fwerdh gømmen hennæ hiartæ,
 fom gamle Symeon hafde henne faudh. For then
 fkyld ftaar ther een hederligh kyrke j then ftædh,
 altidh luct af hedhninge. Item fo ær thethen een 20
 ftoor fkedhning enfe eet arbørftæ fkud, ther ær then
 engæ¹⁶ frateres hws til høwræ weyn. Item fythen
 189 b ænfæ then fammæ fkeningh || er Pylates hws til then
 wenftræ weyn, ogh thet hws ær mighet dyrligt giort
 ogh befereuet, ogh thet ær ænfæ een half fiærding fra 25
 Caluarie ftedh, vd af hwilket¹⁷ *Cristus* bar fyt korf.

nævnte steder beliggenhed jfr. s. 215. ⁷ *Så cod. men vist fejl for fardernes.* ⁸ *Cod. har freēi.* ⁹ *I cod. ser o ud som e.* ¹⁰ *Cod. har fkiklet d. v. s. krøllen af sidste k er glemt her som oftere i cod.* ¹¹ *Som ét ord i cod. Samme udtryk nedenf. s. 217¹⁹.* ¹² *Cod. har fāle.* ¹³ *Rettet. quinnæ, cod.* ¹⁴ *Cod. har ilke.* ¹⁵ *Så må der vel læses. fulge, cod.* ¹⁶ *Så cod., for ongæ?* ¹⁷ *Cod. har hwillet.* ¹⁸ *Så må der læses (jfr. 210⁴).*

Item ydermæræ enfæ til halt fo mighet rum¹⁸ er Herodis hws, til hwilket *Cristus* war fend af Pylates, a then winftre weyn. Ther hos a then hœwra weyn ær templum Salomonis ogh probatica piscina. Ther ær Ioachims
 5 hws, j hwilket Maria Ihesus modher war fød. Item ther ikke lant fran ær scolen, fom man boogh . . .¹⁹
 Item hoos Salomonis templæ i ftadhsfens mur ær then gyldenæ poort, gømen hvilken²⁰ Ihesus infoo a palma føndau, hwilket²¹ luct bliuer til yderftæ dau af hedh-
 10 ningæ. Item inwortes ær *fancte* || Staffens poort, hwilkyn^{189 c}
 fa kallæs forthi, at Iudhæ mœdæ²² hanum therræ, ogh wd wortes enfa til eet steens kaft ther beydhæ han fynæ knæ ogh baad for thee, hanum steendæ, ogh anuordhet²³ gwd fyn fyæl. Item fidhen innermeræ j
 15 ftædh ær Iofaphat dal; a hander øfter fa ydermere ær Cedrons strøem. Item een ftoor kyrke, hvylden Saraceni likkæ, tho huer men at hwn ær graa brødhre giuen af pauen, i hwilken søghes war fruæ graf. Item af then ftædh, fom *fancte* Staffen war
 20 fteender, gonger man op til Oliue biergh. I vp gongen til øfter fa lankt, fom eet armbørft fkiuder, ær yrtægardhen, i huilkin the [toghe hand a Jhesu, fongedhe ogh bunde²⁴. Item noghet owermeræ ær then ftædh, fom hans discipuli sofnedhæ²⁵, mæ||dhen han baadh fynæ^{189 d}
 25 bøner. Item fremdeles til fynder enfæ een steens kaft ær een hulæ i iordhen al steenegh, j hwilken Ihesus intræt thredhiæ fynnæ ogh baadh til fyn helliæ fadher ogh fwetes bloodh. Item ogh thære noghit owermeræ a hœuræ weyn ar²⁶ then ftædh, fom *sanctus* Thomas fyk
 30 war fruæ fuoor, then tidh hun op tooghs til hymelæn,

I cod. er der her og i rum 214²⁰, ræt 218³⁰ skrevet E for r.
¹⁹ Noget må her være forbigået i cod. ²⁰ Cod. har hwillen. ²¹ Så cod. (jfr. then naun s. 214¹, then altaræ s. 218²⁸). ²² Rettet. mœdær, cod. ²³ Cod. har anuordhethet. ²⁴ Her er vel en fejl i cod. ²⁵ Cod.

ogh noghit owermeræ i ftædh ær then ftædh, fom Ihefus græt ower Gerufalem ogh faudhe: Om tu hafdhe kent, huad thigh fkal ower gaa. Item at then fame wey a heuræ weyn til øfter ær then ftædh, fom engelen ferdhe war fruæ palm. Item [øwerft a Oliueti biergh²⁷ 5 enfæ eet fteens kaft til winfter vden weyn ær then
 190 a ftædh, || fom kalles Galilea, ther fom *Criftus* obenbaredes finæ difcipulis efter hans vp ftandelefæ. Item fra then ftædh ræt vd a hander fender øwerft a Oliueti biergh enfæ eet got arborftæ fcut ær een ftoor kyrkæ 10 och hans food fpor, fom han op foor til hemelen. Item a thet biergh ma man fee Iordens floodh och thet døthæ haf, æn thoch the æræ fæm milæ thædhen. Item atter thædhen i fynder bort eet arborftæ fcut ær een kyrki, fom apoftælæ dictædhæ credo. Frem at 15 then famme gang er een kyrki, fom *Criftus* kændhæ apoftolæ at bedhe och læfa *pater nofter*. Item fremdeles fom man faær²⁸ nedhær at bierghet, enfæ een fteens kaft, ær then ftæd, fom war fruæ hwiltæ fik,
 190 b then tiidh hun || thrætes, fom hun daulighe daus fæktæ 20 theffæ foræ faudæ ftædhe. Item fremdeles neydher at bierghet, enfæ til twiggæ ftenæ kaft i nøer, ær een kyrke, ther fom fanctus Iacobus, ther heder mindræ, han fiældhæ figh then timæ, fom Ihefus leedh fyn død, ogh Ihefus obenbareth figh²⁹ hannum then daw, han 25 op ftoodh, ogh ther ær han och iordheth. Ther hoos ær Sacharie graff, ogh fo ær enden a Iofaphat dal. Nota. Hoos fancte Iacobs kyrke nedhre a Oliueti biergh ær enfæ een capellæ vt huggen i een fteen, och wen³⁰ ær han fkipdher³¹ ænfæ een hat af andre fteenæ, och 30 ther fiær man, at Iofaphat koning war iordhet³², och

har fofnedhæ. ²⁶ *Så cod. jfr. 225⁵.* ²⁷ *Så må der vist læses, jfr. l. 9. Cod. har owert a biergh.* ²⁸ *Cod. har faær.* ²⁹ *Indsat af udg.* ³⁰ *Så cod. (= wden).* ³¹ *I cod. er et først*

ther af hauer dalen then³³ naun, ogh fommæ fiæ,
 Pharaos dater, koning Salomonis || drodning, ligger ther. 190 c
 Item fremdeles fa ær Syloe dal thædhen ogh in i byæn
 til thet biergh, fom byen ftaar bigd a. Item til fynder
 5 a then hœuræ hand i ftadh ær war fruæ keldæ, fom³⁴
 fo heder for thi, at war fruæ thoo³⁵ fin fignede føns
 clude ther, then tith hun fkulde offre hanum i mœnftret.
 Fremdeles fomiget fom en fteens kaft a then fame
 hand er natatoria Syloe³⁶; thet heder ogh fo for thi, at
 10 Iodhe thoe them ogh fummæ ther i. Thet wædn ther
 er behendelige bigd; thet er fskikket fyrekant med mange
 huelninger³⁷. Owen til ær thet wit fomigeth fom
 firæ fynnæ tywæ føder³⁸ i længhen ogh bredhen. In-
 wortes til øftar ther er wandnnæt fanket; thet er i
 15 brædhen enfæ ti føder æller tolof. Nydher til wadnnæt
 ær³⁹ otæ traper, ogh thet wadn løber af war || fruæ 190 d
 keelde. Item fremdeles fra then ftædh fomighet
 fom een fteens kaft foræ ftadhen Ierufalem ær then
 ftædh, fom the fauedhe Yfayam prophete meth een træ
 20 fau. Item fremdeles til fa miget ruum⁴⁰ ær Alchelde-
 mach, then ager, ther køptes meth thee peningæ, Ihefus
 war fold foræ. Ther hos eer een ftædh i ftenæ miget
 diwb, i hwilken fanctus Petrus ogh nonghene⁴¹ andra
 gudhs difcipuli fkiuldæ them, mædhen Ihefus leedh fin
 25 døøth. Item fremdeles til wefter fomighet enfe tw
 armborftæ fcud foræ ftadhen ær then ftædh, fom
 Iødher⁴² wilde haue taghet war fruæs ligheme, then

skrevet i senere rettet til p. Opr. måske fkapter. ³² Cod. har iordhedhet. ³³ Så cod. (jfr. note 21). ³⁴ Indsat af udg. ³⁵ Cod. har theo. ³⁶ Cod. havde først Sywe, men den første del af w. er ændret til l. ³⁷ Eller hueluinger. ³⁸ Herefter findes i cod. et overstregtet: æller tolf nydher (jfr. l. 15). ³⁹ Cod. har æt. ⁴⁰ Jfr. not. 18. ⁴¹ Så cod. ⁴² I cod. ser e ud som o.

thidh han bars til grauæ. Item fo fremdeles attær tw
 armbørftē feud ær Anne hws, ogh ther ær een kyrkæ,
 191 a i hwilken ¶ then fteen ær høwe altår, fom ower war
 hærras graf laa; han ær otte fōdher longer, fem fōdher
 breedh ogh half annen⁴³ fod thiøk. Item fremdeles at⁴⁴ 5
 then fame wey ær Cayphas hws eet buæ feud lanct, i
 hwilket Iodhæ fæthæ Ihefum til om morwenen, then
 thidh the waræ mōdhe. Item nw i gen til øfter enfe
 een fteens kaft ær then ftedh, fom *sanctus* Iohannes
 ewangelifta, war fruæ gōmeræ, idhelege faudhæ meffæ 10
 for war fruæ. Item ther vd fraan enfe til xx fōdheres
 længæ ær then ftedh, fom war fruæ gaf op fin fingnedhe
 and. Item fremdeles i then fame wey til øfter enfe til
 xl fiæd ær then ftedh, fom *sanctus* Mathias war vd
 wold apoftele i then ftedh, fom Iudas faredheræ før 15
 war, ogh vij mēffe diegne, af hwilkæ fyw *sancte* Staffn
 191 b war fteend i hæl, ogh Iacobus then mindræ war flikketh
 bifcop ower Ierufalem⁴⁵. Item fo fremdeles ær a⁴⁶
 Syons biergh ogh een kyrkæ, ogh then kyrkæ ær then
 ftædh, fom war fruæ giordhe fin[æ] bōner, fom hwn 20
 hwer dau fōktæ the fōræ fcrifnæ ftedhe a Syons biergh.
 Item ther vd fran xx⁴⁷ fōders længæ a wenftræ weyn
 er then ftædh, fom *Criftus* predikedhe for fin fingnedhe
 modher, ogh x fiæd⁴⁸ vd fran ær then ftædh, fom hwn
 fad ogh hōrdhe hans benedidhe oordh. Item a then 25
 fame ftedh forwittæ Ihefus fine difcipuli theræ vtroheed
 a hans op farelfes dau. Item a then annen weyn kirken
 nordhen er then fteedh, fom the ftektæ theræs pafcale
 lamb.

Hær eer nw at talæ om Syons biergh. Thet ær 30

⁴³ *Cod. har annen.* ⁴⁴ *Rettet. ær, cod.* ⁴⁵ *Cod. har ierufalem.*

⁴⁶ *Indsat af Brandt.* ⁴⁷ *Foran xx har cod. et udløbet, mislykket*
x, der vist ikke skal medtages. ⁴⁸ *Herefter er i cod. vel glemt*

alt hellit; hoo kan thenke een hellieræ ftedh? Ihesus
 war fignedhe herra e[n]dedhe ther thet gamle testament ||
 ogh begynnedhe thet ny. Han endedhe thet gamle, 191 c
 then thiidh han aad pascalc lamet met fine discipulis,
 5 ogh ther efter til thet ny testaments byggnelse gaf
 han them⁴⁹ fyt fignedhe legæmæ at æde ogh fyt bloodh
 at drikkæ til eet ewinnelit amynnæ. Then ftedh, fom
 thænnæ dyræ gærningh fkedhe, ær ther j een kyrkæ,
 ther fom høwe alteræ ær, ogh ther vd fran x fedæs⁵⁰
 10 lengæ ær eet anne[t] alteræ til lighe heligh heet, fom
 Ihesus war fegnedhe mefteræ thoo fine discipele føder,
 ogh thee altææ æræ bodhe widhe til een ewinnelygh
 amynna. Owermeræ ær then ftedh, fom apoftele
 v[n]dfinghe then helliæ and pa piensæ dau. Nedher j
 15 omgongen ær een capelle i then ftedh, fom Ihesus
 kom || in til discipele, ogh dørrene bleue luctæ, ther the 191 d
 fade famen for Iødhe refle, ogh ther ær ogh fa ftoor
 helligheet fom j thee ftedhe, fom forscrifne⁵¹ æræ,
 ogh i then famæ ftedh thedhe han figh attær ottende
 20 dawen ogh beuifte them fine faar ogh lood fancte
 Thomes tæghe them ogh ftadh festæ them fulleleghe i
 troæn. I then fame capelle myt i alteret ær eet ftykke
 af then ftolpe, fom Iesus war til bunden then time, the
 hannum hwdstrughe. Item in i clofsteræt ær konig
 25 Davids graf ogh koningh Salemands graf ogh andræ
 koning graue. Item then foræ faudhe ftadh Syons
 biergh ær alt hellyt for ret werfkyld. Ther boo thee
 graa || brødheræ ikke færræ i tal æn firæ ogh tiwæ, 192 a
 fiælden færræ, godhe gamle brødhræ, gudheleghe ogh
 30 erlege, ey bœrn aller⁵² folæ. Item første peregrimæ
 haue theffæ ftædhe befeet, tha fkal meffæ heittidhelege⁵³

ther (jfr. l. 22). ⁴⁹ I cod. skrevet thez. ⁵⁰ Så cod. ⁵¹ Rettet.
 foren, cod., vist fejllæsning for fornæ. ⁵² Så cod. jfr. s. 223²⁴, ²⁵.
⁵³ Så cod. (eit fejl for eu? jfr. 218¹⁵, ¹⁶). ⁵⁴ Så cod. jfr.

fiæs i then stædh, fom Ihesus od nædwordh met sine
discipulis, ogh i andræ stedhe, fa wel a⁵⁴ peregrims
prester fom af theras eynæ brødhre⁵⁵. Første thet ær
fyft, tha skullæ peregrime fankes in i thera closter.
Item ther efter skule peregrime i gen kome til eet 5
hospitale i nær, i hwilken wey a wynstre weyn tuigge
fteenæ kafths lant ær een mettych⁵⁶ ftoor kyrkæ sancte
192 b Iacobs then meræ⁵⁷ i then stedh, fom han war hals||hug-
gen ogh iordhet, ogh i stedh i weyen er then stedh,
fom Cristus møttæ thee three Mariær ogh saudhe: 10
Heel edher! ogh ther vdfran enfæ tuiggæ armbørste
fkud ær hospitalet. — Thetæ ær thet ærftæ peregrimes
trech⁵⁸; om the wille, tha muæ the thet fulkomme j
too dawæ.

Item then tiidh thet komer tha til aften, ogh 15
templet, fom then helliæ graf ær i, lades vp a Saracenis,
tha skal hwer peregrim giuæ fem ducata til ingang,
vden vm ther ær nogher gra brodher ny komen, han
skal giuæ iij ducata, vm han skal [engen fteedh annen
stedh⁵⁹ giuæ penninghe een ther; allæ andræ skullæ 20
192 c fult vt lægæ. Item womman⁶⁰ gar in i || templet⁶¹
fra søndher ret vd ogh fa til dørren, enfæ xvi føder til
fiær, ligger een malmer fteen, forter, viij føder long ogh
tuiggæ fiæde breedh. Pa hannum smo[r]de thee Jesu
leghyme, Iosep ogh Nicodemus, och weuedhe thet i 25
linet. Item lidet yndermeræ a winstre weyn⁶² i templet,
ense xxx fiæd til fiær, staar then helliæ graf. Thet
temple, fom ower then helliæ graf ær, thet ær circhils
trijnt, ogh owerft a ær thet obet, men om ogh om ær

217¹⁶, 219²⁸, 224²⁷. ⁵⁵ Cod. har brodhre. ⁵⁶ Eller mectych.
⁵⁷ I cod. ser r ud som t. ⁵⁸ Kunde også læses treth (Brandt),
men trech er sikkert det rigtige, = mnt. treck (tog, optog, pro-
cession). ⁵⁹ Jfr. s. 211⁷. ⁶⁰ Så cod. (= hwor man). ⁶¹ Cod.
har tem || templet. ⁶² Herefter har cod. eet. ⁶³ Så cod., jfr.

thet lukt ogh hauer eykntæ⁶³ winduæ, men af then
 bigning ær bigd een annen bigning fom een annen
 kyrkæ, lengræ men ikke widhere, men huor fauert ogh
 huor koftæliet⁶⁴ thet bigd war af op hooff, thet kan ey
 5 fulfyas, num thi wær thet er alt ødhelaut af hedhningæ;
 huat || merkilich feyrende ther war ogh them behauædhe, 192 d
 hennæ hauæ the bort tæghet. Item hoos grauen fkulæ
 peregrime nouet fa bidhæ. Then capellæ fkulæ thi
 graa brødhre vp lade og lykkæ; ther ma enggen hedning
 10 in⁶⁵. Theffe lundæ fkullæ peregrime in gaa ogh fee:
 Førft fkulæ thi ingangæ een wel fkikketh⁶⁶ dør til
 een mighet liden capellæ; myt i then capelle ftaar een
 trinder fteen, høwer⁶⁷ enfa half femtæ foodh, fore
 grauens dør firæ fiæde lanct. Dørræn in til then helliæ
 15 graf er til heuhedh iii fiæd ogh ii fiæd w[i]dh. Inuortes
 ær han⁶⁸ long otæ fiæd, widh vj fejæd, heu ti feiæd. A
 then heuræ weyn i then helliæ grafs capelle ær een
 fteen tuiggæ feiæd long⁶⁹ ogh tuiggæ fiæd breedh. I
 wdgangan af then hel||liæ graf enfæ til tiuæ fiæd ær 193 a
 20 then ftedh, fom Ihefus vppenbaredhes Marie Magdalene
 enfe een yrte meifter, ogh ther vdfran ottæ fiæd, firæ
 trappæ høet, ær een fauer capelle war fruæs i then
 ftedh, fom war herræ vppenbaredhes fyn fignethe modher
 efter fiin vpftandelfæ, ogh hoos alteret genefthen i muren
 25 ftaar eet ftikkæ⁷⁰ af then ftolpæ, fom han war hudh-
 ftrugen til. For vden then capellæ fremdeles i omgongen
 til øfter, ey aldeles bagh høue altere, ær eet altæra i
 then ftedh, fom the bytæ Ihefu clædher. I then altæra
 eer een deel af then famæ ftolpe, til hwilken han war
 30 hudhftrugen, hauendes thorn crunæ a fit houedh. Ræt⁷¹
 bagh hōwæ altera eer een capelle i *sanctæ* Elene æra,

heyghndæ s. 219⁹. ⁶⁴ *I cod. synes der at stå koftulut.* ⁶⁵ *Her-
 efter er vel glemt komæ.* ⁶⁶ *Cod. har fkikleth,* ⁶⁷ *Cod. har
 hower.* ⁶⁸ *Så cod.* ⁶⁹ *Indsat af udg.* ⁷⁰ *Cod. har ftiklæ.*

193 b ther fom hun ftoodh, then || tiidh thet hellia korf, the
 tre naulæ, fpiudet ogh crunen ware vp hewedhe⁷².
 Thædhen geneften a wenftra weyn inwortes enfe føræ
 tiwæ ogh fex trapper nedher at gaa eer then ftedh,
 fom alle theffæ foræ faude ftikke waræ gømdæ. Frem- 5
 deles af then fame ftedh om⁷³ omgongen i then venftre
 fidhe enfe tre ogh tiua trapper høet ftær man vp til
 Caluarie biergh. Ther fkal man fcudhe ogh actæ thet
 hul, j hwilket korfeth ftoodh, ogh *Criftus* heyghndæ⁷⁴
 ther a. Thet hul ær trint ogh een fpan wit owen⁷⁵, 10
 men fa wiit ær thet ikkæ nædhen; thet ær tuiggæ føder
 diupt. Ther hos ma man wel fe, hworæ fteenen refnede,
 ther gud leed fin døødh, ogh a huer weyn ær eet alteræ,
 193 c ogh thet || thredhie ær a høræ veyn, ther fom var fruæ
 ftoodh bedrøweth met andræ quinnæ. Item enfæ man 15
 gaar nidher til koret, ther ær then hulæ⁷⁶, war herræ
 teghnedhe met fiin finger ogh faudhe: Her ær myt i
 wærelde. Sian fiær han, at ther war wel mange
 handæ ting mer at tale om, ther han wilde ey at
 thennæ fynnæ beferiue. 20

Then time peregrime hauæ alle theffæ tingh befeet
 ogh fkwd meth gudheleghe bønær ogh fang ogh læfen,
 tha fkule peregrime al natæn føghe theffe ftædhe i
 templet, fa oftæ fom theræ gudh fritelfæ fiær til.
 Peregrime, the prefter æræ, the fkule fa fkikke them, 25
 at fa braat fom minnat ær gongen, tha fkule the wæræ
 redhe at fiæ meffæ fom the brødhre, ther bo, haue
 193 d makt a pauen ther a. || Somme prefter holde meffæ a
 grauen, fomme a Caluarie biergh met ftoor gudh frytelfæ,
 fom wel fører; the [en dau⁷⁷ holdæ een weyn, the 30
 holdæ annen dauen annen weyn. The peregrime, ikke

⁷¹ *Jfr. not. 18.* ⁷² *Cod. har' vp howedhe.* ⁷³ *Så cod.* ⁷⁴ *Så cod., jfr. eykntæ s. 218¹.* ⁷⁵ *Cod. har woon.* ⁷⁶ *Herefter måske glemt fom.* ⁷⁷ *Således bör der vel rettes. andæn, cod.*

æræ prefter, the skulæ fa skikke them, at thaghæ gudhs
 lighemæ førftæ dau æller annen til førfte mæffæ ællær
 annen. Item om prim time daus tha kome Saraceni
 ogh lade templet vp; ogh peregrime tellias vd, ogh the
 5 gonge heem til hospitalet ogh æde ogh drikkæ atter.
 At aften fkule the i geen kome til templet ogh bliuæ
 ther attær til morghen ogh gøræ theræ gudhfritelfæ,
 huat the meft kunæ.

Ther efter fkule peregrime færdhes til Bethleem,
 10 hwilkin ftad ther leger fra Ierufalem || enfæ ij milæ ^{194 a}
 a hander fynnen⁷⁸. Ther i weyn ær thet hws, fom the
 helliæ konighe gæfte til, ogh ther thedhes them
 ftiernen i geen, efter ad hun borthe war. Enfe til
 lige a wenftre weyn ær then ftedh, fom engelen kun-
 15 giordhe hyrdhenæ, at *Criftus* war fødher, ogh ængele
 fungæ: *Gloria in excelsis deo*; ther ær enfæ j milæ fra
 Bethleem.

Item fore ingongen til kyrken ther⁷⁹ ær i Bethleem
 en hul, i hwilken ftiernen nedher gik ogh wordh til
 20 then materiam, fom⁸⁰ føræ war. Thet burdhe⁸¹ pere-
 grime, then tidh the in gangæ i then fame kyrkæ, at
 the fkule læte vp theræ hwuedh og fe, huaræ⁸² dyrlikæ
 hun ær fkykket j alle modhe. Myt i then dyre ogh
 hedherleghe kyrkæ ær then ftedh, fom *Criftus* war
 25 boren. Til then ftedh || gonges nedher enfæ at fex ^{194 b}
 trapper ællær otæ j nør, ogh geneften a then winftre
 weyn ær ftaden, fom han føder war, ower hwilkeen
 ftedh ær eet huult altaræ, fa at man ma tæghe ogh
 fee ogh kyffæ ftædhen. Item ræt vd fran enfæ ti fiæd

⁷⁸ Cod. mangler en m-streg i nn. ⁷⁹ Cod. har først haft thz
 (= thet); senere er forkortelsestegnet for e tilføjet, uden at z
 er rettet til r. ⁸⁰ Herefter er vel glemt hun. ⁸¹ Således må
 der vel læses, skönt tredje bogstav ikke ser ud som r. ⁸² Ret-

fra alteret enfæ ower firæ trapper nedher at gangæ ær
 then hedherlighe iedæ⁸³, fom Maria laudhæ barnet i
 foræ oxen ogh afnen, then tidh hun hafde hanum⁸⁴.
 Diuerforium, then ftedh fa hedher, fom migh thikker
 og andræ ogh fiæ, at thet war een ftedh, fkikket for 5
 thet enæ, at Iodhe ginge ther in for modher ogh kunfth,
 for thi at han ær huggen j een fteen; j lengæ ær han
 194 c fo mighet enfæ xl fødher, til widheet || xx fødher,
 nom⁸⁵ ther⁸⁶ fom war fruæ fødhe, ther ær hans widhe
 xxx føder, ogh ther ær iædhen, ogh ower then hulæ 10
 [h]auer weret thact, men nw ær ther migel beldæ ogh
 pryde. Vder mæra * fra then fore faudhe hellia ftedh
 fo mighet fom xx fiæd til fynder ær then ftedh, fom
Cristus Marie føn war om fkaren a ottende dagh.
 Item inwortes i clofteret ær een capelle, fom *sanctus* 15
Ieronimus ligher i, ogh j om gongen liggæ wifte bœrn⁸⁷,
 ogh⁸⁸ theffæ ærige ftedhe tæghe graa brødhree til waræ
 fo wel fom Syons biergh.

Enfæ man gaar vd af thetæ clofter i wester, ær
 then ftedh, fom Elyas *propheta* war fød, og ther hos 20
 war Paula ogh Euftochim⁸⁹ iordhedhe, ogh ther ær ogh
 194 d Rachel graf. Ther hoos ær then ftedh, fom enge||len
 bœ[d] Iofep at foræ Mariam in i⁹⁰ Egypteland *met*
 barn[e]t *Cristus*, ogh ther ær fepulturæ xii *prophetarum*.

Fremdeles til wester montanâ Iudee fra Bethleem 25
 too milæ long wey ogh ftenegh og mighet fwaar, ogh
 ther ær een kirkæ pa ftædhen, fom guus koorf voxtæ,
 ogh ther ikke lanct fra ær then gamle ræt wifæ Simeons

tet. hauræ, cod. ⁸³ Cod. har iodæ ⁸⁴ Herefter er vel glemt
 fødth. ⁸⁵ Således må der vist læses (jfr. s. 21⁵, 223²⁵). Cod.
 har nærmest nem (ikke men, som Brandt læser). ⁸⁶ Rettet.
 them, cod. ⁸⁷ Cod. har boorn. ⁸⁸ I cod. ser o ud som e.
⁸⁹ Så cod. (for Euftochium, som navnet ofte findes). ⁹⁰ Ind-

hws, then ther toogh barnet Ihesum i finæ arme i
 mænfteret ogh faudhe: Lat nw thin fwen faræ i frede.
 Item fremdeles enfæ til [eet fiarrendes⁹¹ wey ær⁹²,
 fom war fruæ com til Elizabeth ogh helfedhe hennæ
 5 met kerlich faunteit⁹³ ogh gledes inbirdheghe af theræ
 fruct. Ther hoos ær eet annet huus, fom sanctus Io-
 hannes baptista war || føød, ogh ther hoos ær eet annet 195 a
 hws, i hwilken Zachias⁹¹ sancte Iohannis father, bedes
 scrif reethæ ogh screef⁹⁴: Iohannes ær hans nawn. Item
 10 fra thet hws ogh fa in til Ierufalem i nør ær een milæ
 wey, men hwor oond ogh twnggh han ær, thet lader
 iegh them fiæ, hanum gonget hawer, ogh thet fiær iagh
 for thi, aad wi sculæ actæ, hwat erwedhe ogh hwat for
 actet heed war fingnedhe fruæ hwn tholde i then wey,
 15 then thiid hun sæcte Elizabeth, for thi aad hwerken
 biæriænes liarkicheet æller wey[en]s lonheet duolde henne,
 then timæ hun hafde fonget thet benedidhe budh af
 engelen.

Ther neft gaar man til Nazaret. Then ftadh ligger
 20 i Galilea hæret ogh ær xij milæ fra Iherufalem, ogh ær
 vmadens hard wey, || ogh mest ower thre milæ i bland 195 b
 biæriæn ther ær weyn al ftenigh ogh hwas. Then wey
 for war fruæ met migel fkind heed, then tiith hun
 hafde fonget bud af engelen. I Nazaret ær een heutithe-
 25 lich⁹⁵ kirkæ, j hwilken ær eet altare j then fame ftædh,
 fom Maria faad ogh baadh a then timæ, fom Gabriel
 com ogh helfede henne ogh faude: Aue, gracia plena,
 dominus tecum, et cetera. Et annet altaræ ær ther⁹⁶, fom
 engelen ftoodh then timæ, han bebudhedhe Marie then

sat af udg. ⁹¹ Så cod. ⁹² Noget må her være glemt, jfr.
 Mand. foran s. 53 ¹¹⁻¹³. På stedet findes endnu som tidligere
 et lille kapel. ⁹³ Mulig fauntect. ⁹⁴ Efter f har cod. endnu t.
⁹⁵ For -tit- har cod. -cti- eller -tti-. ⁹⁶ Rettet. thet. cod. ⁹⁷ Ind-

ærege thidhende. Ikke lanct ther fran ær then keldæ⁹⁷, af hwilke[n] Ihesus thet edhelbarn oftæ hentæ fin modher Marie wædn⁹⁸. Ther i weyn ær eet castellæ⁹⁹¹⁰⁰, fom Maria com i hw, [at hun¹⁰¹ hafdhe tabet fin fœon Ihesum. Item fremdeles i Galilea ær then ftedh, i 5
 195 c hwilken fanctæ Staffn || war først iordhet. I Galilea er then brœon, fom hedher brœon to Samaritanæ. Item then ftdadh Neapoleos eller Sycar, i hwilken Iosephs been war iordhedhe. Item Sebaften, i hwilken fancte Iohannes baptifta war i mørke hws fet og hals hugen. 10
 Item thet castelle, i hwilket Ihesus reenfedhe x spytalfkæ men. Item fa then ftdadh Nayn, i hwilken Crift vp reefde af dœthe widuæns fœon, ogh ther fom Iodhe wilde haue cast Ihesum nedher af biæriæt, fom theres ftdadh ftoodh bigdar a, ogh ther fom *Cristus* gik mellen 15
 them bort. Item Cana Galilee ther fom Ihesus wende wadn om til wiin. Item fa Tabor thet biergh, pa hwilket Ihesus lood fin gudh dœm til finæ. Item fa
 195 d then ftdadh Capharnaum, i || hwilken gudh giordhe mange vnder. Item fa Galilee haf, ther fom gudh giordhe 20
 og mange vnder, ogh heder¹⁰² thet Galilee haf for thi, at thet¹⁰³ liger i Galilea; thet heder Tiberiadis haf for thi, at a strand brinken¹⁰⁴ liger then ftdadh Tiberiadis. Ikke hedher thet¹⁰⁵ haf for thi, at thet¹⁰⁵ ær [aller falt aller¹⁰⁶ beeft, num thet hedher rætere een fiøø 25

sat af udg. ⁹⁸ Herefter har cod. af og derpå Ther med stort begyndelsesbogstav. Mulig er der her fejl i cod. De følgende steder, der nævnes, ligger mellem Jerusalem og Nazareth. Måske er af rigtigt og Th'r fejl for jhrim med forkortelsesstreg over (= Jherusalem). ⁹⁹ Så må der vel læses. Cod. har catestellæ, hvor det første te vel skulde have været overstreget. ¹⁰⁰ Cod. har abiaræ, måske forvanskning af stedets navn Elbir. ¹⁰¹ Indsat af udg. ¹⁰² Cod. har herde. ¹⁰³ Rettet. ther, cod. ¹⁰⁴ Rettet. brinker, cod. ¹⁰⁵ Rettet. ther, cod.

for thi, at thet¹⁰⁷ flyder af Jordan ogh¹⁰⁸ ær fæt wadn. Thys lengæ er fo migel enfe til ottæ milæ, ogh thys widhe ær til tree milæ, ogh tys vdgong ær til adhel hauet, fom bodher¹⁰⁹ falt ogh beeft.

5 I then fore faudhe ftadh Tiberias reefde Ihesus vp Iodhe kyrkes fore mans dotær af dødhe. Item fa then ftædh, fom war herræ calledhe || *fanctum Matheum* 196 a til fyn nadhe ogh aad ogh drac met hanum. Item fa ær then ithkæn¹¹⁰, j hwilken *Cristus* mettædhe fem 10 thufendæ men, ogh then ftædh, fom han mettedhe firæ thufendhe mæn. Item fa Widen¹¹¹ then ftadh, i hwilken quinnen faudhe til *Ihesum*: Helligh ær then quidh, thigh bar. Item fa Tyrus then ftadh, i hwilken *Cristus* heelnedh then quennes dater, hwilken calles Cananea 15 i scriften.

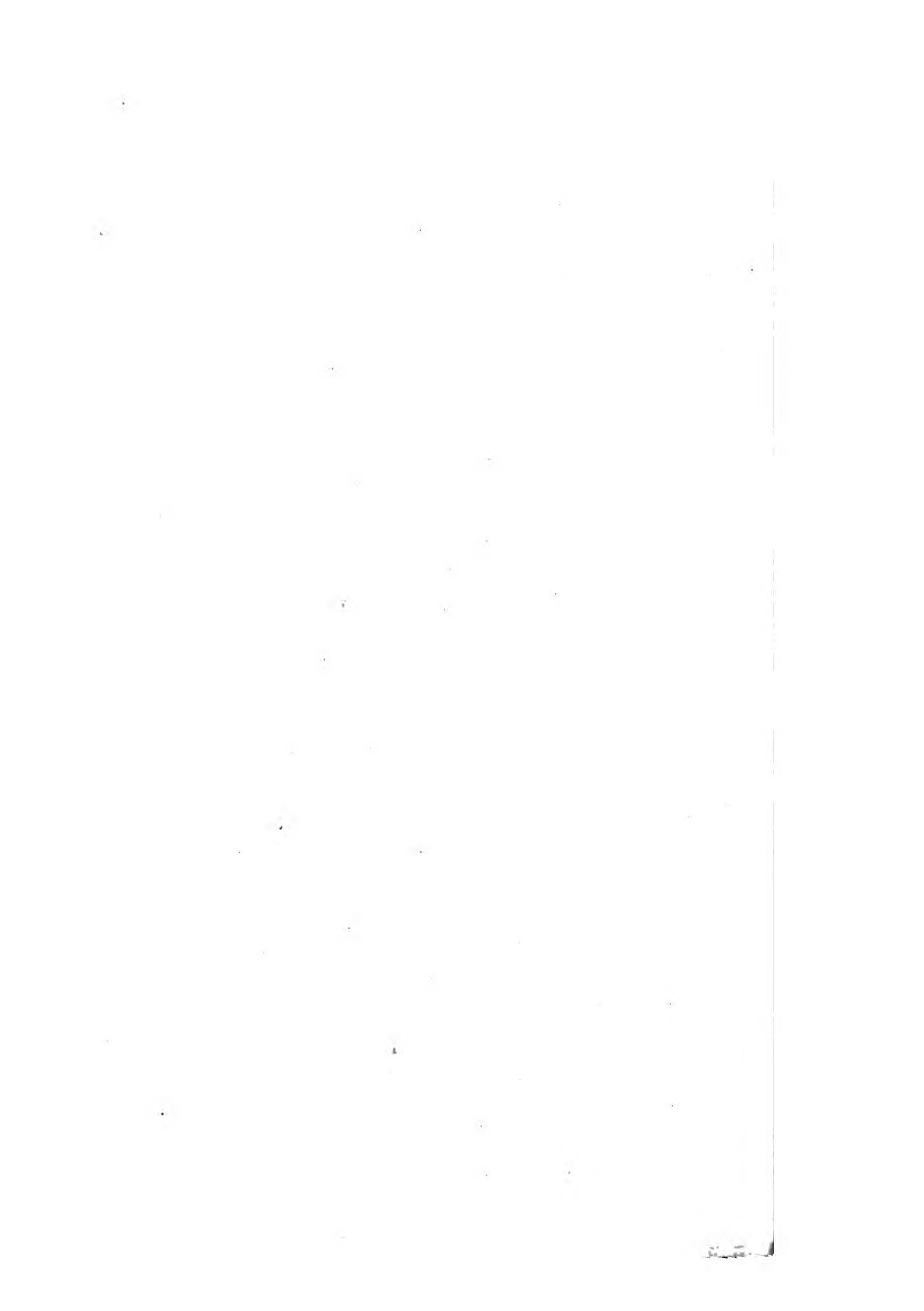
Nw ær¹¹² at fiæ af Betania; thit fæghe ogh peregrime. Betania ær een ftadh, ogh ær han fra *Iherufalem*¹¹³ j øfter een ftakkæt half¹¹⁴ milæ, ogh ther boor æn folk, æn thoc ftadhen ær mestedeel ødhe laut. Ther 20 ær een kyrkæ ogh Lazarus graf, af hwilken war herræ calledhe *hannum*, then tiith han || hafdhe fyræ dauæ wæret 196 b døeth. Then graf kunnæ hedhnigæ ikke for derwe. Half thredia fin tiuæ fiædh ftoodh Ihesus¹¹⁵ fra grauen, then tiith han calledhe *Lazarum* vp. Ther ower fo 25 mighet fom vj føder til fiær ær eet altere. I mellen Betania ogh Ierufalem ær Betphage enfe a medhie wej a wenftre weyn, ther fom *Cristus* fende wd two a fine *discipulis* aat hente figh afnen, a hwelken han reeth

¹⁰⁶ aller . . . aller, *cod.* (æller . . . æller) = enten . . . eller, *jfr.* s. 61²², 78¹⁵. ¹⁰⁷ Fejl for ther? ¹⁰⁸ Skrevet to gange i *cod.* ¹⁰⁹ Så *cod.* = bodhe ær (*jfr.* fiardher = fiardhe ær s. 209²¹). ¹¹⁰ Så *cod.* = ythkæn? eller fejl for øthkæn. ¹¹¹ Så *cod.* ¹¹² Indsat af *udg.*, *jfr.* s. 215³⁰, 225⁹. ¹¹³ *Cod.* har *ihrm* (for *ihrm*) med forkortelsesstreg over. ¹¹⁴ Rettet.

til Iheru/alem. I Betania ær Symonis hws then
 fpidalfkæ man, war herræ ood meth, then time *fancta*
 Maria Magdalena græd a war herræs føder ogh fmordhe
 hans howeth meth then diræ fmoriælfæ¹¹⁶. Wden widh
 ftadhen ar Marthe hws. Item wden ftadhen wel 10 5
 lanct fom eet armbørft fcud ær then ftædh, fom Maria
 196 c Magdalena com || [om mood¹¹⁷ war herræ ogh faudhe:
 Hafdhe tu waret her, tha waræ ey min brodher døød.

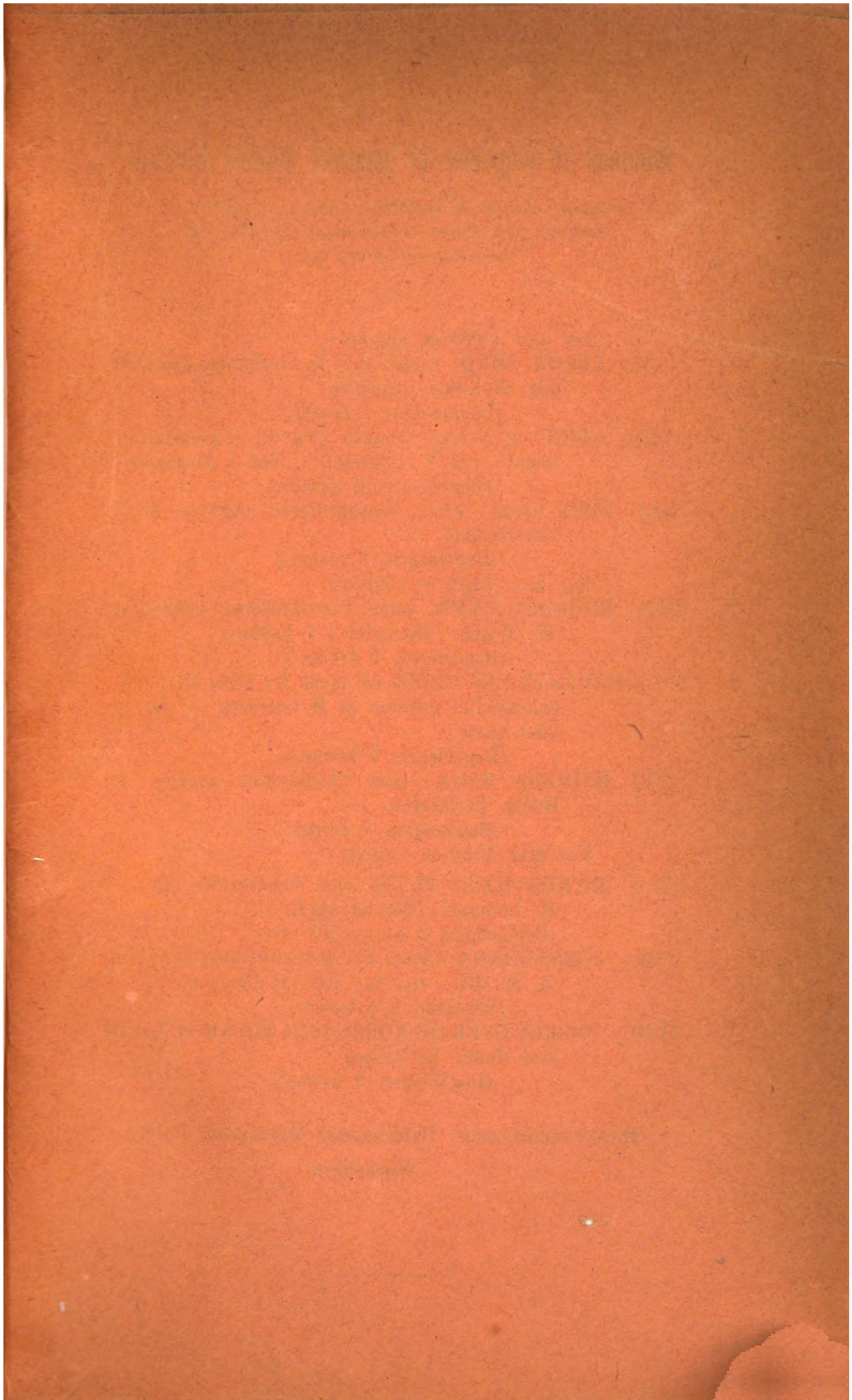
Nw ær at tale om Iordan. Iordan ær fra Iheru-
 jalem enfæ fæm godhe milæ. Thid fæghe ogh pere- 10
 grime for afløns¹¹⁸ af therra fynder. Ther ær thet
 bierg, pa hwilket war herræ fastedhe i firæ tiuæ dawæ
 ogh fyra tiua natter, ogh ther effter hungredhæ hanum
 ogh lood fikh freftes af diauillen. Owerft a bierghet
 ær then ftædh, fom han lood fikh thredye fynne 15
 freeftes¹¹⁹

hwalf, *cod.* ¹¹⁵ *Indsat af udg.* ¹¹⁶ *Cod. har fmoriælfæ.* ¹¹⁷ *Cod.*
 = omod, s. 111¹². ¹¹⁸ *Jfr. s. 4⁷.* ¹¹⁹ *Herefter har cod. endnu*
et ord, som jeg ikke med sikkerhed har kunnet læse.

Trykfejl og rettelser.

S. X ¹¹	Liège	læs i Liège.
- XLVII ¹	<i>ty</i>	— <i>ty.</i>
- 1 ¹⁵	Aben	— Åben
- 16 ³⁴	()	— (9)
- 21 ²¹	fødelfæ	— fødelfæ
- 41 ³⁴	<i>w</i> facene	— <i>w</i> facene'
- 43 ³²	<i>om</i>	— om
- 48 ¹²	bodæ ³³	— bodæ ³⁰
- 48 ¹³	begrafuen	— begrafuen ³³
- 54 ⁷	40 <i>a</i>	— 40 <i>b</i>
- 54 ²⁰	neftb	— nefth
- 54 ²⁰	40 <i>b</i>	— 41 <i>a</i>
- 62 ¹⁸	eller	— til
- 67 ¹⁰	hans ⁷	— hans ¹
- 69 ²⁵	oftæ ¹	— oftæ
- 69 ²⁶	oftæ	— oftæ ¹
- 71 ⁷	hofueth ⁴³	— hofueth ⁴²
- 74 ²⁵	hafuer. ²⁵	— hafuer. ²⁸
- 75 ³⁴	fkilckæ	— fkilchæ
- 97 ²⁷	8	— 9
- 104 ¹³	ther j ³¹	— ther ⁵¹ j
- 107 ²³	9 <i>a</i>	— 89 <i>a</i>
- 119 ²	giordæ	— [giordæ
- 128 ¹⁵	ter ⁷¹	— ter ⁸¹
- 135 ⁷	end ⁵⁷	— end ²⁷
- 140 ³⁴	vlij	— xlij
- 143 ³²	<i>C:</i>	— <i>C;</i>
- 145 ¹⁷	noget ³³	— noget ³²
- 176 ³⁴	<i>C</i>	— <i>A</i>
- 200 ²⁴	⁵⁷ Så	— ⁵⁶ Så

Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur.

Formand: Prof. Dr. S. Grundtvig. Platanvej. København V.

Sekretær: Dr. K. Kålund. Kortadelersgade. København K.

(Medlemsbidrag 5 Kroner årlig.)

For året 1880 er udgivet:

- (I.) PEDER SMED, dansk rim fra reformatjonstiden, udg. af Svend Grundtvig.
(Bogladepris 4 kroner.)
- (II.) ÁGRIP af Noregs konunga sögum, diplomatarisk udgave ved V. Dahlerup. (Med 1 facsimile.)
(Bogladepris 5 kroner.)
- (III.) EREX SAGA, efter håndskrifterna utgifven af G. Cederschiöld.
(Bogladepris 3 kroner.)

For året 1881 er udgivet:

- (IV.) RIDDARA-RÍMUR, efter håndskrifterna utgifna af Th. Wisén. (Komplet i 2 hæfter.)
(Bogladepris 5 kroner.)
- (V¹⁻².) MANDEVILLES REJSE, på dansk fra 15de årh., efter håndskrifter udgiven af M. Lorenzen. (1ste og 2det hæfte.)
(Bogladepris 5 kroner.)
- (VI.) GYÐINGA SAGA, efter håndskrifter udgiven af Guðm. Þorláksson.
(Bogladepris 3 kroner.)

For året 1882 er udgivet:

- (V³.) MANDEVILLES REJSE, efter håndskrifter udg. af M. Lorenzen. (Slutningshæfte.)
(Bogladepris 2 kroner 50 øre.)
- (VII.) JÓMSVÍKINGA SAGA, diplomatariskt aftryck af cod. A. M. 291. 4to, ved Carl af Petersen.
(Bogladepris 5 kroner.)
- (VIII.) UDSIGT OVER DE NORSK-ISLANDSKE SKJALDE ved Guðm. Þorláksson.
(Bogladepris 5 kroner.)

Hovedkommissionær: Gyldendalske Boghandels Forlag.
København.

